

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ENNEAGRAM
KİŞİLİK TİPİ VE DİNDARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Ali YÜKSEL

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT
2022
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Ali YÜKSEL

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPİ
VE DİNDARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

ERZURUM – 2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Üniversite Öğrencilerinde Enneagram Kişilik Tipi ve Dindarlık Arasındaki İlişki" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

06.06.2022

Ali YÜKSEL

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT danışmanlığında, Ali YÜKSEL tarafından hazırlanan bu çalışma 20 / 05 / 2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TEŞEKKÜR	IX
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
II. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	2
III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	3
IV. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
V. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
VI. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI.....	6
VII. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KİŞİLİK.....	7
1.1.1. Mizaç	10
1.1.2. Karakter	11
1.2. ENNEAGRAM	12
1.2.1. Enneagram'ın tarihçesi.....	14
1.2.2. Enneagram Kişilik Modelinin Temel Kavramları.....	15
1.2.2.1. Merkezler.....	15
1.2.2.1.1. Merkezlerin İşleyişi ve Tiplerin Ortaya Çıkışı	16
1.2.2.1.2. Duygusal Merkez	16
1.2.2.1.3. Zihinsel Merkez	16
1.2.2.1.4. Fiziksel Merkez.....	17
1.2.2.2. Kanatlar	17
1.2.2.3. Rahat ve Stres Hatları	17
1.2.2.4. Alt Tipler	18

1.2.2.4.1. Kendini Koruma Alt Tipi.....	18
1.2.2.4.2. Sosyal Alt Tipi	19
1.2.2.4.3. Yakın İlişki Alt Tipi.....	19
1.2.2.5. Gelişim Seviyeleri	20
1.2.2.5.1. Sağlıklı Seviye	21
1.2.2.5.2. Ortalama Seviye.....	21
1.2.2.5.3. Sağlıksız Seviye.....	21
1.2.3. Enneagram'ın Dokuz Kişilik Tipi	21
1.2.3.1. Tip 1: Mükemmeliyetçi	21
1.2.3.2. Tip 2: Yardımcı	28
1.2.3.3. Tip 3: Başaran.....	35
1.2.3.4. Tip 4: Özgün.....	42
1.2.3.5. Tip 5: Gözlemci	50
1.2.3.6. Tip 6: Sorgulayan	56
1.2.3.7. Tip 7: Maceracı.....	63
1.2.3.8. Tip 8: Reis	71
1.2.3.9. Tip 9: Uzlaşmacı.....	78
1.2.4. Enneagram'ın Kullanım Alanları	83
1.3. KİŞİLİK YAKLAŞIMLARI (KURAMLARI) VE ENNEAGRAM.....	85
1.3.1. İslami Kişilik Yaklaşımları	86
1.3.2. Psikodinamik Yaklaşımlar	87
1.3.3. Davranışçı ve Bilişsel Yaklaşımlar	96
1.3.4. Araştırma Odaklı Yaklaşımlar	98
1.3.5. Varoluşçu-İnsancıl Yaklaşımlar	102
1.3.6. Batılı Olmayan Asya Temelli Yaklaşımlar	104
1.4. DİNDARLIK	105
1.4.1. Dindarlığın Derinlemesine Boyutları	106
1.4.1.1. İç GÜDÜMLÜ Dindarlık.....	106
1.4.1.2. Dış GÜDÜMLÜ Dindarlık	109
1.4.2. Dindarlığın Genişlemesine Boyutları.....	110
1.4.2.1. İnanç Boyutu	111
1.4.2.2. Uygulama (İbadet) Boyutu	111

1.4.2.3. Duygu (Tecrübe) Boyutu.....	111
1.4.2.4. Bilgi (Entelektüel) Boyutu.....	112
1.4.2.5. Etki Boyutu.....	112
1.5. KİŞİLİK VE DİNDARLIK	112
1.6. ENNEAGRAM VE DİNDARLIK	115

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN SÜRECİ.....	118
2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ	119
2.3. EVREN VE ÖRNEKLEM	119
2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	122
2.4.1. Enneagram Kişilik Ölçeği	122
2.4.2. İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği	123
2.4.3. Dindarlık Envanteri	123
2.5. ENNEAGRAM KONUSU ÖLÇEKLER.....	124
2.6. VERİ ANALİZİ.....	125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. ÖRNEKLEME İLİŞKİN BULGULAR	128
3.2. DİNDARLIĞA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	131
3.2.1. Dindarlık Ölçekleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	131
3.2.2. Dindarlık Ölçekleri ile Enneagram Bilgisi Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	132
3.2.3. Dindarlık Ölçekleri ile Fakülte Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	133
3.2.4. Dindarlık Ölçekleri ile Yaşanılan Ortam Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	138
3.2.5. Dindarlık Ölçekleri ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	141

3.3. ENNEAGRAM'A (KİŞİLİK) İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	143
3.3.1. Enneagram Kişilik Tipleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	143
3.3.2. Enneagram Kişilik Tipleri ile Enneagram Bilgisi Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	146
3.3.3. Enneagram Kişilik Tipleri ile Fakülte Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	147
3.3.4. Enneagram Kişilik Tipleri ile Yaşanılan Ortam Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	151
3.3.5. Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular	153
3.4. DİNDARLIK VE ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPİ İLİŞKİSİNE AİT BULGULAR VE YORUMLAR	156
SONUÇ.....	160
KAYNAKÇA	167
EKLER.....	178
EK 1. Anket Formları.....	178
EK 2. Anket İzinleri	184
EK 3. Etik Kurul Onay Belgesi	186
ÖZGEÇMİŞ.....	187

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPİ VE
DİNDARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ali YÜKSEL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

2022, 187 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK

Araştırmanın temel amacı; Enneagram kişilik tipi ve dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Enneagram kişilik tipi, Tip 1-Mükemmeliyetçi, Tip 2-Yardımcı, Tip 3-Başaran, Tip 4-Özgün, Tip 5-Gözlemci, Tip 6-Sorgulayan, Tip 7-Maceracı, Tip 8-Reis, Tip 9-Uzlaşmacı olarak dokuz boyutta incelenmiş, dindarlık ise içsel dini motivasyon, inanç, inancın kişi açısından önemi, ibadet, duygu, bilgi ve etki boyutlarında ele alınmıştır. Akabinde Enneagram kişilik tipi ile dindarlık ilişkisi tespit edilmiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi'nde 2020-2021 akademik yılında öğrenim gören 341 (%74,5) kadın ve 117 (%25,5) erkek olmak üzere 458 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu, “*Enneagram Kişilik Ölçeği*”, “*İçsel Dini Motivasyon Ölçeği*” ve “*Dindarlık Envanteri*” kullanılmıştır. Çalışma verilerinin değerlendirilmesinde, t-test, Anova ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Dindarlık ve Enneagram kişilik tiplerinin sosyo-demografik özelliklere göre bazı alt boyutlarda farklılaştığı belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dindarlık seviyesinin yüksek, Güzel Sanatlar Fakültesi daha düşük olduğu; Köyde yaşayanların Küçük Şehirlerde yaşayanlara göre dindarlık seviyesinin daha yüksek; Sosyo-ekonomik düzeyi orta olanların yüksek olanlara göre dindarlık seviyesinin daha yüksek; Tip 4'ün kadınlarda ve Tip 5'in erkeklerde daha yüksek; Tip 7'nin Enneagram'ı duymayanlarda ve Tip 8'in duymayanlarda daha yüksek; Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin Tip 1 kişilik özelliklerinin Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre; İlahiyat Fakültesi ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin Tip 2 kişilik özelliklerinin Tarih Bölümü öğrencilerine göre; Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin Tip 6 kişilik özelliklerinin Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre daha yüksek; büyük şehirlerde yaşayanların Tip 2 kişilik özelliklerinin, küçük şehirlerde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Tip 6 kişilik özelliği ile dindarlığın duygu ve etki boyutlarında Tip 9 kişilik özelliği ile inancın kişi açısından önemi, ibadet ve etki boyutlarında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki; İnanç ile Tip 4 kişilik özelliği arasında istatistiksel olarak negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Üniversite Öğrencileri, Enneagram, Kişilik, Dindarlık.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE RELATIONSHIP BETWEEN ENNEAGRAM PERSONALITY TYPE AND RELIGIOSITY IN UNIVERSITY STUDENTS****Ali YÜKSEL****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT****2022, 187 Sayfa****Jüri: Assoc. Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT****Assoc. Prof. Dr. Hüseyin AYDOĞDU****Assist. Prof. Dr. Ahmet ÇAKMAK**

The main purpose of the research is; examination of the relationship between Enneagram personality type and piety. Enneagram personality type is examined on nine scales as Type 1 – Perfectionist, Type 2 – Caretaker, Type 3 – Achiever, Type 4 – Individualist, Type 5 – Observer, Type 6 – Questioner, Type 7 – Enthusiast, Type 8 – Leader, Type 9 – Mediator, as for piety it is discussed at scales of inner religious motivation, belief, belief's importance to person, prayer, emotion, information and effect. Afterward, relationship between Enneagram personality type and piety is determined. The research has been designed according to one of quantitative research models, correlational survey model. Sample of the study is formed with 341 (%74.5) women and 117 (%25.5) men with the total of 458 participants who studied at Atatürk University at 2020 – 2021 academic year. At the study, personal information form, “Enneagram Personality Scale”, “Inner Religious Motivation Scale” and “Piety Inventory” was used. At the evaluation of study data, t-test, Anova and Pearson moment-correlation analysis is referred. It was determined that Piety and Enneagram personality types are differed at some sub-levels. It was determined that piety level of students in Faculty of Theology are higher, students in Fine Arts are lower, piety levels of people living in villages are higher compared to those living in small towns; piety levels of the ones who has an average social-economic level are higher compared to the ones who has a superior social-economic level, Type 4 is higher for women and Type 5 is higher for men, Type 7 and Type 8 is higher for the ones who hasn't heard about Enneagram, Type 1 personality features of students in Department of Sociology is higher compared to the ones in Medical Faculty and Department of Architecture; Type 2 features of students in Faculty of Theology and Science Teaching are higher compared to students in Department of History, Type 6 personality features of students in Department of Sociology higher compared to Medical Faculty and Department of Architecture students, Type 2 personality features of the ones living in big cities are higher compared to the ones living in small cities. However, with Type 6 personality feature and piety's emotion and effect scales, Type 9 personality feature and belief's importance from the viewpoint of the person, at the scale of belief and effect statistically a positive and meaningful relation; between belief and Type 4 personality feature statistically a negative and meaningful relation has been determined.

Keywords; Psychology of Religion, Students at University, Enneagram, Personality, Religiousness.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Çalışmanın Temel Unsurları	9
Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değerleri.....	120
Tablo 3.1. Ölçeklerin En Yüksek, En Düşük ve Ortalama Puanları	128
Tablo 3.2. Dindarlık Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları	131
Tablo 3.3. Dindarlık Ortalama Puanlarının Enneagram Bilgisine Göre t-Testi Sonuçları.....	133
Tablo 3.4. Dindarlık Ortalama Puanlarının Fakülteye Göre Anova Sonuçları	134
Tablo 3.5. Dindarlık Ortalama Puanlarının Yaşanılan Ortama Göre ANOVA Sonuçları.....	139
Tablo 3.6. Dindarlık Ortalama Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları.....	141
Tablo 3.7. EKÖ Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları	143
Tablo 3.8. EKÖ Ortalama Puanlarının Enneagram Bilgisine Göre t-Testi Sonuçları..	146
Tablo 3.9. EKÖ Ortalama Puanlarının Fakülteye Göre ANOVA Sonuçları.....	148
Tablo 3.10. EKÖ Ortalama Puanlarının Yaşanılan Ortama Göre ANOVA Sonuçları.....	151
Tablo 3.11. EKÖ Ortalama Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları.....	154
Tablo 3.12. Enneagram Kişilik Tipleri ile Dindarlık İlişkisi Korelasyon Sonuçları....	156
Tablo 3.13. Enneagram Kişilik Tipleri ile İnanç Alt Boyutu Korelasyon Analizi.....	158

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Enneagram Sembolü.....	13
Şekil 1.2. Enneagram ve Yapısal Model Birleşimi.....	88
Şekil 1.3. Enneagram Sembolünde Horney Gruplarının Gösterimi	96
Şekil 2.1. Araştırmanın Süreci	118
Şekil 2.2. Araştırma Modeli.....	119
Şekil 4.1 Dindarlığa İlişkin Farklılaşma Analiz Sonuçları	162
Şekil 4.2. Enneagram’a İlişkin Farklılaşma Analiz Sonuçları.....	163
Şekil 4.3. Araştırmanın Korelasyon Farklılaşma Analizi Sonuçları.....	164

TEŞEKKÜR

Çalışmada büyük katkısı olan, bilgisi, tecrübesi ve desteğiyle beni her zaman yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT'e en içten şükranlarımı sunarım. Üzerimde çok emeği olan değerli hocalarım Prof. Dr. Faruk KARACA, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK, Muammer KÜÇÜKYAZICI başta olmak üzere tüm hocalarıma da teşekkür ederim ve en önemlisi hayatım boyunca yanımda olan, maddi manevi desteklerini her zaman hissettiğim eşime, anneme, babama, kardeşlerime ve tüm aileme sonsuz teşekkür ederim. Canım oğullarıma da hem dünyevi hem uhrevi ilim yolunda hayırlı kapılar açılmasını Rabbimden niyaz ederim.

Erzurum – 2022**Ali YÜKSEL**

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarını inceleyen psikoloji biliminin özel olarak incelediği olgulardan birisi de kişiliktir. Kişilik, genetik ve çevresel faktörlerin etkisiyle kararlı ve tutarlı bir şekilde insanın, karşılaştığı olaylara verdiği tepkilerin ve gündelik hayattaki tutumlarının tümüdür. Kişiliğin anlaşılması amacıyla birçok teori sunulmuş ve kişilik özelliklerinin ölçülmesi üzerine pek çok ölçme aracı geliştirilmiştir. Kişiliği tanımlamaya yönelik çalışmaların dilin ortaya çıkışı kadar eski olduğu düşünülmektedir. Zira, insanın kâinat içerisinde tanımaya en fazla muhtaç olduğu varlık bizzat kendisi olmaktadır. Özellikle kişilikle ilgilenen psikologlar, kişiliğin nasıl tanımlanacağı ve hangi konuların kişiliğe dahil olacağına dair tartışmaları sürdürmektedir. İnsanın çok yönlü ve karmaşık yapısı dikkate alındığında psikolojinin kişilik terimini açıklarken tek bir tanımlı yeterli görmemesi doğal karşılanmaktadır. Bu kapsamda modern psikolojide kişilik her kurama göre farklı tanımlanmakta ve kapsamı en geniş kavramlar arasında yer almaktadır. Her bir kişilik kuramı kişiliğin farklı boyutlarını ele almaktadır.

Enneagram; psikolojik açıdan insanı açıklamak noktasında indirgemeci bir yaklaşımdan uzak; bütün insanlığı kuşatan ve etkileyen; kişinin duygusal, fiziksel ve akli özelliklerini dikkate alan; kalıtsal ve çevresel faktörler ile anlık ruh haline göre kişilik özelliklerinin değişebileceğini savunan; kökenleri milattan öncesine uzanmakla birlikte bilimsel bir düzleme aktarılan; dinamik ve dokuz temel kişilik tipinden oluşan; bilimsel, tasavvufî, metafiziksel ve mistik bir kişilik modelidir. Enneagram; kalıtsal ve çevresel faktörler dikkate alınarak her bireyin 9 farklı kişilik tipinin olduğunu savunan, tiplerin rakamlarla sembolize edildiği, günümüzde Doğu ve Batı ülkelerinde geniş yankı uyandırarak pek çok alanda kullanılan ve ülkemizde de psikoloji ve eğitim başta olmak üzere farklı alanlarda dikkatleri üzerine çeken bir kişilik modelidir.

İnsanların dini algılamaları ve kültürel ortamda hayata yansımaları farklılık göstermektedir. Dindarlık kavramı da dinin algılanış biçimiyle yakından ilişkilidir. Algılayışa bağlı olarak insanların kendilerini dine veriş derecesi, dinî hayatı yaşamadaki dikkat ve yoğunluğu da farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar ise dindarlığın çeşitli biçimlerde tanımlanmasına ve tiplendirilmesine sebep olmaktadır. Dindarlığın ifade

edilmesinde farklı yaklaşımlar olmakla birlikte dindarlığı etkileyen de pek çok değişken bulunmaktadır. Bu kapsamda literatür incelendiğinde dindarlıkla birçok değişkenin ilişkisinin ortaya konulduğu görülmektedir. Özellikle kişilik ve dindarlık ilişkisini ortaya koyan çalışmaların çokluğu dikkat çekmektedir. Ancak Enneagram ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışma bulunmamaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında çalışmanın konusu Enneagram kişilik tipi ile dindarlık arasındaki ilişki olarak belirlenmiştir.

II. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırmanın temel problemi Enneagram kişilik tipi ile dindarlık arasındaki ilişkidir. Araştırmanın problem cümlesi “Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik tipi düzeyleri ile dindarlık seviyeleri arasında ilişki var mıdır?” şeklindedir. Bununla birlikte araştırmada aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri, yaşanan ortama göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
4. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri, fakülteye/bölüme göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
5. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri, Enneagram bilgisine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
6. Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri, yaşanan ortama göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
7. Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
8. Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
9. Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri, fakülteye/bölüme göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

10. Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri, Enneagram bilgisine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
11. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri ile içsel dinî motivasyon düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmakta mıdır?
12. Üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik özellikleri ile dindarlığın alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmakta mıdır?

III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Çalışmada dindarlığın ölçülmesi amacıyla “içsel dini motivasyon” ve “dindarlık envanteri” ölçekleri kullanılmıştır. Dindarlık ile ilgili hipotezler test edilirken içsel dini motivasyon ölçeği ve dindarlık envanterinin alt boyutları ayrı ayrı analiz edilecektir. Araştırmanın temel hipotezi Enneagram kişilik tipi ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dayanmaktadır. Bu kapsamda alt hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

(H1) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterecektir; ibadet alt boyutunda erkeklerin dindarlık düzeyi daha yüksek; duygu alt boyutunda ve içsel dini motivasyonda kadınların dindarlık düzeyi daha yüksektir.

(H2) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları Enneagram bilgisine göre anlamlı farklılık gösterecektir; Enneagram bilgisine sahip olanların dindarlık düzeyi Enneagram bilgisine sahip olmayanlara göre daha yüksektir.

(H3) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları yaşanan ortama göre anlamlı farklılık gösterecektir; köyde yaşayanların küçük şehirlerde, büyük şehirlerde ve yurt dışında yaşayanlara göre dindarlık düzeyi daha yüksektir.

(H4) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı farklılık gösterecektir; İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyi diğer fakültelerdeki öğrencilere göre daha yüksek; Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyi diğer fakültelerdeki öğrencilere göre daha düşüktür.

(H5) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık gösterecektir; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanların orta ve yüksek olanlara; sosyo-ekonomik düzeyi orta olanların yüksek olanlara göre dindarlık düzeyi daha yüksektir.

(H6) Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterecektir; yumuşak mizaçlar kadınlarda daha yüksek; baskın mizaçlar ise erkeklerde daha yüksektir.

(H7) Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları Enneagram bilgisine göre anlamlı farklılık gösterecektir; kişisel gelişime ve kendisine odaklanma eğilimi yüksek olan mizaçlarda Enneagram bilgisi daha yüksektir.

(H8) Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı farklılık gösterecektir; Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Tip 4 (Özgün) kişilik özellikleri daha yüksek; Tıp Fakültesi ve Hukuk Fakültesi öğrencilerinin Tip 3 (Başaran) kişilik özellikleri daha yüksektir.

(H9) Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları yaşanan ortama göre anlamlı farklılık göstermeyecektir.

(H10) Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermeyecektir.

(H11) Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları, Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutlarına göre farklılık gösterecektir; dindarlığın bilgi boyutu ile Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki; dindarlığın duygu boyutu ile Tip 2 (Yardımcı), Tip 4 (Özgün) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) arasında anlamlı ilişki; dindarlığın etki boyutu ile Tip 3 (Başaran) arasında anlamlı ilişki bulunacaktır.

IV. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin Enneagram kişilik tipleri ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığının belirlenmesidir. Enneagram kişilik ölçeği üzerine yapılan çalışmalar, Tip 1-Mükemmeliyetçi, Tip 2-Yardımcı, Tip 3-Başaran, Tip 4-Özgün, Tip 5-Gözlemci, Tip 6-Sorgulayan, Tip 7-Maceracı, Tip 8-Reis, Tip 9-Uzlaşmacı olarak dokuz boyutta incelenmiş, dindarlık ise iç güdümlü, inanç, inancın kişi açısından önemi, ibadet, duygu, bilgi ve etki boyutlarında ele alınmıştır. Araştırmada cinsiyet, fakülte/bölüm, algılanan sosyo-ekonomik düzey, yaşanan ortam ve sınıf, sosyo-demografik değişkenler olarak belirlenmiştir. Temel amaç doğrultusunda

katılımcıların kişilik tiplerinin ve dindarlık düzeylerinin; bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmeye çalışılması da alt amaçtır.

V. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Enneagram; psikolojik açıdan insanı açıklamada indirgemeci bir yaklaşımdan uzak, bütün insanlığı kuşatan ve etkileyen, kişinin duygusal, fiziksel ve aklî özelliklerini dikkate alan, kalıtsal ile çevresel faktörlere ve anlık ruh haline göre kişilik özelliklerinin değişebileceğini savunan, kökenleri milattan öncesine uzanmakla birlikte bilimsel bir düzleme aktarılan, dinamik ve dokuz temel kişilik tipinden oluşan, bilimsel, tasavvufî, metafiziksel ve mistik bir kişilik modelidir. Doğu ve Batı ülkelerinde pek alanda rağbet gören Enneagram, ülkemizde başta eğitim alanı olmak üzere birçok alanda yavaş yavaş kendisine yer bulmaktadır. Özellikle sosyal medya aracılığıyla farklı kişiler tarafından Enneagram eğitimlerinin verilmesi, insanların Enneagram'ı duymasını kolaylaştırmaktadır.

Akademik alanda da Enneagram üzerine yapılan çalışmalar çok az olmakla birlikte son yıllarda giderek artmaktadır. Özellikle mizaç/kişilik tiplerinin tespiti amacıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiş veya uyarlanmış çok az ölçme aracı bulunmaktadır. Ayrıca literatürde kişilik özelliklerini belirleyen farklı ölçekler kullanılarak dindarlık ile ilişkinin ortaya konulduğu pek çok çalışma bulunmaktadır.

Enneagram kişilik modeline göre her tip bireyin farklı motivasyon kaynakları bulunmaktadır. Buna göre bireyler benzer davranışları sergilese bile farklı çıkış noktaları bulunmaktadır. Örneğin Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kusursuzluk arayışına bağlı olarak okul derslerinde başarılı olurken Tip 3 (Başaran) başkalarının gözünde başarılı olduğunun bilinmesi arayışında Tip 6 (Sorgulayan) zor durumlarda kalmamak adına kendisini bilmeye muhtaç olduğunu düşündüğünden dolayı derslerinde başarılı olabilmektedir. Dindarlığın da farklı alt boyutları bulunmaktadır. Bireylerin dine yönelme, dini anlama ve dini davranışları sergileme sebepleri ile Enneagram kişilik özellikleri arasında ilişki bulunmakta mıdır? sorusuna şimdiye kadar cevap aranmamıştır.

Enneagram ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmanın bulunmaması, üniversite öğrencileri örnekleminde Enneagram üzerine gerçekleştirilmiş çalışmaların az

olması, çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyan sebeplerdir. Çalışmanın bu yönleriyle alana katkı sağlaması ve yeni çalışmalara öncülük etmesi beklenmektedir.

VI. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

Örneklem grubunu oluşturan 458 katılımcının, ölçek maddelerini içtenlikle ve samimi bir şekilde cevaplandığı ve anket formunda yer alan maddeleri doğru ve tam olarak anladığı varsayılmaktadır. Örneklemen evreni yeterli düzeyde temsil ettiği, araştırmada kullanılan ölçeklerin ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir olduğu ve verilerin SPSS veri analiz programına doğru şekilde girildiği kabul edilmektedir.

VII. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, 2020-2021 akademik yılında Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören ve basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 458 katılımcıyla sınırlıdır.

Araştırma verileri belirli tarihler aralığında Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören örneklem grubundan elde edilmiştir. Deneklerin inanç, düşünce ve tutumlarının değişebileceği göz önüne alındığında, araştırma sonuçları belirtilen zaman ve örneklem kesitiyle sınırlıdır.

Araştırmada elde edilen bulgular, kullanılan yöntem ve ölçme araçlarının kapasiteleriyle sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KİŞİLİK

Kişilik, bireyin nasıl davranacağını ve hissedeceğini etkileyen tutarlı davranış kalıpları ve içinde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçler olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2016: 23). İnsanı diğerlerinden ayırt eden doğuştan getirdiği özellikler ile sonradan kazandığı özellikler bütünü olarak da ifade edilmektedir (Tokur, 2020: 138). Kişilik, tecrübe sahibi bir kişinin davranışlarını yönlendiren arka plandaki etkenler olarak da tanımlanmıştır (Gürses, 2010: 19).

Genel hatlarıyla kişilik: *“bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki bütünü; bireyin davranışlarına tutarlılık ve biriciklik katan, nispeten kalıcı özellikler ve eşsiz hususiyetlerden oluşan bir kalıp; başta aileden, toplumdaki, kültürden vs. etkilenecek insana ait pek çok şeyi etkilemekte ve belirlemekte”* şeklinde tanımlanmaktadır (Kızılgöçer, 2017: 172).

“İnsanın en ayırt edici özelliği onun bireyselliğidir. Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir ve bir daha da gelmeyecektir.” (Gordon W. Allport)

Allport’a göre insan, yaşamının büyük bir bölümünü, diğer insanları daha iyi anlamak ve anlaşılma ile geçirmektedir (Allport, 2016). Bir psikolog veya bir psikoloji alanı araştırmacısı hangi psikoloji ekolü görüşünü benimserse benimsesin kişilik olgusuna, psikolojinin araştırma nesnesinin insan; konusunun da insan davranışları olması açısından mutlaka ilgi duyacaktır (Karacoşkun, 2019a). Kişilik konusu, psikolojinin temel konularından olmakla birlikte felsefe, ilahiyat, edebiyat vb. farklı alanlar tarafından da konu edinilmiştir (Gündüz, 2020: 6).

Kişiliğin tanımlanması üzerine psikologlarca uzlaşma sağlanmış bir açıklama bulunmamaktadır (Burger, 2016: 22). Kişiliğin, bireye özgü dinamik bir organizasyon olması üzerinde hem fikir olunan evrensel bir tanımın açığa çıkmasını zorlaştırmaktadır (Gündüz, 2020: 9). İnsan tabiatının karmaşıklığı, kişilik tanımının ve farklı kuramların ortaya çıkmasına etki etmiştir (Turan, 2017: 19). Allport’un gerçekleştirdiği literatür taramasında yaklaşık 50 farklı kişilik tanımına rastlanmıştır (Yazgan İnanc ve Yerlikaya,

2018: 3). Araştırmaların sonuçları incelendiğinde kişiliğın son derece karmaşık bir yapıya sahip olduğu ortak vurgusu g r lmektedir (Ulu, 2018a: 38).

Bireyin tanımaya ihtiyaç duyduğu ilk varlık kendi kişiliğidir (Turan, 2017: 19). Kişiliğın tanımlanmasına ilişkin çalışmalar, büyük olasılıkla dilin ortaya çıkışı kadar eskidir (Burger, 2016: 234). Kişilik psikologları bireyleri birbirinden ayıran özelliklerin neler olduğuyla ilgilenmektedir. Kolayca arkadaşlık kurabilenler ve yalnız takılması sevenler arasındaki fark nedir? Depresyona girmeye yatkın insanlar ve hiç depresyona girmeyenler arasındaki fark nedir? Kimi insanlar neden ie dönük iken kimileri dışa dönüktür? vb. sorulara yanıt aramak kişilik psikologlarının çalışma alanlarının belirginleşmesine yol açmıştır (Burger, 2016: 22).

Kişiliğın kökeni, insanlık tarihi boyunca araştırma konusu olmuş ve farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur (Acarkan, 2019a: 16). Her ne kadar ortak bir tanım üzerinde söz birliğı edilemese de kişilik tanımları içerisindeki ortak ögeler dikkat çekmektedir. Bu kapsamda literatür incelendiğinde kişiliğın tanımlanmasında; bireysel farklılıkların önemine dikkat çekilmesi, kişiliğın kuramsal ya da organizasyon olarak ele alınması, gelişimsel bir süreç arz etmesi ve tutarlı davranış kalıpları olması açılarından ortak vurgular bulunmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 3). Kişilikle ilgili çalışmalar incelendiğinde sıklıkla Gordon W. Allport tarafından yapılan tanımla karşılaşılmaktadır (Gündüz, 2020: 8). Allport'a göre de bireyin duygu, davranış ve düşünce karakteristiklerini belirleyen bütün psikolojik ve fiziksel sistemlerin oluşturduğu dinamik organizma "*kişilik*" denilen fenomeni meydana getirmektedir (Allport, 2016: 9).

Kişilik, tohum-toprak-iklim-ağ benzetmeleriyle örneklendirilmektedir. Buna göre insanın doğıştan gelen potansiyelleri ve bu potansiyellerin baskınlık durumu (mizaç) tohuma benzetilmektedir. Tohum, içerisinde bitkinin tüm özelliklerini potansiyel olarak taşımaktadır. Potansiyeller ancak tohum, toprağıa düştükten sonra ortaya çıkmaktadır. Toprak insanın doğışduktan sonra etkileşime girdiğı mikro çevreyi; iklim ise bireye dolaylı olarak etki eden makro evre faktörlerine benzetilmektedir. İklım faktörlerinin kişiliğıe etkisi ikincil ve dolaylı yoldan olmaktadır. Bütün bu etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkan ağ ise, kişilik olarak betimlenmektedir. Sonuç olarak birey ağacın hem tohumunu hem de meyvesini temsil etmektedir (Karabulut, 2007: 10). Karakter ise, kişilik ağacının sertleşmiş, kalınlaşmış, esnekliğı azalmış kalın dallarıdır

(Acarkan, 2019b: 50). Karakter ve mizaç kavramlarının kişilik kadar kuşatıcı bir kavram olmadığı görülmektedir.

Mizaç ve karakter kavramları kişiliğin farklı yönlerini oluşturmaktadır. Psikologlarca kişiliğin oluşmasında ve gelişmesinde kalıtım ile çevrenin ne şekilde ve ne derecede rol oynadığına dair uzun yıllar tartışmalar devam etmekle birlikte günümüzde her ikisinin de etkisi ve önemi kabul edilmektedir (Peker, 2014: 142). Psikologlar, bu etkileri incelemek üzere başta ikiz araştırmaları olmak üzere çeşitli araştırmalar yürütmektedir. Araştırma bulguları kişilik üzerinde kayda değer oranda kalıtsallık ögesinin varlığını göstermektedir (Burger, 2016: 412). Günümüzde kişiliğin biyoloji kaynaklı etkileri psikologlarca inkâr edilmemekte ve psikoloji alanında mizaç konusuna gösterilen ilgi devam etmektedir (Burger, 2016: 342).

Mizaç, genetik olarak belirlenen ve algılara bağlı huylar ve beceriler iken karakter kavramlara dayalı amaçlar ve değerlerdir (S. Köse vd., 2004: 113). Mizaç bireyin tepki biçimidir. Kalıtsal ve değişmezdir. Örneğin, bir mizaç özelliği olarak yenilik arayışı olan kişi yeni uyarıcıları keşfetmeye doğuştan yatkındır. Bununla birlikte çabuk öfkelenmektedir. Fakat bireyin hangi yeni uyaranları keşfetmek isteyeceği, hangi engellemeler karşısında öfkeleneyeceği karakter yapısıyla ilgilidir (Deveci Şirin, 2020: 207).

Kişilik kavramı, mizaç ve karakter kavramlarıyla yakından ilgili ve kapsayıcı bir anlama sahiptir. Çalışmanın konusunu oluşturan kişilik, mizaç ve karakter kavramları farklı dil kökenlerinden gelmektedir. Bu kapsamda “*mizaç*” kelimesi Arapça, “*kişilik*” kelimesi Türkçe ve “*karakter*” kelimesi Latince/İngilizce kökenlidir (Tablo 1.1) (Acarkan, 2019a: 42).

Tablo 1.1. Çalışmanın Temel Unsurları

Arapça	İngilizce	Türkçe
Mizaç	Temperament	Doğa
Ahlak	Character	Kılık, Töre
Şahsiyet	Personality	Kişilik

Hem gündelik dilde hem de bilim dilinde kişilik anlamında veya kişilikle ilişkili kullanılan kavramların bilinmesi kişiliğin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır (Tokur, 2020: 138).

Enneagram kişilik modeline göre, bireyin kişilik tipinin nasıl belirlendiğinin tam bilinemediği kabul edilir. Kişiliğin oluşmasında kısmen kalıtsal kısmen doğum sonrası çevrenin etkilerinin olduğu kabul edilmektedir. Ancak kişilik tipinin kalıtımla gelmesine anne ve babayla bağlantılı olmadığı görülmektedir. Bir çocuğun hangi tip olduğu anne ve babasının kişilik tiplerine bakılarak saptanamamaktadır. Örneğin Tip 2 (Yardımcı) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) gibi yumuşak mizaçlı ebeveynlerin Tip 8 (Reis) gibi baskın mizaçlı çocukları olduğu görülmektedir. Eğer kalıtım kendi başına tarzı saptıyor olsaydı bir anne babadan doğan tüm çocukların aynı kişilik tipine sahip olması gerekirdi (Riso ve Hudson, 2018: 331-332).

1.1.1. Mizaç

Mizaç, “*klasik psikolojide ahlât-ı erbaanın farklı nisbetteki karışımının meydana getirdiği şahsiyet tipleri için kullanılan bir terim*” şeklinde tanımlanmaktadır (MİZAÇ - TDV İslâm Ansiklopedisi, t.y.). Mizaç, Arapça kökenli bir kelime olup İngilizce karşılığı “*temperament*” şeklindedir. Mizaç, kişiliğin yaradılışla karakterize olmuş ve duygusal davranış yapılarına yönelmiş veya duygusal ve devinimsel özelliklerin kalıtım kökenli yönü olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2006: 123). “*İyice karıştırarak terkip yapmak, belli bir kıvama gelmek*” kök anlamına sahip olan mizaç, kadim gelenekte kişinin nefsindeki tüm yapısal unsurların karışımı anlamında kullanılmaktadır (Acarkan, 2019a: 42). Mizaçtaki bireysel farklılıklar, bireyin doğumundan itibaren ortaya çıkan ve ileriki yıllarında değişmeyen boyutlardır (Turan, 2017: 24). Kişiliğin tanımlanmasına ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde doğuştan gelen ve sonradan kazanılan özellikler ayrımı dikkat çekmektedir. Mizaç, kişiliğin kalıtsal tarafını ifade etmektedir. Psikolojide, bireyin kalıtımla belirlenen duygusal yapısı anlamında kullanılmaktadır (Tokur, 2020: 139).

Mizaç, genetik yapıya bağlı olması açısından çocukta zihni, hissi ve psiko-motor aktivitelerde farklı ifade biçimleriyle kendisini göstermektedir (Karabulut, 2007: 8). Yuvadaki çocukları izlediğimizde, daha 2-3 yaşındaki çocukların kişiliklerindeki

farklılıkları gözlemleyebiliriz. Hatta yuvada bir süre çalışırsak kimin hareketli, kimin yalnız, kimin sessiz, kimin mutlu olduğunu belirleyebiliriz. Bu farklılıklar çocukların aileleri kaynaklı olduğunu düşündürse de artan sayıda araştırma, genel davranış tarzlarının doğuştan geldiğini göstermektedir. Araştırma sonuçları kalıtsal özelliklerin kararlı olduğunu ve bireyin yaşamı boyunca kişiliği etkilediğini ifade etmektedir (Burger, 2016: 351).

Kalıtsal özellikler, belirli davranış türlerine karşı genel eğilimlere sahip olmamıza neden olmaktadır. Bu eğilimler mizaç olarak adlandırılmaktadır. Araştırmacılar mizacı, değişik şekillerde ifade edilebilen ve kişinin yaşam deneyimlerine bağlı olarak farklı kişilik özelliklerine dönüşebilen, genel davranış ve duygu durum kalıpları olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2016: 352). Mizaç, genel kişilik eğilimlerini yansıtmakta ve belirgin kişilik özelliklerinden daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Mizaçtaki bireysel farklılıklar, bireyin doğumundan itibaren ortaya çıkmakta ve kişiliğin değişmeyen boyutlarını oluşturmaktadır (Turan, 2017: 24).

Atalarımız “*İnsan 7’sinde neyse 70’inde de odur*” sözüyle insan doğasıyla ilgili önemli bir şifreye işaret etmektedir. Mizaç, bireyin kişisel özelliklerini şekillendiren bir yazılım ve psikolojik DNA’sı olarak ifade edilebilmektedir (Selçuk ve Yılmaz, 2018: 21).

1.1.2. Karakter

Karakter, vasıf, şiar, katı bir şeyi çizmek ve oymak, bir şey üzerinde sabit izler bırakmak, ayırıcı işaret, alışılmış sıfatlar anlamlarında kullanılmaktadır (Acarkan, 2019b: 43). Psikolojide bireyi diğerlerinden farklı kılan alışkanlık haline gelmiş davranış ve tepki tarzları şeklinde ifade edilmektedir (Turan, 2017: 25). Kişiliğin iki temel kavramından birisi olan karakter, bireyin yaşamı boyunca edindiği değerlerden oluşmaktadır (Turan, 2017: 26). Karakter, mizaç yapısının çevre etkilerini değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan kişiliğin içindeki süreklilik gösteren baskın ve belirgin özelliklerdir (Acarkan, 2019b: 44). Amerika’da ise karakter genellikle kişiliğin ahlaki boyutunu vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Tez canlılık ve içe dönüklük gibi özellikler kişilik özellikleri arasında ifade edilirken; sorumluluk, alçak gönüllülük gibi ahlaki özellikler karakter özellikleri kapsamında yer almaktadır (Tokur, 2020: 140).

Karakter, mizacın üzerine kurgulanarak eğitim, terbiye vb. yollarla çocuğa kazandırılan değerler neticesinde kişiliği şekillendirmektedir. Bu kapsamda karakter, bireye kişiliğini değiştirebilme olanağı sunmakta ve mizaçtan gelen özelliklerin iyi ve kötü yanlarının düzenlenmesini, içgüdü ve eğilimlerin dengelenmesini sağlayabilmesi açısından önem arz etmektedir (Karabulut, 2007: 8).

Bireyin öfkeli mizaca sahip olması, hızlı ve kuvvetli şekilde tepki vermesine neden olacaktır. Ancak hangi olaylara karşı hızlı ve kuvvetli tepki vereceği karakterine bağlı olmaktadır. Yaratıcı, dürüst ve duygusal bir birey herhangi bir haksızlıktan ötürü öfkelenildiğinde ani ve kuvvetli tepki verecektir. Yıkıcı ve sadist bir karakteri varsa, yıkıcılığı ani ve kuvvetli olacaktır. Bu doğrultuda mizaç özelliklerine bakıldığında bireyin ahlaki özellikleri hakkında bir yargılamada bulunmak doğru olmayacaktır. Mizaç özelliklerinin ahlakiliğini karakter yapısı belirlemektedir. Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi olan Hz. Ömer (ra) bilindiği üzere öfkeli bir mizaca sahiptir. Bir gün Mekke'deki huzursuzluğun kaynağı olarak gördüğü Hz. Peygamber'i (sav) öldürmeye karar verdiğinde, eniştesinin ve kız kardeşinin Müslüman olduğunu öğrenir ve aniden karar değiştirerek onları öldürmek üzere evlerine yönelir. Aynı Hz. Ömer (ra) halifeliği sırasında Medine'nin kenar mahallelerinde aç insanların olduğunu öğrenince ani bir kararla Beyt-ül Mâl'e giderek sırtına yüklediği çuvala Müslümanların yardımına koşar. Her iki durumda da öfkeli mizacın özellikleri görülse de eylemler ve eylemi gerçekleştiren kişilik farklılaşmaktadır. Müslümanlıktan önce yıkıcı bir kişilik görülürken Müslüman iken yapıcı bir kişilik özelliği dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, İslam dini ile değişen karakter özelliğinin değişmeyen öfke mizacı üzerinde etkisidir (Tokur, 2020: 139).

1.2. ENNEAGRAM

Enneagram; bireyin dokuz temel kişilik tipini ve bu tipler arasındaki karmaşık ilişkileri ortaya koyan geometrik bir figür olup birçok farklı kadim gelenekteki manevi bilgelikte kökleri bulunan modern psikolojiyle birleştirilmiş bir kişilik modelidir. Enneagram kelimesi Yunanca kökenli, *ennea* dokuz ve *grammos* figür anlamında olan kelimelerden oluşup “dokuz noktalı figür” anlamına gelmektedir. Enneagram, bugünün dünyasında beyaz ve siyaha, erkek ve kadına, Katolik ve Protestana, Arap ve Yahudiye, eşcinsel olan ve olmayana, zengine ve fakire, bireyleri ayıran farklılıklar yüzeyinin

altındaki müşterek insanlık zeminini bulacaklarını savunan muazzam derecede değerli bir kişilik modeli olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 13).

Şekil 1.1. Enneagram Sembolü

“Unutmayın ki Enneagram bizi bir kutunun içine koymaz, halihazırda içinde bulunduğumuz kutuyu ve çıkış yolunu gösterir.”(Riso ve Hudson, 2020: 34)

Enneagram kişilik modeline göre bireyi tanımlamanın temel noktası; kişinin davranışlarının nedenlerinin keşfedilmesi, kişiyi eyleme geçiren motivasyonun anlaşılması, neyi arzu ettiğinin bilinmesidir. Bu kapsamda Enneagram; tiplerin temel özelliklerini bilmekten ziyade o tipin insanının üslubunu gözlemlemek ve diğer mizaçlardan ayıran hal/tavır/hareket örüntülerini anlamaktır (Güler, 2020: 94).

Enneagram’da hiçbir tipin diğerine genel bir üstünlüğü yoktur. Mizaç tipleri birbirinden farklıdır ama eşdeğerdir. Tipler doğal ve olumlu yapılardır. Mizaçlarda doğuştan olumsuzluk bulunmamaktadır. Sağlıksız seviyeler süreç içerisinde mizacın iyi yönetilemediği durumlarda açığa çıkmaktadır (Acarkan ve Zencer, 2021: 16).

Başlangıçta aynı tipten insanların oluşturduğu bir grupta ortak yönler bulunmadığı düşünülebilir. Cinsiyet, yaş, ırk, meslek ve kişisel tarz gibi ayırt edici özellikler gözlemciyi şaşırtabilmektedir. Ancak grup üyelerinin geçmişleri, tercihleri, öncelikleri, motivasyon kaynakları, korkuları, hedefleri anlaşıldıkça aynı görünmeye başlayacaktır (Palmer, 2014: 19).

1.2.1. Enneagram'ın tarihçesi

Enneagram sembolü 2500 yıl öncesine veya daha da eskiye dayanan kadim bir semboldür. Dokuz tip kişilik gelişimine yol açan fikirlerin kökenleri ise M.S. 4. yüzyıla dayanmaktadır. Bu kapsamda Enneagram sembolünün gerçek kökenleri ve nereden geldiğine ilişkin fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun M.Ö. 2500 yıllarında Babil'de oluşturulduğu, geometrik ve matematiksel kökeninin yanı sıra soyut fikirlerinin çoğunun klasik Yunan düşüncesinde bulunabileceği izlenimi vermektedir. Diyagram'ın temelini oluşturan teoriler Pisagor'un, Platon'un ve bazı Neoplatoncu filozofların düşüncelerinde bulunabilir. Enneagram, hem Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ı, hem de bakış açıları bu üç büyük İbrahimî dinde bulunan Hermetik ve Gnostik felsefeyi meydana getirmiş Batı geleneğinde yer almaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 27).

Bununla birlikte Enneagram'ı modern dünyaya tanıtan isim George Ivanovich Gurdjieff'tir. Gurdjieff 1875 yılında doğmuş, Rum-Ermeni kökenlere sahip, genç yaşlarından itibaren ezoterik bilgiye meraklıdır. Gurdjieff bir grup arkadaşıyla birlikte Hakikat Talimleri adı altında kadim bilgeliği bir araya getirmeye çalışan bir grup oluşturarak Mısır, Afganistan, Yunanistan, İran, Hindistan ve Tibet gibi ülkelere seyahat edip manastırlar ve mabetlerde kaldı ve kadim hikmet gelenekleriyle ilgili bulabildikleri her şeyi öğrenmiştir. Gurdjieff, seyahatlerinden birinde muhtemelen Afganistan veya Türkiye'de Enneagram sembolü ile karşılaşmış, yıllarca süren araştırmalarda elde edilen bilgilerden bir sentez oluşturulmuş ve St. Petersburg ve Moskova'da öğretilmeye başlanmıştır (Riso ve Hudson, 2020: 26).

Gurdjieff, Enneagram sembolünün, tüm varoluşa hükmeden üç İlahi kanunu temsil eden üç parçası olduğunu dile getirmiştir. İlki, neredeyse tüm kültürlerde kullanılan daire, evrensel mandaladır. Daire, tevhide, bütünlüğe, teklığe işaret etmekte ve büyük Batı dinleri olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın alamet-i farikası olan Tanrı bir ve tektir ilkesini sembolize etmektedir. Dairenin içinde sonraki sembolü olarak, üçgen yer almaktadır. Geleneksel olarak Hristiyanlıkta, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a, yani Teslise işaret etmektedir. Benzer şekilde, Yahudiliğin ezoterik öğretisi olan Kabala da, Tanrı'nın başlangıçta kainatta Kendisini, Kabala'nın asli sembolü olan Hayat Ağacı'nda Sefirot (Kether, Binah ve Hokmah) şeklinde isimlendirilen üç feyz veya küre olarak tezahür ettirdiğini öğretir. Teslis düşüncesi yansımalarını diğer dinlerde de görülebilmektedir.

Budistler Buddha, Dharma ve Sangha'dan bahseder; Hindular Vishnu, Brahma ve Shiva'dan; Taoistler Sema, Yerküre ve İnsan'dan bahseder. Hatta modern fiziğin keşifleri dahi Üç Kanunu'nu destekler görünmektedir. Atomaltı ölçekte, atomlar proton, elektron ve nötronlardan müteşekkildir ve baskın kuvvet, zayıf kuvvet ve elektromanyetizma adlı üç kuvvet vardır. Bu üçlü sembolün üçüncü parçası altılı gruptur. Bu figür Gurdjieff'in Yedi Kanunu dediği şeyi sembolize eder ve söz konusu kanun, zaman içindeki süreç ve inkişafı ilgilidir. Bu kanun, hiçbir şeyin sabit ve durağan olmadığını ifade eder; her şey hareket etmekte ve başka bir şey olmaktadır. Hatta taşlar ve yıldızlar bile er ya da geç dönüşüme uğramaktadır. Her şey değişmekte, geri dönüşüme uğramakta ve evrim geçirmekte veya devrolmaktadır. Haftanın günleri, periyodik cetvel ve Batı müziği oktavı vs. hepsi Yedi Kanununa dayanmaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 28).

Oscar Ichazo, genç yaşlardan itibaren kadim hikmetin peşinde dünyanın farklı bölgelerinde seyahat etmiş, kadim Yahudi Kabala geleneğini incelemiştir. 1950'li yıllarda Enneagram sembolünün temellerini atmaya başlamıştır. (Riso ve Hudson, 2020: 28). 1970 yılında California'da Esalen Enstitüsü'nde gestalt terapi programı geliştiren psikiyatrist Cladio Naranjo, Ichazo ile birlikte çalışması neticesinde ilgi duyduğu Enneagram tiplerini psikiyatrik kategorilerle ilişkilendirmeye ve genişletmeye başlamıştır (Riso ve Hudson, 2020: 29). Ichazo ve Naranjo'nun temel çalışmalarından itibaren Enneagram birçok kişi tarafından öğrenilmiş ve Enneagram kişilik modelinin birçok yeni yönü keşfedilmiştir (Riso ve Hudson, 2020: 31).

1.2.2. Enneagram Kişilik Modelinin Temel Kavramları

1.2.2.1. Merkezler

Enneagram'da bulunan dokuz tip birbirinden ayrı değildir. Bireysel psikolojik tiplerin ötesinde muazzam zengin ve engin yollarla birbirleriyle ilişkilidir. Tiplerin üçlü gruplandırılması insan psişesinin içgüdü, duygu ve zihin olmak üzere üç temel bileşenine işaret etmektedir. Bu üç merkez; baş, kalp ve karın; düşünme, hissetme ve eylem şeklinde de ifade edilmektedir. Her bir tip temel üç bileşenle -içgüdü, hissetme ve düşünme-etkileşim halindedir. Ancak bireyin tipi duygu üçlüsünde ise, bu durum onun başkalarından daha fazla hisli olduğu veya bireyin tipi zihin üçlüsünde ise, bu durum onun başkalarından daha akıllı olduğu anlamına gelmemektedir. Merkezlere göre, tip sekiz,

dokuz ve bir, içgüdü üçlüsünü; tip iki, üç ve dört duygu üçlüsünü; tip beş, altı ve yedi zihin üçlüsünü oluşturmaktadır.

1.2.2.1.1. Merkezlerin İşleyişi ve Tiplerin Ortaya Çıkışı

Her merkez üç bölümden oluşmaktadır. Tüm merkez ve bölümler her insanda mevcuttur ancak merkezlerden ve bölümlerden biri, diğerlerine göre daha baskın konumdadır.

Buna göre;

Fiziksel merkezin duygu bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 8”**

Fiziksel merkezin içgüdü bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 9”**

Fiziksel merkezin akıl bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 1”**

Duygusal merkezin duygu bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 2”**

Duygusal merkezin içgüdü bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 3”**

Duygusal merkezin akıl bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 4”**

Zihinsel merkezin duygu bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 5”**

Zihinsel merkezin içgüdü bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 6”**

Zihinsel merkezin akıl bölümünü baskın kullanan kişi: **“Tip 7”** olarak ifade edilmektedir (Acarkan, 2019b: 27).

1.2.2.1.2. Duygusal Merkez

Duygu üçlüsü tip iki, üç ve dördür. Bu üç temel tip kendilik tasavvurunun gelişimiyle ilgilenir. Onlar, kalbin asli nitelikleri ile olan daha derin bir bağın eksikliğini sahte bir kimlik inşa ederek ve onunla özdeşleşerek tedavi eder. Daha sonra bu tasavvuru kendilerine ve başkalarına sevgi, ilgi, onay ve değer hissetme ümidiyle sunar. Duygu üçlüsü tipleri geçmişe odaklıdır (Riso ve Hudson, 2020: 67).

1.2.2.1.3. Zihinsel Merkez

Zihin üçlüsü tip beş, altı ve yedidir. Bu üç temel tip içsel bir rehberlik ve destek hissi bulmakla ilgilidir. Zihin üçlüsü tipleri gelecek ile daha çok ilgilenir (Riso ve Hudson, 2020: 70). Zihin üçlülere, zihinlerini yatıştırmakta problem yaşamaktadır. İçsel biliş ve

rehberlik dingin zihinde ortaya çıktığından zihin sakinleştirilmediğinde beşler, altılar ve yediler birbirinden farklı olarak korku yaşamaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 71).

1.2.2.1.4. Fiziksel Merkez

İçgüdü üçlüsü tip sekiz, dokuz ve birdir. İçgüdü üçlüsü, beden zekâsı, temel hayat işleyişi ve hayatta kalma ile ilgilendirir. Beden her türlü gerçek spiritüel çalışmada önemli bir rol oynadığından fiziksel merkez, içgüdü merkezi olarak da isimlendirilmektedir. Bu tipler saldırganlık ve bastırma ile ilgili sorunlara sahip olma eğilimindedir (Riso ve Hudson, 2020: 63).

1.2.2.2. Kanatlar

Enneagram kişilik modeli, durağan değil dinamik bir yapıya sahiptir. Dinamiklik, kişilik özelliklerinin spesifik, detaylı ve daha doğru tespitine vesile olmakta ve dokuz genel tipi bireyselleştirmemize yardım eder. Bununla birlikte dinamiklik, belirsiz ve karışık değildir. Dinamikliği sağlayan unsurlardan birisi kanat tipleridir. Her kanat, genel tipin bir alt tipidir. Kanat, genel tipimizi değiştirir, onunla harmanlanır ve ondaki eğilimleri vurgular. Enneagram diyagramına göre her tipin sağında ve solunda bulunan tipler, kanat tipleri oluşturmaktadır. Örneğin; sekiz kanatlı yediler ile altı kanatlı yediler arasında farklılıklar görülmektedir. Her tip, iki kanada ayrılmak üzere on sekiz kanat altı tipi oluşmaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 83-84). Kanatlara ilişkin bilgiler tipler ifade edilirken aktarılacaktır.

1.2.2.3. Rahat ve Stres Hatları

Enneagram kişilik modeli çeşitli psikolojik değişimleri ve gün içindeki duygusal değişiklikleri rahat ve stres hatlarıyla açıklamaktadır. Bir tip, rahat noktasına gittiğinde gittiği tipin pozitif tutumlarını sergilemektedir. Bir tip stres noktasına gittiğinde ise gittiği tipin negatif tutumlarını sergilemektedir. Şartlar normalleştiğinde asıl mizacına geri dönmektedir. Birey, baskı altında kaldığında veya olumsuz etkilere uzun süre maruz kaldığında doğal tutumundan farklı olarak bir tutum sergilemektedir. Yine birey olumlu veya rahatlatıcı şartlarla etkileşim içine girdiğinde genel tutumundan daha olumlu bir tavır sergilemektedir (Acarkan, 2019b: 56). Her bir tipin gittiği rahat ve stres hatları

Enneagram diyagramında görülmektedir. Ayrılma veya stres yönü, Enneagram’da 1 - 4 - 2 - 8 - 5 - 7 - 1 ve 9 - 6 - 3 - 9 sayı dizileri ile gösterilmektedir. Entegrasyon veya rahat yönü ise bu iki dizinin tersi olarak 1 - 7 - 5 - 8 - 2 - 4 - 1 ve 9 - 3 - 6 - 9 şeklinde gösterilmektedir. Her bir tipin rahat ve stres hatlarına ilişkin bilgiler mizaç tipleri içerisinde ifade edilecektir. Belirtilen hatlar arasındaki kişilik geçişlerine ait gelecekteki davranışlara ilişkin öngörüler, Enneagram sistemindeki tiplerin doğru olarak tanımlanmasıyla gerçekleşebilir (Riso ve Hudson, 2020: 103).

1.2.2.4. Alt Tipler

Enneagram kişilik modeline göre bireylerin tiplerini belirlemek sadece bireyin hangi renk ailesine ait olduğunu ortaya koymak anlamına gelmektedir. Alt tipler ise kanat tipleri gibi bireysel farklılıkları belirlemeyi sağlamaktadır. Örneğin; kişinin tip altı olduğunu belirlemek, onun “mavi ailesine” ait olduğunu söylemektir. Mavinin, turkuaz, lacivert, gök mavisi, çivit mavisi, toz mavisi vb. tonlarından hangisine ait olduğunu belirlemek için alt değişkenler kullanılmaktadır. Alt tipler, çocukluğumuzda üç temel içgüdümüzden en çok hangisinin bozulduğunu belirtmektedir. O iç güdü kişilik tipinin özelliklerinin tümünü etkilemektedir. Enneagram’ın kanat tiplerine ilave olarak her tipin üç alt tipi bulunmaktadır. Bireyin alt tipi, kişilik tipiyle ilgili konuların hangi sahnede daha çok etkili olacağını göstermektedir (Riso ve Hudson, 2020: 84). İçgüdüsel değişkenler, kendini koruma, sosyal ve ilişki içgüdülerine dayanmaktadır. Alt tipler, dokuz kişilik tipinden bağımsız olarak işleyen değişkenlerdir. Alt tip özellikleri de dahil olduğunda temel tip ve kanat tipler, elli dört farklı tipe ayrılmaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 85). Bu alt tipler mizaçların insan ilişkilerinde nerede olduğunu tanımlamaktadır (Güler, 2020: 56).

1.2.2.4.1. Kendini Koruma Alt Tipi

Kendini korumacı alt tipe sahip bireyler fiziksel güvenliklerini ve rahatlarını elde etmek ve onları korumakla ilgilenmektedir. Genellikle yemek, kıyafet, maddi durum ve beden sağlığı gibi konular esas öncelikleridir. Bu kendini koruma içgüdüğü kişilik tipiyle birleştiği zaman, pratiklik, temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanması ve dünyevi açıdan yararlı beceriler olarak açığa çıkabilir. Ancak kişilik tipinin sağlıklı olması, çok fazla

şey stoklama, aşırı alışveriş, yeme ve uyku bozukluğu vb. sonuçlar doğurabilir. Kendini koruma içgüdüsünün baskın olmaması durumunda temel ihtiyaçlarla ilgilenmek bireye doğru gelmeyebilir (Riso ve Hudson, 2020: 86). Kendini koruma alt tipindeki bireyler genelde içe dönük olarak tanımlanmaktadır. Bu alt tipin bireyleri mizacının özelliklerini herkese kolay kolay göstermez ve her durumda ortaya koymaz (Güler, 2020: 56).

1.2.2.4.2. Sosyal Alt Tipi

Sosyal alt tipe sahip bireyler beğenilme, onaylanma ve başkalarıyla güvende hissetmeye ihtiyaç duymaktadır. Başkalarıyla uyum sağlamak ve kabul edilebilir olmak esas öncelikleridir. Sosyal içgüdü baskın bireyler, kabul görmek, değerli olduğunu hissetmekle ilgilenir. Sosyal tipler ortak amaçlar için başkaları ile etkileşim halinde olmaktan hoşlanır. Dünyalarında ne olup bittiğini bilmek ister, güvende, canlı ve enerjik hissetmek için başkaları ile temas halinde olmaları gerekir. Eğer birey sağlıklı seviyede ise içgüdü zıt yönde tezahür ederek antisosyal, insanlardan nefret eden ve topluma kızan biri olabilir. Başkalarına güvenmez ve insanlarla geçinemez. Sosyal içgüdünün baskın olmaması durumunda arkadaşları, aile bireyleri ve çevresindeki diğer insanlarla aralarında sıklıkla yanlış anlaşılımlar yaşanabilir (Riso ve Hudson, 2020: 87-88). Sosyal alt tipli bireyler mizacının özelliklerini muhatap olduğu herkesle yoğun bir şekilde paylaşmaktadır (Güler, 2020: 56).

1.2.2.4.3. Yakın İlişki Alt Tipi

Yakın ilişki alt tipe sahip bireyler sürekli bağlantı arayışında ve yoğun deneyime ilgi duymaktadır. Hayata geniş açıdan ve keşfe açık bir yaklaşımla bakar. Gerçek ihtiyaçlarına ve önceliklerine odaklanmada zorluk yaşar. Bir ortama girdiklerinde en ilginç insanların nerede olduğunu bulmaya çalışır. İlişki alt tipliler kendi işlerini takip etme ve kendileriyle yeterince ilgilenme konusunda zorluk yaşayabilir. Sağlıklı seviyede olan bireyler, dikkat dağılması ve odaklanma eksikliği yaşayabilir. İlişki içgüdüsünün baskın olmaması durumunda yakınlık ve heyecanlanma konularıyla ilgilenmez. Ne sevdiklerini bilir ancak ilgisini çeken şeye ait heyecan ve heves duymaz. Başkalarıyla yakınlık kurmaktan kaçınabilir (Riso ve Hudson, 2020: 88-89). Yakın ilişki alt tipli bireyin, mizacının özelliklerini gösterdiği yer yakınlarıdır (Güler, 2020: 56).

1.2.2.5. Gelişim Seviyeleri

Gelişim seviyeleri, Enneagram kişilik modelinde yatay kategorik bir sisteme dikey bir boyut kazandırmaktadır. Bu dikey boyut, insan tabiatını doğru bir şekilde anlamayı ve sürekli değişen durumları ortaya koymayı sağlamaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 89). Gelişim seviyeleri, bireyin gündelik hayatta veya daha geniş zaman diliminde zihinsel ve duygusal sağlığının ölçütü olarak bireyin davranışlarının tahminine yardımcı olmaktadır. Her tipin sağlıklı, ortalama ve sağlıklı olmak üzere dokuz seviyesi bulunmaktadır. Her tipteki seviyeler birbiriyle ilişkilidir ancak farklı özellikleri ifade etmektedir. Seviyeler insanın gelişmesi ve kendisine yardım edebilmesi, her tipe hangi özelliklerin ve motivasyonların uyduğunun anlaşılması, yanlış tip belirlemelerinin önüne geçilmesi açısından önemlidir. Seviyeler göz önüne alınmadan bireyin tipi hakkında genellemelerde bulunmak doğru sonuçlara ulaşmamızı engelleyebilir. Zira bireyin seviyesi sağlıklı düzeye indikçe tipin genel özelliklerinin zıttı gerçekleşir (Riso ve Hudson, 2020: 90). Her birey kendisini tanıdıkça ve farkındalığını arttırdıkça veya olumlu, geliştirici, destekleyici çevre şartları ile etkileşime girdikçe mizaç yapısına özgü sağlıklı kişilik görünümü sergilemektedir. Bunun tam tersine birey, kendisine yönelik farkındalığı düştükçe ve olumsuz, dengesiz, baskılayıcı çevre şartları ile etkileşime girdikçe mizaç yapısına özgü sağlıklı bir kişilik görünümüne bürünebilmektedir. Bu iki durum arasında kendi mizacına özgü olarak sergilediği davranışlar bütününe de ortalama kişilik görünümü denilmektedir (Acarkan, 2019b: 59).

Her tipin gelişim seviyelerini oluşturan üç düzeyi bulunmaktadır. Sağlıklı seviye (1-3 arası) tipin iyi işleyen yönlerini, ortalama seviye (4-6 arası) tipin normal davranışlarını ve sağlıklı seviye (7-9 arası) tipin işlevsiz tezahürlerini temsil etmektedir. En üst seviyede kişilik yapısının kısıtlamalarından özgürleşilmektedir. Sağlıklı seviyelere doğru inildikçe kişiliğimizin olumsuz özellikleriyle özdeşleşiriz (Riso ve Hudson, 2020: 92).

Gelişim seviyelerini dikkate almadan kişilik tipleri hakkında genellemelerde bulunmak olanaksızdır. Zira her tipin içinde sağlıklı seviyeden sağlıklı seviyeye doğru veya tam tersi şekilde gidildikçe birçok özellik tam tersine dönmektedir. Örneğin, sağlıklı Tip 8 (Reis), başkalarının gelişeceği ve güçleneceği ortamlar oluşturarak eli açık ve yapıcı bir tavır sergilerken sağlıklı Tip 8 (Reis), tüm dünyanın kendi aleyhine olduğunu düşünerek yıkıcı, katı kalpli ve öfkeli olabilir (Riso ve Hudson, 2018: 152).

1.2.2.5.1. Sağlıklı Seviye

Bu seviyede, her bir tip özdeşleştiği kişisel nitelikleri sağlıklı bir şekilde dışa vurur. Sağlıklı seviyedeki bir birey kültürel çevresi tarafından çok dengeli, olgun ve yüksek işlevli olarak görülür. Pek çok birey sağlıklı seviyede hareket etmenin nasıl bir his olduğunu kısa zaman dilimleri içerisinde de olsa tecrübe etmiştir (Riso ve Hudson, 2020: 101). Sağlıklı seviyede, kişilik yapımızın kısıtlamalarından olduğu gibi, egomuzun alışkanlıklarından ve mekanizmalarından da son derece özgürüz. Anı yaşamakta, seçim yapmakta, spontane bilgelik, güç, şefkat ve diğer olumlu nitelikler içinde hareket etmekte özgür oluruz (Riso ve Hudson, 2020: 92).

1.2.2.5.2. Ortalama Seviye

Bu seviyede, birey başkaları tarafından genellikle normal olarak nitelendirilmektedir. Birey ortalama seviyelerde belirli bir şekilde hareket etmesi gerektiğini ve muhataplarının da bu gerekliliğin farkında olduğunu hisseder. (Riso ve Hudson, 2020: 94).

1.2.2.5.3. Sağlıksız Seviye

Bu seviyede, birey çevresi tarafından olumsuz olarak nitelendirilen davranışları huy olarak edinebilir. Ancak bireyin ağırlık merkezinin sağlıksız seviyeye doğru kayması ve sağlıksız seviyede sıkışıp kalması kolay değildir. Sağlıksız seviyelere inmek için genellikle hayati bir kriz yaşanması ya da sağlıksız örüntülerin çocuklukta yerleşmiş olması gerekir (Riso ve Hudson, 2020: 100).

1.2.3. Enneagram'ın Dokuz Kişilik Tipi

1.2.3.1. Tip 1: Mükemmeliyetçi

Tip 1;

Doğru eylem ve kusursuz olma arayışındadır. Her durumda doğru, uygun ve gerekli olanı yapmak ve hayata en mükemmel ve kusursuz tutumla karşılık vererek hayatı ve korumak temel arayışıdır. Bu kapsamda prensipli, ilke odaklı, kuralcı, esnek olmakta

zorlanan bir tutum sergilemektedir. Söz, tutum ve davranışlarında tutarlı, akılcı olmaya çalışır. Akıl ve mantığı ölçü olarak hareket etmeye çalışır (Acarkan, 2019b: 76).

Titiz, düzenli, eleştirel, yargılayıcı, düzeltici, detaycı ve kontrolcü olurlar. Her şeyin en doğrusunu öğrenmeye ve bilmeye çalışır. Kendilerini ve çevresindekileri geliştirmeye çalışır, hata ve yanlışlarını gördüklerinde uyarır. Doğruyu bildiklerinden emin olduklarında kendine güvenen, bilgiç ve eleştirel tavırlar sergileyebilir. Yaptıklarını mükemmel yapmak amacıyla detaylara çok dikkat eder. Haksız ve adaletsiz tutumlar karşısında çok rahatsız olur ve müdahale etme mecburiyeti hisseder. Ahlaki ölçülere uygun davranmaya, tutarlı ve güvenilir olmaya çok özen gösterir. Temizlik ve düzenli olma konusunda genellikle hassastır. Görev ve sorumlulukları kendilerine hatırlatılmadan tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye çalışır (Acarkan, 2019b: 77).

Duygularını akıl ve mantıkları ile kontrol etmeye ve doğru istikamette yönlendirmeye çalışır. İşler olmadığı gibi gitmediğinde gerilip kızar. Sorumluluk duyguları yüksek olduğundan üzerlerine düşen işi tam olarak yapamadıklarında rahatsızlık duyar. Her şeyin bir yolu, yöntemi ve nedeni olması gerektiğini düşünür. Doğruyu bulmak, yanlışa sapmamak ve her zaman doğru sonuçlara ulaşmak için yöntem, sistem ve strateji geliştirme eğilimlidir (Acarkan, 2019b: 78). İşlerin nasıl olması gerektiğini bildiklerine inanır ve çevrelerindeki sorunları çözmenin kendi yükümlülükleri olduğunu düşünür (Acarkan, 2019b: 83). Başkaları tarafından aşırı otokontrollü hatta katı olarak görülür, ancak kendileri bu şekilde düşünmez (Riso ve Hudson, 2020: 116).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Bir işi tam ve gereğince yapmaya çalışan,
- Ciddi, mantıklı ve kontrollü,
- Sorumluluk duygularına duyarlı,
- Prensipli ve standartları yüksek,
- Düzenli ve titiz,
- Kendini disipline eden,
- Kuralcı ve detaylara dikkat eden,
- Hata ve eksikleri düzelten,
- Kendini düzelten ve geliştiren,
- Ölçülü ve mantıklı davranan,

- Her durumda doğru ve gerekli olanı yapan (Acarkan, 2019b: 78).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Gergin ve katı,
- Hata ve eksikleri fark eden ve kızan,
- Eleştiren ve yargılayan,
- Yanlış ve hatalara çok tepkili,
- Aşırı kuralcı ve kontrolcü,
- Eksik ve yanlışla tahammülsüz,
- Kolay beğenmeyen,
- Tamlik ve kusursuzluk bekleyen,
- Ayrıntılara takılma ve bütünü kaçırma,
- Mükemmeliyetçilik (Acarkan, 2019b: 79).

Kanat Yapıları

Dokuz Kanatlı Bir: İdealist

Genellikle sakin görünür ve uyumu bozmamaya özen gösterir. Rahat olmadıkları ortamlarda soğuk ve çekingen tutum sergiler. Yanlışları içten içe eleştirirler bile daha az müdahaleci olma eğilimindedir. Kızgınlık ve öfkelerini daha fazla bastırmaya eğilimli olduklarından hemen öfkelenmez. Daha az müdahaleci ve yargılayıcıdır. Yenilik ve değişimlere mesafeli yaklaşır ve alıştıkları rutine bağlı kalır (Acarkan, 2019b: 83-84). Duygusal olarak kapalı olur, fakat cömert, nazik ve düşüncelidir. Etraflarındaki şeyleri geliştirmeye çalıştıklarında daha yumuşak davranır. Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'lerde görülen öfkenin yerini tahammülsüzlük, katılık, sabırsızlık, iğneleme ve kinaye şeklinde görünür (Riso ve Hudson, 2020: 119).

İki Kanatlı Bir: Avukat

Daha çabuk öfkelenir ve öfkelerini kontrol etmekte Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'lere nispeten daha çok zorlanır. Doğruyu bulmak ve bilmenin yanında etkileyici bir biçimde çevrelerine bilgiyi aktarmaktan mutlu olur. Duygusal olan iki kanadı, etkisini çoğunlukla çok samimi ve özel ilişkilerde tam olarak gösterir. Sosyal ortamlarda daha katılımcı olup ilişkilerinde sıcak ve samimi etkileşimi daha çok sever. Bilgelik ve idealistliklerini hoşgörü, empati ve şefkat ile birleştirerek olgun bir insan ve şefkatli bir yol gösterici

olabilir (Acarkan, 2019b: 84-85). Peşinde oldukları ideallerin ve reformların gerçekleşmesi hususunda oldukça agresif ve zorlayıcı olabilir. Hoşnutsuz olduklarında eleştirel, sinirli, incitici olabilir ve seslerini yükseltebilir (Riso ve Hudson, 2020: 120).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Ahlaki değerleri yüksek, tarafsız ve dürüsttür. Adil davranmaya çok dikkat eder. Muhataplarına karşı duyarlı olur, öz-disiplini yüksek, samimi ve toleranslıdır (Acarkan, 2019b: 85). Öz-farkındalığı sonucu bilge, kavrayış sahibi, umutlu ve asildir (Riso ve Hudson, 2020: 124). Her yanlış ve eksik şeyi kendilerinin düzeltmesine ve mutlaka uyarıda bulunmaya çalışmaz, çevresini teşvik ederek yönlendirmeye çalışır (Acarkan, 2019b: 85).

Ortalama Seviye

Ciddi ve azimlidir. Otokontrolleri yüksektir, genellikle dakik ve planlıdır (Riso ve Hudson, 2020: 124). Yanlış davranmaktan ve haksız olmaktan kaçınır. Hatalı gördükleri durum ve olaylara eleştirel ve müdahaleci olarak yaklaşmaktan kaçınmaz. Mükemmel iş, eş, toplum, dostluk vb. beklentileriyle uyum sağlamayan kişilerden hoşnutsuz olur. Gelişme ve ilerleme durumlarında gergin olur. İşler istediği gibi gitmezse aşırı eleştirel ve öfkeli olabilir (Acarkan, 2019b: 88).

Sağlıksız Seviye

Kendi doğrularına göre hareket edip eleştirilmekten hoşlanmaz. Oldukça sert ve insan sevmez olabilir. Suçlayıcı ve cezalandırıcı olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 124). Çevrelerindeki kusurlu ve hatalı davranışları ciddi şekilde eleştirir. Kendi düşüncelerinin yanlış olması noktasında kaygılıdır. Farklı düşüncelere tahammül edemez. Muhataplarının en küçük farklılığını veya görüş ayrılığını cahillik veya saçmalık şeklinde tanımlar. Kendisini sürekli haklı ve doğru muhataplarını ise yanlış ve haksız görür. Tartıştıklarında tahammülsüz ve aşağılayıcıdır (Acarkan, 2019b: 88).

Çocukluk Çağı

Erken yaşlarda ciddiyet ve sorumluluk sahibi olur. Ebeveynlerinin beklentilerini karşılamak noktasında mükemmeliyetçi olabilir. Kurallara son derece titizlikle uyarak hata yaparken yakalanmak istemez (Riso ve Hudson, 2020: 117). Genç Tip 1

(Mükemmeliyetçi)'ler, "o kadar iyi olacağım ki kimse bende hata bulamayacak, başım hiç derde girmeyecek çünkü benim standartlarım herkesten yüksek, başkaları beni cezalandırmadan ben kendimi cezalandıracağım" şeklinde düşünebilir (Riso ve Hudson, 2018: 141). Aile içerisinde kendisine tepki vermeden uyarıcı veya onu tebrik eden bir otorite bulmak ister. Hareketlerinde tutarlı ve kontrollüdür. Çocukluğun getirdiği eğlenme dürtüsü onlarda ağır basmaz, daha sakin bir yapıya sahiptir (Özdemir, 2021: 94).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Temel arayış ve hedeflerine ulaşabildiklerini ve süreci olması gereken hale getirdiklerini hissettiklerinde rahatlar. Rahat hattında Tip 7 (Maceracı)'nin olumlu özelliklerini gösterir. Olaylar karşısında gerilip gerginleşme gereği duymadan içinde bulundukları durumlarda rahat hissetmeyi öğrenebilir. Daha meraklı, daha iyimser ve kendi fikirlerinden hariç başkalarının fikirlerini öğrenmeye daha ilgili olur (Riso ve Hudson, 2020: 139). Doğal ihtiyaçlarına odaklanır, neşeli ve keyifli olur. Olumsuz durumlara odaklanmak yerine olumlu olana odaklanır. Farklılıkların ve farklı seçeneklerin varlığını keşfeder, kurallar konusunda daha esnek olur. Yeni şeyleri deneme eğilimleri artar (Acarkan, 2019b: 93).

Stres Hattı

Mükemmeliyetçilik, doğru ve gerekli olanı yapma, hatadan kaçınma, kontrolcü olmaya meyillerinden dolayı strese girer (Riso ve Hudson, 2020: 134). Stres hattında Tip 4 (Özgün)'ün olumsuz özelliklerini gösterir (Acarkan, 2019b: 92). Yüklerinden ve zorunluluklarından kurtulmayı arzularak hayallere dalabilir. Kimsenin onları anlamadığını ya da ne kadar çok çalıştıklarını hisseder ve melankolik ve içe kapanık bir hal alabilir. Duygusal patlamalar, değişken duygu durumları, düşmanlık ve sosyal hayattan çekilme gibi durumlar görülebilir (Riso ve Hudson, 2020: 134). Kendilerinden ve çevrelerinden ümitlerini yitirdiklerinden gelişimin sağlanmayacağına inanır. Anlaşılmadığı ve hiçbir zaman anlaşılmayacağı düşüncesiyle karamsar, depresif, sosyal etkileşimden kaçınan bir kişi olabilir. Bütün hedeflerinin anlamını yitirdiğini düşünebilir (Acarkan, 2019b: 92).

Potansiyel Patoloji

Tip 1 (Mükemmeliyetçi), kusursuz olmak, tam ve doğru davranma, hata yapmama, en iyi şekilde yapma, hatayı düzeltme eğilimlerini kontrol edemediklerinde patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 89). Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu, depresif kişilik bozukluğu, yeme bozuklukları, zarar veren suçluluk hissi ve kendine zarar verici davranışlar bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 135).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 1

Hayatındaki kurallara uymaya ve bu kurallara göre organize olmaya odaklanır. Her şeyin kontrol altında olduğundan emin olmak ister. Kendini mükemmel olmaya ve işleri en doğru şekilde yapmaya zorlar. Kontrol eğilimlerini gevşetme ve süreci akışına bırakma konusunda zorluk yaşar. Fiziksel çevreleri konusunda çok duyarlı olup temizlik, düzen, hijyen, simetri vb. konularda çok hassastır. Çekirdek ailesine ve birinci dereceden yakınlarına karşı sorumluluk konusunda hassastır. Mutlu olmak yerine haklı ve doğru olmayı daha çok tercih eder. Arkadaş konusunda çok seçici, zor beğenen ve samimi olmak için uzun bir süreye ihtiyaç duyabilir. Yakın arkadaşlarına bile özelini anlatmaz, muhataplarının da özeline girmemeye çalışır (Acarkan, 2019b: 340).

Sosyal Alt Tip 1

Sosyal süreçleri kontrol edebilmek amacıyla en doğru bilgiye sahip olma arayışındadır. Doğru ve haklı olduğunu düşündüğünde öfkesini bastırmak istemez ve fikrini savunur. Enerjisinin çoğunu toplumsal katmanlar, sosyal organizasyon ve gruplar üzerinde yoğunlaştırır. Kendisinin ikna olduğu veya kendisinin oluşturduğu kurallar bütününe göre toplumu düzenlemeye çalışır. İdealine uygun olarak oluşturduğu sosyal yapı içerisinde kendini rahat ve tatmin olmuş hisseder (Acarkan, 2019b: 342). Güçlü fikir ve savları ile kendi görüşleri için tartışmaktan çekinmez ve başkalarının kendi fikirlerini kabul etmesini ister. Sağlıksız seviyelerde aşırı politik görüşler ya da katı dini dogmalar benimseyebilir (Riso ve Hudson, 2020: 121).

Yakın İlişki Alt Tip 1

İlişkilerinde birebir yakınlığa çok ihtiyaç duyar ve ilişkilerinde aynı ideal ve ilkelere sahip biriyle sıcak, yakın ve samimi olmayı sever. Yakın ilişki içerisinde olduğu kişiyi

sahiplenerek muhatabını doğru bilgiye yönlendirmek ve mükemmel kılmak istediğinden mutlaka yanlışlarını ifade edip düzeltmek ister. Kendi ideal ve prensipleri konusunda yakın ilişki içerisinde olduğu kişilerin duyarsız olması veya aksi yönde tutumlar sergilemesinden çok etkilenir. Eş, aile ve yakın arkadaşlarının yüksek standartlara sahip olması beklentisine sahip olmakla birlikte muhataplarını teşvik edicidir (Acarkan, 2019b: 344). Muhatabının kendi standartlarına göre yetersiz kalmasından ve aradaki uyumun bozulmasından korkar. Sağlıksız seviyelerde kıskançlık krizleri ve muhatabını kontrol etmeye yönelik hareketlerde bulunabilir (Riso ve Hudson, 2020: 122).

Gelişim Tavsiyeleri

- Rahatlamayı öğrenin. Kendinize zaman ayırın. Her şeyi siz yapmak zorunda değilsiniz. Yapamadığınız şeylerin sonunda yıkım ve kargaşa gelmeyecektir.
- Başkalarına öğretecek çok şeyiniz var ve büyük olasılıkla iyi öğretmensiniz ama insanların hemen değişmelerini beklemeyin. Sabırlı olun.
- Başkalarının hatalarından kolaylıkla rahatsız olduğunuzu hemen belli etmeyin. Kendi kusurlarınıza da sürekli sinirlenmeyin.
- Duygularınızın farkına varmaya çalışın.
- İsteddiğiniz şekilde doğru davranmayı reddeden kişilere kıızıyorsunuz. Öfkeniz muhataplarınızı dışlıyor ve söylemek istediğiniz birçok iyi şeyi duyamıyorlar. Sükûnetinizi sağlayın.
- İnsanları ihtiyaç duymadıkları sürece kendi hallerine bırakın ve kendi başlarına karar vermelerine olanak tanıyın.
- Başkalarını dinleyin ve muhataplarınızın söylediklerinde de haklılık payı bulunabileceğini unutmayın.
- Herhangi bir işi yapmanın tek bir doğru yolu olmadığını hatırlayın. Kusursuzluğu aramak kendinizi ve başkalarını çok yıpratacaktır.
- Çevrenizdeki insanların iyi veya kötü olmasının onların davranışlarındaki mükemmellikle ilgili olmadığını bilin.
- Değiştiremeyeceğiniz kişi ve durumlar hakkında takıntılı olmaktan kaçının (Riso ve Hudson, 2018: 372-374).

1.2.3.2. Tip 2: Yardımcı

Tip 2;

Duygusal paylaşımda bulunma ve sevilen/ihtiyaç duyulan kişi olma arayışındadır. Muhataplarıyla karşılıklı olarak birbirini fark edip tanıma, duygusal paylaşımda bulunma temel arayışıdır. Bu kapsamda hislerini, düşüncelerini, yaşadıklarını paylaşmaktan hoşlanır (Acarkan, 2019b: 104).

Duygusal, ilişkilerini önemseyen, arkadaş canlısı, duygusal paylaşımlara çok önem veren, cana yakın, konuşkan, çabuk ve kolay iletişim kurabilen bir yapıya sahiptir. İlişkilerinde ilgi, sevgi ve değer görmeyi ve göstermeyi çok önemseyen şefkatli ve sıcakkanlıdır. Muhataplarını ihtiyaçlarını fark edip yardımcı olmaya çalışarak memnun etmeye ve onları kırmamaya çalışır. Sevgi ve ilgisini, söz ve davranışlarıyla göstermeye çalışır. Sevdiklerine karşı çok fedakâr ve sahiplenici davranır. Hediyeleşmeyi önemser(Acarkan, 2019b: 105).

Öte yandan ihtiyaç ve beklentileri konusunda çevresindekilerin de duyarlı olmasını ister. Başkalarına karşı yaptığı yardımlara bağlı olarak hak ettiğini düşündüğü sevgiyi, ilgiyi ve takdiri görmediğinde sitem edip kızabilir. Yalnızlıktan hoşlanmaz. Çevresindekilerin kendisi hakkındaki algı ve değerlendirmelerine çok fazla önem verdiğinden bunlardan etkilenir. Kendisini kontrol edemediğinde veya sağlıklı seviyelerinde fazlaca alınganlık, darılma, küsme, gibi tutumlar sergileyebilir (Acarkan, 2019b: 105).

Cömert olmak ve başkaları için kendi isteklerinden feragat edip zahmete girmek Tip 2 (Yardımcı)'nin kendisine en zengin, en verimli ve en anlamlı yaşam tarzı olduğunu hissettirir (Riso ve Hudson, 2020: 145).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Duygusal/duygularını belli eden,
- Paylaşımçı ve destekleyici,
- Arkadaş canlısı ve samimiyeti seven,
- Arkadaşlarına düşkün,
- Arayan soran,
- Yardımsever ve fedakâr,

- Şefkatli ve güler yüzlü,
- Sevecen ve sıcakkanlı,
- Sevgiyi önemseyen ve merhametli,
- İlişkilerine çok önem veren (Acarkan, 2019b: 106),

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Alıngan ve sitemkâr davranan,
- Gurur yapan ve muhatabını yok sayan,
- Aşırı duygusallaşan,
- Kıskanç ve sahiplenici tutumlar gösteren,
- Talepkâr ve beklentilerinde ısrarcı olan,
- Aşırı duygusal tepkiler veren,
- Sevdiklerini aşırı kontrol eden ve yönlendiren,
- ‘Hayır’ demekte zorlanan,
- ‘Hayır’ denilmesine tahammül edemeyen,
- İstek ve beklentileri yönünde muhataplarını yönlendiren ve zorlayan,
- Duygu sömürüsü yapan ve duygusal baskı kuran,
- Kendi değerini muhataplarının verdiği değere göre belirleyen (Acarkan, 2019b: 106),

Kanat Yapıları

Bir Kanatlı İki: Hizmetkâr

Duygularını mantıkları ile kontrol edebilir. Sorumlulukları konusunda daha dikkatli, daha titiz, özeleştiriyeye açık ve ilkelerine bağlı olma eğilimindedir. İmkanları ve kabiliyetleri ölçüsünde sosyalliği ve sorumluluğu birleştirerek çevresinin gelişimine hizmet etme gereği duyar. Olumsuz durumlarda mükemmeliyetçi, eleştirel ve yargılayıcı olma eğilimindedir. Cana yakınlığı ile öğretici ve geliştirici yönleri birleştğinde şefkatli bir öğretmen portresi çizer. Yaptığı işlerin oluşturacağı etkinin ve alacağı takdirin yanında çalışmalarının gerekliliğine ve mükemmelliğine de önem verir (Acarkan, 2019b: 111). Sosyal sıcaklık ve duygusallık ile amaç sahibi olmanın ciddiyetini üzerlerinde sergiler. Başkalarının kaçındığı, yapılması gereken ancak yaptıklarında takdir görmeyecekleri ve gösterişli olmayan, ilgi çekmeyen işleri kabul etmeye gönüllü olur. Genellikle

öğretmenlik, kamu hizmeti, vaizlik ve sağlıkla ilgili meslekler edinir (Riso ve Hudson, 2020: 148).

Duygusal ihtiyaçları ve kendi prensipleri arasında ikilemlere düşmesine bağlı olarak genellikle ahlaki ya da dini öğretilerle ilgilenmeye yönelir. Kendisini aşırı eleştirebilir (Riso ve Hudson, 2020: 149). Sağlıksız düzeylerinde kendisini haklı ve doğru görerek muhatapları üzerinde baskı kurmaktan çekinmez (Acarkan, 2019b: 112).

Üç Kanatlı İki: Host/Hostes

Daha hırslı, rekabetçi, imajına önem veren ve kendini öne çıkarmayı seven tutum sergiler. Hedef, çıkar ve oluşturmak istediği etki için duygularını saklamaya çalışır. Etkileyici olma, ilgi çekme amacıyla daha fazla çaba sergiler ancak bunun görünmesini/bilinmesini istemez. Kendisi hakkında ne düşünüldüğü ve başkaları üzerinde nasıl bir iz bıraktığı konularını önemser (Acarkan, 2019b: 112). Ailelerine ve arkadaşlarına; yemek yapmak, eğlendirmek, şarkı söylemek gibi her ne yetenekleri ve marifetleri varsa onları göstermekten hoşlanır. Kişisel ilişkiler oluşturarak ve başkalarını iyi hissettirerek sevgi arar. Sağladıkları hizmetlere dikkat çeker (Riso ve Hudson, 2020: 149).

Sağlıksız seviyelerinde, kendini beğenmiş, kendini önemli gören, burnu havada ve kibirli olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 149). Sağlıksız seviyede insanları kendi kendileri ile çelişkiye sokarak onların acı çekmesini görmek isteyebilir (Acarkan, 2019b: 117).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Gerçekten sevecen, yardımcı, cömert ve düşünceli olur. Kalplerinin sıcaklığıyla başkalarını da ısıtır. İnsanları takdirleri ve ilgileriyle canlandırıp, muhataplarına kendilerinde fark etmedikleri olumlu nitelikleri görmeleri noktasında yardım eder. İnsanları olduğu gibi kabul eden, derin bir şefkatle anlayan, sonsuz sabırla yardım edip onları cesaretlendiren ve her zaman yardım etmeye istekli olan ve karşısındakini ne zaman serbest bırakması gerektiğini bilen bir yapıya sahiptir (Riso ve Hudson, 2020: 145). Başkalarının ihtiyaçlarını gözettiği kadar kendi ihtiyaçlarını da fark eder. Sadık ve vefalı olup yanlış tutumlar karşısında affedici ve hoşgörülüdür. Alınganlık ve öfkeden uzak olup duygusal olarak ölçülü ve dengelidir (Acarkan, 2019b: 113).

Ortalama Seviye

Kendisini özel arkadaş ya da sırdaş olarak tanımlar. Başkalarının kendilerini en yakın arkadaşları olarak görüp tavsiye istemek ve özel sırlarını paylaşmak amacıyla kendisini aramasını ister. Ailelerinin ve arkadaşlarının hayatında özel bir yerlerinin olması ve onlar hakkında ayrıcalıklı bilgiye sahip olmak ister. Yeni arkadaşlar edinip eski arkadaşlarıyla irtibat halinde kalmaya çalışır (Riso ve Hudson, 2020: 155). İnsanları kazanmak için onlara yardım etme ve menün edici davranma gereği duyar. İnsanların sevgi, dostluk, samimiyet, yakınlık ve ilgi gösterme açısından hata ve eksikliklerinden hoşnutsuzluk duyar, şikayetçi ve memnuniyetsiz olur. Önemsemiği ilişkilerde muhataplarının ona ihtiyaç duymalarını, her şeyden haberdar etmelerini ister (Acarkan, 2019b: 114).

Sağlıksız Seviye

Başkaları için kendilerini kurban etmeleri yönündeki taleplerine boyun eğerek kendi değerlerini doğrulatma ve tasdik ettirme peşinde koşabilir (Riso ve Hudson, 2020: 146). Başkaları için yaptıkları iyi şeylerin yetersiz olduğundan korkmaya başlarsa insanları memnun etme tuzağına düşerek muhataplarının kendisini sevmesini sağlayacak şeyler söylemeye ve yapmaya çalışır (Riso ve Hudson, 2020: 154). Kendi sorunlarından bahsetmeden duramaz. Geçirdiği ameliyatlar, yaralar, travmatik deneyimler ve sağlıkla ilgili her türlü korkular, başkalarının önünde ilgi ve sevgi belirtileri temin etme çabasıyla ilan edilir (Riso ve Hudson, 2020: 163). Yaptığı iyiliklerin karşılığını göremediğinde aşırı tepki gösterip öfkelenebilir. Kendisini takdir etmeyen kişileri nankörlükle suçlar. Muhataplarının yardım isteyip istemediğine bakmaksızın kişinin hayatına müdahale etme hakkı olduğunu düşünür. Sevgi, duygusallık, acıma, merhamet, yardımseverlik, fedakârlık gibi duyguların önemsiz olduğunu düşünebilir. Yaşadığı acı ve sıkıntıları bilinçli bir şekilde abartarak muhataplarında suçluluk duygusu oluşturur ve kendisinden özür dilemeye zorlar (Acarkan, 2019b: 116).

Çocukluk Çağı

Aile içinde veya arkadaş ortamlarında hep yardımsever, kendini düşünmeyip başkalarını düşünen, memnun eden, herkesle ilgilenen bir tavır sergiler. Aile içinde kardeşlerine bakarak ya da ev işlerini yaparak ya da çeşitli yollarla ebeveynlerine bakarak aile içinde kendilerine bir yer edinmiş olabilir. Aile ortamında emeklerinin karşılığını

sevgi olarak geri alacağını ve ödüllendirileceğini düşünür (Riso ve Hudson, 2020: 147). Reddedilme hislerine karşı ebeveynlerine veya kardeşlerine karşı oynamayı öğrendiği küçük bakıcı rolünü yetişkin ilişkilerinde de devam ettirebilir (Riso ve Hudson, 2018: 85). Çocuksu tavırlarını hiç kaybetmek istemez. Yaptığı işlerde içinden geldiği gibi davranmak ister. Hatalarından dolayı kızılmasından rahatsız olur (Özdemir, 2021: 96).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Duygusal paylaşım, fark edilme, değer verilme ve ihtiyaç duyulma arayışları tatmin olduğunda rahatlar (Acarkan, 2019b: 121). Rahat hattında Tip 4 (Özgün)'ün olumlu özelliklerini gösterir. Kendi hislerini sansürlemeksizin fark edip kabul ederek kendi hislerine ve içsel durumlarına odaklanır (Riso ve Hudson, 2020: 167). Duygusal açıdan insanlara ve ilişkilere duydukları ihtiyaç ve bağımlılık azalır. Yalnız olmaktan da zevk alır. Duyguların anlamını ve derinliğini keşfetmeye odaklanır. Başkalarının duygu ve ihtiyaçlarına olan dikkatinin yanında kendi duygu ve ihtiyaçlarına da odaklanır. Sevdiklerine sahip çıkar ancak onları sahiplenmez, korur ancak kuşatmaz (Acarkan, 2019b: 122).

Stres Hattı

Mizaç yapısında olan duygusallık, ilgi görme, onaylanma, takdir edilme, anlaşılma ihtiyaçlarını gideremediğinde strese girebilir. Stres durumunda Tip 8 (Reis)'in olumsuz özelliklerini sergiler. Hiçbir zaman tam olarak yüzleşemediği saldırganlık ve öfke duygularıyla yüz yüze gelir. İsteddiği gibi davranmayanlara karşı duyduğu şikâyet ve hak talebi saldırganlık ve öfkeye dönüşür. Muhatablarıyla yüz yüze çatışır. Kırıcı, suçlayıcı ve isyankâr tutumlar içine girer. İstek ve beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda ısrarcı ve talepkâr olur veya muhatablarını yok sayar (Acarkan, 2019b: 121). Şaşırtıcı derecede agresif ve tartışmacı olabilir. Çabalarının fark edilmemesini istemez ve işleri kimin yürüttüğünü insanlara bildirir (Riso ve Hudson, 2020: 164).

Potansiyel Patoloji

Tip 2 (Yardımcı)'de, ihtiyaçlarının karşılanması konusunda çok duyarlı olmak, ilişkilerinde beklentiye girmek, değer ve ilgi görme ihtiyacını karşılayamamak, ilişkileri üzerinden kendilik değerini oluşturamamak gibi nedenlerle patolojik durumlar açığa çıkar

(Acarkan, 2019b: 117). Histriyonik kişilik bozukluğu, hastalık hastalığı (hipokondriyal bozukluk), somatizasyon bozukluğu, yeme bozuklukları, ağır ve zorlayıcı cinsel davranışlar, muhatabı tacize varacak derecede izleyip takip etme davranışları bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 164).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 2

İnsanlar için kendini en çok yıpratana ve kendi ihtiyaçlarını yok sayan tavidir. Çoğu zaman yeterince dinlenemeyip kendine zaman ayırmayabilir. Yaptıkları fedakarlıklar ve gösterdikleri yakınlık nedeniyle çevrelerinin kendilerine borçlu olduğunu düşünür (Riso ve Hudson, 2020: 150). Kendisi ile ilgilenilmesi, kulak verilmesi ya da öncelikli tutulması kadar şahsi olarak hayatta kalma konusunda da ihtiyacı olduğunu düşündüğü şeylere sahip olmakla ve bunların elde edilmesi için gerekli çabayı göstermekle meşgul olur. Bir yandan diğerlerinin ilgi ve onayı için diğerlerine yönelirken diğer taraftan kendi kendine yetme ve başkasına muhtaç olmama eğilimi ile diğerlerinden uzaklaşma yönünde hareket eder. Hayal kırıklığına uğradığında küser veya geri çekilir ya da sert, dışlayıcı ve soğuk bir öfke ile karşılık verebilir. İncindiğinde somurtkan, öfkeli, çocukça davranışlar sergileyebilir. Açıkça ne istediğini ya da neden hoşlanmadığını söylemek yerine soğuk bir tavır ve duygu ifadesi ile kendisini ifade etmeye çalışabilir (Acarkan, 2019b: 346-347).

Sosyal Alt Tip 2

Bireylerden daha çok sosyal grubun tümüne yardım etmeye odaklanır. Toplumsal çapta işlevsel ve güçlü konumda olduğunda kendisini daha çok tatmin olmuş hisseder. Sosyal alanda gerekli konumlara gelerek ya da sosyal organizasyonlarda gerekli işlevselliği fedakârca sergileyerek belirli bir grup, aile ya da organizasyonda değerli ve vazgeçilmez olmaya eğilimlidir. Herkesin değer verdiği ve onayladığı bilgi, beceri ve erdemler edinmeye gayret eder. Yaptığı fedakarlıklara çevresinden istediği tepkiyi alamayınca toplumsal normlar üzerinden eleştirel, suçluluk hissettiren talepkâr tutumlar sergileyebilir (Acarkan, 2019b: 348-349). İnsanları birbirleriyle tanıştıran bağlantılar kurmaktan ve onları bir araya toplamaktan hoşlanır. Kendi sosyal alanlarının düğüm noktası ve merkezi olmayı sever. Sağlıksız seviyede sosyal ilişkilerde patronluk taslayabilir veya sürekli yaptığı iyi işlere dikkat çekebilir. Değer verdikleri önemli kişileri

çevrelerinde tutmak ya da kendilerine karşı borçlu olmalarını sağlamak için onların kötü işlerini ya da düzensizliklerini ört bas edebilir (Riso ve Hudson, 2020: 151).

Yakın İlişki Alt Tip 2

Karşılıklı yakınlık duyacakları biri ile tutkuyla bağlanılan güçlü bir ilişki arar. İlgi duyacağı ve kendileri ile özel olarak ilgilenecek insanlarla güçlü ve samimi bir etkileşime eğilimlidir. Yakınlaşırken ve kendi sınırlarını açarken bir yandan da sevilme ve eleştirilme kaygısı duyar. Tutkulu ve sıcakkanlı olup duygularını en güçlü şekilde ifade ederken muhataplarından da aynı ölçüde güçlü ve özel bildirim bekler. Kendi ihtiyaçlarının karşılanmasının bir yolu olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayacağını düşündüğü kişiyi kendilerine çekmeye çalışır (Acarkan, 2019b: 350). Yakın ilişki içerisindeki muhataplarının hangi konulara değer verdiğini öğrenmek ister hatta onlara daha yakın olmak için onların ilgilendikleri konular hakkında araştırma bile yapabilir. Muhataplarını kendisine çekmek için onların sorunları hakkında konuşmaya yönelir (Riso ve Hudson, 2020: 152).

Sağlıksız halinde hem umursamaz ve dışlayıcı hem de talepkâr, kıskanç, zorlayıcı ve sahiplenici olabilir (Acarkan, 2019b: 351). Sağlıksız seviyede aşırı kıskanç ve sahiplenici olabilir. Karşısındaki kişiyi takıntı haline getirebilir. Reddedilmeyi hatta arzu duyduğu kişiden yeterli cevaplar alamamayı kabul edemez (Riso ve Hudson, 2020: 152).

Gelişim Tavsiyeleri

- Başkalarının ihtiyaçlarını karşılamadan önce kendi ihtiyaçlarını karşılamayı unutmayın. Başkalarından önce kendinize bakmanız bencillik değildir.
- Başkalarına yardım etmeye karar verdiğiniz zaman niyetlerinizin bilincine varın. İnsanlar için bir şeyler yaparken karşılık beklerseniz düş kırıklığına uğrayabilirsiniz.
- Başkalarının hislerini ve ihtiyaçlarını sezme yeteneğiniz var ama insanların neye ihtiyaç duyduklarını sorun. Yardım önerinizin geri çevrilmesi, muhatabınızın sizden hoşlanmadığı anlamına gelmez.
- Kendinize ve yaptığınız iyi işlere dikkat çekmekten vazgeçin. Birileri için bir şeyler yaptıktan sonra hatırlatma yoluna girmeyin.
- Sevilme amacı ile insanları gereksiz yere övmeyin veya hediyeler almayın. Beklentileriniz karşılanmadığı zaman aniden geri çekilmeyin.

- Yeni ilişkiler başlatmadan önce devam ettirdiğiniz ilişkilerinize karşı olan sorumluluklarınızı unutmayın.
- Başkalarından özel sevgi işaretleri beklemek konusunda dikkatli olun. Başkalarının sizin gibi sevgilerini göstermeyebileceklerini unutmayın. İnsanların minnet ve takdirlerini gösterme yollarının farklı olabileceğini kabul edin.
- Arkadaşlarınızı başkaları ile paylaşmaya hazır olun. Arkadaşlarınızın başkalarını da sevseler, size karşı olan sevgilerinin azalmayacağını unutmayın.
- Sevginizin sorunlu bir insanı kusursuz bir eşe çevirebileceğine inanacak kadar kibirli olmamaya dikkat edin.
- Başkalarına önem verme yetinizi geliştirirseniz yaşamınızda çok iyi şeyler yapabilirsiniz. İnsanları oldukları gibi sevmek ve takdir etme yeteneğiniz aslında herkesin arzu ettiği bir özelliktir (Riso ve Hudson, 2018: 351-353).

1.2.3.3. Tip 3: Başaran

Tip 3;

İşlevsellik, yetkin olmak ve hayran olunan kimlik arayışındadır. Bir işi herkesten daha iyi yapmak veya bir konuda herkesten daha iyi olmak ister. Tavrı ve davranışlarıyla ilgi çekerek hayranlık uyandırma arzusundadır (Acarkan, 2019b: 134).

Genellikle başarılı, popüler ve sevilen tiplerdir. Toplum nezdinde değerli görülen nitelikleri kendilerinde toplar. Değerli görülmeyen meslek, statü, davranışlardan da uzak durmaya çalışır. Burada önemli olan nokta başarının toplum nezdinde nasıl tanımlandığıdır. Bazı ailelerde başarı, çok para, büyük ev, pahalı araba şeklinde tanımlanırken diğer aileler fikirlere değer verdiğinden başarı, akademik ya da bilimsel açıdan kendini göstermektir. Bazen başarı, ünlü bir aktör, manken, yazar veya politikacı olmaktır. Dindar bir ailede başarı, çocuğun vaiz ya da din alimi olması şeklinde ortaya çıkar. Başarı nasıl tanımlanırsa tanımlansın, Tip 3 (Başaran), toplumun değerlerindeki başarı unsurlarını kazanmaya çalışacaktır (Riso ve Hudson, 2020: 173).

Başarılı olmaktan hoşlanır. Başardıkları kendisini değerli ve önemli hissettirir. Statü, dış görünüm ve imajını önemser. Başarmak ve hayranlık uyandırmak kendisi için önemli olduğundan başarısızlığa ve yenilgiye tahammül edemez (Acarkan, 2019b: 134).

Başarılı olmak istemesinin temelinde başarının getirdiği artan ilgi ve bir şeyi elde etme hissi olmaksızın bir hiç olmaktan ve değerinin olmamasından korkması yatmaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 174). Aynı zamanda hırslı, hedefe odaklanabilen ve rekabetçidir. Amaçları doğrultusunda kendisini ve çevresini kolaylıkla motive eder. Hedeflerine en hızlı şekilde ulaşınca kadar gereken enerjiyi sonuna kadar gösterir (Acarkan, 2019b: 134).

Duygularıyla değil mantığıyla hareket eder (Acarkan, 2019b: 135). Elde etmek istediği şeye ulaşınca kadar sanki hislerini bir kutuya koymuştur. Duyguların performansı engellediğine inanır, buna bağlı olarak da hislerin yerine düşünme ve pratik eylemi koyar (Riso ve Hudson, 2020: 174).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Hırslı ve iş/hedef odaklı olan,
- Etkileyici ve çekici olmayı bilen,
- Pragmatik ve pratik davranan,
- Hızlıca uyum sağlayan,
- Motivasyonu yüksek olan,
- İmaj ve statüyü önemseyen,
- Sonuç/başarı ve etki odaklı olan,
- Rekabetçi ve yarışmacı olan,
- Diplomatik davranabilen,
- Azimli, çabuk karar veren,
- İş bitirici, faal, enerjik ve pratik olan,
- Kendine güvenen (Acarkan, 2019b: 136).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Aşırı hırslı ve yıkıcı rekabetçi davranan,
- İmaj ve görünüşüne düşkün,
- Ben merkezci ve kibirli olan,
- Kendi çıkarını önceleyen,
- Şartlara göre kendini farklı gösterebilen,
- Yalan ve hileye başvuran,
- Maske takan,

- Yanıltıcı imajlar çizebilen,
- Sabırsız, yüzeysel ve fırsatçı davranan,
- Küçümseyici tutumlar sergileyen (Acarkan, 2019b: 136).

Kanat Yapıları

İki Kanatlı Üç: Büyüleyici

Duygusal, sıcakkanlı ve sosyaldır. Bir yandan arkadaş canlısı, yardımsever ve cömertken diğer yandan rekabetçi, hırslı ve başarı odaklıdır. Duygularını yaşamaktan ve çevresine göstermekten kısmen hoşlanabilir. Kendi değerinin başkalarını etkilemek ve göz kamaştırmaktan geldiğine inandığından genellikle en önemli uğraşları insanların dikkatini çekmek ve onları etkilemektir (Acarkan, 2019b: 141). Başkalarının kendisini sevmesini ve hayranlık duymasını ister. Genellikle rekabetçidir ancak bunu gizlemeye çalışır (Riso ve Hudson, 2020: 177).

Dört Kanatlı Üç: Profesyonel

Özgüvenin, kişisel niteliklerinden çok işlerinden ve kariyer başarılarından geldiğini düşünür. İşlerinin saygıdeğer olmasını istemekle birlikte sıra dışı olmasına da dikkat eder. Seçtiği meslek ya da zanaat üzerinde mükemmel veya profesyonel olmak için büyük özveride bulunabilir (Riso ve Hudson, 2020: 177). Yakın ve önemseddiği ilişkilerde uyumlu ve anlayışlı olma eğilimindedir. Zaman zaman içe dönme, yalnız kalma ve kendileri üzerine düşünme ihtiyacı hisseder. Gizemli, derinlik arayan, kısmen içe dönük ve ketum görünebilir (Acarkan, 2019b: 141). Kendini bilme ve kendini hor görme ile karışık iddialı, kendini beğenmiş ve kibirli tavırlar sergileyebilir. Buna bağlı olarak şaşırtıcı hatta kimi zaman kendisiyle çelişkiye düşebilir (Riso ve Hudson, 2020: 178).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Kendi değerinin başkalarının olumlu takdirine bağlı olduğu inancından kurtulmuş, kendi gerçek kimliğini ve kalbinin gerçek arzusunu/arayışını özgürce keşfetmiştir. Kendisini kabullenici, samimi, sahici, müşfik ve yüce gönüllüdür (Riso ve Hudson, 2020: 181). Başkalarının değer verdikleri şeylere göre kendisini ayarlama gereği duymaz. Kendisini geliştirme ve olabileceklerinin en iyisi olma konusunda gayret gösterir. Doğal bir şekilde çevresini motive eder. Hedefe ulaşmak için bütün imkanını kullanan, kişisel

gelişime önem veren ve hedefleri istikametinde yüksek gayret gösteren bir tutum sergiler. Kendisini sonuç üzerinden değerlendirmez. İş odaklı olmakla birlikte insan ilişkilerinde de çok duyarlıdır (Acarkan, 2019b: 142).

Ortalama Seviye

Başkalarının başarılarının kendi başarıları üzerine gölge düşüreceğinden ve kendi çabalarının ilgi uyandırmayacağından korkabilir. Bundan dolayı kendisini sürekli daha fazla şey başarmaya yönlendirir (Riso ve Hudson, 2020: 181). Yetenek ve performanslarına odaklanır, başarılarının dikkat çekmesini ister. En önde ve en etkileyici kişi olma ihtiyacı hisseder. Bunun için tüm enerjisini başarısına odaklayabilir. Kimi zaman duygularını ve ilişkilerini ihmal edebilir. Etkileyici ve göz alıcı görünümünün altında içten pazarlıklı ve duygusuz bir yanları olabilir (Acarkan, 2019b: 143). Aşırı başarılı ve sıra dışı olmadıkça başkalarının onları fark etmeyeceğinden korkar. Bu nedenle kibirli ve rekabetçi olabilir ve kendi reklamını yapar (Riso ve Hudson, 2020: 181).

Sağlıksız Seviye

Yetenekli, becerileriyle fark edilen ve hayranlık uyandıran biri olamama kaygısını yaşar. Buna bağlı olarak çevresine kibirli davranır, görmezden gelir, dışlayıcı davranarak değersiz hissetmelerini sağlar. Kendi değersizlik ve yetersizlik hislerinin üstesinden çevresini değersizleştirerek gelmeye çalışır (Acarkan, 2019b: 144). Kendilik tasavvurunu korumak için kendisini ve başkalarını kandırıp aldatmaya başlar. Başkalarının ilgisini çekmek amacıyla her türlü hikaye ya da planı uydurabilir (Riso ve Hudson, 2020: 181). Kendisinin veya başkalarının duygularına karşı hassasiyetini iyice yitirdiği zaman güvenilmez birisi olabilir ve sahte imajını korumak için kendisini ve muhataplarını sürekli kandırma yoluna başvurur (Acarkan, 2019b: 145).

Çocukluk Çağı

Kendi değerinin gerçeklik ve onayını başarı ve performans yoluyla elde etmeyi öğrenmiştir. Ailede besleyici rolünü üstlenen kişiyle derin bir duygusal bağ içerisinde olduğundan onu memnun edecek davranışları sergilemeyi ve onun istediği gibi biri olmaya çalışır. Mesela, oyuncu olmak isteyen öğretmen bir anneye sahip Tip 3 (Başaran) olan çocuk, tiyatroyu sevme şartını aramaksızın muhtemelen tiyatroya ilgi duyacaktır (Riso ve Hudson, 2020: 176). Eğlenmeyi sever. Çabaları ve başardıkları ile göz önünde

olma isteği, küçüklüğünden itibaren ön plana çıkar. Yaptığı işleri süslemeyi ve göze çarpar şekilde sunmayı bilir (Özdemir, 2021: 98).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Hedefledikleri başarıya planladığı gibi ulaşır hayranlık ve takdir topladığında, arzuladığı konum ve imaja ulaştığında, rekabet edilmediğini hissettiğinde rahatlar. Rahat hattında Tip 6 (Sorgulayan)'nın olumlu özelliklerini gösterir. Ben merkezli ve rekabetçi yapısından uzaklaşarak daha kucaklayıcı, fedakâr ve paylaşımcı olur. Başkalarının gözünde oluşturacağı etki ve imaja odaklanmaksızın işlerine gereken özen ve dikkati gösterebilir (Acarkan, 2019b: 149). Gerçek özsaygı ve özgüven hissini bulmaya başlayabilir. Başkaları ile iletişimde basit ve içten davranabilir. İnsanların gözlerini kamaştırmaya çalışmaz (Riso ve Hudson, 2020: 195).

Stres Hattı

Sürekli başarısız olma, sürekli yenilgiye uğrama, sosyal imaj ve konumunun zedelenmesi, tüm çabalarına rağmen yetersiz ve eksik hissetme, arzuladığı ilgi ve hayranlığı muhataplarında uyandıramama veya hedeflerine önüne çıkan engellerden dolayı ulaşamaması durumlarında strese girebilir. Stres hattında Tip 9 (Uzlaşmacı)'un olumsuz özelliklerini sergiler. Yılgın, ümitsiz, karamsar ve çekingen tutum sergiler. Harekete geçmekten kaçınır, risk almaktan çekinir ve kararsızlık içerisinde bocalar. Kendilerini beceriksiz ve yeteneksiz hisseder (Acarkan, 2019b: 148-149). Hırslı ve rekabetçi yapısından uzaklaşarak daha uzlaşmacı ve uysal davranabilir. Verimli ve etkili olmak yerine zamanlarını angarya işler ve rutinlerle doldurur. Hızlı ve etkili sonuca ulaşmak yerine tepkisiz ve kayıtsız olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 191).

Potansiyel Patoloji

Tip 3 (Başaran)'te, etkinlik ve işlevsellik konusunda üstün olmak, hayranlık uyandırıcı bir kişi olabilmek, hedeflerine ulaşmak, çevresini yönlendirmek ve istediği yönde şekillendirmek eğilimlerinin yönetilememesi gibi nedenlerle patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 146). Narsistik kişilik bozukluğu, yüksek tansiyon, depresyon, narsistik öfke ve kin, psikopatça davranış bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 192).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 3

Güvenlik ve istikrar için sürekli çalışması gerektiğine inanır. Kendi hayatını mümkün olduğunca düzene koyup kolaylaştırmak amacıyla yeterli ve verimli olmak konularında gayret eder. Çevresini sahip olduğu istikrar ve mal varlığı ile etkilemeye çalışır. Sorumluluk almaya, fedakârlık yapmaya ve uzun saatler çalışmaya isteklidir. yükselme ve terfi ihtimali motivasyonunu yükseltir ve yaptığı iş karşılığında zam, ikramiye, terfi gibi somut ödüller bekler (Riso ve Hudson, 2020: 178). Kendini güvende hissetmek adına açıktan rekabete girmek yerine kimsenin dikkatini çekmeden belirlediği hedeflere doğru ilerler. Sıkı çalışan, üretken ve kendi alanında uzman ve etkili olmaya çalışır. Başkaları tarafından hayranlık duyulmak ister ancak bunu açık bir şekilde göstererek talep etmez (Acarkan, 2019b: 351). Problem çözmede aktif ve işlerin en iyi şekilde halledilmesinde soğukkanlı ve başarılıdır. Üstlendiği her rolü en iyi şekilde sergilemeye çalışır. En iyi psikolog, en iyi yazılımcı, en iyi ebeveyn, en iyi eş vb. yetenek ve değerini başkalarının görüp takdir etmesini istese de açıkça reklam yapmanın kötü bir şey olduğunu düşünür. İşlevsellik ve güvenlik üzerine tüm enerjisini odakladığından dolayı başkalarıyla derinden iletişime geçmek için duygusal ve zihinsel olarak fazla enerjisi yoktur (Acarkan, 2019b: 152-153).

Ortalama seviyelerde kariyerleri üzerine aşırı odaklanabilir. Hayatının diğer yönlerini ikinci plana atabilir. Çalışmadığı zamanlarda endişeli olabilir. Güvenliklerinin maddi temelinin her an yok olabileceğinden emin olduğundan sürekli çalışmazsa kendini koruyamayacağını düşünür (Riso ve Hudson, 2020: 178). Ortalama seviyelerde üstünlük taslama ve kibirli bir görünüm sergilememeye çalışır (Acarkan, 2019b: 351).

Sağlıksız seviyede iş güvencesi ve para için ilişkilerini ve sağlıklarını feda eder. Tükenmişliğe ve sinir krizlerine yatkın olur (Riso ve Hudson, 2020: 178). Çevresindeki insanlar hedeflerine ulaşması açısından uygun davranmadığında onları engel olarak görebilir. Sabırsızlık, dışlama, yok sayma ve öfke ile tepki gösterebilir (Acarkan, 2019b: 354).

Sosyal Alt Tip 3

Fark edilmek, hayranlık uyandıracak şekilde görünür olmak ve insanları etkilemek için güçlü bir arzu duyar. Mümkün olan en geniş çapta dikkat çekecek ve hayranlık

uyandıracak nitelikler kazanıp takdir edilmek ister. İnsanları nasıl etkileyeceğini ve hedeflerine ulaşma konusunda en faydalı etkenleri bilir. Diğer başarılı insanların çevresinde olmaktan hoşlanır, çünkü bu yakınlık hem imajını hem de statüsünü etkiler. Başarılı, etkin, nitelikli bir kişi olarak toplumda itibar sahibi olmaya, etkili ve güçlü insanları tanımaya, resmi kuruluşlar, iş dünyası, sosyal gruplar içinde güç ve etki sahibi olmaya odaklanır (Acarkan, 2019b: 354-355).

Sağlıklı seviyede toplumsal faydaya dayalı samimi bir lider olabilir (Acarkan, 2019b: 355). Ortalama seviyelerde kendisinde hayranlık uyandırma endişesinin artmasına bağlı olarak sosyal ortamlarda sürekli kendisinin reklamını yapma, kartvizit dağıtma, bağlantılar kurma gibi olumsuz özellikleri artar (Riso ve Hudson, 2020: 179).

Sağlıksız seviyede tanınırlık ve takdir edilip onaylanma peşinde koşarken dürüstlüğü elden bırakabilir. İnsanları etkilemek için başarılarını, yetiştikleri ortamı ve geçmişlerini gerçeğinden farklı olarak gösterebilir (Riso ve Hudson, 2020: 179). En sağlıksız halinde itibar görme güdüsü sağlıklı yönetilemediğinden kendini ve çevresini aldatmayı umursamadan acımasızca gerçek durumları manipüle eder (Acarkan, 2019b: 156).

Yakın İlişki Alt Tip 3

En çekici ve en popüler erkek veya kadın imajını edinmeye çalışarak etkili ve cazip olmak ister. Kendisinin belirlediği alanda en istenen ve en değerli olmak ister. Kendisine yakın bulduğu kişilerin de çekiciliklerini artırmak için yol gösterici ve destekleyici olur. İnsanlarla bir arada iken performans icra eden bir sanatçı gibi hayatı sürekli sahnedeymiş gibi yaşama eğilimindedir (Acarkan, 2019b: 356).

İlişki içerisinde olduğu kişilerin dikkatini nasıl çekeceğini bilir ancak ilişkisini nasıl sürdüreceği konusunda problem yaşayabilir. Yakınlık ve samimiyet için güçlü bir arzu duymalarına rağmen derin duygusal bağlanmadan korkabilir. Bazı durumlarda çekici olmama korkusunu yok etmek için insanları cinsel olarak etkilemeye çalışabilir (Riso ve Hudson, 2020: 180).

Sağlıksız seviyede arzulanmama korkusu, derinden ilgi duyup önemseydiği insanları bile reddetmesine neden olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 180). Partnerini kendi imaj ve statüsünün bir aracı gibi görebilir, sürekli kendi talepleri konusunda ısrarcı ve manipülatif davranabilir (Acarkan, 2019b: 358).

Gelişim Tavsiyeleri

- Samimi hisleriniz ve ihtiyaçlarınız için kendinize ve başkalarına karşı dürüst olun. Başarılarınız hakkında övünmek veya onları abartmak yerine gerçeği söyleyin.
- İlişkilerinizde yardımseverliğe ve iş birliğine önem verin.
- Hedefe doğru durmadan koşarken kendinizi ve çevrenizi yorabilirsiniz. Dinlenmek ve kendinizi dinlenmek için bazen ara verin.
- Kişisel çıkarların ötesindeki amaçlar için başkaları ile iş birliği yaparak sosyal farkındalığınızı geliştirin.
- Kendi öz değerlerinizi keşfetmeye çalışın ve kendi beklentileriniz doğrultusunda hareket edin.
- Başkalarının sizi desteklemesini beklediğiniz gibi siz de muhataplarınızı destekleyin ve yüreklendirin.
- Yaptığınız işler neticesinde başkalarının sizi takdir etme beklentiniz bazen karşılanmayabilir. Bu durumlarda gerçek değerinizin başkalarının takdirine bağlı olmadığını bilin.
- Sorunlarınız olduğunda ve çözemediğinizde başkalarının bilmesine izin verin.
- Kendinizi başkaları ile karşılaştırarak veya başkasının başarısını dert edinerek dikkatinizi dağıtmayın. İlginizi ve yeteneklerinizi yararlı işlere yönlendirerek en iyi halinizi yakalamış olursunuz. Kendinizi kabul edin ve başkalarının ne yaptığı ile meşgul olmayın (Riso ve Hudson, 2018: 354-356).

1.2.3.4. Tip 4: Özgün

Tip 4;

Anlam, duygusal derinlik ve özgün kendilik arayışındadır. Hayatı derin bir kavrayış ve sezgiyle anlamak ister. Duygularında anlam ve derinlik arar. Özgün bir kendilik ve varoluş arayışındadır (Acarkan, 2019b: 156).

Kendisinin başka insanlar gibi olmadığını ve kimsenin kendisini yeterince anlayamayacağı ve sevmeyeceğini hisseder. Kendisini özgün, yetenekli, özel ve türünün tek örneği olarak görmesine karşılık bir o kadar da dezavantajlı ve kusurlu olarak nitelendirir (Riso ve Hudson, 2020: 203). Kendini ve hayatı tüm derinliğiyle anlamaya

çalışır. Kendilerine ve çevrelerine karşı dürüst olmayı önemser. Yaşadıkları ve hissettikleri üzerine derinlemesine düşünerek kendisini ve duygularını anlamaya çalışır. Buna bağlı olarak anlamayı ve kendisinin de anlaşılmasını çok önemser. Dünyayı daha güzel bir yer haline getirme arzusu bulunur (Acarkan, 2019b: 157).

Olumsuz kendilik tasavvuru ve kronik olarak düşük özgüven problemi bulunur. Bu kararsızlık ve sürekli değişen duygusal tepkimelere yol açabilir (Riso ve Hudson, 2020: 204). Bu durumda muhatapları tarafından doğru anlaşılmayı ve hassasiyetlerinin fark edilmesini beklemesine rağmen anlaşılmadığında kendi dünyasına çekilmeyi tercih eder. Sıradanlık, yüzeysellik ve taklitten hoşlanmaz, tutum ve davranışlarında özgünlük ve farklılığa önem verir. Kendisini, varoluşu ve hayatı tüm derinliği ile kavramaya ve anlamlandırmaya çalışır. İlişkilerinde de romantiktir ve ilişkisini tutkulu ve yoğun olarak yaşamayı ister (Acarkan, 2019b: 157).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Anlam ve derinlik arayan,
- Sezgilerine önem veren,
- Tutkulu ve derinlikli etkileşimi seven,
- Romantik ve duygularını yoğun yaşayan,
- Kendisine ve muhataplarına karşı dürüst olan,
- Orijinal ve özgün olanı seven,
- Nazik ve hassas davranan,
- Samimi ve duyarlı olan,
- Kreatif ve tasarımcı yönü güçlü olan,
- Bireysel varoluşuna düşkün,
- Kendi olmaya çalışan,
- Taklitten hoşlanmayan,
- Estetik zevki güçlü olan (Acarkan, 2019b: 158).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Kolay incinebilen,
- Aşırı hassas tepkiler veren,
- Duygu durumları hızlı değişebilen,
- Hüzün ve acıdan beslenen,

- Duygu durumlarına takılıp kalan,
- Kendisiyle çok uğraşan,
- Karamsar ve bazen kendini karalayan,
- Kendisine yüklenen ve suçlayan,
- Şikayetçi ve memnuniyetsiz görünen,
- Olumsuz durumları abartan,
- Dramatize eden ve melankoliye gömülen,
- Kendisi ile kavgalı olan,
- Aykırı tepkiler verebilen,
- Otoriterlik karşıtı olan,
- Boşluk hissi yaşayan,
- Kendisinde eksik olana imrenen,
- Esnemekte zorlanan,
- Günlük hayata uyum sağlayamayan,
- Anlaşılması güç bir kişi izlenimi yaratan,
- Umutsuzluğa kolay kapılan (Acarkan, 2019b: 158-159).

Kanat Yapıları

Üç Kanatlı Dört: Aristokrat

Yaratıcılık ile hırs ve azmi birleştirir. Kendini geliştirme arzusu ile hedeflere ulaşma arzusunu harmanlar. Hem başarılı olmak hem de farklı olmak ister (Riso ve Hudson, 2020: 207). Varoluş ve anlam arayışının yanı başında etkileyici ve cazip olma ihtiyacı hisseder. Etkileyici olmaya yatırım yapar, imajına özen gösterir ve çevresinde nasıl bir etki bıraktığına dikkat eder. Kendisini ifade etmek ve kendi yaratıcı çabalarını başkalarına anlatma ihtiyacı hisseder (Acarkan, 2019b: 165). Sağlıksız seviyelerinde rekabetçi ve insanları küçümseyici davranabilir (Riso ve Hudson, 2020: 207).

Beş Kanatlı Dört: Bohem

Duygusalılık ve iç gözlemi, idrak ve özgünlükle harmanlayarak yenilikçi olma eğilimindedir. Kendisini ifadede epey kişisel ve nevi şahsına münhasırdır ve muhataplarından ziyade kendisi için üretir. Kendi hayal aleminde yaşamaya daha çok meyillidir. Dış dünya ve hayat, kendisi için oluşturduğu içsel manzaralara kıyasla daha az çekicidir. Egzotik, gizemli ve sembolik olana ilgi duyar ve kendi kişisel tarzı oldukça

egzantrik ve sıra dışıdır (Riso ve Hudson, 2020: 207). Daha içe dönük olup onay ve kabullenmeye daha az ihtiyaç duyar. Ketum, çekingen, mesafeli, kendine yetmeye çalışma eğilimleri güçlüdür. Duygusal yoğunluk ve derinliği yaşamının yanı sıra soyut, felsefi ve teorik konulara ilgi duyar. Bireyselci ve minimalist hayat tarzına eğilimlidir. Kendisini isyankar yabancı ve çemberin dışındaki kişi olarak görerek asosyal olma eğilimi yüksektir (Acarkan, 2019b: 166).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Kendi hislerini ve düşüncelerini analiz eder, farkındalığı yüksek, duygu ve dürtülerinin farkında olur. Merhametli, düşünceli, insanları kırmamaya özen gösteren, farklılıklara saygı duyan, eksik ve yanlışlara hoşgörülü kişidir. Anlaşılmadığında rahatsız olmaz. Güzellikleri vurgulamayı ve hislerini estetik biçimde ifade etmeyi sever. Kendisini gizlemeyen, samimi, duygusal olarak dürüst, sıcak ve kucaklayıcı bir tutuma sahiptir. Kendisinin doğal olarak özgün olduğunu düşündüğünden kendisini özel kılmak amacıyla özel bir çaba sarf etmez. Kendisiyle başkalarını kıyaslamaya gerek duymaz (Acarkan, 2019b: 167-168). Sağlıklı seviyede başkalarından daha kusurlu olduğu fikrini kafasından atarak özgürleşir (Riso ve Hudson, 2020: 211). Kendisine karşı dürüştür, kendi duygularının hepsine sahip çıkar ve dürtülerine, çelişkilerine ve duygusal açmazlarına inkâr etmeden ve üstünü kapatmadan bakabilir. Kendisinde bulduğu özelliği veya duyguyu sevmese de onları kendisinden veya başkalarından saklamaya çalışmaz (Riso ve Hudson, 2020: 203).

Ortalama Seviye

Tutkulu yapıları ve hayal güçleri sayesinde duygularını yoğun şekilde yaşayarak bir iç dünya oluşturmaya çalışır. Özel ve özgün kişi olma ihtiyacı duyar. Kendileri olmak konusunda ısrarcıdır, her şeye kişisel tercih ve damgalarını vurmak ister. Kişisel değerleri ve imajları diğerlerinden ne kadar farklı olduğu üzerine kuruludur. Özel zevklerine düşkün olur ve muhataplarından özel ilgi bekler (Acarkan, 2019b: 169). Başkalarının kendisini ve biricik oluşunu kabul ve takdir etmeyeceğinden endişe eder. Bundan dolayı, başkalarının kendisiyle gerçekten ilgilenip ilgilenmediğini görmek amacıyla onları test eder. Muhataplarına karşı mesafeli durup kendi kendisiyle meşgul olarak kendi farklılık ve hassas varoluşlarının birisini cezbedeceğini düşünür (Riso ve Hudson, 2020: 211).

Duygu dünyaları çok çabuk değişebilir. Melankolik ve hoşnutsuz oldukları durumlarda çabuk öfkelenir ve eleştiriye karşı hassaslaşabilir (Acarkan, 2019b: 170).

Sağlıksız Seviye

Kendisine özgü ve fark edilen bir kimliğinin olmamasından korkar. Muhataplarının hiçbir değer ve anlam taşımadıklarını ima ederek onlara küçümseyici bir tavırla yaklaşır. Hayalleri ve beklentileri boşa çıkınca, başarısızlıkları nedeniyle kendisine ve kendisini desteklemediklerinden dolayı çevresine karşı büyük bir öfke duyar. Sıklıkla depresif ve olumsuz duygular hissedebilir. Kendisini sürekli başkaları ile kıyaslayarak diğerlerinin sahip olduğu bazı şeylere kendisinin sahip olmadığını düşünür. Günlük hayatın gereklerini yerine getirmekte zorlanabilir. Kendisini anlamaya çalışmaz, çünkü kendisinin değersiz olduğundan emindir. Her zaman memnuniyetsizdir. Dengesiz tavırları ve iki uca hızlı kayan duygularından dolayı kim olduğu hakkında sürekli hayal kırıklığı yaşar (Acarkan, 2019b: 171-172).

Çocukluk Çağı

Anne ve babasının ikisinden de kopuktur, kendisini terk edilmiş ve anlaşılmamış hisseder (Riso ve Hudson, 2018: 98). Kendisinde temel bir yanlışlığın olduğuna inandığından hayat boyu kendini arar. Ebeveynlerim gibi değilsem ben kimim? Sorusunu kendisine yönlendirir (Riso ve Hudson, 2020: 206). Arkadaşlarına karşı aşırı hassastır. Herhangi birinin kendisine müdahale etmemesinden ve iç dünyasında olmaktan zevk alır. Küçüklüğünden itibaren farklı ve özel olan şeylere ilgi duyar (Özdemir, 2021: 100).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Kendisini yetkin ve nitelikli hissettiğinde, kendi varoluşunu tatmin edici bir şekilde yansıtabildiğinde, duygularını özgürce ifade edebildiğinde, özgünlüğü ve katkıları çevresi tarafından takdir edildiğinde, farklılıkları ve bireyselliği doğru anlaşılıp olduğu gibi kabul edildiğinde rahatlar. Rahat hattında Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'in olumlu özelliklerini gösterir. Hayatı daha akılcı ve objektif ölçülerle yorumlar, daha kural odaklı, planlı ve düzenli olmanın gerekliliğini fark eder. Çözüm ve eylem odaklı bir tutum sergiler. Hislerinde sıkışıp kalmak yerine çözümlere odaklanır. Duygusal kötümserlik ve abartıcılıktan sıyrılıp gerçekliğin içinde makul çözümler arar. Kendisini ifade etmenin,

içsel duygu hallerine kapılıp gitmek anlamına gelmediğini fark eder. Fark edilmeyi bekleyen mesafeli gözlemciler olmaktan çıkıp hayata dört elle sarılıp diğerleriyle olan bağlantıları vasıtasıyla güçlü bir varoluş ve kendilik hissi geliştirir (Acarkan, 2019b: 180-181). Geçmişini bırakıp ondan kurtulmanın ve şimdideki gündelik hayatına daha yenilikçi bir şekilde katılmanın önemini anlayarak kendisini kabullenir. Bununla birlikte geçmişteki hatalarını affedebilir. Başkalarını kurtarıcı olarak nitelendirmekten kurtularak kendi hayalperest beklentilerine uymadığı için insanları suçlamaktan vazgeçer (Riso ve Hudson, 2020: 227).

Stres Hattı

Duygularının fark edilmemesi veya dikkate alınmaması, olduğu gibi kabul edilmemesi, özgün kimliğini ortaya koyamaması, sıradan ve yüzeysel olmaya zorlanması, sert ve kaba tutumlarla karşılaşması, yüzeysel ve basit kuralların dayatılması, ilişkileri ve hayatı anlamsız bulması durumlarında strese girebilir. Stres hattında Tip 2 (Yardımcı)'nin olumsuz özelliklerini sergiler. Daha dışadönük, yüzeysel ve tepkisel olur. Derinlikli ilişkiler ve anlam arayışı, yerini basit ve duygusal dışavurumlara ve yüzeysel ilişki arayışlarına bırakır. Kendisinden kaçır ve sürekli ilgilenecek şeyler bularak kendisini oylar. Dikkatlerini ve hassasiyetlerini başkalarına yönelterek, kendisine ilgi duyulmasına sağlamaya çalışır (Acarkan, 2019b: 179). Daha aşırı durumlarda, kendisini başkalarının gerçekten umursayıp umursamadığını görmek için duygusal sahneler yaratır. Başkalarına hep kendisiyle olan bağlantılarının ne kadar faydalı olduğunu hatırlatır, onların mutluluklarının kendisine bağlı olacağını vurgular, insanların kendisine muhtaç ve bağımlı kalmasının yollarını arar (Riso ve Hudson, 2020: 223).

Potansiyel Patoloji

Tip 4 (Özgün)'te, duygusal anlamda çok hassas olmak, kendisine/bireyselliğine odaklı olmak, oldukları gibi anlaşılma istenmek, özgünlüğü aramak, beklentileri konusundaki duyarlılık ve esnek olmakta zorlanmak gibi özelliklerin sağlıklı şekilde yönetilememesi nedenleriyle patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 173). Şiddetli depresyon, narsistik kişilik bozukluğu, kaçınan kişilik bozukluğu, tutku suçları, cinayet ve intihar bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 224).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 4

Hayattaki ince şeyleri sever ve kendisini güzel nesnelerin kuşatmasından hoşlanır. Kendisine hem estetik açıdan hem de duygusal açıdan önemli olan nesnelerle bir yuva kurar. Başkalarına hediye vermekten ve hediyelerin sunun ve sembollerinden hoşlanır. Kendi güvenlikleri ve fiziksel sağlıkları pahasına da olsa ender bulunan bir hayat tarzı yaşamaya çalışabilir (Riso ve Hudson, 2020: 208). Başkalarının kendisinin ne hissettiğini bilmemesi ona biraz gurur verir. Üst üste biriken acılara sessizce ve sabırla katlanıp dayanan, kendi kendine yetmeye çalışarak ayakta kalma eğilimi gösteren bir yapısı vardır. Melankolik ve dramatik tutumlar sergilemekten çok kimseye sezdirmeden acılarıyla birlikte yaşama eğilimindedir. Tahammül eşiklerini yükseltme ihtiyacı duyar. Buna bağlı olarak kendisini zorlayacak süreçlere girer ve kendi yeterliliklerini test eder (Acarkan, 2019b: 359-360).

Sağlıksız seviyede, alkolizme ve madde bağımlılığına yüksek derecede meyilleri vardır. Kendi hayatının istikrarını bozan durumlara hatta tehlikeye bile çekim duyar, kendisini yasak aşklara ya da başka yıkıcı ilişkilere atar. Sorumsuz davranabilir, maddi ihtiyaçlarının teminini tamamen görmezden gelebilir (Riso ve Hudson, 2020: 208).

Sosyal Alt Tip 4

Nitelikli bir toplulukta hayata uyum ve toplumsal bir değer üzerinden takdir edilir biri olma arayışındadır. Bir yandan kendi yetersizliklerine dair bir utanç hissederken bir yandan da kişisel katkıları ile aidiyet hissettiği grubun onay ve takdirini kazanmaya odaklanır. Gruba yaptıkları yürekten katkıların fark edilmesini ve kabulle karşılanmasını arzu eder. Birey olarak otantik olma arzusu ile sosyal norm ve beklentileri karşılama arzusu arasındaki çatışma nedeniyle gerilim yaşayabilir (Acarkan, 2019b: 362).

Sağlıksız seviyede, reddedilme korkusundan dolayı başkalarından uzaklaşarak kendi içine kapanabilir. Utanç ve aşağılanma beklentisinden dolayı sosyal ortamlarda görülme riskini göze alamaz. Genellikle ailesine, arkadaşlarına ya da onun için önemli olan birisine aşırı derecede bağımlı hale gelebilir (Riso ve Hudson, 2020: 209).

Yakın İlişki Alt Tip 4

Romantik, tutkulu, kişisel özellikleri ile çekici olmaya çalışan, duygularını yoğun yaşayan ve yansıtan, kendisini fark edip kurtaracak kahraman arayan, göz ardı edilmeye tahammül edemeyen ve tepkisini açıkça yansıtabilen bir yapıya sahiptir. Ruhsal dinginlik ve varoluşsal birlik fikrine bağlı olarak varoluşu anlamlandırma, romantik ya da samimi ilişkileri gerçekçi bir perspektife oturtan sağlıklı bir bilincin gerçekleşmesine imkân sağlar. Hassas ve incinebilir bir tavra sahiptir ancak herkese göstermez. Hatta hak etmediği bir tutuma maruz kaldığında kendisini oldukça agresif ve yüzleşmeci bir tarzda ifade edebilir. Başkalarına iyi bir imaj sunup beğenilmekten çok özgün ve kaliteli olup anlaşılmak ister. İlişkilerinde kişisel olarak arzu edilme, kendini özel hissetme, duygusal etkileşim ve uyarılma, uyum, tensel yakınlık ve sahiplenilmeye ihtiyaç duyar (Acarkan, 2019b: 363-364). Kıskançlık ve imrenme oldukça net görülebilir bir özelliktir. Hayranlık duyduğu ya da sahip olmak istediği özelliklere sahip bireylerle ilişki kurar ama kıskançlığa bağlı olarak muhatabına kızmaya başlayabilir (Riso ve Hudson, 2020: 210).

Sağlıksız seviyede, düşmanlık ve rekabet ortamları oluşturabilir ve rakiplerini ve kendisini hayal kırıklığına uğratarak üzenleri incitmekte hiçbir problem görmez. Başkalarına karşı duyulan yoğun kıskançlık duygusuna bağlı olarak intikam almak için her şeyi göze alabilir (Riso ve Hudson, 2020: 210).

Gelişim Tavsiyeleri

- Hislerinizle o kadar ilgilenmeyin. Hislerinizin sadece sizin o anki durumunuz hakkında bir şeyler söylediğini unutmayın.
- Gerçek dünya ile temasınızı yitirmeyin. Ne kadar küçük olursa olsun kendiniz ve başkaları için üretken ve anlamlı işler ortaya çıkarmaya çalışın.
- Olumlu deneyim geçirmeye hazır olduğunuza inanın. Küçük olsa bile en iyi yönlerinizi ortaya çıkaracak şeyler yapmak için kendinize söz verin.
- İyi bir öz disiplin çok şey içerir: düzenli uyku, düzenli çalışma ve düzenli egzersizin birikimle güçlendirici etkisi vardır. Öz disiplininizi geliştirmeye çalışın.
- Hayali uzun konuşmalarla, özellikle olumsuz, içerleyici ve hatta romantik olanlarla, kafanızı doldurmayın. Yaşamınızı ve ilişkilerinizi hayal etmekle vakit geçireceğinize yaşamaya bakın.

- Güvendiğiniz birisi ile hislerinizi ifade ederek ve dürüst tepkilerinizi aktararak açıkça konuşun.
- Kendinize acıtmaktan, anne babanızdan yakınmaktan vazgeçin. Mutsuz çocukluk, tatmin olmamış bir geçmiş, başarısız ilişkiler ve hiç kimsenin sizi anlamadığı düşüncelerine kendinizi teslim etmeyin.
- Her söylenenin sizi hedeflediğini düşünüp her şeyi kişisel almayın. Kuşkunuz olduğu zaman sorun, ne demek istediklerini sorarak öğrenmeye çalışın.
- Başkalarına söyleyemeyeceğiniz şeyleri kendinize söyleyerek eleştirmeyin. Kendinizle arkadaş olun. Kendinizi destekleyin (Riso ve Hudson, 2018: 356-358).

1.2.3.5. Tip 5: Gözlemci

Tip 5;

Her şeyi tam bilmek/anlamak ve bağımsız bir yetkinlik sahibi olma arayışındadır. Her şeyin mahiyetini bilmek, her şeyin ne olduğunu ve nasıl bir değişim imkanı taşıdığını anlama arayışındadır (Acarkan, 2019b: 192).

Her şeye akılcı bakan, mantıklı ve nesnel olmaya çalışan, soyut ve kavramsal düşünen, tüm derinliği ile bilgiye meraklı olan ve yalnız kalmaktan pek rahatsız olmayan bir yapısı vardır. Özellikle ilgilendiği alanlarda uzmanlaşmayı ve derinleşmeyi önemser. İçlerine girmeyip olayları ve insanları objektif olarak gözlemleyip, analiz etmeye ve tam olarak anlamaya çalışır. Sosyal ilişkilerde mesafelidir. Kalabalık ve yüksek sesli ortamlardan, duygusal dışavurumlardan pek hoşlanmaz. İç dönmek ve düşünce odaklı olduğundan hızla ve spontane olarak eyleme geçmekte zorlanır. Dikkat çekmekten ve göz önünde olmaktan hoşlanmaz. Yeterince ve kapsamlı biçimde düşünmeksizin, tüm olası ihtimalleri dikkate almaksızın harekete geçmekten hoşlanmaz. Acelecilikten, hesapsız ve kontrolsüz davranmaktan kaçınır. Soyut, felsefi ve teorik konulara çok ilgi duyar. Deneyip yanılarak öğrenmekten çok gözlem, okuma ve düşünme süreci üzerinden bilgiye ulaşmaya öncelik verir (Acarkan, 2019b: 193-194).

Kendi güvenlikleri ve özsaygıları için, dünyayla bağlantı kurabilecekleri ve kendilerini yeterli hissettirecek en az bir alanda bir derece uzmanlık sahibi olmaya

ihtiyacı vardır. Bundan dolayı, uzmanlaşabileceği ve kendini güvende hissedeceği bir alana yoğunlaşır (Riso ve Hudson, 2020: 234).

Tam bir kitap kurdu olabilir. Ancak kitaba ilgi duymayanlar da vardır. Bilgiyi daha çok dijital ortamdan, insanları ve doğayı gözlemlemekten edinir (Güler, 2020: 127).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Derin meraklı olan ve uzmanlaşmayı seven,
- Mantık odaklı ve analitik bakan,
- Kendine yetmeye çalışan,
- Dahil olmadan gözlemleyen,
- Derin düşünen,
- Öğrenmeyi ve bilgiyi seven,
- Serinkanlı ve objektif olan,
- İmkanlarını ölçülü ve hesaplı kullanan,
- Sosyal baskıdan etkilenmeden değerlendirme yapan (Acarkan, 2019b: 195).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Duygularını göstermeyen,
- Ketum ve mesafeli olan,
- Sosyal ilişkilerini sınırlı tutan,
- Bilgiç ve şüpheli davranan,
- Eleştirel ve kibirli olan,
- Kendini kapatan,
- Duygusal bağı ve empatisi zayıf olan,
- Gizemli ve kendine dönük olan,
- Eksik, zayıf ve yetersiz yönlerini gizleyen (Acarkan, 2019b: 196).

Kanat Yapıları

Dört Kanatlı Beş: Putkıran

Merak ve gözlem kendine özgü ve kişisel bir vizyonu ifade etme arzusuyla birleşmiştir. Başkaları tarafından keşfedilmemiş, sadece kendilerine ait olabilecek bir alan arar. Sanata eğilimlidir ve hayal gücünü zihninin analitik ve sistematik kısımlarından daha çok kullanır (Riso ve Hudson, 2020: 238). Topluma ve genel kabul gören değerlere

muhalif olma konusunda daha güçlü tepkiler koyabilir. Rasyonel ve analitik kabiliyetlerinden faydalandığı gibi yaratıcı ve sezgisel kapasitelerinden de istifade eder. Sağlıksız seviyelerinde farklı olma, anlaşılma ve kendini yabancı hissetme algısına takılabilir. Muhataplarıyla iletişime geçmek yerine tepkisel bir tutum sergileyerek geri çekilebilir (Acarkan, 2019b: 202).

Altı Kanatlı Beş: Sorun Çözücü

Şüpheli, sorgulayıcı ve temkinli olur. Karşılıklı sorumluluklarına duyarlı olup insanların olumsuz değerlendirmelerine maruz kalmak istemez. Kendisine güveni daha çabuk sarsılır, kendilerinden ve yeterliliklerinden çabuk şüphe duyar (Acarkan, 2019b: 202). Uzlaşmacı, disiplinli ve ısrarcı olabilir, pratik konulara ilgi gösterebilir. Bir sorunun kaynağını anlamak için sorunu parçalarına ayırarak analiz eder. Duygularıyla ilgili aşırı ketum ve ölçülüdür (Riso ve Hudson, 2020: 238).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Her şeyi dikkatli bir şekilde gözlemler ve araştırmayı sever. İlgisini çeken konuya yoğunlaşır. İlişkilerinde açık, samimi ve rahattır. Önyargısız ve açık görüşlüdür. Sosyallikten çakmadan risk alabilir (Acarkan, 2019b: 203). İçerisinde bulunduğu ortamdan ayrı olduğunu düşünmeden kendinden emin şekilde hareket eder. Başkalarıyla rekabet etmeden yeni fikirler, yollar ve yöntemler arar, böylece orijinal fikirlere ve sonuçlara ulaşabilir (Riso ve Hudson, 2020: 241).

Ortalama Seviye

İlgi duyduğu konular üzerinde yoğunlaşıp uzmanlaşmaya ve daha ileri beceri ve teknikler geliştirmeye çalışır. Araştırmaya, bilmeye ve fikir geliştirmeye yoğunlaşır. Ancak fikirleri olmasına rağmen onları hayata geçirecek cesareti gösteremeyebilir. Bazen karmaşık fikirlere veya hayal ürünü bir dünyaya dalıp çevresinden kopabilir. Genellikle yalnız olmaya veya az sayıda kişi ile iletişim halinde olmaya eğilimlidir. Muhataplarıyla ilişkilerinde mesafesini korumaya çalışır (Acarkan, 2019b: 204). Başkalarına ihtiyaç duymanın onları projelerinden uzaklaştırmasından korkar ve ihtiyaçlarını asgari düzeye indirerek zihinsel aktivitelerine yoğunlaşır (Riso ve Hudson, 2020: 241).

Sağlıksız Seviye

Yeteneksiz, desteksiz, faydasız ve yetersiz olma korkusuna kapılıp muhataplarını küçükseyerek, yok sayarak ve bilgisiz görerek hislerini gizlemeye çalışır. Tüm sosyal bağlantıları reddederek inzivaya çekilir. Analitik ve nesnel olan zihinsel üretkenliklerini yitirerek subjektif ve yıkıcı düşüncelere gömülebilir. Çevresiyle etkileşimden kaçındığı gibi muhataplarının iletişim çağrılarına da duyarsız davranabilir (Acarkan, 2019b: 205). Güvende olmak için dünyayla olan tüm bağlantılarını keser ve kendi dünyasına çekilir. Tüm yardımlara karşı koyar ve temel ihtiyaçları dışında kalan her şeyi reddeder (Riso ve Hudson, 2020: 241).

Çocukluk Çağı

Anne ve babasına veya onların yerini tutan kişilere karşı çelişkili ilişkileri vardır. Kendisine bakan kişilerin istekleri altında bunalır ve aileye olan katkısı konusunda çelişkilidir (Riso ve Hudson, 2018: 104). Kendisini güvende ve emin hissedebileceği bir yol arar. Kendi zihinsel, duygusal ve fiziksel alanına yönelir. Kendi başına uzun vakit geçirebilir. Başkalarıyla oynamaktan utanan sessiz çocuktur. Kendisini ve hayal gücünü, kitaplarla, bir müzik aleti çalmakla, böcek veya bitki biriktirerek, masa oyunları ya da kimya setleriyle meşgul eder. Bazı konularda kendisini aşırı geliştirirken temel aktiviteleri yapmakta isteksiz olur. Aile tarafından sosyal aktivitelere katılıma zorlandığında yoğun bir tepki göstererek kendi kabuğuna daha çok çekilir. İnsanların kendisinden beklediği duygusal taleplerinden uzaklaşarak yalnız kalmayı sever (Riso ve Hudson, 2020: 235-236). Öğrenmeye başladığı andan itibaren neden sorusunu kullanarak hayatı anlamlandırmaya çalışır (Özdemir, 2021: 102).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Eylem ve varoluş alanındaki her şeyi bilgi olarak kuşattığını düşündüğünde, içinde bulunduğu süreç belirgin ve kontrol edilebilir olduğunda, istediği kadar yalnız kaldığında, bilgi ve uzmanlığı konusunda kendisini yetkin ve yeterli bulduğunda, işlevselliği çevresi tarafından takdir edildiğinde, verimli ve üretken olduğunu hissettiğinde, hayatın ve getirdiklerinin üstesinden gelebileceğini pratik düzeyde görebildiğinde rahatlar. Rahat hattında Tip 8 (Reis)'in olumlu özelliklerini gösterir. Daha dışa dönük, konuşkan, aktif ve yönlendirici bir tutum sergiler. Sosyal ilişkiler kurma konusunda daha kendine

güvenli, rahat ve girişken davranır. Olumsuz ihtimallere ve gereksiz ayrıntılara takılmadan bilgi ve yetkinliğine güvendiği konularda öncülük ederek risk ve inisiyatif alır. Hayattan ve insanlardan korkmak, bunlara karşı kendisini savunma ihtiyacı içinde olmak, geride durmak ve kaçınmak yerine onları koruyabilir, motive edebilir ve onlara değer katmak için harekete geçebilir bir tutum sergiler. Geri çekilmek yerine güç ve yetkinliklerine güvenip öne çıkabilir. Ne istediğini ve istemediğini ifade edebilir (Acarkan, 2019b: 210-211).

Stres Hattı

Kendisini bilgisiz ve yetersiz görmek, kontrol edemediği durumlarla karşılaşmak, zihinsel olarak yorgun olmak, olumsuz çevre kaynaklı dilediği gibi çalışamamak, sürekli göz önünde olmak ve dikkatleri üzerinde hissetmek, çabuk karar vermesi gereken durumlarla karşılaşmak, sert ve müdahaleci tutumlarla karşılaşmak, özel alana saygı duymayan kişilerle muhatap olmak durumlarında strese girebilir. Stres hattında Tip 7 (Maceracı)'nin olumsuz özelliklerini sergiler. Mantıksız, yüzeysel ve düşüncesiz söz ve eylemlerde bulunabilir. Amaçsızca hareket eden, dürtüsel, yüzeysel etkileşim ve ilişkilere yönelen, savruk, spontane tepkiler veren, kontrolsüz, tepkisel, ölçüsüz dışa dönük tutum ve davranışlar sergileyebilir. Meseleyi analiz etme ve derinlemesine irdeleme kabiliyetlerini terk ederek yoğun zihinsel aktivite gerektirmeyen yüzeysel eğlence ve faaliyetlerle kendisini oyalayabilir. İnsanların duyarlılıklarına önem vermeyen, umursamaz bir tutum sergileyebilir (Acarkan, 2019b: 209-210). Dikkat nesnesi kolayca değiştiğinden odaklanmakta zorlanabilir. Etkinlikten etkinliğe, fikirden fikre atlar, kendisini tatmin eden bir şey bulup onunla bağlantıya geçemez (Riso ve Hudson, 2020: 252).

Potansiyel Patoloji

Tip 5 (Gözlemci)'te, her şeyi tam bilme ve anlama, salt akılcı bakma, duygulara mesafeli olma ve kendi kendisine yetme eğilimlerinin sağlıklı şekilde yönetilememesi nedenleriyle patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 206). Şizofren, şizoid, şizotipal ve kaçınan kişilik bozukluğu, psikotik krizler, çözülme, kopukluk, depresyon ve intihar bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 253).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 5

İhtiyaçlarını azaltarak bağımsızlık ve ayrılık kazanmayı amaçlar. Kendi enerjisini ve kaynaklarını başkalarına muhtaç olmamak için korur, çevresinden olabildiğince az almaya çalışır. Genellikle daha az parayla yaşayabilmek için ihtiyaçlarını kısar. Yalnızlığı sever. Sosyal bağlantılardan kaçınır. Grup ortamlarında bulunmaktan hoşlanmaz ve insanlardan çabuk bunalır. Duygusal anlamda bağımsızdır. Arkadaşlarına karşı genellikle duygusal olarak monoton olmaya eğilimlidir (Riso ve Hudson, 2020: 238-239). Ne bir kimseye ait ve bağımlı olmak ister ne de bir kimsenin ona bağımlı olmasını ister. Kendi başına kalma ve kendine yetme konusunda çok yeteneklidir. Muhataplarıyla çatışmaktan kaçınır. Diğer insanlarla ilişkilerinde en az şekilde yorulmak amacıyla içsel yakınlık hissetmeksizin uyumlu görünebilir (Acarkan, 2019b: 368).

Sağlıksız seviyede, yalnızlık içinde kendisi için gerekli şeylerden yoksun kalana kadar geri çekilebilir. Sosyal temastan kaçınmakta aşırılığa gidebilir. Kendisini izole edebilir, çarpık düşünce ve kuruntulara kapılabilir (Riso ve Hudson, 2020: 239).

Sosyal Alt Tip 5

Kendi değer ve ideallerini paylaşan kişi ve gruplarla bağlantılar kurarak kendisini ve grubunu geliştirmek ister. Kendisine faydalı olacağını düşündüğü gruplara odaklanır. Kendini, önemseddiği her ortamda ve grupta ifade edebileceği bilgiye sahip olmak ister. Ait olduğu grubun ihtiyaç duyduğu ve gerekli olan bilgi alanında yeterlilik elde etmeye çalışır ve buna bağlı olarak kendisini ortaya koymaktan hoşlanır. Özel, duygusal ve çok yakın ilişkilere uzaktır, yoğun duygusal bağlar hissetmemeyi tercih eder, duygusal bağ ve beklenti içeren ilişkilerden kaçınır. Sosyal ve dışadönük bir görüntü sergilese de ilişkilerine asla bağımlı değildir (Acarkan, 2019b: 369-370).

Sağlıksız seviyede, aşırı ve provokatif görüşler sergilemekten çekinmez. Uzmanlık alanları dışında başkalarıyla iletişime geçmekte zorlanır. Edindikleri bilgileri bir tür güç gösterisi olarak kullanır. Yaptığı işten anlamayanlar hakkında vakit kaybetmemeyi tercih eder (Riso ve Hudson, 2020: 239).

Yakın İlişki Alt Tip 5

Mükemmel, güvenli, karşılıklı tutku ve mahremiyet içeren tatmin edici bir ilişki arar. Romantik duygularına dokunana kadar diğer beşlere çok benzer. Dışarıdan bakıldığında çok rasyonel görünmesine rağmen oldukça romantik bir içsel yaşayışı vardır. Gerçekten güvendiği birisiyle paylaşabileceği özel his ve bilgileri duygusal atmosfer eşliğinde, tutkuyla paylaşarak bağ kurmak ister (Acarkan, 2019b: 371).

Gelişim Tavsiyeleri

- Bedeninizin farkında olun. Zihinsel yetilerinizi kendinizden ve başkalarından uzaklaşmak için kullanmayın.
- Son derece yoğun, gergin ve gerilimli halinizden kurtulup gevşemeniz için spor ve manevi açıdan rahatlatıcı aktivitelere yönelin.
- Bakış açınız bozulduğunda veya hassas değerlendirme yapamadığınız durumlarda güvendiğiniz bir kimsenin öğütlerine başvurmaktan çekinmeyin.
- Gerçekten yapmanız gereken şeyler üzerinde kararlı davranmak, daha fazla bilgi veya ilgisiz beceri edinmekten daha güven vericidir.
- İlişkilerinizde çatışmadan kaçınarak inzivaya çekilmek yerine başkaları ile çatışmanın doğal olduğunu hatırlayın.
- Başkaları ile daha çok iş birliği yapın, daha az yalnız kalın.
- Sizden daha az zeki olduğunu düşündüğünüz insanların düşüncelerinin değersiz olduğu fikri yanlıştır.
- Muhataplarınızla olan ilişkilerinizde problemler yaşadığınızda onların davranışlarından ziyade kendi davranışlarınızı inceleyin.
- Başkalarının bakış açılarını anlamak ve şefkat hislerinizi geliştirmek için neler yapabileceğinizi düşünün. İlişkilerinizde sadece beyninizi değil, kalbinizi de kullanın (Riso ve Hudson, 2018: 359-361).

1.2.3.6. Tip 6: Sorgulayan

Tip 6;

Zihinsel netlik ve hayata karşı destek arayışındadır. Her şey hakkında net ve kesin bilgi sahibi olmak, ayrıca hayatın getireceği olumsuzluklar karşısında gerekli cevabı verebilecek yeterlilikte olma arayışındadır (Acarkan, 2019b: 218)

Zihinsel netlik ve huzur ile kendisini güvende hissetmeyi çok önemser. Gereksinim duyacağı her türlü bilgi ve imkânın ellerinin altında olması onu rahatlatır. Yeterince tanımadan insanlara güvenmez ve samimi ilişkiler kurmaz. Problemlere ve potansiyel tehlikelere karşı dikkatlidir. Kararlarını duygularından çok mantık, akıl çerçevesinde ve en zararsız ve güvenli olacak şekilde vermeye çalışır. Karar verme süreçlerinde zihni olası bütün ihtimalleri hesaplar. Karar verme süreçleri uzundur. Kararlarından emin olmadığında hızlıca tercihte bulunmak yerine bekler. Zihni sürekli olarak olumsuz durum ve şartlara karşı tedbirli ve hazırlıklı olmaya yönelik çalışır. Birçok kimsenin aklına gelmeyen olasılıklar aklına gelir. Kendisi için önemli ve destekleyici olduğunu düşündüğü ilişkilerinde uyumlu ve sadık olmaya dikkat eder. Kendisinin ve çevresinin emniyeti amacıyla ölçülü ve kontrollü hareket eder. Zarar ve tehlike ihtimaline karşı tedbirli olmayı bir zorunluluk olarak görür. Bilinmezlik ve belirsizlik en sevmediği durumdur (Acarkan, 2019b: 218-221). Hayatın zorlukları ve beklenmedik olaylarla başa çıkacak gerekli içsel kaynaklara sahip olmadığını düşündüğünde kendisine rehberlik edecek bireylere sadık olarak güvenip dayanır (Riso ve Hudson, 2020: 261).

Kendi içsel rehberliğiyle temas edene kadar herhangi bir durumda hangi etkinin daha sert tesir ettiğine bağlı olarak sürekli farklı tavırlar sergileyebilir. Hem güçlü hem zayıf, hem korkak hem cesur, hem güvenir hem güvenmez, hem yumuşak başlı hem huysuz, hem zorba hem kılıbık vs. olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 263). Bu durum Tip 6 (Sorgulayan)'nın diğer tüm mizaçlarla karşılaştırılabilmesi sonucunu ortaya çıkarır. Görünüşte diğer tüm tiplere benzeyebilir (Acarkan, 2019b: 221).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Temkinli ve tedbirli davranan,
- Güven ve emniyeti önceleyen,
- Ölçülü ve kontrollü davranan,
- Tehlike ve zarardan kaçınan,
- Sorgulayıcı ve kontrolcü olan,
- Tüm ihtimalleri düşünen,
- Karşılıklı sorumluluklara duyarlı bulunan,
- Ayrıntıları ve perde arkasını merak eden,
- Hata ve tutarsızlıklara duyarlı olan (Acarkan, 2019b: 223).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Çabuk endişe ve kaygı duyan,
- Muhalefet eden ve tepkisel davranan,
- Kolay güvenmeyen,
- Şüpheli ve kötümser yaklaşan,
- Risk almaktan kaçınan,
- Kararsızlık yaşayan,
- Tereddütlü ve çabuk kuşkulanan,
- Eksik ve hata yaptığında kaygılanan,
- Çok kıyaslayan,
- Geçmiş arşivleyen ve unutamayan (Acarkan, 2019b: 223).

Kanat Yapıları

Beş Kanatlı Altı: Savunmacı

Olayları daha etraflıca düşünerek tepkisel kararlardan uzak ölçülü ve kontrollü olmaya çalışır. Onay ve tavsiye için başkalarının desteğine daha az ihtiyaç duyar. Kendi bilgisi, inancına güvenmeyi tercih etmekle birlikte şüphe etmeyi hiç bırakmaz (Acarkan, 2019b: 230). Seçkin pratik problem çözücüler, analistler, sosyal yorumcular, öğretmenler ve kanaat önderleri olmak üzere çeşitli teknik uzmanlıklarda öne çıkar. Diğer alt tipe göre daha bağımsız ve ciddidir. Genellikle yalnızlığı sever. Sağlıksız seviyelerde tepkisel ve agresiftir. Kendi güvenliğine karşı algıladığı tehditleri suçlamaya veya günah keçisi olarak seçmeye eğilimlidir (Riso ve Hudson, 2020: 265)

Yedi Kanatlı Altı: Kanka

Diğer alt tipe göre daha sosyal, dışa dönük ve hareketli olmaya eğilimlidir. Rahat olduğunda neşeli, konuşkan ve yeni deneyimlere açıktır. Korkularının üzerine gitmeye daha eğilimlidir. Ağır konulardan ve sıkıcı ortamlardan çabuk sıkılabilir. Sosyalliğe, keyifli vakit geçirmeye ve haz verici şeylere daha eğilimlidir (Acarkan, 2019b: 229). Arkadaş canlısı olmakla birlikte fark edilir bir şekilde güvensizdir. Önemli kararlar almadan önce tatmin olmak, garanti sağlamak ve tavsiye almak için muhataplarına bağımlıdır. Başkalarıyla takılmak, spor ve alışveriş yapmak gibi dikkat dağıtıcı ve oyalayıcı aktivitelere dalma eğilimi vardır (Riso ve Hudson, 2020: 266).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Her durumda dengeli, güvenilir ve sözüne sadıktır. İnandığı değerlere her şeye rağmen bağlı ve sorumluluklarını karşılıklılık düşüncesinden bağımsız şekilde yerine getirir. Pratik davranabilir ve imkanlar ölçüsünde kararlı biçimde eylemde bulunabilir. İnsanların kendisi hakkındaki yanlış veya abartılı değerlendirmelerinden rahatsız olmaz. Kendisine yapılan hatalara karşı hoşgörülü ve affedicidir (Acarkan, 2019b: 230). Destek için kendisinden başkasına dayanmak zorunda olduğu inancından kurtulmuştur. Kendisini başkasına ihtiyacı olmadan güvende hisseder. Buna bağlı olarak cesur davranabilir. Disiplinli ve beceriklidir. Potansiyel sorunları ortaya çıkmadan önce tahmin edebilir. İsabetli değerlendirmelerde ve tahminlerde bulunabilir (Riso ve Hudson, 2020: 269).

Ortalama Seviye

Hayatla baş etmek ve ayakta kalabilmek amacıyla güvenilir ve bilgili kimselere bağlanma ihtiyacı hisseder. Zaman ve enerjisinin çoğunu bağlı olduğu kişilere karşı sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla harcar. Bazen muhataplarının ona verdiği sözleri tutup tutmayacağını kontrol etmek amacıyla test yapabilir. Zihni olumsuz ihtimalleri düşünmekle ve gelecekte endişe etmekle meşguldür. Doğabilecek olumsuzluklara karşı bütün önlemleri almaya çalışmakla birlikte güvende olmak için çabasının yeterli olmayacağını düşünür. Endişeleri arttığında şüpheci, hırçın olabilir. Problemler karşısında karamsar ve endişeli bir tutum sergileyebilir (Acarkan, 2019b: 232). Daha sağlıklı durumlara doğru hayattan küsmüş, kuşkucu ve tepkiseldir. İyi niyetlerinin muhatapları tarafından suiistimal edildiğini düşünür. Başkalarını suçlayarak güç mücadelesine girebilir (Riso ve Hudson, 2020: 269).

Sağlıksız Seviye

Kendisine ve çevresindekilere güven duymaz. Sürekli korku halini yaşar. Her şeye aşırı tepki gösterir ve sorunları abartır. İnsanlara güvenmekte zorlanır ve çok çabuk şüphe duyar. Kendisini zayıf, yetersiz ve değersiz hisseder. Kendi problemlerini çözemediğinden dolayı bir kurtarıcı arar ancak kurtarıcıya da hemen güvenemez. Kendisiyle alakalı olumsuz batıl inanışlara sahip olabilir (Acarkan, 2019b: 233).

Kendisini paniğe kapılmış, depresif ve yardıma muhtaç hisseder. Dünya hakkında paranoyak korkular ve kuruntulu fikirleri vardır (Riso ve Hudson, 2020: 269).

Çocukluk Çağı

Kafasında yücelttiği baba veya baba rolündeki bir koruyucuya bağlıdır. Babalar ideal durumda, çocuklarına özgüven aşılayarak, onlara dünyayı öğreterek, güç ve yeteneklerine ayna olarak çocukların kendisini güvende hissetmesine yardımcı olur. Bu ihtiyaç karşılanmadığında Tip 6 (Sorgulayan) çocuğun dünya ile ilgili endişeleri ve bağımsız davranabilme konusundaki kuşkuları yoğun olarak gelişir. Bağımsızlığını ve özerkliğini elde etmek amacıyla güvenilir bir kılavuz ve destek arayışı içerisine girer (Riso ve Hudson, 2018: 111). Çevreye karşı güvensizlik duygusu taşıyabilir. Aile içinde yaşanabilecek her türlü problemde kendisini koruyup kollayacak bir kişi arar (Özdemir, 2021: 104).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Zihninde her şey belirgin ve net olduğunda, kendisini emniyet ve güven içinde hissettiğinde, görev ve sorumluluklarını tam olarak yerine getirdiğinde, bilgi ve yeteneklerini yeterli olarak görüp özgüveni yükseldiğinde, belirsizlikler ortadan kalktığında ve gelecek kaygısı en aza indiğinde rahatlar. Rahat hattında Tip 9 (Uzlaşmacı)'un olumlu özelliklerini gösterir. Kaygı duymayı ve kontrol etmeyi bırakır. Sorunlar karşısında olumlu düşünebilir. Sakin, rahat ve huzurlu olur. İyimser ve kabullenici bir şekilde kendisini hayatın doğal akışına bırakır ve geleceğe dair hesap yapmaksızın çevresindekilere destek verir. Geçmişin olumsuz tecrübelerine ve geleceğin belirsizliklerine odaklanmaz. Çevresiyle bütünleşme ve uyum hali sergiler (Acarkan, 2019b: 240).

Stres Hattı

Gelecekle ilgili belirsizlikler arttığında, kendisini desteksiz ve yalnız hissettiğinde, olayların kontrolü dışına çıktığını gördüğünde, muhataplarına güvenemediğinde, doğrunun ne olduğunu bilemediği halde karar vermek veya harekete geçmek zorunda kaldığında, başarısızlık veya yetersizlik algısına bağlı olarak özgüveni sarsıldığında, muhataplarında kötü niyet olduğunu düşündüğünde, kararsızlık süresi uzadığında strese

girebilir. Stres hattında Tip 3 (Başaran)'ın olumsuz özelliklerini sergiler. Gergin, hırçın, kibirli, saldırgan ve tepkisel tutumlar sergiler. Muhataplarına karşı bencilce ve zarar verici davranışlarda bulunabilir. Her şeye kendi çıkarları açısından yaklaşır. Kendisine zarar veren ya da hayal kırıklığı yaşatan kişilere karşı kırıncı ve intikamcı olabilir, uğradığı zarara karşılık hesaplaşma ve bedelini ödetme arzusu duyar (Acarkan, 2019b: 239). Akranları tarafından kabul gören doğru görünümü, jestleri, jargonu ve tutumu edinerek daha fazla imaj düşkününü ve imaj odaklı olur. Kendi üstünlüğünü abartarak böbürlenme ve kendisini yükseltme tavırları sergileyebilir (Riso ve Hudson, 2020: 280).

Potansiyel Patoloji

Tip 6 (Sorgulayan)'da, zihinsel netlik arama, güven ve emniyette olma, zarar ve tehlikeden kaçınma, yeterli olma, desteksiz kalmama eğilimlerinin sağlıklı şekilde yönetilememesi nedenleriyle patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 235). Paranoyak, bağımlı, sınır kişilik bozukluğu, disasiyatif bozukluklar, pasif agresif davranışlar ve yoğun kaygı nöbetleri bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 281).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 6

Korkunun güçlü şekilde farkında olup tehlikeden korunduğunu hissetme konusunda duyarlıdır. Korunmasız kalma korkusuna bağlı olarak kendisini güvende hissetmek amacıyla ölçülü sıcak kanlılık ve cana yakınlığı kullanır. Önemseydiği ve kaybetmek istemediği ilişkilerinde sadık, dost canlısı, güvenilir ve destekleyici olmak için çaba gösterir. Kendisini yalnız hissettiğinde hayata karşı yetersizlik ve güvensizlik hissetme eğilimleri yüksektir. Bir aile ya da onun yerini tutacak bir ilişkinin sağladığı güven ve sıcaklık ortamına ihtiyaç duyar. Bu ilişkilerinden kopmaktan korktuğundan dolayı muhataplarını hayal kırıklığına uğratmaktan kaçınır. Bedensel ve fiziksel ihtiyaçlarına karşı çok duyarlı olup hesaplı ve tutumlu davranma eğilimindedir. Temel ihtiyaçlarını garanti altına almak ve riskten olabildiğince kaçınmak ister (Acarkan, 2019b: 372-373). Başkaları tarafından karşılığının verileceği beklentisiyle hizmet sunar ve yükümlülük altına girer. Diğer iki alt tipe göre daha evcimendir ve çoğunlukla kendi ev hayatının istikrarını sürdürmekle meşgul olur. Arkadaş edinme konusunda ağır davranma eğilimindedir (Riso ve Hudson, 2020: 266).

Sağlıksız seviyede, aşırı derecede yapışkan, bağımlı ve kolay paniğe kapılan bir yapı sergiler. Muhatablarına öylesine şiddetli bir kaygıyla sarılırlar ki sonunda bağ kurmak istedikleri kişileri kendisinden soğutur. Tehlikeleri abartır ve kimsenin ona zarar veremeyeceğini garantiye almak için düşmanlar icat edebilir (Riso ve Hudson, 2020: 266).

Sosyal Alt Tip 6

Çevrelerinde ve sosyal organizasyonlarda var olmak ve kabullenilmek amacıyla kural ve sınırları saptanmış davranış biçimlerine uygun şekilde davranarak güvenli bir ilişkiler ağı içinde olmak ister. Endişelendiğinde dayandığı otorite, ideoloji ve grup ilkeleri ne diyorsa ona göre kendisini yönlendirir. Belirlenen ve üzerinde ittifak kurulan kurallara uygun davranmaya odaklanır. Benimsediği ideoloji, inanç, otorite ve grup kurallarına bağlı kalmaya çalışır ve ait olduğu sistemi yetkinlikleri ile ayakta tutmaya ve vazgeçilmez olmaya çalışır. Kendisini güvende ve güçlü hissetmek adına görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye, herkesin görevini yerine getirmesine ve haksızlıklara karşı hep birlikte karşı konulmasına duyarlıdır (Acarkan, 2019b: 374). Çevreleri ya da grupları için büyük çabalar sarf edebilmesine rağmen kendi başarıları ya da gelişimi için çalışmakta zorluk yaşayabilir (Riso ve Hudson, 2020: 267).

Sağlıksız seviyede, bağnaz inançlara, ülkülere ya da fanatik gruplara ilgi duyabilir. Dünyaya karşı biz zihniyeti geliştirebilir. Kendi inançlarıyla aynı çizgide olmayan otoritelere karşı aşırı derecede paranoyak olmakla birlikte belirli bir otoriteye körü körüne bağlanabilir (Riso ve Hudson, 2020: 267).

Yakın İlişki Alt Tip 6

Güçlü, etkili, zeki, kendine güvenen, kararlı, yakışıklı/güzel biri ile güçlü ve tutkulu bir etkileşimi içeren yakın ve samimi bir ilişki kurmak ve partneri tarafından her zaman desteklenmek ve sahip çıkılmak ister. İlişkisinde uyum, sadakat ve güvene çok duyarlı olup aksi durumlarda öfkeli ve talepkâr davranabilir (Acarkan, 2019b: 375).

Tepkisel, bazen de pek bilinçli olmayarak tehlikenin üstüne giden hatta gözü pek ve agresif görünebilir. Zayıf olmaya tahammül edemeyen ve zayıflıklarını son noktaya kadar inkâr eden bir eğilime sahiptir. Güçlü olduğunu kanıtlamadıkça herkesin tehlikeli olabileceği varsayımına inandığından kandırılmamak ve suiistimal edilmemek için ne gerekiyorsa yapar. Genel eğilimin zıttı istikamette fikir ileri sürmekten hoşlanır. Ona

göre, tehlikeden kaçmak veya uzak durmaktansa tehlikeyle yüzleşmek güç ve güven hissine yol açar (Acarkan, 2019b: 376-377). Kendi güç ve cazibesini artırmak amacıyla fiziki faaliyetlere önem verir. Sağlıksız seviyede, tepkiselliğinin yakın ilişkisini zedelediğini ya da sarstığını hissettiğinde depresif ve dengesiz olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 268).

Gelişim Tavsiyeleri

- Endişenizi yaşayın, onu inceleyin ve onunla barışık olun. Anı yaşarsanız endişenin enerji verdiğini, sizi daha üretken ve farkında yaptığını görürsünüz.
- Kötümserliğinizin farkında olun. Şimdiye kadar kaygı duyduğunuz hiçbir şeyin neredeyse gerçekleşmediğini görün.
- Gerilim altında aşırı tepki göstermemeye çalışın. Dış olaylara hâkim olamazsınız ama kendi düşüncelerinize hakim olabilirsiniz.
- Güven duygunuz üzerine çalışın.
- Başkalarının sizin hakkınızda sürekli olumsuz düşüncelere ve kötü niyet besledikleri düşüncenizden kurtulmaya çalışın.
- Kendinizi güvende hissetmek istiyorsanız kendinize güvenin. Kendinize ve yeteneklerinize inanın.
- Kendi dışınızda güvenilir kılavuz ve destek bulma ihtiyacınızın çözümünün kendi içinizde olduğunu unutmayın.
- Hatalarınızdan sorumlu olmaktan çekinmeyin. Sorumluluğu başkalarına yıkarsanız insanları kaçıır veya size olan saygılarını sarsarsınız (Riso ve Hudson, 2018: 361-363).

1.2.3.7. Tip 7: Maceracı

Tip 7;

Bilgiyi keşfetme, keyifli deneyim ve yeterli üstünlük arayışındadır. Bilmediği şeyleri merak eder ve deneyimlemek ister. Acı verici, hoş olmayan, olumsuz şeyleri denemekten kaçınır. Eğlenceli, heyecan verici, keyifli şeyleri deneyimlemeye çalışır (Acarkan, 2019b: 250).

Spontane hareket etmeyi sever. İyimser, meraklı, neşeli, konuşkan, dışa dönük, eğlenceli, girişken bir yapısı vardır. Elinde birçok seçeneğin ve alternatifin olmasını

isteyen, geleceğe odaklı, aceleci ve hızlı düşünebilen, olumsuz durumları ise hiç sevmeyen olumsuz duygulara takılı kalmaktan hoşlanmayan özelliktedir. Rahat ve keyfine düşkündür. Kural ve sınırlamalardan hoşlanmaz. Hem fiziksel anlamda hem de zihinsel anlamda pratiktir. Fikirler arasında hızlı bağlantılar kurabilir. Sorunlara karşı pratik çözümler üretebilir. Beyin fırtınası ve bilgilerin sentezlenmesi konusunda çok iyidir. Problemler karşısında bir çözüm bulamadığında ise sorunlara odaklanmaktan hoşlanmaz önündeki imkân ve alternatif seçeneklere yönelmeyi tercih eder. Girişken bir yapısı olduğundan dolayı bulunduğu ortamlarda hızlı ve rahat iletişim kurabilir. Kendisi hızlı ve farklı konulardan bahsedebildiğinden dolayı, uzun ve yavaş konuşan insanları dinlemekte zorlanır. Kendisi hareketli olduğu gibi çevresindekileri de harekete geçirmek amacıyla girişimlerde bulunur. Şakacı ve espri anlayışı yüksektir. Aceleci yapısından dolayı beklemek onlar için en zor iştir. Negatif duyguların üzerinde çok durmak istemediğinden öfke, kızgınlık ve kıskançlık gibi duygulara sebep olan olayları göz ardı etme, düşünmeme ve unutma eğilimindedir. Detaylı bir şekilde bilmese de ana hatlarıyla kavradığı bir konuyu muhataplarına kolaylıkla anlatabilir (Acarkan, 2019b: 251-252).

İlgilerini çeken her şeye karşı merak duyabilir. Merakıyla birlikte hızlı öğrenme yeteneğine de sahiptir. Bu özelliklerin olumsuz sonuçları da görülebilmektedir. Kolay bir şekilde elde ettiği yeteneklerin kıymetini bilmeyerek yeteneklerini geliştirmesinin önünde engel olabilir. Olumsuzluklardan uzaklaşabilmek amacıyla sürekli zihinlerini meşgul tutmak ister. Geleceğe yönelik olumlu düşünceler ve projeler üzerinde yoğunlaşır ve sürekli hareket halinde olarak farklı şeyleri deneyimlemek ister. İstediklerinin ne olduğunu tam bilemediğinden dolayı, her konuda her şeyi deneyimlemek ister. Bir dondurma seçerken bile en iyi olan seçeneği kaçırmamak amacıyla hepsinden bir parça almak ister. Bereketli bir canlılık ve her gün hayatlarını tam ve dolu yaşama arzusu ile donatılmıştır (Riso ve Hudson, 2020: 292-294). İşlevsel bilgiye karşı daha büyük bir ilgi duyar. Derinlikli, kapsamlı ve yaşamsal deneyim içeren bilginin cazibesıyla merak duygularını besler. Çok fazla teorik bilgi onlar için sıkıcıdır (Güler, 2020: 174).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Meraklı ve zihinsel çağrışımları hızlı olan,
- Deneyime ve yeniliğe açık olan,
- Keşfetmeyi ve değişimi seven,

- İyimser, rahat ve neşeli görünen,
- Olumlu olana odaklanan,
- Spontane ve hızlı hareket eden,
- Girişken ve konuşkan,
- Geçmişe ve açılara takılmayan,
- Pratik düşünen ve çözüme odaklanan,
- Zihinsel ve fiziksel anlamda her şeye açık olan (Acarkan, 2019b: 253).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Sabırsız ve çabuk sıkılan,
- Dikkati çabuk kayan,
- Dağınık ve düzensiz davranan,
- Ben merkezli ve dürtüsel hareket eden,
- Sözüünün nereye gideceğini düşünmeyen,
- Sorumluluklarını erteleyen,
- İnsanlara takılan,
- Zorluklardan ve acıdan kaçınan,
- Yüzeysel bakan ve değerlendiren,
- Kolaya kaçan,
- Keyif ve hazza odaklanan,
- Umursamaz davranan (Acarkan, 2019b: 254).

Kanat Yapıları

Altı Kanatlı Yedi: Eğlendirici

Olumsuz ve tehlikeli durumlarda daha kolay endişelenir. Daha temkinli ve daha kontrollü davranmaya çalışır. Sorumlulukları konusunda daha duyarlıdır. Çatışma ve gerginliklerden kaçınır (Acarkan, 2019b: 260). Diğer alt tipe nazaran oldukça iyi bir mizah anlayışına sahiptir. Şov dünyası, reklam, medya, halkla ilişkiler ve eğlence dünyası onların rahatlıkla çalışabildiği alanlardır. Yeni fikirler karşısında heyecanlanan, nüktedan, hızlı konuşan, meşgul ve sevimli bir yapısı vardır. Daha iyi koşullara yönelme arzusu ile elindekini kaybetme korkusu arasında çatışma yaşayabilir (Riso ve Hudson, 2020: 296).

Sekiz Kanatlı Yedi: Gerçekçi

Çok hareketli, girişken, baskın, enerjik, rekabetçi, öne çıkmayı seven ve iddiacı bir yapısı vardır. Güç ve etkin olma arzusu pratiklik ve hızlı zihinsel faaliyetlerle birleştiğinde daha baskın ve hükmedici olabilir. Hedeflerine hırslı ve kararlı bir şekilde odaklandığından kendisine engel olarak gördüğü kişileri küçümseyebilir. Şiddete eğilimli olsa bile bu arzusunu fiiliyata dökmek eğilimi azdır (Acarkan, 2019b: 259). Zihinsel ve eylemsel hızlılığı gayret ve azim ile birleştirmesi maddi başarı, güç ve önemli yerlere gelme imkânı sağlar. Mizah anlayışları taşkınca ve rahatsız edici olabilir. İlişkilerinde pragmatiktir, romantik bir ilişki değil bir partner arar (Riso ve Hudson, 2020: 296).

Sağlıksız seviyelerde, baskıcı, yönlendirici tutumlar sergileyebilir ve öfke ile meydan okuma eğilimleri saldırganlığa dönüşebilir (Acarkan, 2019b: 259).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Dış dünyaya açık olarak hareket eder. Olduğu gibi davranır ve olaylara ve muhataplarına karşı dengeli ve ölçülü tepki verir. Merakları dağınık değildir. Hızlı ve bütüncül bir kavrayışa sahiptir. İlgi alanları konusunda dağınık değildir. İlgi alanlarına bütüncül ve derinlikli bir şekilde eğilmesi sayesinde çok yönlü olabilir. Samimi, destekleyici, paylaşımcı ve arkadaş canlısıdır. Başına gelen olayları iyi veya kötü; zor ya da kolay şeklinde sınıflandırma yapmadan kabullenebilir (Acarkan, 2019b: 261). Hayattan tatmin olmuş hissetmek için sürekli deneyim halinde olması gerektiği fikrinden uzaklaşır. İçerisinde bulunduğu durumlardan ve imkanlardan minnettar olur (Riso ve Hudson, 2020: 300).

Ortalama Seviye

Daha fazla seçeneğe sahip olması gerektiği konusunda takıntılıdır. Sürekli yeni şeyler deneyimlemek ister. Başka bir yerde daha iyi bir şeyin olduğunu düşündüğünden geleceğe ve hayallere odaklanır. Proje başlatma konusunda iyidir ancak devam ettirmekte problem yaşar. Birçok farklı konuyla ilgilendiğinden konsantrasyonunu kaybedebilir veya tüm işlerini bırakabilir. Canlı ve neşeli kalabilmek amacıyla şakalar yapar. Kendisini sürekli heyecanda ve meşgul tutmaya çalışır. İhtiyaç duyduğu şeylerin kendisine verilmesi konusunda sabırsızdır. İhtiyaçlarının karşılanması konusunda bencil ve fazla

talepkâr davranabilir. Hatalarını ve bir süreçteki olumsuz paylarını inkar edebilir (Acarkan, 2019b: 262). Dikkati dağınıktır ve odaklanma konusunda problem yaşar (Riso ve Hudson, 2020: 300).

Sağlıksız Seviye

Her şeyden çok kolay ve hızlı bir şekilde usanabilir. Nerede ve nasıl davranması gerektiği konusunda problem yaşar. Mutluluk ihtiyacını gidermek konusunda aşırılara kaçabilir. Kendisini sürekli bir şeylerle meşgul etme ihtiyacı hissetmekle birlikte meşgul olduğu işin iyi veya kötü olduğuna hiç bakmaz. Acı ve mutsuzluklarla yüzleşmeyi hiç istemez (Acarkan, 2019b: 263). Her ne pahasına olursa olsun acılardan kaçmaya çalışarak paniğe kapılır. Duyarsız ve umarsız olup acısını bastırmak için aşırı yollara başvurabilir (Riso ve Hudson, 2020: 300).

Çocukluk Çağı

Kendisini yetiştiren genellikle anne figüründen kopmaya yönelik büyük bir his taşır. Sanki anne sütünden çok erken yaşlarda kesilmiş gibi annenin ilgi ve bakımından çok erken yaşta mahrum kalmış olma hissine bağlı olarak kendi bakımını kendisi üstlenmeye karar vermiştir (Riso ve Hudson, 2020: 294). İlginç gelen ve merak ettiği ne varsa hepsine dokunmak ve bakmak ister. Sürekli hareket eder ve yeni gördüğü şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için tecrübe etmek ister (Özdemir, 2021: 106).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Hayat arzu ettiği yönde geliştiğinde ve istediği yerine geldiğinde, keyif ve haz ihtiyaçlarını yeterince karşıladığını hissettiğinde, kendisini özgür hissettiğinde ve sınırlama ve kurallarla engellenmediğinde, ulaşmak istediği büyük hedeflere ulaştığında, her durumla baş edebilecek yetkinlikte olduğuna inandığında, varoluşu tatmin edici şekilde açıklayan bir bilgi ile karşılaştığında rahatlar. Rahat hattında Tip 5 (Gözlemci)'in olumlu özelliklerini gösterir. Sürekli bir şeyler düşünme ve hareket etme ihtiyacından kurtulur. Dikkatini kendi iç dünyasına ve hayatın daha derinden anlaşılmasına yöneltir. Sıra dışı, ilginç, heyecan verici deneyimler, yüzeysel gözlemler yerini ölçülü ve makul deneyimler, derinlemesine ve uzun süreli gözlem ve yorumlara dönüşür. Derinleşmesi gereken noktayı bulduğundan deneyimleme çeşitliliğinden kurtulur. İlgi duyduğu alana

yönelir. Gelişmek ve dönüşmek için kendisini disipline edebilir. Eksik ve yanlışlarını kabul etmek konusunda zorlanmaz. Rol yapma, sorunları görmezden gelme, sürekli kendini haklı çıkarma çabasından kurtulur. Açık ve dürüst bir şekilde kendisini ifade eder (Acarkan, 2019b: 268-269). Daha odaklanmış, daha sakin bir zihne sahip olmak kendisi ile daha yakın bağ kurabilmesini sağlar. Yanlış seçimler yapmış olmaktan gelen kaygı azalır (Riso ve Hudson, 2020: 317).

Stres Hattı

Kendisini sınırlanmış ve engellenmiş hissettiğinde, aradığı keyif, haz, rahatlık ve neşeyi bir türlü elde edemediğinde, baş etmek zorunda kaldığı zorlukların üstesinden gelemediğinde, sorunların ve sorumlulukların altında ezildiğinde ve kendisini yetersiz hissettiğinde, arzu etmediği şeylere uzun süre maruz kaldığında strese girebilir. Stres hattında Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'in olumsuz özelliklerini sergiler. Suçlayıcı, mükemmeliyetçi, eleştirici ve yargılayıcı bir tutum sergiler. Kontrolcü, baskıcı, gergin ve muhataplarını incitici ve aşağılayıcı tavır takınır. Muhataplarına karşı öfkeli olur. Muhataplarının iyi, güzel ve olumlu yanlarına görmez ve kötü, olumsuz ve eksik yönlerini abartılı bir şekilde onları suçlamada kullanır (Acarkan, 2019b: 267). Kendisini sınırlama ihtiyacı duyduğundan davranışlarına sınırlar koyar ve çalışmalarını daha planlı yapar. Başkalarını eğitmeye ve onları terbiye etmeye yönelir. Bu durum insanları eleştirme eğilimine dönebilir (Riso ve Hudson, 2020: 312).

Potansiyel Patoloji

Tip 7 (Maceracı)'de, kolay ve keyifli olana yönelme, acı ve sıkıntıdan kaçma, yeterli bir üstünlük elde etme, haz ve zevk alma, acı ve zor olandan kaçınma ve olumsuzlukları görmezden gelme eğilimlerinin sağlıklı şekilde yönetilememesi nedenleriyle patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 264). Manik-depresif bozukluklar, borderline durumlar, histriyonik kişilik bozukluğunun bazı unsurları, obsesif-kompulsif bozukluklar ve madde bağımlılığı bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 313).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 7

Yaptığı şeylerin çevresini nasıl etkilediğine pek dikkat etmediği gibi çevresinin ihtiyaçlarına yeterince duyarlı olmakta da zorlanabilir. Kendisini güven ve konfor alanında tutacak kaynaklara sahip olma konusunda duyarlıdır. Kendisine faydası dokunacak işleri uygun insanlarla bağlantılar kurarak kestirme yoldan yapmayı sever. Birçok kimseyi tanıyabilir ancak kimseyle yakın ve samimi bağ kurmaz. İstediklerini elde etmek konusunda iyi anlaşmalar yapmak noktasında beceriklidir. Başkalarını mutlu etmekten hoşlanır. Duygusallığa karşı alaycı bir eğilimi vardır. Fırsatları görme konusunda beceriklidir. Kendisine avantaj ve zihinsel donanım sağlayacak heyecan verici fikirlere, bol ve lezzetli sofralara, neşe ve keyif veren eğlenceli sohbet ortamlarına ilgi duyar (Acarkan, 2019b: 278-280). Alışveriş yapmayı, seyahat etmeyi, kendisini şımartmayı sever. Sosyalleşmekten hoşlansa bile, insanlara bağımlı olmaktan ve başkalarının ona bağımlı olmasından korkar. Seçeneklerin kendisi için açık olmasını sağlamak amacıyla çok çalışmaya meyillidir (Riso ve Hudson, 2020: 297).

Sağlıksız seviyelerde, fırsatçı, bencil, faydacı olmaya eğilimlidir. Yemek, içmek ve maddi arzular konusunda aşırıya kaçabilir (Acarkan, 2019b: 279-281). Kendisini güvende hissettireceğine inandığı şeylerin peşinde agresif bir şekilde koşar. Maddi kaynakları konusunda çok dikkatsiz davranır (Riso ve Hudson, 2020: 297).

Sosyal Alt Tip 7

Kendi keyif ve mutluluğunun yanı sıra grup ve toplumun gelişimine ve faydasına duyarlı olmak ister. Muhatapları ile ortak değer ve hedefler çerçevesinde iş birliği yaparak kişisel arzularına ve gelecek hayallerine sınırlamalar getirebilir. İyi olduğunu kendisine ve ait olduğu gruba kanıtlamak amacıyla bencillik ve açgözlülük eğilimlerine karşı mücadele etmeye çalışır. Toplumdan takdir görmek ve geniş çapta tanınmak ister, iyi bir imaja sahip olmak, çatışmaları azaltan bilgili ve adil bir birey olmak ve başkalarına borçlu olmaktansa alacaklı kalmak yönünde çaba gösterir. Sosyal alanda insanların hayatını olumlu yönde etkileyecek ilginç fikirler, projeler ve planlar konusunda enerjisini kullanmaya isteklidir. Kendisine ne yapılacağının söylenmesinden hoşlanmasa da takdir ettiği ve kavrayışını onayladığı otoritelere uymakta zorlanmaz (Acarkan, 2019b: 381-

383). Daima daha fazla heyecan verici ortamların arayışı içerisinde. Otoriteye karşı rahatsızlık duyar (Riso ve Hudson, 2020: 298).

Sağlıksız seviyelerde, birçok sosyal faaliyet ve ilgi alanına odaklandığından hepsini gerektiği şekilde yerine getiremez. Toplumu eleştirip suçlayabilir (Acarkan, 2019b: 383). Kendi takvim ve ajandasını dolu tutmaya çalıştığından pek çok işle aynı anda meşgul olmaya çalışıp başarılı olamaz. Arkasında sürekli yarım kalmış işler ve hayal kırıklığına uğramış dostlar bırakır. Hiçbir işte uzun süre durmayıp sürekli iş ve yer değiştirir (Riso ve Hudson, 2020: 298).

Yakın İlişki Alt Tip 7

Hem fikir ve kişilerin cazibesine kapılabilir hem de kişisel cazibe oluşturarak çevresindekileri peşinden sürükleyebilir. Kişisel bilgi, beceri ve yetkinlikleri ile önemli insanları etkilemeye veya onların beğenisini kazanmaya çalışabilir. Dünyanın iyi kötü tüm gerçekliğini iyimser ve hayalperest bir yaklaşımla değerlendirerek tozpembe gözlüklerle hayata bakmaya eğilimlidir. Nitelikli, etkileyici ve renkli kişilere ilgisi çabuk kayar. Kendisinde veya muhatabında olan olumsuz özellikleri görmekte zorlanır. İlişkinin ilk aşamalarında yoğun duygu ve heyecanı sever ancak birine uzun süre bağlanmakta zorlanır. Romantizmden ve karşılıklı keşif sürecinden zevk alır (Acarkan, 2019b: 383-385).

Sağlıksız seviyelerde, yüksek heyecan peşinde çok daha düşüncesiz hareket edebilir. Kendisini çılgın planlara ya da gerçek dışı veya tehlikeli aşk ilişkileri içine sokabilir (Riso ve Hudson, 2020: 299).

Gelişim Tavsiyeleri

- Ani dürtülerle harekete geçmek yerine bunları tanıma ve gözlemlere alışkanlığı edinin.
- Başka insanları dinlemeyi öğrenin. Size yeni kapılar açacak şeyler öğrenebilirsiniz.
- Sessizliği, yalnızlığı ve kendinizi dinlemeyi öğrenin.
- Her şeye şu anda sahip olmak zorunda değilsiniz. Çoğu iyi fırsat yeniden ortaya çıkacaktır.
- Yaşamak istediğiniz deneyimlerde, niteliği niceliğe tercih edin.
- İsteddiğiniz şeylerin uzun vadede sizin için iyi olacağından emin olun.

- Mutlu olmayı birincil amaç yaparsanız kalıcı mutluluğu elde edemezsiniz.
- Çok büyük enerjiniz ve güçlü iştahınız var. Her şeye karşı hevesli olma eğiliminizin farkında olun. Karşınıza çıkan her heyecan verici etkinliğin peşinden koşarsanız kolaylıkla kontrolden çıkar ve odaklanma problemi yaşarsınız.
- Çok komik ve eğlendirici olabilirsiniz. Ancak esprili ve alaycı bir söz veya son sözü söylemek isteği, insanları incitebilir ve ilişkileri zedeler.
- kendinizi ve insanları her an keyifli tutmak sizin göreviniz değil. Neşeli olma ve neşelendirme yeteneğiniz çok güzel ama biraz daha gerçekçi ve ayakları yere basan bir kişi olduğunuz zaman insanlarda daha çok saygı ve ilgi uyandırabilirsiniz.
- Derinliğe önem verin ve üzüntünüzle yüzleşmekten korkmayın (Riso ve Hudson, 2018: 364-366).

1.2.3.8. Tip 8: Reis

Tip 8;

Varlık alanını koruma, hakimiyet ve mutlak güç arayışındadır. Fiziksel varoluşunu ve sahip olduğu her şeyi korumaya çalışır. Hiçbir baskı ve üstünlükten hoşlanmadığından hem bağımsız hem de tek hakim olmak ister (Acarkan, 2019b: 280).

Kendisinden emin, insanları etki ve hakimiyet altına almaktan hoşlanan, zorluklarla baş etmekten çekinmeyen, sorunların üstüne giden, mücadeleden ve çatışmadan kaçınmayan bir yapıya sahiptir. Olumsuz durumlarda çabuk öfkelenir ve öfkesini açıkça ve çekinmeden ifade eder. Zayıf ve güçsüzü koruma konusunda kendisini mecbur hisseder. Adaletsizliğe karşı tahammülü azdır. Kararsızlık, pasiflik ve boyun eğmeye tahammül edemez. Muhataplarını yönetme ve yönlendirme konusunda doğal bir yeteneğe sahiptir. Söylem ve tutumlarında iddialı, net, kararlı ve otoriter bir üsluba sahiptir. İstek ve hedefleri konusunda ısrarcı ve zorlayıcıdır. Karşılaştığı problemler karşısında çok hızlı karar verip eyleme geçmeye çalışır. Düşünceleri net ve keskindir. Kavramsal, teorik ve soyut düşüncelerden daha çok, somut ve uygulanabilir düşüncelere değer verir (Acarkan, 2019b: 281-282). Muazzam bir irade gücü ve yaşam enerjisine sahiptir. Enerjisini çevresindekileri değiştirmek ve dönüştürmek için kullanır. Kontrol edilmekten hoşlanmaz, üzerinde psikolojik, cinsel, sosyal, finansal ya da herhangi bir güce sahip

olunmasını istemez. İnsanların kendi hakkında ne düşündüğünün farkında olmasına rağmen bu fikirlerin kendisini etkilemesine izin vermez. Sert ve güçlü görünmesine rağmen kırılabilir ve incinebilir bir yapısı vardır. Mümkün olduğunca sorumluluğu altındaki insanlar arasında ayırım yapmadan onların yararına olan işleri gözetir (Riso ve Hudson, 2020: 323-325).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Cesur ve kendinden emin,
- Hızla harekete geçen,
- Çabuk karar verebilen,
- Zayıf ve güçsüzü koruyan,
- Sahiplenen,
- Kendine çok güvenen,
- Açık ve net olan,
- Açık sözlü ve kararlı davranan,
- Güçlü ve dayanıklı olan,
- Öncü olan ve müdahale eden,
- Gerektiğinde sert ve baskın görünen,
- Rekabetten çekinmeyen,
- Otorite kurabilen (Acarkan, 2019b: 283).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Toleransı düşük olan,
- Empatisi zayıf olan,
- İnat eden ve direnen,
- Çabuk öfkelenen ve çatışan,
- Hükmedici davranan ve itaat ettirmeye çalışan,
- Bildiği gibi hareket eden,
- Aşırı müdahale eden ve zor kullanan,
- Kaba ve kavgacı tutum sergileyen,
- Baskıcı ve zorlayıcı davranan,
- Aceleci ve sabırsız olan,
- Tepkisel ve meydan okuyan,

- Tehdit eden (Acarkan, 2019b: 284).

Kanat Yapıları

Yedi Kanatlı Sekiz: Bağımsız

Keyif ve zevk veren etkinliklere daha eğilimlidir. Daha aceleci ve sabırsızdır. Hareketli, başına buyruktur. Çatışmaktan ve meydan okumaktan çekinmez. Kendisine çok güvenir. Pragmatik, pratik ve rekabetçidir (Acarkan, 2019b: 289). Hızlı ve çabuk işleyen zekâsı ile harekete geçme gücü birleşir. Eylem odaklı olup etki ederek iz bırakmak ister. En bağımsız ve en özgür tiptir. Riski ve tehlikeyi göze alabilen maceraperest ve gözü pektir. Sağlıksız seviyelerde daha agresif ve kavgacı olup tartışma ve kavgadan geri adım atmaktan hoşlanmaz (Riso ve Hudson, 2020: 328).

Dokuz Kanatlı Sekiz: Tahammül Eden

Daha kontrollü ve uyumlu hareket eder. Barışçıl ve arabulucudur. Olaylara hemen müdahale etmektense kenarda kalıp gözlemlemeyi tercih eder. Olaylara daha sabırlı, dengeleyici ve kuşatıcı şekilde yaklaşmaya eğilimlidir. Tip 9 (Uzlaşmacı)'un uyum, barış, sabır, öfkelerini kontrol etme gibi özellikleri, Tip 8 (Reis)'in çabuk öfkelenen, meydan okuyan, çatışmadan çekinmeyen, aceleci yapısıyla birleşir. İnatçı bir yanı olmakla birlikte uzlaşmaya daha açıktır. Sınırlarını belirler ve sınırlar dahilinde, derin ve hakim güç olmaya çalışır (Acarkan, 2019b: 288). Amaç ve hedeflerini takip etmede belirgin bir şekilde sebatkârdır. Her ne kadar çatışmadan uzak dursalar da kendi hedeflerini alttan alta gerçekleştirmeye çalışır. Olayları ve işlerini sahne arkasından kontrol etmeyi tercih eder (Riso ve Hudson, 2020: 328).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Koruyucu, kararlı ve güvenilirdir. Zayıf ve yetersiz yanlarını göstermeyi acizlik ve güçsüzlük olarak düşünmez. Başkaları adına konuşmak ve onları yönetmekten ziyade kendilerini ifade etmesine izin verir. Haksızlıklara karşı koyar ama gücünün yetmediği durumlarda sabırlıdır. Adaleti sağlamak ve haksızlıklarla mücadele etmek konusunda ölümlü ve orantılı biçimde güçlerini kullanır. Masum ve şefkatli tutumları ile güç ve cesaretlerini birleştirir. Muhataplarının ihtiyaçlarını karşılar, himaye eder, yol gösterir, öncülük eder ancak itaat ve bağlılık beklemez. Problemler karşısında çözümler sunar

ancak çözüme zorlamaz. Eksikliklerini ve zayıflıklarını samimiyetle kabul eder. Bağlanmaktan ve muhtaç olmaktan korkmaz. Güçlerini test etme ihtiyacı duymadığı gibi güçlerini kaybettiğinde de rahatsızlık hissetmez (Acarkan, 2019b: 290-292). Sürekli çevresindekileri kontrol etmesi gerektiği düşüncesinden kurtulur. Kendi gücünü eylem ve başarıyla ve başkalarının potansiyellerini açığa çıkararak kanıtlar (Riso ve Hudson, 2020: 332).

Ortalama Seviye

Bir şeylerin olması için mücadele etmesi, zorlaması, baskı yapması gerektiğine inanır. Kendisini korumak ve güvende olmak için çevresine baskı kurar ve hükmedici tavır sergiler. Öfkelendiği zaman dışarı vurmaktan çekinmez. Engellendiğinde ve karşı çıkıldığı zaman kontrol edici, saldırgan, kaba ve alaycı olabilir. Adalet, koruma ve güven sağlama amacıyla elindeki imkanları sonuna kadar zorlar. Hiçbir kimseye bağımlı olmamaya çalışır. Muhataplarını ödül/ceza yöntemiyle kontrol edip baskılayarak istediklerini yapmalarını sağlar. İhtiyaç, zaaf ve eksikliklerini bastırır ve inkar eder (Acarkan, 2019b: 293). Duygularını ve hedeflerini saklayıp açığa çıkarmaz. Gururlu ve bencil bir şekilde inatçıdır. Sinirli, öfkeli ve kendilerinden istenilen şeylere karşı koyup diğerlerinin sınırlarını zorlar. İnsanların kendi planlarına uymasını sağlamak amacıyla kendisini olduğundan güçlü ve otoriter gösterir (Riso ve Hudson, 2020: 332).

Sağlıksız Seviye

Başkaları tarafından zarar görmekten ve kontrol edilmekten aşırı ölçüde kaçınır. Muhataplarını baskı ve zorlama ile yönetmeye çalışır. Katı ve acımasız olabilir. Zayıf insanları çıkarları istikametinde kullanabilir. Çevresini dikkate almaz ve hiçbir şekilde iş birliğine yanaşmaz. Merhametsiz, zorba ve psikopat olabilir. Her şeyi güç ve şiddetle çözeceğine inanabilir. Hiç kimseye güvenilmeyeceği, herkesin aleyhinde art niyet ve planlar içerisinde olduğu kanaatindedir. Kolaylıkla yalan söyleyebilir ve muhataplarını aldatır. Muhataplarının kendisini yenme veya kontrol etme ihtimaline karşı her zaman tetiktedir (Acarkan, 2019b: 294-295). Kendisini ihanete uğramış ve kimseye güvenemeyeceğini hisseder. Kendisini zorba olma ve illegal hareket etme konusunda haklı görür. Kendisine rakip olarak değerlendirdiği kişilere karşı muhataplarından önce saldırıya geçer. Başkasının kendisini yenmesi veya kontrol etmesine izin vermektense her şeyi imha etmeyi deneyebilir (Riso ve Hudson, 2020: 332).

Çocukluk Çağı

Bilinçdışı olarak, kendisine bakan ve besleyen kişi tarafından reddedildiğini hissederek büyür. Aile içerisinde yeterli ilgi görebilmek için tamamlayıcı rol oynaması gerektiğini anlar. Başkalarına bakabilen güçlü, çetin ve bağımsız kişi olur. Küçük yaşlardan itibaren yetişkin sorumluluğu veya yükü altına girmiş olur (Riso ve Hudson, 2018: 126). Hızlı ve çabuk büyümeye meyillidir. Hayatta kalmak için ne gerekiyorsa yapmak onlar için en önemli meseledir (Riso ve Hudson, 2020: 325).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Çevresindekilerin sadık, masum ve samimi olduğunu gördüğünde, otoritesini tehdit edecek bir durum olmadığında, kontrol ve hakimiyetin tam olarak kendisinde olduğunu hissettiğinde, muhataplarının iyi niyetli ve itaatkâr olduğunu düşündüğünde rahatlar. Rahat hattında Tip 2 (Yardımcı)'nin olumlu özelliklerini gösterir. Şefkatli, alçakgönüllü ve kabullenici olur. İlişkilerinde tahakküm etmek ve üstünlük kurmaya çalışmak yerine, mütevazı ve kucaklayıcı olur. Kendi egosuna odaklanmayı bırakıp muhataplarının ihtiyaç ve beklentilerine odaklanır. Güç merhametle, dayanıklılık esneklikle, geçirgen olmayan sınırlar etkileşime açıklıkla dengelenmiştir (Acarkan, 2019b: 300). Tip 8 (Reis)'ler bu yanını çocuk veya evcil hayvan sevgisiyle keşfeder. Çocuklar ve hayvanlarla birlikte olduğunda gardını düşürür ve yumuşak yanlarının açığa çıkmasına müsaade eder. Muazzam ve olağanüstü lider olur. Çok çalışır, ne zaman dinleneceğini de bilir. Daha fazla güç peşinde koşmadan kendisini gerçekten geliştirecek ve yetiştirecek faaliyetlere zaman ayırır (Riso ve Hudson, 2020: 348).

Stres Hattı

Çevresini kontrol edememesi ve otorite kuramaması, mağlubiyete uğraması, aciz duruma düşmesi, hakimiyetini sarsacak ihanete uğraması, kendisinden bildiği kişilerin ihaneti, güç ve etkinliklerini tümüyle kaybetmesi, inanç ve ideallerinden şüphe etmesi, tahakküme maruz kalması ve her şeye rağmen bu durumları değiştirememesi durumlarında strese girebilir. Stres hattında Tip 5 (Gözlemci)'in olumsuz özelliklerini sergiler. Yüksek özgüvenleri sarsıntıya uğrar, etkin, aktif ve güçlü rollerinden soyutlanıp bir süreliğine kaçınan, kaygılı, yetersiz ve pasif tutumlar sergiler. İdeallerinden, düşüncelerinden, hedeflerinin doğruluğundan ve güçlerinin yeterliliğinden emin değildir. Atacağı

adımlardan emin değildir. Güçsüzlük ve kendine güvendedeki zaaf nedeniyle gizlenme ihtiyacı hisseder. Herkesi ve her şeyi tehdit ve tehlike olarak algılar. İhtiyaçlarını en aza indirerek, iletişimlerini azaltarak, güç ve enerji toplamaya ve yeni bir strateji düşünmeye koyulur (Acarkan, 2019b: 298-299). Gergin ve sinirli olur. Uykusuzluk ve sağlıklı beslenme sorunu yaşayabilir. Diğer insanların inanç ve değerlerine alaycı, küçümseyici ve kötümser yaklaşma, onları hakir görme gibi aşırı tavır takınabilir (Riso ve Hudson, 2020: 343-344).

Potansiyel Patoloji

Tip 8 (Reis)'de, mutlak güç ve hakimiyet arzusu, reddedilmeye tahammülsüzlük, güçlü ve baskın olma, mutlak itaat bekleme, engellenmeye tahammülsüzlük eğilimlerini yönetemediğinde patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 296). Anti sosyal kişilik bozukluğu, sadistçe davranış, fiziksel şiddet, paranoya, sosyal izolasyon bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 344).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 8

Güçlü ve bağımsız olarak hayatta kalmak için neye ihtiyacı varsa onu elde etmek için tüm imkân ve enerjisini kullanır. İhtiyaçlarının karşılanmaması durumunda sertlik göstererek tahammülsüz ve öfkeli olur. Sahip olduğu şeyleri koruma konusunda dışarıya pek yansıtmadıkları bir endişe duymaya eğilimlidir. Net ve doğrudan davranır ve rol yapmaz. kibarlık, hoşgörü, uzlaşma ve anlayış olma konusunda zorlanır. Başkalarının dünyasında sebep olduğu yıkımların farkında olmayabilir. Kimsenin etkisine maruz kalmayacak kadar güçlü, bağımsız, kendi kendine yeten ve hiçbir konuda bağımlı olmayan bir konumda olmaya çalışır. Kontrol ve bağımsızlık konusunda aşırı katı olabilir. Hayatında rahatlık ve konfor sağlayan şeyleri koruma ve zarar görmesini temin etme konusunda sürekli dikkat içindedir (Acarkan, 2019b: 387-388).

Sağlıksız seviyelerde, kendi menfaati ve maddi güvenliğini korumak ve garanti altına almak için insanların kuyusunu kazmaktan ya da onlara aldırmaktan imtina etmezler (Riso ve Hudson, 2020: 329).

Sosyal Alt Tip 8

Şeref, haysiyet ve güven önem verdiği konulardır. Önemseydiği az sayıdaki insanlar için her şeyi yapar. Sosyal ortamlarda bulunmaktan keyif alır (Riso ve Hudson, 2020: 330). Güçlü ve etkin olmanın birlik ve beraberlikten geçtiğini düşünür. Bütün güç ve imkanını toplumun faydasına ve hizmetine kullanmaya eğilimlidir. Sosyal değişime çok duyarlı olup geliştirici ve etkileyici nitelikteki bilgi ve ikna etme konusunda birikimli olmaya eğilimlidir. Kişisel yakınlıktan ve bireysel sorunlarla enerjilerini harcamaktan hoşlanmaz. Bireysel ihtiyaçlarını öteleyerek sosyal değişime katkı sağlayacak faaliyetlere odaklanır. İmkan ve enerjisini tereddüt etmeden toplum ve grup için harcar (Acarkan, 2019b: 389-390). Sağlıksız seviyelerde reddedilme ve ihanet hissinden dolayı aşırı derecede yalnız kalabilir (Riso ve Hudson, 2020: 330).

Yakın İlişki Alt Tip 8

Kışkırtıcı ve tutkulu bir yolla istediği kişileri kendisine doğru çeker. Duygusal etkileşim, kişisel yakınlık ve doruk heyecanlar ile hayatı kovalar. Macera, risk, mücadele ve adrenalin düzeyi yüksek süreçlere eğilimlidir. Yakın ilişkilerinde çok kontrollü ve heyecanlıdır. Akışına bırakmayı, uyum sağlamayı, esnemeyi ve geri adım atmayı kolay kolay beceremez (Acarkan, 2019b: 291).

Sağlıksız seviyelerde, sürekli ilgi talep eder. Kendisini ebeveyn, rehber ve akıl hocası rolünde gördüğünden insanları kendi düzenine göre yönlendirir. Muhatabını bütünüyle kontrol etme ve onlara hâkim olmaya çalışabilir. Kıskançlık en büyük problemi olabilir (Riso ve Hudson, 2020: 331).

Gelişim Tavsiyeleri

- Başkaları üstünde gücünüzü göstermekten kaçının. Gerçek gücünüzü, insanları motive ettiğinizde; bir kriz anında idareyi ele alıp krizi atlattığınızda; insanlara önem verdiğinizde; yüreğinizin yüceliğini gösterdiğinizde ortaya koymuş olacaksınız.
- Başkalarının kendi yollarında yürütmesine biraz izin verin.
- Çevrenizdeki insanlar sizin karşınızda değil. Sahip olduğunuz şefkatin harekete geçmesine izin verin. Şefkat, bir zayıflık değil aksine insanların size saygısını ve sevgisini artıran bir özelliktir.

- İnsanlara güvenmekten ve onlara bağımlı olmaktan korkmayın. İster iş hayatında ister özel yaşamda kendine yeterlilik çoğunlukla kuruntudan ibarettir.
- Güç karşılığında tinsel değerleri feda etmeye hazırsınız ama gücün karşılığını fiziksel ve duygusal olarak pahalı ödemek zorunda kalabilirsiniz.
- Kendinizin ötesinde büyük bir amaca hizmet etmeyi öğrenin.
- Güçlüsünüz ve elinizde bol kaynak var, bunları yüce bir ruhla kullanırsanız korkacak kimse kalmaz. Düşman yapmak yerine sıcak dost kazanırsınız. Başkalarının sadakatini sorgulamak yerine onlara güvenebilirsiniz. Birisinin sizi kullanması, yaptıklarınızın büyüklüğünü silmez aksine başkaları bu duruma izin vermeyecektir. İnsanları kollarsanız onlar da sizi kollayacaktır (Riso ve Hudson, 2018: 367-369).

1.2.3.9. Tip 9: Uzlaşmacı

Tip 9;

İçsel güç, huzur ve dengeyi korumak ile duyumsal rahatlık arayışındadır. Hem içsel düzeyde negatifliklerden hem de dışsal düzeyde rahatsız edici şeylerden uzaklaşmaya çalışır. Bedensel ihtiyaçlarına ve duyu organları açısından rahatlatıcı ortamlara yönelir (Acarkan, 2019b: 308).

Barış ve uzlaşmayı önemseyen, sükûnet ve uyum arayan, sabırlı, sakin, çatışma ve gerilimden sonuna kadar kaçınan, sosyal ortamlarda görmezden gelinmekten hoşlanmayan ancak ön plana da çıkmayı tercih etmeyen bir yapıdadır. Rahatsızlık vermemek ve huzuru bozmamak için ihtiyaçlarını erteleyebilir ve esnek davranabilir. Zor ve karmaşık durumları aceleci ve uygun olmayan müdahalelerle çözmek yerine akışına bırakmayı tercih eder. Yeme içme, dinlenme gibi bedensel ihtiyaçların tatmini ve fiziksel şartların uygunluğu önemlidir. Kavgâ ve çatışma süreçlerinde, olabildiğince barışçıl, uzlaştırmacı ve arabulucu bir tutum sergiler. Karar vermek zorunda kaldığı durumlarda sürekli son ana bırakıyormuş gibi görünebilir. Kişisel yaşamını ve iş hayatını bir rutine bağlamaya meyillidir. Rahat olduğu ve alıştığı düzenin bozulmasını istemez. Baskı ve istemediği durumlar karşısında öfkesini ve tepkilerini gizlemeye çalışır. Ancak ani öfke patlamaları yaşayabilir (Acarkan, 2019b: 308-310). Tip 9 (Uzlaşmacı), sekizin gücüne, yedinin macera ve eğlence duygusuna, altının görev anlayışına, beşin entelektüalizmine,

dördün yaratıcılığına, üçün girişimciliğine, ikinin cömertliğine, birin idealistliğine sahip olabilir. Başkasıyla eriyip bütünleşme konusunda başarılıdır. Hayatın olumsuz ve üzücü yönünü görmezden gelme eğilimindedir (Riso ve Hudson, 2020: 353-354).

Mizacın Olumlu Özellikleri

- Başkasına müdahale etmeyen,
- Kabullenici ve dengeleri gözetten,
- Huzur ve sükûneti önceleyen,
- Sakin ve tepkilerinde kontrollü davranan,
- İyi niyetli ve iyimser bakan,
- Yumuşak huylu ve uyumlu olan,
- Sabırlı ve uzlaşmadan yana olan,
- Gerginlik ve çatışmadan kaçınan,
- Sabırlı ve akışına bırakan,
- Fiziksel rahatına düşkün (Acarkan, 2019b: 311).

Mizacın Potansiyel Olumsuz Özellikleri

- Öfkeyi bastırma ve ara sıra ani patlama yaşayan,
- Üşengeçlik gösteren ve erteleyen,
- İnatçı olan ve tepkisiz duran,
- Kararlı duruş sergilemeyen ve taviz veren,
- Dalgın ve unutkan,
- Tercih belirtmekten kaçınan,
- Çekingen davranan,
- Zor olandan kaçınan (Acarkan, 2019b: 312).

Kanat Yapıları

Sekiz Kanatlı Dokuz: Hakem

Daha katı, çatışmacı ve iddiacıdır. Kendisini kolay ifade edebilen, otoriter ve hükmedici olabilir. Genellikle çevresiyle uyumlu, arabulucu, alçak gönüllü ve rahatlatıcı olmakla birlikte zaman zaman kendi isteğini dayatan, inatlaşan, kimseyi dinlemeyen, çatışmacı, kendi başına buyruk ve kaba tutumlar sergileyebilir (Acarkan, 2019b: 316). Sosyalleşmekten ve iyi vakit geçirmekten hoşlanır. Sağlıksız seviyelerde, duyarsız, kaba

ve patlamaya hazır olabilir. Aniden sinirlenip aniden sakinleşebilir (Riso ve Hudson, 2020: 357).

Bir Kanatlı Dokuz: Hayalperest

Söz ve davranışlarında akılcı ve ölçülü olmaya dikkat eder. Daha titiz, düzenli ve istikrarlı olmaya eğilimlidir. Kendisini geliştirmeye açıktır. Öfkesini kontrol etme konusunda daha az sıkıntı yaşar. Ahlaki prensiplere uymak ve adil olmak konusunda dikkatlidir (Acarkan, 2019b: 317). Arkadaş canlısı ve güven vericidir. Önemsiz işlere dalmaya müsaittir (Riso ve Hudson, 2020: 357).

Kişilik Düzeyindeki Seviyeler

Sağlıklı Seviye

Kendi imkân ve potansiyelini gerçekçi bir şekilde fark edebilir. Çevresiyle nitelikli ve aktif bir ilişki kurar. Barış ve bütünlüğü aşılayan, sıcak, samimi bir yapısı vardır. Zor ve sıkıntı verici de olsa yapılması gereken şeyleri cesaret ve kararlılıkla yapabilir. Muhatablarını hem harekete geçiren ve destekleyen hem de rahat hissettiren ve sakinleştiren bir tarzı vardır. Gerekğinde risk ve inisiyatif almaktan çekinmez (Acarkan, 2019b: 318).

Ortalama Seviye

Özde değil yapıyormuş gibi görünerek kendisini başkalarına uydurarak denge ve huzuru korumaya çalışır. Muhatablarıyla uyumunu koruyarak rahatlığını sürdürmeye devam eder. Bazen varlığının, fikirlerinin ve yeteneklerinin önemli olmadığını ve bir fayda vermeyeceğini düşünebilir. Çok iyi motive olmadığında pasifliğe ve tembelliğe düşebilir. Çatışmayı göze almaktan kaçındığı için uzlaşmaya ağırlık verir. Önemli ve köklü değişimlerden çekinir. Problemlerin müdahale edilmeden olağan akış içerisinde çözülmesini bekler. Zorlama ve baskıya maruz kaldığında pasif direnç gösterebilir (Acarkan, 2019b: 318-319).

Sağlıksız Seviye

İhmalkâr ve sorumsuz gibi görünür ve görevlerini aksatabilir. Yapması gerekenleri sürekli erteleyen, boş işlerle kendisini oyalayan, soğuk ve mesafeli duran, ani tepkiler ve öfkeli çıkışlar yapan bir yapıdadır. Problemleri ortaya koyan ve çözüm önerilerinde bulunanları duymazdan gelir. Karar vermek ve inisiyatif almak konusunda zorlanır.

Sosyal ortamlarda bulunmaktan kaçınır (Acarkan, 2019b: 320). Gerçekliğin problemlerle ilgilenmeye ve baş etmeye zorlayacağını düşündüğünden korkar. Çoğunlukla unutkanlık yaşayarak harap, uyuşmuş, hissiz ve çaresiz görünür. Kendi içine kapanır ve hiçbir şeye karşı en küçük bir tepki göstermeksizin tamamen kayıtsız kalır (Riso ve Hudson, 2020: 360).

Çocukluk Çağı

Anne ve babaya veya ebeveyn rolündeki kişilerle yakın bağlantı kurar. Küçük yaşlardan itibaren aile çevresinin duygusal tarzını, anne babasının ihtiyaçlarını bilinçli ve bilinçsiz tüm beklentilerini tanır. Aile içinde geri planda olmayı tercih eder. Kendisini ön plana çıkarmamaya ve ailesinden bir şey istememeye çalışır. Kendi varlığının aile içerisinde karışıklığa sebep olmaması için görünmez olmaya çabalar (Riso ve Hudson, 2018: 133-134). Ailede ahengi korumanın yolunun kaybolmak ve hiç kimseye sorun çıkarmamak olduğunu öğrenir (Riso ve Hudson, 2020: 355).

Stres ve Rahat Hat Yönleri

Rahat Hattı

Bedensel ve fiziksel çevre konforu sağlandığında, muhatapları ile uyum ve bütünleşmeyi sağladığında, yaptıklarıyla kendisini tam ve yeterli hissettiğinde rahatlar. Rahat hattında Tip 3 (Başaran)'ün olumlu özelliklerini gösterir. Daha aktif, etkin, üretken, enerjik ve girişken olur. Sosyal başarı ve statüyü önemser. Öne çıkmak ve kendisini ifade etmek konusunda çekingen davranmaz. Dikkatini hedefine yoğunlaştırıp büyük bir gayret ve kararlılıkla işine odaklanabilir (Acarkan, 2019b: 327).

Stres Hattı

İnisiyatif almaya ya da eyleme geçmeye zorlandığında, baskıcı ve zorlayıcı tutumlara maruz kaldığında, düzen ve rutini bozulduğunda, önemli ve riskli kararlar vermek zorunda bırakıldığında, ani ve beklenmedik değişikliklere uyum göstermek zorunda kaldığında strese girebilir. Stres hattında Tip 6 (Sorgulayan)'nın olumsuz özelliklerini sergiler. Gergin, güvensiz, kararsız, şüpheli, kaygılı, uyumsuz, endişeli ve kaçınan olur. Muhataplarına karşı, inatçı, dışlayıcı, öfkeli ve uyumsuz davranışlar sergileyebilir. Çevreden gelen olumlu tutum ve tavırlara ilgisiz ve şüpheyile yaklaşabilir (Acarkan, 2019b: 325-326).

Potansiyel Patoloji

Tip 9 (Uzlaşmacı)'da, çatışma ve gerginlikten kaçınma, öfkesini bastırma, uyumu bozmamaya çalışma, sorun ve çelişkileri görmekten kaçınma, problemlerle yüzleşmeyi erteleme eğilimlerini yönetemediğinde patolojik durumlar açığa çıkar (Acarkan, 2019b: 321). Disosiyatif kişilik bozuklukları, bağımlı ve şizoid bozukluklar, anhedonik depresyon, aşırı inkar, uzun vadeli ağır depersonalizasyon bu durumlardan bazılarıdır (Riso ve Hudson, 2020: 344).

Alt Tip Özellikleri

Kendini Koruma Alt Tip 9

Fiziksel ihtiyaçlarını tatmin etmek yoluyla rahatlık ve huzur bulmak ister. Günlük rutin meşguliyetlerinde rahatlık arar. Fiziksel konfor alanına sığınmak veya alıştığı rutini devam ettirmek güvende hissettirir. Zihni pek yormayan okumalar, koleksiyon ve hobiler bütün zamanını meşgul edebilir. Stresli anlarda mesafeli, inatçı, soğuk tutumları ile rahatsız edici olabilir (Acarkan, 2019b: 394). Hayattan çok beklentisi olmayan, kanaatkâr, yumuşak başlı ve halinden memnundur. Kolaylıkla ulaşılabilen basit zevkleri tercih eder (Riso ve Hudson, 2020: 358).

Sosyal Alt Tip 9

Bir grubun, idealin, hayalin parçası hissetmek ister. Grubun ihtiyaçlarına yönelik cömertçe ve fedakârca davranarak grup içinde olmayı hak etmeye çalışır. Grup içerisinde enerjik, samimi ve aktif tutum sergiler. Sosyal olmayı ve neşeli şekilde grup içerisinde vakit geçirmeyi sever. Sorun ve acılarını kolay kolay göstermez, başkalarına yük olmaktan kaçınır (Acarkan, 2019b: 395).

Yakın İlişki Alt Tip 9

Yakın ilişkili olduğu kişilerin ihtiyaçlarına odaklanır ve kendi ihtiyaçlarını görmezden gelebilir. Kendisini çok ihmal edilmiş veya görmezden gelinmiş hissettiğinde pasif direniş gösterebilir. Hassas, nazik ve bazen melankolik olabilir (Acarkan, 2019b: 397).

Gelişim Tavsiyeleri

- Başkalarının arzularına sürekli rıza göstermek yerine kendinizi açıkça ifade etmelisin.
- Çevrenizde etkin olabilmek için hayallere dalmak yerine odaklanmaya çalışın.
- Sizin de baş etmeniz gereken olumsuz hisleriniz ve dürtüleriniz var. Hislerinizin farkına varın ve her şeyi ilk başta açıkça belirtin.
- Muhataplarınızı gerçekten seviyorsanız içinde bulunduğunuz çatışmaların oluşmasında oynadığınız rolü incelemelisiniz.
- Bedeninizin ve duygularınızın daha çok farkında olmak için sık sık egzersiz yapın.
- Büyük krizler dışında sakinleşmek için ilaç vb. maddeleri kullanmayın. Krizlerle baş etmek sadece öz-saygınızı yükseltmeyecek, aynı zamanda başkaları tarafından, kendi yaşamlarında destek için başvurabilecekleri güçlü bir insan olarak algılanacaksınız.
- Yaşamı olduğu gibi kabul edin ve yaşıyor olmanın muhteşemliğini hissedin.
- Öfke ve korkularınızı eşinizle veya arkadaşlarınızla paylaşmada rahat olun.
- İnsanları dikkatle dinleyin ve onları oldukları gibi kabul edip anlamaya çalışın (Riso ve Hudson, 2018: 369-371).

1.2.4. Enneagram'ın Kullanım Alanları

Enneagram kişilik modeli, başta iş dünyasında insan kaynakları olmak üzere aile içerisindeki anlaşmazlıkların çözümünde, bireylerin birbirlerini tanımalarında ve çocukların karakterini tespit edip hayatına yön vermede, (Taştan, 2018: 21) eğitimde, öğretmenlerin çocuklarla ilişki ve iletişimde, meslek ve kariyer planlamada, farklı öğrenme ve çalışma stillerini dikkate alarak eğitim verme ve rehberlik etme konularında (Acarkan, 2019a: 9), işletme alanlarında, satış ve pazarlama faaliyetlerinde, personel seçiminde, liderlik yönetiminde, sanat ve kültür yönetimi konularında, reklamcılık alanında, yüz yüze iletişimin olduğu satış alanlarında, politika, iletişim, film karakterleri oluşturma, rehberlik, öğrenci ve yaşam koçluğu, lider eğitimleri, hukuk, spor, psikoloji, mistisizm gibi birçok farklı alanlarda (Keskin, 2019: 10-16) kullanılmaktadır.

Enneagram hakkında şu an American Journal of Psychiatry gibi bilimsel alanda en üst seviyedeki akademik dergilerde yayınlar bulunmaktadır (Özdemir, 2021: 12). Georgetown Üniversitesi Tıp Okulu'nda, J.F. Kennedy Üniversitesi'nde hem öğretim görevlileri hem de öğrencilerde farkındalık oluşturulmasında, Loyola Üniversitesi'nde kişisel gelişim alanında, California Üniversitesi'nde iletişim becerileri, liderlik ve tıp alanlarında kullanılmaktadır (Acarkan, 2021: 39).

Psikiyatr Naranjo röportajında, Enneagram'ın terapi sürecinde iki-üç ayı bulan süren danışan tanıma sürecini beş-on dakikaya indirdiğini ifade etmektedir (Karabulut, 2007: 152). Buna göre terapide; danışanın mizaç ve kişilik haritasının çıkarılmasında, uygun ve verimli bir terapi sürecinin planlanmasında, doğuştan gelenle yaşanan travmalar nedeniyle oluşan geçici durumların ayırt edilmesinde, uygun terapi tarzının belirlenmesinde kullanılmaktadır (Acarkan, 2019a: 10). Özellikle Kuzey Amerika'da hızla artan bir oranda psikoloji ve teoloji alanlarında Enneagram kullanımı yaygınlaşarak artmaktadır (Karabulut, 2007: 152). Stanford Üniversitesi'nde kişilik, öz farkındalık ve liderlik ile bağlantılı Enneagram eğitimi verilmektedir (Acarkan, 2021: 39).

Bununla birlikte akademik psikoloji, teoloji, mistisizm ve uygulamalı iletişimin birçok alanında (Batı, 2018: 13), farklı ölkelerde farklı bilim dallarında yüksek lisans ve doktora çalışmalarında (Özdemir, 2021: 12) kullanılmaktadır.

Enneagram kişilik modelinin dini eğitim alanında kullanıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Enç (2020) tarafından yapılan konuşmada, Enneagram kişilik modeli kullanılarak öğrencilerin kişilik tiplerine göre dini eğitimine yön verildiği aktarılmaktadır. Bireysel meselelerin çözümünde ve dini eğitim rehberliğinde Enneagram'ın çok faydasının görüldüğü ifade edilmektedir. Buna göre Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'lere, dünyada adaletin sağlanmasının İslam dini ile mümkün olduğu ve peygamberlerin gönderiliş amacının dünyada adaleti sağlamak olduğu, İslam dininin her zamana hitap ettiğı; Tip 2 (Yardımcı)'lere, sarılarak ve ilgi gösterilerek dini yönlendirmede bulunulduğu, duygusal açıdan sevginin ön plana çıkarıldığı; Tip 3 (Başaran)'lere, dünyada yapılan amellerin ahirette karşılığının görüleceğı hatırlatılarak duyulacak gurur ve memnuniyetin hayal edilmesinin ifade edildiğı; Tip 4 (Özgün)'lere, Allah'ın her şeyi birey için yarattığı, İslamiyet'in her bireye özel olarak hitap ettiğı, bireyin Allah'ın biricik kulu olduğu; Tip 5 (Gözlemci)'lerin, İslami literatürü

öğrenebileceği ve araştırabileceği kütüphane vb. ortamlara sokulduğu; Tip 6 (Sorgulayan)'lara, Müslümanın her an ve her yerde Allah'a dayanabileceği, Allah'ın bireyin sürekli yanında olduğu, insanın başına gelen bela ve musibetlerin Allah'ın nimeti olduğu; Tip 7 (Maceracı)'lere, fiziksel ve sosyal aktiviteler sonrasında dini eğitimin verilmeye çalışıldığı ; Tip 8 (Reis)'lere, İslamiyet tarihinde lider özelliklere sahip sahabe ve veli zatların menkıbeleri anlatılarak içerisinde bulunduğu topluluğu yönlendirmesi şeklinde motive edici söylemlerde bulunulduğu; Tip 9 (Uzlaşmacı)'lara, dünyada huzurun bulunmadığı ancak ahirette sonsuz bir saadetin ve huzurun bulunduğu şeklinde söylemlerde ve faaliyetlerde bulunularak dini eğitimin verilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir.

1.3. KİŞİLİK YAKLAŞIMLARI (KURAMLARI) VE ENNEAGRAM

Evrendeki en karmaşık varlığın insan olması, bireyin nesnel olmayan duygusal/subjektif boyutu, kendi kendini incelemenin zorluğu, psikolojinin genç bir disiplin olması vb. nedenlerle kişilik konusunda farklı yaklaşımların doğması kaçınılmaz olmuştur (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 6). Psikoloji tarihinin başlangıcından itibaren insanı araştırma konusu edinen pek çok disiplinin temel konularının başında kişilik gelmektedir. İnsanı anlamlandırma, tanımlama çabası kişiliğin kategorize edilmesiyle sonuçlanan kişilik kuramlarının doğmasına yol açmıştır (Ulu, 2018b: 171). Hipokrat ve Galen başlangıç olmak üzere günümüze kadar kişilik ve mizaç üzerine çeşitli kuramlar geliştirilmiştir (Clark, 2005: 507). Kişiliğin oluşumunda doğuştan gelen farklılıklara dikkat çeken kuramlar olduğu gibi; ilk çocukluk yaşantıları, cinsiyet, anne-baba tutumu, doğum sırası, beden fizyonomisi gibi doğum sonrası şartlara odaklanan kuramlar da bulunmaktadır (Acarkan, 2019a: 17). Kişilik psikolojisi alanındaki her kuramsal çerçeve için zayıf noktalar bulunduğu söylenebilmektedir (Gündüz ve Kurt, 2020: 50). Enneagram kişilik modelinin sadece modern psikolojik sistemlerle uyumlu olmakla kalmayıp kişilik sistemleri içerisindeki belirsiz noktaları da aydınlatmaktadır (Riso, 2003: 335). Çalışmada kişilik kuramlarının ifade edilmesi, Enneagram kişilik modeli ile ortak ve farklı yönlerine dikkat çekmek açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde Enneagram kişilik modelinin psikolojik alan yazındaki yerine, psikoloji alanının yöntemlerine göre diğer kuramlarla örtüşmesinin bilimsel yollardan

incelenmesine veya modern teorilerle uyumuna dair çok sayıda akademik çalışmanın bulunduğu görülmektedir (Aca, 2020: 48).

1.3.1. İslami Kişilik Yaklaşımları

İslam psikolojisinin öncüsü Muhâsibî, iç gözlem metodunu kullanarak bireyin davranışlarını anlama ve yorumlamaya çalışmıştır. Bireyin; kalp, akıl ve nefis üçlüsünden meydana geldiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda kalp, psikolojik hayatın merkezi, duygu, düşünce ve irade gibi bütün ruhî fonksiyonların kaynağıdır. Akıl, bilgi organı olup duyu organlarınca algılanan izlenimleri anlamlı bir bütün halinde kavramsallaştırma gücüdür. Nefs ise, insan kişiliğindeki içgüdü, istek, arzu ve eğilimlerin bütünüdür (Hökelekli, 2013: 29). Farabi, düşünce, tecrübe ve davranış açısından insan tiplerinden bahsetmektedir. Buna göre bireyi basit (ğumr), şaşkın (hayran), ahmak (humk) ve erdemli (fâzıl) şeklinde insan tiplerine ayırmaktadır (Peker, 2014: 40). Gazali, kişiliğin saldırganlık (Sebuiyet), şehvet (Hayvaniyet), kötülük arzusu (Şeytaniyet) ve iyilik arzusu (Rabbaniyet) olmak üzere dört unsurun birleşiminden meydana geldiği açıklamıştır. Bu dört unsurun insanda karışık bir şekilde bulunduğunu ve kişiliği etkilediğini belirtmektedir. Gazali, Freud'dan asırlar önce kişiliği oluşturan unsurlar arasındaki çatışmaya dikkat çekmiş ve cinsellik ile saldırganlık güdülerinden bahsetmiştir (Peker, 2014: 46). İbn'ül Arabi, kişilik yapısı ve gelişimini insanın Tanrısallık niteliği ve Tanrı merkezli insan anlayışı bağlamında açıklamaktadır. Bu kapsamda genel algılama yeteneği ile varoluşsal bir özellik olarak sahip olunan Tanrısallık özünü kavrayıp işlevsel kılan kategoriyi insan-ı kamil; salt hayvansal yönünü işlevsel kılmış insan ise insan-ı hayvan kategorisini oluşturmaktadır. İnsan-ı kamil ise arifler, resuller ve veliler şeklinde kişilik tiplerine ayrılmaktadır (Karacoşkun, 2019b: 90). İbn-i Miskeveyh de kişiliğin bölümlerini şöyle ifade etmektedir: “Nefsin mahiyet ve güçlerini araştıran kimse bu güçlerin (a) düşünme, ayırt etme ve olayların gerçekliği hakkında akıl yürütme gücü, (b) tehlikeler karşısında kendini koruma, cesaret gösterme, gözü peklik, atılganlık, egemen olma, yücelme ve her çeşit şerefi kazanmaya çalışma gücü, (c) bedeni ihtiyaç ve arzuların elde edilmesi yani ‘beslenme, yiyecek, içecek, cinsellik’ ve her çeşit lezzet verici şeyleri isteme gücü şeklinde üçe ayrıldığını görür” (İbn-i Miskeveyh, 1983: 22).

İbn-i Miskeveyh, İbn-i Sina, İsfahani, Gazali, İbn-i Rüşd, Nesefi, Kınalızade gibi İslam alimlerinin kişilik üzerine yaptıkları çalışmalar, kavram farklılıkları giderildiği

takdirde bazı yönleri ile bilimsel verilerle örtüşmektedir. İnsanı tanımlamada kullandıkları kavram ve sistemler, Enneagram ile ciddi paralellikler göstermekte ve kökenleri itibari ile ortak oldukları kanısını uyandırmaktadır (Karabulut, 2007: 154). Bununla birlikte Enneagram sisteminin tarihçesi incelendiğinde İslami gelenekten etkilendiğini ve Müslüman mistikler, Sofiler ve Nakşiler tarafından kullanıldığını söylemek mümkündür (Karabulut, 2007: 39). Buna göre İslam alimlerinin kişiliğe dair söylemleri ile Enneagram kişilik modeli arasında benzerlikler görülmesini yadsımak mümkün değildir.

İslami literatür ve Enneagram'ın temel kökenleri incelendiğinde, tipleri oluşturan temel merkezlerde benzerlik olduğu görülmektedir. Enneagram'da her üçlü tip bir merkezin içerisinde yer almaktadır. İçgüdü, duygu ve zihin şeklindeki bu ilk gruplandırma insan psişesinin üç temel bileşenine işaret etmektedir. Enneagram'ın bazı öğretmenleri ise bu üç merkezi; baş, kalp ve karın ya da düşünme, hissetme ve eylem merkezleri olarak da ifade etmektedir (Riso ve Hudson, 2020: 61-62). Öte yandan İslam alimlerinin kişilik çalışmaları nefsin terbiye edilmesi ve bireyin imani seviyesinin yükseltilmesine odaklanmakla birlikte Enneagram'da da bireyin kendisini manevi anlamda geliştirmesi için yapması gerekenlere, temel korku ve tutkularına odaklanıldığı görülmektedir.

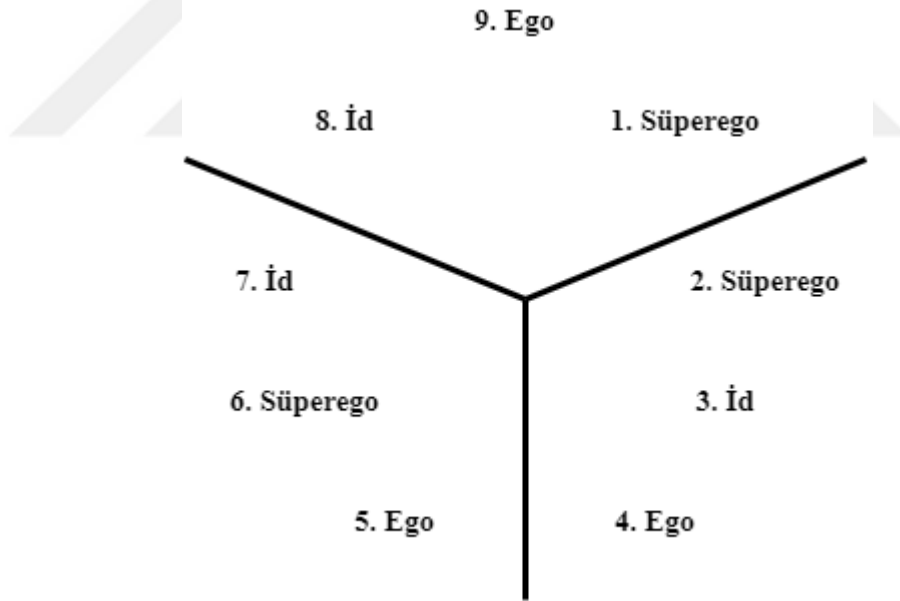
1.3.2. Psikodinamik Yaklaşımlar

Psikanalizin kurucusu Freud, kişiliğin yapısını topografik ve yapısal model başlıklarında ifade ederken; kişiliğin gelişimini psikoseksüel modelle açıklamaktadır. Topografik model; bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç düzeyden oluşmaktadır. Bilinçdışı; farkında olunmayan söz, duygu, düşünce ve davranışların çoğunluğunu yönlendiren istek, güdü ve arzulardan oluşmaktadır. Bilinçöncesi; farkında olunmayan ancak kendiliğinden ya da yeterli bir çaba ile bilince gelmesi mümkün olan yaşantıların ve bilgilerin bulunduğu katmandır. Bilinç; farkında olunan her türlü duyum ve yaşantıların bulunduğu düzeydir (Yazgan İnanc ve Yerlikaya, 2018: 19).

Freud, topografik modeli terk etmemekle birlikte kişiliği oluşturan üç yapı olduğunu belirtmiştir. Yapısal modele göre kişilik; id, ego ve süperegoda oluşmaktadır. İd; Kişiliğin ilkel ve içgüdüsel yönlerini ifade etmektedir. Haz ilkesi doğrultusunda

acıdan kaçınmaktadır. Süperegö; toplumsal norm ve davranış standartlarının içselleştirilmesini temsil etmektedir. Vicdanı yönlendiren bir araç konumundadır. Ego; Organizmanın gerçek dünya ile ilişkisinin düzenlenmesini ve id ile süperegö arasındaki dengeyi sağlamaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 21).

Freud, bireyin temel kişilik oluşumunun doğumdan başlayarak ergenlik dönemine kadar gerçekleştiğini söylemektedir. Psikoseksüel gelişim modeline göre, bireyin yetişkinlik döneminde ortaya çıkan problemlili davranışlarının kökeni çocukluk yaşantılarında ortaya çıkan çatışmalara bağlıdır. Cinsel enerjiden güç alan libido, bu gerilimlere sebep olmaktadır. Psikoseksüel gelişim dönemleri, oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beşe ayrılmaktadır ve kişilik tipleri de dönem adlarıyla anılmaktadır (Gündüz ve Kurt, 2020: 43). Freud'a göre genital kişilik tipi, diğer tiplerde yaşanan gerilimleri atlatmış ve gelişimsel sürecini tamamlamış, artık libido enerjisini yönlendirebileceği objeleri bulmuş, ulaşılması gereken tip olarak vurgulanmaktadır (Gündüz ve Kurt, 2020: 49).

Şekil 1.2. Enneagram ve Yapısal Model Birleşimi

Freud'un yapısal modelinde ifade ettiği kavramlar Enneagram tiplerine de uygulanabilmektedir. Her tipin; id, ego ve süperegö noktalarının hangisinde problem varsa o noktaya odaklanılmaktadır. Şekil 1.2'de görüldüğü gibi Tip 3 (Başaran), 7 ve 8 id; Tip 4 (Özgün), 5 ve 9 ego; Tip 1 (Mükemmeliyetçi), 2 ve 6 süperegö açısından problem yaşamaktadır. Bu kapsamda Tip 4 (Özgün) hayal gücüyle, Tip 5 (Gözlemci)

düşüncelere dalarak ve Tip 9 (Uzlaşmacı) kendisini başkalarıyla özdeşleştirerek gerçeklerden uzaklaşır. Tip 1 (Mükemmeliyetçi) süperegosu tarafından yüceleştirilen idealist zorunluluklara, Tip 2 (Yardımcı) her zaman sevmesini söyleyen süperegosuna ve Tip 6 (Sorgulayan) süperegosu aracılığıyla kişiselleştirdiği bir otorite figürüne itaat eder. Tip 3 (Başaran) kendisini kıyasladığı insanlara, Tip 7 (Maceracı) kendisine tatmin kaynağı sağlayan çevresine ve Tip 8 (Reis) kendisini devamlı görmek ve yansıtmak istediği çevresine karşı saldırgan davranır (Riso, 2003: 343-344).

Freud'un deterministik (indirgemeci) bakış açısı ile geliştirdiği kuramı Jung, Adler vb. sonrakiler tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmış, insanın cinsellik ve saldırganlıktan daha fazla faktörün etkisiyle şekillendiği savunulmuştur (Gündüz ve Kurt, 2020: 49). Freud'un normal gelişim sürecini dikkate almadan tamamen sağlıklı süreçlere odaklanarak çok sınırlı ve basit sınıflandırması, Enneagram'ın dinamik ve çoğulcu sınıflandırması yanında yetersiz görülmektedir. Özellikle Oedipus (veya Elektra) kompleksi olarak yorumlanan mit, Enneagram'a göre tamamen yanlış olarak anlaşılmıştır. Enneagram kişilik modeline göre, ebeveniler ve çocuklar arasındaki ilişki mizaçların birbiriyle etkileşiminin olumlu veya olumsuz yönde gerçekleşmesine bağlı bulunmaktadır (Acarkan, 2019b: 414-415). Esasında Freud'un en çok eleştiri aldığı noktaların başında, kuramında cinselliğe yaptığı aşırı vurgu gelmektedir. Çocuk cinselliği konusundaki iddiaları, Oedipus kompleksi ve bu kompleksin evrenselliği, psikoseksüel gelişim konusundaki söylemleri çok fazla eleştiri almıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 36).

Freud'un öncülüğünü yaptığı yaklaşımdan ayrılanların başında Jung gelmektedir. Jung ve diğerleri Neo-psikanalitik yaklaşımlar başlığı altında değerlendirilecektir. Jung ve Freud'un görüşlerini birbirinden ayıran ilk önemli fark cinselliğin rolüdür. Jung, libido kavramını cinselliği de içeren psişik enerji şeklinde yeniden tanımlamıştır. Freud insanların geçmişte özellikle çocuklukta yaşadığı olaylardan fazlasıyla etkilendiği vurgusunu yaparken Jung insanın geçmişle birlikte gelecek tarafından da şekillendiğini savunarak ikinci önemli farkı ortaya koymuştur. Üçüncü önemli fark ise bilinçdışı kavramı ile ilgilidir. Jung bilinçdışını bilincin kaynağı ve yaşamdaki yeni olasılıkların matrisi olarak görmüştür. Bununla birlikte insan ve insan öncesi türlerin kalıtsal deneyimleri olarak bilinçdışına yeni bir boyut eklemiştir (Demirtaş, 2020: 67-68).

Jung, Freud ve Adler'in yapmış olduğu çalışmaları inceleyerek ve yaptığı diğer klinik gözlemlerden yola çıkarak bir kişilik tipolojisi oluşturmuştur. Jung, içe dönüklük ve dışa dönüklük olmak üzere iki temel tutumun düşünme, hissetme, duyu ve sezgi olmak üzere dört ayrı işlevin birleşmesinden doğan çeşitli psikolojik tipler tanımlamıştır.

- **İçe dönük düşünen tip:** Entelektüel olma ve duygularını bastırma eğilimindedir. Genellikle fikirlerini ve duygularını ifade etmekte zorlanır. Kendi iç dünyasında yaşar, soğuk ve mesafeli görünebilir (Demirtaş, 2020: 89). Nesnel dünyaya karşı fazla ilgi göstermeme eğilimindedir. Değerlendirmelerinin temelinde kendi öznel algılarına dayanma söz konusudur (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 82).
- **Dışa dönük düşünen tip:** Her zaman nesnel olmaya, duygusal tepkilerini bastırmaya ve kurallarla hareket etmeye çalışır. Kişiliğinin daha manevi ve estetik olan yönlerini ve arkadaşlıklarını ihmal edebilir (Demirtaş, 2020: 89). Dış dünyadaki gerçekleri, rasyonel kuralları, düşünsel çıkarımları ve zorunlulukları anlamaya ve yorumlamaya önem verir. Amacı, nesnel dünyadaki olguları anlamak, yasaları ortaya çıkarmak ve kuramsal formüller yaratmaktır.
- **İçe dönük hissedenden tip:** Sessiz, düşünceli ve zor tanınma eğilimindedir. Oldukça gizemli görünebilir. Başkalarıyla çok fazla ilgili değildir ancak bazı şeyleri çok yoğun hisseder. Genellikle hayvanlarla, insanlardan daha iyi anlaşır (Demirtaş, 2020: 89). İçsel ve öznel koşullara ilişkin yargılara önem verir. Derin duygusal deneyimler yaşar ancak bunu muhataplarıyla paylaşmayı tercih etmez. Dış görünüşü soğuk, ketum ve gizemlidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 83).
- **Dışa dönük hissedenden tip:** Geleneksel olmaya eğilimlidir. Diğer insanların beklentilerini, duygularını ve davranışlarını güçlü şekilde etkiler. Sosyaldır, otoriteye ve geleneğe saygı gösterir (Demirtaş, 2020: 89). Dış değerlere uyan yargılara önem verir. Tutucu ve her konuda popüler standartları kabul ettiği için değerleri ve yargıları diğerleriyle benzer olma eğilimindedir. Sıkça görüştüğü kimselerle uyum içerisindedir ve nazik olarak tanımlanır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 83).
- **İçe dönük duyuşal tip:** Çok hassas olma eğilimi gösterir ve genellikle dışsal uyaranlara aşırı tepki gösteriyor izlenimi verir. Muhataplarından zararsız

yorumlar alabilir ve bunları kötü şeylere dönüştürebilir. Sakin ve oldukça pasif olma eğilimindedir. Sanatsal olabilir (Demirtaş, 2020: 89). Nesnel uyarıcının harekete geçirdiği öznel duyumlara önem verir. Dış dünyayı yavan ve basmakalıp bulur. Dış dünyadan uzak durmayı tercih eder. Duyumların yol açtığı öznel deneyimlerini sanat yoluyla dışa vurabilir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 84).

- **Dışa dönük duyusal tip:** Gerçeklik odaklıdır. Düşünmek yerine hareket eder. Zevkine düşkün ve çok sosyaldir. Yemek, resim, edebiyat gibi hayattaki güzel şeylerin tadını çıkarmaya düşkündür (Demirtaş, 2020: 89). Dış dünyayı olduğu şekliyle algılamaya önem verir. Nesnel gerçeklikle ilgili ayrıntılardan hoşlanır ancak soyutlamalarla, değerlerle ve anlamlarla ilgilenmez (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 83).
- **İçe dönük sezgisel tip:** Hayalperest görüldüğü gibi, dünyadan çok çekilmiş ve ilgisiz görünebilir. Sıra dışı yeni fikirler ortaya çıkarabilir. Karar fonksiyonları göreceli olarak bastırıldığı için zayıf iletişim kurar (Demirtaş, 2020: 89). Nesnel dünyadaki olanaklarla fazla meşgul olmaz. Öznel ruhsal yapıda yeni olasılıklar aramaya önem verir. İmgelerin ve düşüncelerin peşinde koştuğundan muhatapları tarafından anlaşılması güç olarak tanımlanır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 84).
- **Dışa dönük sezgisel tip:** Yenilik karşısında heyecan duyar, yaratıcıdır. Tüm fırsatlardan yararlanmak ister. Gerçeklere dayalı karar vermek yerine hislerini takip etme eğilimindedir (Demirtaş, 2020: 89). Dış dünyada yeni olasılıklar aramaya önem verir. Belli bir durumla ilgili gizli olasılıkları fark etmede ve gelecekteki gelişmeleri tahmin etmede başarılıdır. Başlattığı bir projeyi yürütüp sonuca ulaştıramaz (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 84).

Enneagram kişilik modeli ile Jung'un sekizli kişilik sınıflandırması arasında kısmen bir benzerlik/ilişki bulunmaktadır. Riso (2003: 344-345), Jung'un kişilik tipleri ile Enneagram'daki Tip 3 (Başaran) dışındaki tiplerle benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir. buna göre;

- Tip 1 (Mükemmeliyetçi) dışa dönük düşünen tipe,
- Tip 2 (Yardımcı) dışa dönük duyusal tipe,
- Tip 3 (Başaran) hiçbir Jung tipine uymaz,

- Tip 4 (Özgün) içe dönük sezgisel tipe,
- Tip 5 içe dönük düşünen tipe,
- Tip 6 (Sorgulayan) içe dönük duyusal tipe,
- Tip 7 (Maceracı) dışa dönük hisseden tipe,
- Tip 8 (Reis) dışa dönük sezgisel tipe,
- Tip 9 (Uzlaşmacı) içe dönük hisseden tipe uymaktadır (Riso, 2003: 345).

Riso (2003: 345) Tip 3 (Başaran) ile ilgili Jung'un klinik çalışmaları ve kişisel tecrübeleriyle farkına varmış olabileceğini ifade ettikten sonra Tip 3 (Başaran)'ten bahsetmemesinin nedenlerini “iki kere dört” şeklindeki teorisinin çatısını bozacağı ve Tip 3 (Başaran)'ün bütün Enneagram kişilik tipleri arasında kendini yeni koşullara en çok adapte eden tip olarak Jung'un diğer tipleri içerisinde kendisine yer bulduğu şeklinde açıklar. Öte yandan Jung'un durağan sistemi Enneagram'ın rahat ve stres hatlarıyla tipler arasında geçişi ifade eden dinamik yapısı karşısında karışıklıklara sebep olmaktadır. Örneğin Tip 9 (Uzlaşmacı) Jung'un tipolojisine göre içe dönük hisseden tipe uymakta iken stres hattında Tip 9 (Uzlaşmacı), Tip 6 (Sorgulayan)'nın olumsuz özelliklerini sergilemektedir. Bu da Jung'un tipolojisine göre Tip 9 (Uzlaşmacı), içe dönük duyusal tipin özelliklerini de gösterir demektir. Ayrıca diğer Enneagram tipleri de Jung'un tipolojisine göre tam karşılık bulmamaktadır. Örneğin Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ve Tip 5 (Gözlemci) tanımlamaları içe dönük ve dışa dönük düşünen tiplerin tanımlarında birbirine karışmıştır (Demirtaş, 2020: 346).

Riso (2003: 346) yukarıda ifade edilen eksikliklerin yanı sıra başka yanlışlıkların da olabileceğini vurgulamıştır. Acarkan (2019b: 424) ise Jung'un kişilik tipolojisinin değerli bir sınıflandırmaya sahip olduğunu ifade ettikten sonra tipolojinin, bireyin neyi nasıl yaptığı üzerinde durduğuna, temel arayış ve motivasyonlara yani neyi niçin yaptığına odaklanmadığına değinerek farklı arayış ve tutkulara sahip ancak aynı şeyi yapıyor gibi görünen bireylerin aynı grupta tanımlanması riski bulunduğuna değinmiştir.

Neo-psikanalitik yaklaşımlar içerisinde Adler, bireyin davranışlarının altında yatan nedenleri anlamaya çalışarak kişiliğe yönelik açıklamaya ve yorumlamaya dayalı bir kuram geliştirmiştir. Jung ve Freud'dan ayrılan en önemli noktalar ise bireyi bir bütün olarak ele alması ve bireyin kişilik gelişiminde sosyal ve kültürel etmenleri ön plana çıkarmasıdır (Demir, 2020: 109).

Adler'in kişilik kuramında ilk anılar, çocukluk yaşantıları, aşağılık duygusunu ödünlemek için geliştirilen yöntemler, sosyal ilgilinin güçlü ya da zayıf olması bireyde bir kişilik tipi oluşturmaktadır. Adler'e göre özellikle bireyin kişiliğini belirleyen yani bireyin motivasyon kaynağı güç isteğidir. Güç isteği (yani üstünlük çabası) ise aşağılık duygusu kavramı sayesinde açığa çıkmaktadır. Freud'a göre güdülenme, saldırganlık ve cinsellik dürtüleriyle oluşurken; Adler'e göre ise güdüleyici güç, üstünlük kurma çabası sonucu oluşmaktadır (Demir, 2020: 121-125).

Adler'in kuramında ilk tip **saldırgan tiptir**. Yoluna çıkan herkesi ya da her şeyi yenmeye ilişkin derin bir enerjiye sahiptir ve genellikle başkaları üzerinde saldırgan ve baskın olma eğilimleriyle karakterize edilirler (Demir, 2020: 125). Enneagram kişilik modeli açısından baktığımızda özellikle Tip 8 (Reis)'e benzemekle birlikte saldırgan tipler üçlüsü içerisinde yer alan Tip 7 (Maceracı) ve Tip 3 (Başaran)'ü de kapsamaktadır. İkinci tip **bağımlı tiptir**. Hassas ve kendisini korumak için etrafına duvar örür. Zorlukları aşmada başkalarına sırtını dayar. Kişisel olarak enerjisi yoktur ve başkalarının enerjisinden beslenir (Demir, 2020: 125). Enneagram kişilik modeli açısından baktığımızda özellikle Tip 6 (Sorgulayan)'ya benzemekle birlikte itaat eden tipler üçlüsü içerisinde yer alan Tip 2 (Yardımcı) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'i de kapsamaktadır. Üçüncü tip **kaçınan tiptir**. İçe kapanıktır. Hayattan ve insanlardan kaçınır (Demir, 2020: 125). Enneagram kişilik modeli açısından baktığımızda özellikle Tip 4 (Özgün)'e benzemekle birlikte kendini geri çeken tipler üçlüsü içerisinde yer alan Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 9 (Uzlaşmacı)'u da kapsamaktadır. Enneagram'a göre her tipin davranışlarını sergilerken gösterdiği temel arayışı, tutkusu ve motivasyonu farklıdır. Tek bir olguyu genel motivasyon kaynağı olarak esas almamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Adler'in kişilik tipolojisi ile Enneagram üçlülere arasında ufak bir benzerlik görülmektedir.

Acarkan'a (2019b: 418-419) göre, Adler'in çocuğun mizaç yapısını dikkate almadan sadece ebeveynlerin tutumları esas alınarak çocuğun kişiliğine ilişkin değerlendirmelerde bulunması yanlış ve eksik olacaktır. Zira aynı anne baba tutumuna maruz kalan farklı mizaçlardaki çocuklarda farklı davranışlar görülebilmektedir. Bununla birlikte Adler'in doğum sırasının önemine vurgu yaparak kişiliğin oluşumuna ilişkin değerlendirmelerinde mizacın önemi unutulmaktadır. Zira Tip 8 (Reis) mizacındaki bir çocuk ister en büyük ister ortanca ister en küçük çocuk olsun kendi başına karar vermeye eğilimlidir. Ancak Tip 6 (Sorgulayan) veya Tip 9 (Uzlaşmacı) mizaç tipindeki çocuklar

da doğum sırasına bağlı olmaksızın kendi başlarına karar verme konusunda sorun yaşayabilmektedir (Acarkan, 2019b: 419).

Neo-psikanalitik yaklaşımlardan birisi de Horney'in psikanalitik sosyal kuramıdır. Bu kuram, sosyal ve kültürel koşulların özellikle de çocukluk deneyimlerinin, kişiliğin şekillenmesinde büyük ölçüde sorumlu olduğunu savunmaktadır. Horney'e göre nevrotik davranış, çocuklukta sosyal güçlerin etkisi ile ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki çocuğun güvenlik ihtiyacını tatmin eder ya da engeller. Çocuğun ihtiyacı engellenirse, nevrotik davranış ortaya çıkabilir. Çocuklar sevgi, kabul ve güven ile yetiştirilirse nevrozlar ve çatışmalardan kaçınılabilir (Bulut Ateş, 2020: 168-169). Bu kapsamda Horney, nevrotik insanların temel kaygıyla mücadele etmek için kullandıkları üç temel strateji olan insanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşmayı tanımlayarak bu temel tutumlara nevrotik eğilimler adını vermiştir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 95).

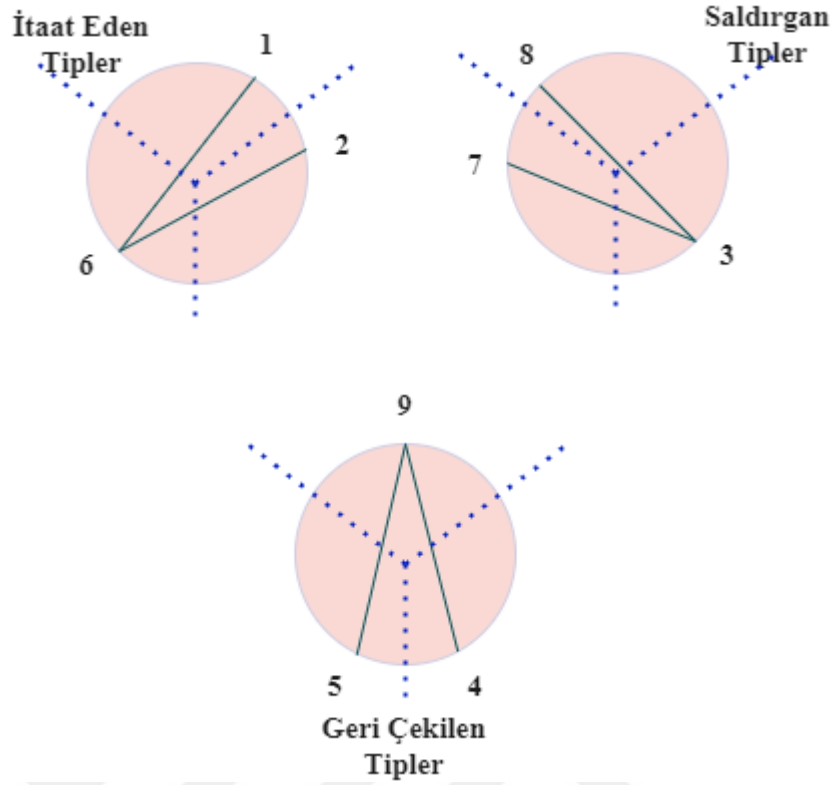
- **İnsanlara doğru yönelmek:** Bazı çocuklar çaresizliklerini vurgulayarak kaygıyla başa çıkmaya çalışır. Diğerlerine bağımlı olur, ebeveynlerinden sürekli olarak sevgi ve kabul görmek ister. Yetişkin olduklarında da sevilme ve kabul edilmek için yoğun bir istek duyar. Herhangi bir ilişkinin yalnızlıktan ve istenmeyen kişi olmaktan daha iyi olduğunu düşünür. Bu tip insanlar muhatabını sevmez ona yapışır; sevgiyi paylaşmaz sadece talep eder.
- **İnsanlara karşı hareket etmek:** Kaygıyı çözmenin bir yolu da insanlarla savaştırmaktır. Bazı çocuklar saldırganlığı ve düşmanlığı, kötü aile ortamıyla başa çıkmanın en iyi yolu olarak görür. Yetersizlik ve güvensizlik duygularını diğer çocukları itip kakarak telafi etmeye çalışır. Yetişkin olduklarında iş arkadaşlarını sömürür ve herkese dönük kırıcı yorumlar yapar. Hem çocuklukta hem yetişkinlikte muhataplarını sürekli olarak sömürme isteği görülür.
- **İnsanlardan uzaklaşmak:** Bazı çocuklar kaygılarıyla başa çıkmak için insanlara bağımlı veya düşman olmak yerine insanlarla etkileşim kurmamayı tercih eder. Kimse onların varlığına ihtiyaç duymaz. Çocuklukta gizlilik ve kendi kendine yetme istekleri çok güçlüdür. Yetişkin olduklarında çevresindekilerle çok az iletişime girer ve buna uygun işleri tercih eder. Duygusal deneyimlere karşı duvar örür. Sevgi, ilgi ve arkadaşlıktan kaçınır (Burger, 2016: 174-175).

Horney'in sınıflandırması anlamlı olmakla birlikte Enneagram kişilik modeline göre yüzeysel ve sınırlı bir sınıflandırma olarak kalmaktadır. Örneğin Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 9 (Uzlaşmacı), Horney'in sınıflandırmasına göre insanlardan uzak durma eğilimindeki tiplerdir. Ancak bu tiplerin arayış, tutku, korku, içsel algılama tarzları vb. temel motivasyonları birbirinden farklıdır. Tutum ve davranışlarının altında yatan nedenler farklı olan tipler Horney'in tipolojisinde aynı çatı altına alınmıştır (Acarkan, 2019b: 426).

Riso (2003: 335) ise Horney'in sınıflandırmasını geniş fakat doğru ve faydalı bir sınıflandırma şeklinde belirtmiştir. Bu kapsamda Enneagram'ın dokuz tipi duygu, düşünme ve içgüdü merkezlerine göre ayrıldığı gibi Horney'in sınıflandırmasıyla da Enneagram kişilik modeli bağdaştırılabilmektedir. Enneagram kişilik tipleri ile Horney'in kişilik tipolojisi birleştirildiğinde Horney'in nevrotik çözüm gruplarına ait üçer tip olduğu görülmektedir. Her üçlü tip saldırgan tip, itaat eden tip ve kendini geri çeken tipten oluşur (Riso, 2003: 335).

Buna göre duygusal merkezde yer alan Tip 2 (Yardımcı), her zaman iyi biri olarak gösterdiği kendi imajına göre davranır; Tip 3 (Başaran), insanlara karşı saldırgan (rekabetçi) bir şekilde davranır; Tip 4 (Özgün), duygularını ifade etmekte zorlanır ve kendisini geri çeker. Zihinsel merkezde yer alan Tip 5 (Gözlemci), gerçek dünyadan uzaklaşarak kendi düşüncelerinde yaşar; Tip 6 (Sorgulayan), otorite sembolüne itaat eder; Tip 7 (Maceracı), isteklerini gerçekleştirmek için saldırgan tavırlar sergiler. Fiziksel merkezde yer alan Tip 8 (Reis), istediklerine ulaşabilmek için insanları saldırgan bir şekilde istediklerini yapmaya zorlar; Tip 9 (Uzlaşmacı), kendisini gerçekleştirebilmek için kendi içine çekilir; Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ulaşmaya çalıştığı ideallerine bağlanır (Riso, 2003: 336). Riso (2003: 338), Enneagram kişilik modeline faydalı bilgiler sağlayarak katkısı olduğundan dolayı Horney gruplarını sosyal tarz olarak Enneagram içerisine dahil etmiştir.

Bland (2010) da Enneagram'ın geometrisindeki üçlü merkezlerin Horney'in çözümlerine (geri çekilen, uyumlu ve saldırgan) ve Freud'un eğilimlerine (alıcı, kalıcı ve itici) karşılık geldiğini ifade etmiştir.

Şekil 1.3. Enneagram Sembolünde Horney Gruplarının Gösterimi

1.3.3. Davranışçı ve Bilişsel Yaklaşımlar

Davranışçı ve bilişsel kuramlar, kişiliği öğrenme perspektifi ile açıklamaktadır. Bu kuramlardan bazıları ise öğrenilmiş bir davranış olarak kişiliğin anlaşılmasında hem davranışçı hem de bilişsel öğelere yer vermektedir. Bu kapsamda kişilik, bireyin öğrenme tarihçesini yansıtan davranış alışkanlıklarıdır. Kişilik, diğer davranış konularından herhangi bir farkı bulunmamakla birlikte bir davranış örüntüsü olduğu için öğrenme kavramlarıyla açıklanabilmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 173). Davranışçı bakış açısıyla incelenen konular arasında tutum değişikliği, dil öğrenme, psikoterapi, öğrenci-öğretmen etkileşimi, sorun çözme, cinsiyet rolleri ve iş doyumu bulunmaktadır. Bu doğrultuda davranışı anlamak adına geniş kapsamlı yürütülen çalışmalar kişiliği de açıklamaya dönük yani bireyin neden tutarlı davranış kalıpları gösterdiğini anlamaya yönelik de bir model sunmaktadır (Burger, 2016: 510).

Freud ve diğer kişilik kuramcılarından farklı olarak davranışçılar, kişinin içinde olup bitenlerle ilgilenmek yerine gözlenebilir ve ölçülebilir davranışların incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu kapsamda Watson ve Skinner, psikolojinin saygın bir bilim

dalı olabilmesi amacıyla psikologların gözlemlenemeyen ve ölçülemeyen zihinsel durumları incelemekten vazgeçmesi ve gözlenebilir, yordanabilir, kontrol edilebilir açık davranışlarla ilgilenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 174).

Davranışçı kuramın önemli temsilcileri arasında Pavlo, Thorndike, Watson, Hull, Skinner, Staats gelmektedir. Davranışçılar, kişiliği önceden var olan özellikler ya da varsayımsal yapılar olarak görmemektedir. Kişiliğin şekillenmesinde çevreye vurgu yapılmaktadır. İnsanlar çevreleri tarafından kontrol edilen varlıklar olarak ifadelendirilmektedir. İçsel özelliklere, eğilimlere, savunmalara ve motivasyonlara dayanan pek çok kişilik yaklaşımı eleştirilmektedir. Kişilik, genetik faktörlerden ziyade dış değişkenler tarafından şekillendirilen öğrenme ürünü olarak görülmektedir (Gündoğdu ve Sezgin, 2020: 399). Örneğin Watson, temel ve genel anlamda mizacı ve içgüdüleri kabul etmekle birlikte bunları ilkel yapılar olarak görmektedir. Ona göre doğuştan gelen eğilimler klasik koşullanma ile değiştirilebilmektedir. Skinner ise kişiliğinin temellerinin farklı durumlarda ve derecelerde pekiştireç sunan ortamlara göre değişeceğini savunmaktadır. Ona göre belirle çevresel koşullarda çekingen olarak bilinen biri saldırgan birine dönüşebilmektedir. Hatta kişiliğin kişiyi sürekli temsil eden bir yapı olabileceği fikrini reddetmektedir. Staats ise kişiliğin dil ve biliş, duygusal ve motivasyonel, duyu-motor olmak üzere üç temel davranış repertuarından oluştuğunu savunmaktadır. Bu repertuarlar doğumdan itibaren öğrenilerek oluşturulmakta ve sonraki öğrenmeler için basamak taşı olmaktadır. Ona göre fiziksel olarak saldırganlık genellikle kişiliğin bir boyutu olarak görülür. Fakat kişi duyusal motor becerilerini kullanmadan fiziksel olarak saldırganca davranamaz. Ya da kişi, yeni sporları kolayca, hızlıca ve iyi bir şekilde öğrenmesini sağlayan daha önceden öğrenilmiş duyusal motor beceri repertuarı olmadan doğuştan sporcu olamaz (Gündoğdu ve Sezgin, 2020: 392-395).

Bilişsel yaklaşımlardan bir tanesi de Bandura'nın sosyal bilişsel kuramıdır. Bu kuramda yeterlilikler ve beceriler, beklentiler ve inançlar, davranışsal standartlar ve kişisel hedefler olmak üzere dört adet kişilik yapısı bulunmaktadır. Bu dört farklı kişilik değişkeni dört farklı bilişsel sürece atıfta bulunmaktadır. Ona göre kişi, farklı durumlarda farklı becerilere, inançlara, standartlara ve hedeflere sahip olabilir. Bireyin davranışı, doğal olarak durumlar arasında bireyin kişilik özelliklerini yansıtacak biçimde anlamlı

olarak değişir. Kişilik, bilişsel yetenekler ve durumsal değişkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterecektir (elikaleli, 2020: 465).

Başlangıçta davranışlara odaklanılması gerektiği fikri üzerinden hareket edilmesine rağmen davranışçı ve bilişsel kuramcılardan bazıları içsel süreçlerin ve durumların da incelemesi gerekliliğini kabul etmeye başlamıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 174). Psikoloji biliminin ilk dönemlerinde akademik alanda çalışma yapan psikologların çoğu yeni doğmuş bebeklere boş bir levha gözüyle bakıyordu. Bu bebeklerin zek düzeyleri ve dış görünüşleri farklılık gösterse de yetişkin olduklarında herhangi bir kişilik özelliğine sahip olma olasılığı hepsi için aynıydı. Yetişkinlerin kişiliklerinde grlen farklılıklar deneyimlere, özellikle de çocukluğun ilk yıllarında ebeveynlerin yetiştirme tarzlarına bağlanmaktaydı. Ancak son süreçte hiçbir psikolog çocukların dünyaya geldiklerinde kişiliklerinin tam oluşmuş olduğunu söylememekle birlikte kişiliğin biyolojik kalıttan etkilenmediğini söyleyecek fazla psikolog da bulunmamaktadır (Burger, 2016: 342). Enneagram kişilik modeli de kişiliğin oluşumunda mizaçtan kaynaklanan özelliklere dikkat çekmektedir. Özellikle bireyin temel arayışı, korkusu, tutkusu vb. zellikler mizaca bağlanmaktadır. Hatta Enneagram için mizaç temelli kişilik modeli şeklinde söylemler bulunmaktadır.

Enneagram'a göre bireyler aynı mizaç tipine sahip olsa bile mizacın etkileşim içerisinde olduğu aile, eğitim, kültür ve diğer çevresel faktörler hiç kimse için aynı olamayacağından kişilik kendine özgüdür. Mizaç tipi, bir hiza taşı görevi görerek çok küçük yaşlardan itibaren çocuğunun kişiliğinin ne yönde gelişmeye eğilimli olduğunu belirlemektedir. Bununla birlikte mizaç tipi çocuğun gelişiminde ne kadar önemliyse ebeveynlerin, bakıcı ya da öğretmenlerin, toplumu oluşturan her bireyin mizaç tipinin de etkisi önem taşımaktadır (Selçuk ve Yılmaz, 2018: 22).

1.3.4. Araştırma Odaklı Yaklaşımlar

Araştırma odaklı yaklaşımlar, bireyin kişilik yapısına ilişkin söylemlerde bulunabilmek amacıyla istatistiksel, teknik ve bilimsel verileri kullanmaktadır. Bu alanda bilinen ilk alışmaları Allport 1921 yılında gerçekleştirmiştir. Allport sayesinde kişilik araştırmaları klinik ortamın dışına çıkmış ve akademik bir çalışma konusu olarak niversiteye taşınmıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 251). Bu yaklaşım Allport

haricinde Murray, Eysenck, Cattell, Costa ve McCrae gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir (Acarkan, 2019b: 430). Ona göre İngiliz dilinde kişileri ayırmak amacıyla 4000'den fazla sıfat kullanılmaktadır (Burger, 2016: 234). Kişilik psikolojisi alanında çalışmalarını yürüten farklı görüşlere sahip birçok psikolog, çalışmalarında ayırıcı özellik ölçümelerini kullanmaktadır. Ayırıcı özellik araştırmacıları, çok sayıda insanı tanımlamak ya da davranışlarını kestirebilmek amacıyla tipleri ya da ayırıcı özellikleri belirlemektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 233). Ayırıcı özellik, pek çok uyarı eş değeri biçimde yorumlama kapasitesine sahip, uyumlu davranış ortaya koymaya yardımcı olan nöropsikolojik sistemdir (Çelik Örnek, 2020: 573). Allport, ayırıcı özellik kuramında kişisel eğilimleri üç başlık altında toplamıştır. Kardinal özellikler, her bireyin sahip olmadığı fakat sahip olanların tüm yaşam alanlarını etkileyen baskın özellikler; merkezi özellikler, kişiyi tanımlayan ve dışarıdan gözlenebilen davranış yönlendirmede etkili olan özellikler; ikincil özellikler, daha az dikkat çeken bazı karar ve tercihlerde etkili özelliklerdir (Çelik Örnek, 2020: 588). Allport, kişiliğin hem mizaç boyutuna hem de çevresel boyutuna vurgu yapmıştır. Ona göre davranış dış bir etki tarafından ortaya çıkarılıyor gibi görünse dahi aslında içsel faktörlerle yönetilmektedir. Örneğin bir çocuk evde çok yaramaz fakat dışarıda melek gibiyse belli ki doğasında birbirine zıt iki eğilim barındırmaktadır. Belki genotipi fenotipteki bu karşıt görünümünü açıklayabilmektedir. Ona göre yeni doğan bir bebek neredeyse tamamen genetik mirastan oluşur. Ancak doğuştan getirilen genetik eğilimlerin tamamı gözlemlenebilir değildir. Biyolojik öğelerin psikolojik gelişim üzerindeki etkisi alttan alta, incelikli ve kolay göze çarpmayan biçimde ortaya çıkar. Kişi büyüdükçe öğrenme süreçleriyle bağlantılı olarak çevreyle olan etkileşiminde değişiklikler ortaya çıkar. Öte yandan Allport kişiliğin dinamik bir yapısının olduğunu vurgulamıştır (Çelik Örnek, 2020: 579).

Allport tarafından başlatılan ayırıcı özellik yaklaşımları günümüze kadar gelişerek devam etmiştir (Burger, 2016: 260). Ayırıcı özelliklerin niceliksel ölçümü vurgusu faktör analitik yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın önde gelen iki temsilcisi Cattell ve Eysenck'tir. Bu konudaki daha yakın zamanlı çalışmalar ise büyük beşli olarak bilinen kuramın temsilcisi olan McCrae ve Costa'dır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 234).

Murray'ın kişilik çalışmalarına en büyük katkısı insan ihtiyaçları üzerine yaptığı yoğun araştırmalardır. İhtiyaçlar, bireyin içsel durumundan kaynaklandığı gibi dışsal

uyaran sebebiyle de ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda Murray 27 adet temel ihtiyaç belirlemiştir (Çelik Örnek, 2020: 591). Eysenck kişiliği bir kişinin karakterine, mizacına, aklına ve fiziğine bağlı olarak çevreye uyumunu belirleyen kararlı ve kalıcı organizasyon şeklinde tanımlamış ve insanların belirli şekillerde tepki göstermek için “özellik” adını verdiği geniş çaplı eğilimlere sahip olduğunu varsaymıştır (Kılıçarslan, 2020: 546). Eysenck, bağımsız temel kişilik faktörleri saptamak amacıyla faktör analizi yöntemlerini uygulayarak içe dönüklük-dışa dönüklük, nevrotizm-duygusal kararlılık ve psikotizm olmak üzere üç kişilik boyutu belirlemiştir. Ona göre temel kişilik boyutları kalıtım yoluyla ve biyolojik olarak belirlenmektedir. Bu üç kişilik boyutundaki değişikliğin %75’inin kalıtımla açıklanabileceğini ve çevrenin bu değişiklikteki payının %25 olduğunu vurgulamıştır. Eysenck, belirlediği üç boyutu üstün ayırıcı özellikler olarak ifade etmiş, ayırıcı özellikler, alışkanlık tepkileri ve belirli tepkiler olmak üzere dört düzeyli hiyerarşik bir kuram ortaya koymuştur (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 264-267).

Ayırıcı özellik kuramları kapsamında çok farklı kuramcılar yer almaktadır. Ancak bu kuramcılardan Allport, Eysenck gibi Cattell de etkili oldukları ve kuramlarında öne sürdükleri bilgilerle daha ön plana çıkmaktadır. Cattell kişiliği belirli bir durum karşısında bir kişinin nasıl davranışta bulunacağını yordamamıza yarayan araç şeklinde tanımlamaktadır. Cattell faktör analizi yöntemini kullanarak yaptığı çalışmasında kişilikte 16 adet temel yapının olduğu saptamıştır (Çekici, 2020: 607-621).

Allport’la başlayan, Cattell ve Eysenck’le devam eden ayırıcı özellik çalışmaları ve kişiliğin temel boyutlarını belirleme çabaları 1980’li yıllarda McCrae ve Costa’nın çalışmaları ile yeni bir boyut kazanmıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 278). Kişiliğin tanımlanması konusunda yaptıkları faktör incelemeleri sonucunda büyük beşli faktör modelini ortaya konulmuştur. Beş faktör kişilik modelinin temeli, birey tarafından algılanan çeşitli kişilik özelliklerinin ait olunan kültüre has yaşantılarda gündelik ifadelerle yansıtacağı ve dilde de değişik sözcükler şeklinde kodlanacağı düşüncesine dayanmaktadır (Kırdök ve Korkmaz, 2020: 631). McCrae ve Costa, dışa dönüklük, nevrotizm, deneyime açıklık, uyumluluk ve öz disiplin şeklinde beş temel kişilik özelliği belirlemiştir. Bu temel özelliklerden dışa dönüklük ve nevrotizm tanımları Eysenck’in tanımıyla örtüşmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 279).

- **Nevrotizm Boyutu:** İnsanları duygusal kararlılık ve kişisel uyum sürekliliği üzerinde bir noktaya yerleştirir. Nevrotiklik düzeyi yüksek insanlar, düşük olanlara göre günlük olaylar karşısında daha sık stres yaşar. Nevrotik düzeyi düşük bireyler sakin, iyi uyum gösteren, aşırı ve uyumsuz duygusal tepkilere yatkın olmayan kişilerdir.
- **Dışa Dönüklük Boyutu:** Sosyal, enerjik, iyimser, sıcakkanlı ve girişken kişilerdir. İçe dönük kişiler genellikle bu özellikleri göstermez ancak asosyal ve enerjisi olmayan kişiler olduklarını da söyleyemez.
- **Açıklık Boyutu:** Deneyimlere açık olmak anlamındadır. Bu kişiler güçlü bir hayal gücü, yeni görüşleri kabul etme isteği, çok yönlü düşünme ve zihinsel merakla sahiptirler. Bu boyutta yüksek puan alan bireyler gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahiptir. Bu boyuttan düşük puan alanlar ise daha gelenekseldir ve yeni bir şeydense bilineni tercih ederler.
- **Uyumluluk Boyutu:** Yardımsever, güvenilir ve şefkatli kişilerdir. Uyumlu insanlar iş birliğini rekabete tercih eder. Uyumluluğu düşük insanlar ise çıkarları ve inançları doğrultusunda kavgayı göze alır.
- **Öz disiplin Boyutu:** Ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğumuzu gösterir. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler düzenli, bir plan doğrultusunda hareket eden, kararlı kişilerdir. Öz disiplini düşük olan kişiler ise dikkatsiz, dikkati kolay dağılan ve güvenilmez kişilerdir (Burger, 2016: 253-255).

Acarkan'a (2019b: 431-432) göre, ayırıcı özellik yaklaşımına benzer modeller, bazı özellikler açısından bireyin durumlara yönelik tutumunu temel almaktadır. Ancak gelişim ve değişim dinamiklerini pek dikkate almamaktadır. Örneğin Enneagram kişilik modeline göre Tip 6 (Sorgulayan) olan bir kişi, kendisini yeterli hissettiğinde ve çevresi tarafından desteklendiğinde, sakin, güvenli, yakın, sosyal, iş birliğine açık, dikkatli ve iradeli olur. Ancak aynı kişi; kendisini yetersiz hissettiğinde ve çevresi tarafından desteklenmediğinde, kaygılı, çekingen, katı, şüpheli, kendini kontrol edemeyen bir tutum içerisinde olabilir. Dolayısıyla kişiyi tanımlamak için durumsal tutumdan ziyade mizaç tipini tanımlayabilmek önceliklidir.

Stevens (2011), "Lisansüstü Psikoloji Öğrencilerinin Enneagram Tipleri ile Beş Faktörlü Model Özelliklerinin Karşılaştırılması" başlıklı doktora tezinde Enneagram ile ilgilenenlerin tecrübeleriyle sabit olmasına rağmen, Enneagram'ın bireyi tanımlamada ve

kişiliği ortaya koymada üstün bir kişilik modeli olduğunun bilim ve teori çevrelerince yeterince tanınmadığını, bunun nedeninin ise ampirik çalışmalarla desteklenmemiş olmasında yattığını ifade etmiştir. Çalışmasında 46 lisansüstü psikoloji öğrencisine ulaşmıştır. Katılımcılara hem Wagner Enneagram Kişilik Tarzı Ölçekleri (WEPSS) hem de Gözden Geçirilmiş NEO Kişilik Envanteri (NEO PI-R) verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkarak Stevens, WEPSS ile NEO PI-R arasındaki korelasyon analizi sonuçlarının .05 ile .01 arasında değişen önemli korelasyonlarla eşzamanlı geçerlilik için güçlü bir destek gösterdiğini belirtmiş ve sonuçların genel psikoloji ve bilim toplulukları gözünde Enneagram'ın güvenilirliğini artırdığını vurgulamıştır. Stevens (2011) çalışmasında; Tip 2 (Yardımcı) ile nevrozizm, dışa dönüklük ve uyumluluk arasında pozitif; Tip 3 (Başaran) ile dışa dönüklük ve öz disiplin arasında pozitif, nevrozizm ve uyumluluk arasında negatif; Tip 7 (Maceracı) ile dışa dönüklük ve deneyime açıklık arasında pozitif, öz disiplin ile arasında negatif; Tip 9 (Uzlaşmacı) ile uyumluluk arasında pozitif, öz disiplin ile arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmiştir.

Acarkan'a (2019b: 434) göre, Eysenck kişilik gelişimindeki farkın üçte ikisinin biyolojik etkenlere bağlanabileceğini söylemesine bağlı olarak sadece biyolojik boyuta odaklanmış ve her şeyi bu açıdan yorumladığından değişim dinamiklerini gerektiği ölçüde irdelememiştir. Eysenck'in kişilik modeli de süreç analizi konusunda yetersizdir.

Bland (2010), Enneagram'ın şimdiye kadar ifade ettiğimiz kuramlardaki temel yapılarla bazı paralellikler gösterdiğine değinmiş ve bu sistemlerden gelen katkıların kapsamlı, bütünsel bir kişilik, motivasyon ve insani gelişim portresi halinde sentezlenmesi için bir temel sağladığını vurgulamıştır. Enneagram'ın dokuz tipinin karakteristik olarak, Jung'un kişilik teorisi ve onu izleyen Myers-Briggs tipolojisinin yanı sıra beş faktör kişilik kuramı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

1.3.5. Varoluşçu-İnsancıl Yaklaşımlar

20. yüzyılın ortalarında psikologlar arasında insana iki farklı bakış açısı bulunmaktaydı. Birey, sürekli olarak bilinçaltından davranışını yönlendiren cinsel ve saldırgan içgüdülerin etkisi altındadır görüşünü savunan Freud'cu görüş ve birey, ileri düzeyde gelişmiş büyük bir fareden pek farklı görünmeyerek farenin laboratuvar

uyarıcısına tepki göstermeye koşullandırılması gibi bireyin de üzerinde denetim kuramadığı çevresel uyarıcılara tepki gösterdiği görüşünü savunan iki görüş vardı. Bu noktada kişinin kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğunu varsayan insancıl yaklaşım ortaya çıktı (Burger, 2016: 416).

Freud'un insan doğasına ilişkin pesimistik görüşlerine karşı çıkan ve varoluşçu felsefeden etkilenecek geleneksel psikoloji kuramlarından uzaklaşan Maslow ve Rogers insancıl psikolojinin öncüleridir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 286). Rogers'ın birey merkezli kişilik kuramı Freud'un kötümser olan insan doğası görüşüne karşı çıkarak insanın doğasını pozitif ve iyimser bir bakış açısıyla açıklamaktadır. Kişisel gelişime vurguda bulunan bu kuram, bireyin deneyim ve gerçekliğini kendi içsel referans çerçevesinden anlamayı amaçlayan fenomenolojik bir yaklaşıma dayanmaktadır. Rogers'ın kişilik kuramı, birey merkezli yaklaşımındaki gözlemlerinden yola çıkarak tanımladığı 19 önermeye dayanmaktadır. Ona göre birey, büyüme ve olumlu yönde gelişmeye yönelik organizmik değer verme süreci ve gerçekleşme eğilimi ile dünyaya gelmektedir (Çapri, 2020: 745). Maslow, bireyde biyolojik bir temele dayanan değiştirilemez ve değişmez içsel bir doğa olduğunu ve her bireyin sahip olduğu bu içsel doğanın bir bölümünün tüm insanlıkta ortak, bir bölümünün ise bireye özgü olduğunu ifade etmiştir. Ona göre her insanda doğuştan var olan içsel doğanın temelde ya da zorunlu olarak kötü olmadığını belirtmiştir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 305-306). Maslow, her bireyin büyümeye, gelişmeye ve gerçekleşmeye yol açan içgüdüsel ihtiyaçlarla doğduğunu savunmuş ve bireyin sürekli bir ihtiyaç tarafından motive edildiğini ve ihtiyaç karşılandığında motivasyonun başka bir ihtiyaçla değiştiğini ifade etmiştir (Çapri ve Aygar, 2020: 694). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bazı gereksinimlerin diğerlerinden daha önce doyurulması gerekmektedir. Yüksek düzeydeki gereksinimlerle ilgilenmeden önce, düşük düzeydeki gereksinimlerin tatmin edilmesi gerekmektedir. Bu hiyerarşi aşağıdan yukarıya doğru fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı şeklindedir (Burger, 2016: 431).

Varoluşçu psikolojinin önemli temsilcilerinden May, insanı tanımlarken kişinin dünyadan ayrı bir bütün olarak değerlendirilemeyeceğini ifade eden “dasein” kavramını kullanmıştır. Bu kavram insan ve içinde bulunduğu çevrenin tek bir bütün olduğu varsayımını içermektedir. Dünyada var olma kavramı, insan ve çevrenin sürekli bir

bütünün parçası olduğu fikrini belirtir. İnsanlar birbirleriyle eş zamanlı olarak üç ayrı tarzda dünyada var olmaktadır: çevre ile ilişki, kişilerle ilişki ve kendisiyle ilişki (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2018: 323-325).

Acarkan (2019b: 435), Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde insanın doğuştan gelen mizaç zemininin dikkate alınmadığını söylemiştir. Bu hiyerarşinin her mizaç için doğru olmadığını ve bazı kişiler için kendini gerçekleştirme ihtiyacının güvenlik ihtiyacından öncelikli olabileceğini ifade etmiştir.

1.3.6. Batılı Olmayan Asya Temelli Yaklaşımlar

Bazı kuramcılar, psikoloji alanını sadece Batı dünyasının kültürel ürünü olarak kabul etmeksizin psikoloji biliminin gelişimi bağlamında Batı-Doğu bilgi birikimlerinin birleşmesini önermektedir. Batı kaynaklı olmayan Asya temelli yaklaşımlar arasında Taoizm, Konfüçyüçülük ve Budizm gelmektedir. Asya psikolojisinin kişiliğe ilişkin görüşleri mantıktan ziyade deneyimi vurgulamaktadır. Dikkat, içsel durumlara ve kendini izlemeye yönelmektedir. Asya felsefelerine göre benlik evrenle yakından ilişkilidir. Bireyin bu yakınlığı anlaması gerekmektedir. Taoizm, insanı kozmosun önemli bir parçası olarak kabul eder. İnsanı ve erdemi vurgulayan Konfüçyüsçülük gerçek ile insan doğasının ayrılmaz olduğunu ve insan olmazsa gerçeğin de olmayacağını savunur. Budizm insanın hiptonik bir durumda olduğunu ve insanın zihnin işleyişi ve benliğinin geçiciliğini anlaması ile üst düzey gelişimsel aşamalara ulaşacağını vurgular (Aydın Sünbül, 2020: 803-815).

Asya temelli yaklaşımlar ile Enneagram'ın ortak özelliği bireyin derin içsel huzursuzluğunu ve tatminsizliğinin kendi içerisine odaklanarak çözümleneceğidir. Özellikle Enneagram kişilik modeline göre kişinin kendi tipinin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin bilgiye sahip olması kendi ve çevresiyle ilişkilerinde etkili olmakla birlikte manevi tekâmül açısından da önemlidir. Kişilik tiplerinin farkına varmak eğitim, bilim, iş yaşamı, beşerî ilişkiler ve terapi gibi birçok alanda faydalı olmakla birlikte maneviyat ve ruhsal dönüşüm çalışmalarında da gereklidir (Riso ve Hudson, 2020: 6). Enneagram, bizzat tam ve kamil bir spiritüel yol olmasa da, herhangi spiritüel veya terapötik bir yolda olan bireye uçsuz bucaksız bir kavrayış ve iç görü sunmaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 381). Maitri (2018: 27) ise Enneagram; varlık veya her şeyin nihai ya

da gerçek doğası diye adlandırılan bütün varoluşun temel doğasının algılanmasına, yani ruhsal derinliklerine dayanmaktadır. Ruh diye adlandırılan bireysel bilinç, ilahi doğamızın/mizacımızın bireysel dışavurumudur. Bu açıdan psikolojik çalışma, ruhu dönüştüren spiritüel gelişimden ayrılamaz. Kişilik üzerinde çalışmadan spiritüel çalışma peşinde koşmak, genellikle kökleşmiş meselelerin çözümsüzlüğüne ve tinselliğimizle tam bir bütünleşmenin sağlanamamasına, insanı sınırlandıran hatta pek çok spiritüel eğitimciyi ve geleneği alaşağı eden bir duruma yol açmaktadır (Maitri, 2018: 30).

1.4. DİNDARLIK

Dindarlık tarih boyunca bireyin tecrübesinin bir parçası olmuştur. İnsan faaliyetlerinin her çeşidiyle kesişerek sanat, müzik, şiir, kültür, savaş, ilham, arzu, fedakarlık, ahlak, bağlılık, tefekkür, çatışma ve pek çok insan aktivitesinin hem nesnesi hem de öznesi olmuştur (Zinnbauer ve Pargament, 2013: 61). İnsan içselleştirdiği İlahi Varlık'a olan bağlılığını gündelik hayatın her alanında dışa yansımalarını göstermektedir (Kızılgeçit, 2011: 84). İnsanların dini algılayışları ve bunu kültürel ortama yansıtmaları farklılık göstermektedir (A. Köse ve Ayten, 2015: 111). Algılayışa bağlı olarak bireyin kendini dine veriş derecesi, dinî hayatı yaşamadaki dikkat ve yoğunluğu da farklılık göstermektedir (Doğan, 2014: 13). Bu farklılıklar ise dindarlığın çeşitli biçimlerde tanımlanmasını ve tipleştirilmesini netice vermektedir (Gürses, 2010: 25). Yüz yıllık bir süreçte psikologlarca araştırma konusu edilen dindarlık, çok farklı şekillerde tanımlanmış olmasına rağmen dindarlığın çok boyutlu olduğu konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır (Zinnbauer ve Pargament, 2013: 63).

Dindarlık kavramına İslami açıdan bakıldığında ferdi inanç boyutunun yanı sıra bu boyutun derecesini vurgulayan davranış boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir. Zira Müslüman'ın dini görüşü hayatının her anına nüfus etmektedir. Dindarlığın günlük davranışların her birisinde görülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda dindarlık ibadet, inanç ve uygulama boyutlarının bütün yönlerini kapsamalıdır (Kızılgeçit, 2011: 85). Doğan (2014: 13) birey ile Yüce Varlık arasındaki manevi bağlantıyı inanç, bu bağlantı kapsamında oluşan ilişkiler bütünü din, bu ilişkilerin algılanan şeklini ise dindarlık şeklinde kavramsallaştırmıştır.

Kızılgöçer (2017: 58) tarafından dindarlık “*dini inanç ve öğretilerin çeşitli tutum ve davranışlarla belli zaman ve şartlarda birey, grup ve toplum tarafından yaşantıya aktarılması, dinamik bir süreç, bireyin veya grubun günlük hayatında dinin önemini ifade eden, dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren bir kavram*” şeklinde tanımlanmıştır.

Dindarlığı tanımlama, anlama, açıklama ve farklı boyutlarıyla insan üzerindeki etkilerini araştırma vb. faaliyetler din psikolojisi alanının temel çalışma konularındandır (Hökelekli, 2013: 8). Dindarlığın kompleks ve çok boyutlu yapısı, birey üzerindeki etkilerini ortaya koymak başta olmak üzere bir takım güçlükleri netice vermektedir (Hökelekli, 2013: 73). Dindarlığın farklı şekillerde boyutlandırılmasına bağlı olarak araştırmada bireyin dindarlık düzeyi belirlenirken derinlemesine ve genişlemesine boyutlar dikkate alınmıştır.

1.4.1. Dindarlığın Derinlemesine Boyutları

Dindarlığın boyutlandırılmasında farklı yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte araştırmada bireyin dindarlık düzeyi belirlenirken iç güdümlü/içsel dini yönelim/deruni dindarlık/intrinsic religiousness ve dış güdümlü/dışsal dini yönelim/dış beklentiye yönelik dindarlık/extrinsic religiousness tabirleri kullanılan dindarlığın derinlemesine boyutları dikkate alınmıştır. Zira din psikolojisi alanında en yaygın kullanılan dindarlık tiplerinin Allport’un geliştirdiği içgüdümlü (intrinsic) ve dışgüdümlü (extrinsic) dindarlığa dayandığı görülmektedir (Gürses, 2010: 25).

1.4.1.1. İç Güdümlü Dindarlık

Adorno vd.’nin, (2011) önyargı ile ilgili çalışmada dini amaç olarak değerlendiren bireylerin haricinde onu bir araç olarak görme eğilimine sahip bireylerin de olduğu ortaya konulmuştur (Adorno, 2011: 247; Kandemir, 2016: 22; Karaca, 2017: 91). Allport dinin bir önyargı oluşturabileceği gibi, oluşmuş olan önyargıyı da değiştirebileceğini ifade etmiştir (Kandemir, 2016: 23). Allport, din ile önyargı arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek amacıyla, önyargı ile ilgili teorisinde 1950 ve 1960’lı yıllarda kilise üyelerinin, böyle bir üyeliği bulunmayanlardan daha önyargılı olduklarını gözlemlemesi sonucu içinde bulunduğu çelişkiyi açıklamak amacıyla bu kavramı bağımsız bir değişken olarak kullanmış ve içsel dindarlıktan bir yönelim olarak bahsetmiştir (Karaca, 2017: 91).

Allport öncelikle “*olgunlaşmış ve olgunlaşmamış din*” tabirlerini kullanmış sonrasında bu kavramları “*iç güdümlü dinî yönelim ve dış güdümlü dinî yönelim*” kavramlarıyla değiştirmiştir (Kandemir, 2016: 23). Allport gibi birçok araştırmacı da içsel ve dışsal dindarlık kavramlarını birer motivasyon olarak değerlendirmiştir (Karaca, 2017: 91) Allport’a göre dini hayatın en önemli yanı dini duygunun kaçınılmaz bir parçası olan dini tecrübe olup “*mutlak bağlılık hissi*” de bu tecrübenin en ayırt edici özelliğidir (Karacoşkun, 2019c: 54). Bu kapsamda dindarlığın ortaya konulmasında en önemli özellik Allport’a göre dindarlığın derinlemesine boyutlandırılmasıdır. Dinin etki ve fonksiyonlarını ön plana çıkaran bu yaklaşım, tamamen niyet faktörü üzerinde yoğunlaşmaktadır (Karaca, 2017: 92). Allport’un eserlerinde çokça tekrarlanan “*dış beklentiye yönelik dindarlar dinini kullanır, deruni dindarlar dinini yaşar*” tümcesi konuyu kısa, açık ve anlamlı bir şekilde ortaya koymaktadır (Kayıklık, 2018: 224). Araştırmada kullanılan İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği’nin “*Dinimi bütün günlük işlerimin üzerinde tutmaya azami gayret sarf ederim.*” şeklindeki 5. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir. Teoloji terminolojisine göre, dış güdümlü dindarlık eğilimine sahip bireyler kendi benliklerini bırakmaksızın Tanrı’ya yönelmektedir. İç güdümlü dindarlık eğilimine sahip olan bireyler ise temel motivasyonlarını dinlerinde bulmakta ve dinlerini gerçek manada yaşamaktadır (Karayigit, 2017: 62).

Kızılgeçit (2020: 173) tarafından iç güdümlü dindarlık, “*bireyin yaşamsal amacını dinde bulması, dini ilke ve pratikleri içselleştirmesi ve dini, hayatında dışsal bir kaygı taşımadan tam olarak yansıtma çabası*” şeklinde tanımlanmaktadır. İç güdümlü dindarlıkta kişi, motivasyonu bizzat dinin kendisinde bulur (A. Köse ve Ayten, 2015: 115). Bireyin dini inançlarına gerçek ve temelden adanmışlığı ve bu adanmışlığın zaman ve durum karşısında değişmemesi iç güdümlü dindarlıkta görülür (Cırhinlioğlu, 2014: 61; Kızılgeçit, 2011: 88). Bu tip dindarlar için diğer bütün ihtiyaçlar, arzular, güdüler ne kadar güçlü olursa olsun olabildiğince az ehemmiyetli olarak kabul edilir ve mümkün olduğu kadar dini inanç ve hükümlerin güdümünde bırakılır. İç güdümlü eğilim basit bir uyma şekli olmadığı gibi ne bir dayanak ne bir sakinleştirici ne de mevki kazanmak için bir çaba sarf etme eylemidir. Bütün ihtiyaçlar, sürekli yerine getirilmekte olan dini davranışların boyunduruğu altındadır (Kızılgeçit, 2011: 88).

Dini inancın motivasyon kaynağına dikkat çekmek amacıyla geliştirilen ve psikolojik bir kavram olan “*içsellik*” kavramı, biyolojik bir kavram olan “*hazım*”

kavramına benzetilmektedir (Karaca, 2017: 91). Tıpkı dışarıdan alınan bir yiyeceğin hazmedilmesi sonucu o yiyeceğin vücudun tüm hücrelerine ulaşması gibi bireyin herhangi bir şeye inanması ile içselleştirilen bir inanç da psikolojik bünye tarafından içselleştirildiği andan itibaren o bünyenin çok önemli bir parçası haline gelmektedir (Kızılgeçit, 2011: 88). Bu kapsamda dini inançlar da birey tarafından bu şekilde içselleştirilebilmekte ve sahiplerinin kişiliklerinin ve yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmektedir (Karaca, 2001: 193). Bireyin din ile ilk buluşmasından sonra onu kendisine mal etmesi, dini kendisiyle bütünleştirmesi din hakkında derin düşünmeyle oluşacak bir durum olarak gözükmektedir.

İç güdümlü dindarlar için din benliğin hizmetinde olması sebebiyle dıştan gelen bir değer olmayıp İlahi Varlık'ın iradesine uygun olarak kişiyi değişime zorlayan içten doğma bir değerdir. Müsamaha, saygı, başkalarına karşı iyi niyet, dini emir ve yasaklara uyma ve ibadetlerde devamlılık gibi dinî vecibeler özenle yerine getirilerek gözlemlenebilir ve ihlaslı bir hayat tarzı yaşanmaya çalışılır. “İçten doğma”, “derunileşmiş”, “yaşanılan” veya “şahsileşmiş” bu tip dindarlık, karşılık beklemeden kendini toplum hizmetine adayanlarda ve kendini inandığı esaslar uğruna feda edenlerde daha belirgin olarak görülür (Hökelekli, 2013: 77). İnsanın iç güdümlü dindar olabilmesi için öncelikle şüpheden imkân dahilinde arınması gerekmektedir. Şüpheyi giderecek en temel vasıta düşünme kabiliyetidir. Neye niçin inandığını bilen insan adım adım şüpheden uzaklaşarak kendisine yönelebilmektedir. Bu yönelim sonucunda da dine içsel olarak yaklaşmaktadır.

Allport'a göre iç güdümlü dindarlar dinî inanç ve emirlerle uyum içindedir ve hayatı inançla bütünleştirip içselleştirmiştir. Ayrıca bu boyutta dindarlar, din karşısında diğer ihtiyaçlarına daha az önem verirken ana güdülerini dinde bulmakta ve (Doğan, 2014: 25) inanmış oldukları dinî inanç ve emirlerle uyumlu hale getirmektedir (Kandemir, 2016: 23). Ayrıca iç güdümlü dindarlar gerçek mümin olarak nitelendirilmektedir. Dinlerini ciddiye almakta ve yapıp etmelerinin, zihniyetlerinin, var olana bakış açılarının, hayat tarzlarının ve olaylar karşısında pozisyon alış biçimlerinin yegâne referans kaynağını din oluşturmaktadır (Gürses, 2010). Dini ciddiye almanın göstergesi olarak din hakkında düşünme, din ile düşünme ve din için düşünme faaliyetleri sıralanabilmektedir. Bu kapsamda din, bireyin kişiliğinin oluşmasında olduğu gibi canlı ve cansız bütün varlıklarla ilişkisini de belirleyen en önemli motivasyon kaynaklarından (Kandemir,

2016: 24). Sadece insanın Yaratıcı ile ilişkisini değil çevresiyle olan ilişkisini de düzenleyen din ancak anlaşıldığı takdirde bunu yapabilmektedir.

Allport'a (2016: 147) göre olgunlaşmış dini his, iç güdümlü dindarlığa zemin hazırlamaktadır. Dini hissin olgunlaşmasında; dini hissin farklılaşması, dinamik yapısıyla birey için geleceğe yönelik yeni amaçlar sunması, bireyi yüksek ahlaki ideallere yönlendirmesi vb. kriterler yer almaktadır. Olgunlaşma kavramı belirli bir yetkinlik seviyesini gösterir ki bunun içerisinde bilişsel yetkinlik de bulunmaktadır. Seçme, analiz etme, karar verme, doğruyu arama, yanlış fark etme vs. pek çok özelliği içeren eleştirel düşünme becerisiyle birey geleceğine daha iyi yön verebilmektedir. Bu açıdan yeni amaçlar belirleyen birey hem dini ile hem de düşünme becerisiyle bunu gerçekleştirmektedir.

İslam dininin temel kaynakları incelendiğinde iç güdümlü dindarlığın; tevhid, niyet ve samimiyet kavramlarıyla ifade edildiği görülmektedir. Müslüman'ın bütün amellerinde Allah'ın rızasını kazanmaya çalışması ve yegane amacının Yaratıcının memnuniyeti olması gerektiği Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde vurgulanmıştır (Yüksel vd., 2021: 1100). İslami kültürde iç güdümlü dini yönelimi ifade etmeye mümin ve muhlis kavramlarının yakın olduğu görülmektedir (Karaca, 2001: 193).

1.4.1.2. Dış Güdümlü Dindarlık

Allport ve Ross, dış güdümlü dindarlığı sosyal statü kazanmak, güvenlik elde etmek, sosyal bir kapı açmak ve kendini mazur göstermek amacıyla dini kullanmak şeklinde ifade etmiştir. Bu dindarlık, bir araç olmasına bağlı olarak sosyal güçler tarafından etkilenebilmekte ve duruma göre değişiklik gösterebilmektedir. Dışsal eğilimli dindarlıkta benimsenen inanç ciddiye alınmaz veya daha önemli görülen ihtiyaçlara göre biçimlendirilebilir. Dışsal dindar amaçlarına ulaşmak amacıyla dini bir araç olarak kullanır (Cirhinlioğlu, 2014: 62).

Dış güdümlü dini yönelime sahip bireyler, dini inançlarını içselleştirmeksizin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araç olarak dinlerini kullanmaktadır. Sigortacıların potansiyel müşterilerle irtibat kurmak amacıyla kiliselere gitmesi, pazarlamacıların mallarını satmak amacıyla sık sık Allah'ın adını zikrederek yemin etmeleri örnek olarak verilebilmektedir (Karaca, 2001: 193). Dışsal yönelime sahip kişiler, dini pek çok açıdan

yararlı bulmaktadır. Dini inanç ve anlayışlarına, kendi temel ihtiyaçlarına uygun düşen bir şekil verirler. Bu nedenle de bu tarz dindarlık “*psikolojik ihtiyaçlar dini*” veya “*fonksiyonel dindarlık*” şeklinde isimlendirilmektedir (Hökelekli, 2013: 77).

Kızılgeçit (2020: 174) tarafından dış güdümlü dindarlık “*dinin bireyin sosyal-psikolojik kişisel birtakım amaçları için kullanması; dinin çıkar sağlamak ve fayda elde etmek için araçsallaştırılması; dışsal saygınlık kazanmak için dinin akidelerine sadece sahte bağlılık gösterilmesi; din hayranı kişi*” şeklinde tanımlanmıştır.

Kur’an’ın ifadesine göre bu tipler; başları dara düştüğünde Allah’a yalvarıp duran fakat darlık yok olunca, az önce yalvardıklarını unutan kimseler veya dinin bütününe inanmadığı halde ibadet eder ve başına bir iyilik geldiğinde bununla sevinir ancak başına bir musibet geldiğinde Allah’tan şikayete başlayan hatta dinden dönen kimseler şeklinde ifade edilmektedir (Kızılgeçit, 2011: 90). İslami kültürde dış güdümlü dini yönelimin münafık kavramıyla ifade edildiği görülmektedir (Karaca, 2001: 193).

1.4.2. Dindarlığın Genişlemesine Boyutları

Dindarlık ölçekleri, katılımcıların dindarlık düzeylerini rakamsal değerlerle ortaya koymak amacıyla geliştirilen ölçme araçlarıdır. Dindarlığın ölçülmesi amacıyla yapılan geleneksel çalışmalarda dindarlık tek boyutlu olarak ele alınırken modern süreçte dindarlık çok boyutlu olarak ölçülmüştür. Allport ve Ross gibi araştırmacılar dindarlığı iki boyutlu olarak ele alırken Glock ve Stark gibi araştırmacılar dindarlığı çok boyutlu olarak ele almıştır (Ayten, 2005: 192). Din, dindarın tüm hayatını her yönüyle etkilediğinden araştırmacılar dindarlığı ölçerken sadece inanç veya ibadet sıklığı boyutuna odaklanmamış dindarın dini hayatını tüm yönleriyle ele almaya çalışmıştır. Bununla birlikte dindarın dini yaşayışını ifade etmek için yöneldiği alanlar ortak özellikler taşımaktadır (Hökelekli, 2013: 73-74).

Glock, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük dinler başta olmak üzere dindarlığın göstergeleri açısından dinler incelendiğinde benzerliklerin olduğunu ifade etmektedir. Dindarlığın uzandığı alanları konu alan ölçekler arasında Glock ve Stark’ın modeli en yaygın kabul gören modeldir. Bu modelin Türkiye dahil, farklı sosyo-kültürel yapıya sahip Müslüman toplumlar için de geçerli olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır

(Kızılgeçit, 2011: 91). Bu model yaşantısal, ritüel, ideolojik, entelektüel ve sonuç boyutlarından oluşmaktadır.

1.4.2.1. İnanç Boyutu

Her din, müntesiplerinin onaylamasını beklediği bir inanç bütünü bünyesinde taşımaktadır (Kayıklık, 2006: 493). Dindar birey kendisini İlahi Varlık'a bağlayan ve O'nunla iletişim kurmasını sağlayan belli inançların sahibidir. Bireyin inandıkları aynı zamanda dini hayatın çekirdeğini oluşturmaktadır (Hökelekli, 2013: 74). Bu kapsamda bu boyut inanç ve inançsızlıkla ilgili olup inancın içeriği, gücü, türü gibi hususları kapsamaktadır (Kızılgeçit, 2011: 91). Araştırmada kullanılan Dindarlık Envanteri'nin *"Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyor ve bu konuda şüphe duymuyorum."* şeklindeki 1. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir.

1.4.2.2. Uygulama (İbadet) Boyutu

Her dinde dindarın icra etmesi gereken bazı özel davranışlar bulunmaktadır. Bu boyut ibadet, dua, özel ayinlere katılım, oruç vb. dini pratikleri oluşturmaktadır (Karaca, 2017: 101). Dini pratikler kişisel ve ortak gerçekleştiren şeklinde ayrılabilir. Kişisel dini uygulamalar dindarlığın asıl yönü olarak tanımlanmaktadır. Dua etme, meditasyon ve dini konuları araştırmayı içeren tek başına yapılan dini davranışlardır. Örgütlenmiş bir dini gruba katılma ise dindarlığın ikinci yönü olarak kabul edilmektedir. Kamusal dini uygulamalar dindarlığı ölçmede önemli bir değişkendir. Dinsel etkinliklere katılan bireylerin dindarlık ölçümü üzerinde daha yüksek puan alma eğiliminde oldukları görülmektedir (Cirinlioğlu, 2014: 60-61). Araştırmada kullanılan Dindarlık Envanteri'nin *"Orucumu aksatmadan tutarım."* şeklindeki 13. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir.

1.4.2.3. Duygu (Tecrübe) Boyutu

Her dindar, Yüce Kudret'in varlığını vasıtasız olarak içinde duyar ve bundan etkilenir (Hökelekli, 2013: 74). Bu duygular farklı dinlere veya onları tecrübe eden dindarlara göre dehşetten vecde, boyun eğme ve alçak gönüllülükten neşeye, ruh dinginliğinden Kutsal Varlık ve evrenle birlikte bütünleşmeye kadar geniş bir yelpazede

değişmektedir (Karaca, 2017: 102). Duygu boyutu, dinine bağlı kimsenin nihai gerçeğin doğrudan bilgisine erişmesi veya dinî bir duygu yaşama beklentisi içinde “Allah”, “İlahî Varlık”, “Nihaî Hakikat”, “Müteal Varlık” ile iletişimi içeren duyumları, algıları ve duyguları kapsamaktadır. Bu boyutla en fazla ilişkili boyut, inanç boyutudur (Doğan, 2014: 21). Araştırmada kullanılan Dindarlık Envanteri’nin “*Namaz kılarken, dua ederken, oruçlu iken Allah’a yakın olduğumu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım.*” şeklindeki 7. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir.

1.4.2.4. Bilgi (Entelektüel) Boyutu

Her dindar kendi inançları doğrultusunda onlarla ilgili bilgi sahibi olmalıdır. Çoğu durumda bütün dini bilgiler dini inanca dayanmaktadır (Karaca, 2017: 99). Bununla birlikte bilgi ve inanç boyutunun birbiriyle ilişkili olduğu bir açı daha bulunmaktadır. Bir inancın kabulü için bilgi ön koşul olabilmektedir (Kayıklık, 2006: 493). Araştırmada kullanılan Dindarlık Envanteri’nin “*Hz. Peygamberin arkadaşlarına Ashab, O’ndan sonra devlet idaresinin başına geçen kimselere de Halife denir.*” şeklindeki 11. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir.

1.4.2.5. Etki Boyutu

Din bireyin kendi hayat düzenini, geleceğe dönük planlarını, başkalarıyla olan ilişkilerini kısaca hayatın her yönüyle bütün davranışlarını etkileme gücüne sahiptir (Hökelekli, 2013: 75). Dindar birey ibadetlerini yerine getirsün veya getirmesün davranışları örtük ya da açık biçimde dini inanç ve değerlerden etkilenir (Karaca, 2017: 104). Dinin etki boyutu, dindarın gündelik hayattaki dini bilgi, tecrübe, uygulama ve inançların etkilenmesini ifade etmektedir (Kızılgeçit, 2011: 95). Araştırmada kullanılan Dindarlık Envanteri’nin “*Cennet annelerin ayakları altındadır sözü bana anlamlı geliyor.*” şeklindeki 14. maddesi bu noktaya dikkatleri çekmektedir.

1.5. KİŞİLİK VE DİNDARLIK

Kişilik, psikolojinin en geniş konularındandır. Dindarlık ise büyük bir çalışma alanına yayılmıştır. Dindarlık ve kişilik kavramlarının karşılıklı ilişki ve etkileşimine bakıldığında bu kavramlardan hangisinin diğeri üzerinde etkili olduğunu ifade etmek zordur. Kişiliğin mi insanın dindarlığını etkilediği yoksa dindarlığın mı kişilik üzerinde

etkili olduğu konusu uzun yıllardır merak edilmekte ve bu yönde çalışmalar yapılmaktadır (Gürses, 2017: 32). Ancak kişiliğin ve dindarlığın karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Dinin bütünleşmiş, tutarlı ve dengeli bir kişilik kazandırdığı gibi sahip olunan bazı kişilik yapıları da dindarlığa daha fazla eğilimlidir (Karşlı, 2020: 37). Kişinin dini tutum ve davranışlarındaki tutarlılık kişilik özelliklerini etkiler. Kişilik özelliklerinin de dini tutum ve davranışları şekillendirmesi beklenir. Zira bireyin dindarlığı, onun kişilik yapısının elverdiği ölçü ve sınırlılıklar içerisinde gelişmektedir (Uysal, 1996: 85).

Kişiliği şekillendiren en önemli faktörlerden birisi dindir. Kişilik yapısı ile dini tercihler, dini yönelimler ve bireysel dindarlık algısı arasında sıkı bir ilişki ve etkileşim olduğu söylenebilir (Turan, 2020: 92). Fromm, din ve Tanrı inancının bireye kimlik duygusu kazandırdığını ifade etmektedir. Birey, kendisini inandığı dinle tamamlayarak doğasında var olan kimlik ihtiyacını tatmine yönelmektedir (Karacoşkun, 2006: 92). Bireyin dindarlığı bütün kişiliği kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Olgunluk seviyesine ulaşmış ve tam bir tutum halini almış dindarlık, kişiliği oluşturan her şeyi kuşatabilen tek ruhi faktördür. Din, kişiliğin yapısına yön veren temel tutumu etkilemekte ve belirlemektedir. Belki de yeryüzünde hiçbir şey, din kadar insan benliğini sarıp sarmalama kapasitesine sahip değildir (Hökelekli, 2013: 187). Din, bireye kişiliğinin bütünleşmesi ve hayatın kendisine tatmin edici anlamlar yüklemesi noktasında kişiliğini etkilemektedir. Bireyin inandığı dine yönelik bağlılığı arttıkça din, kişiliğinin bir parçası haline gelmektedir (Karşlı, 2020: 45).

Bir araştırmada yüksek derecede organize olmuş, farklılaşmış dini inanç ve tutumlara sahip bireylerin kişilik yapılarının, daha alt seviyede organize olmuş inançlara sahip kimselerin kişilik yapılarından belirli bir şekilde ayrılmakta olduğu tespit edilmiştir. (Hökelekli, 2013: 188-189). Boylamsal bir araştırmada ergenlik döneminde yumuşak başlılığın ilk yetişkinlik dönemindeki dindarlığı yordadığı tespit edilmiştir (Wink vd., 2007: 1051). Ülkemizde gerçekleştirilen psikolojik çalışmalarda da dindarlığın, önemli bir değişken olduğu görülmektedir (Korkmaz, 2021: 17).

Karşlı (2020: 57-58) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlık ile kişiliğin alt boyutlarından yumuşak başlılık arasında pozitif yönde anlamlı ve dindarlık ile kişiliğin alt boyutlarından nörotiklik arasında negatif yönlü anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Turan (2020: 99) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlık ile kişiliğin alt boyutlarından uyumluluk arasında negatif, dindarlık ile öz disiplin arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmüştür.

Korkmaz (2021: 178) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlığın alt boyutlarından dinin ibadet, davranış ve etki boyutu ile kişiliğin dışadönüklük alt boyutu arasında anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. Genel dindarlık başta olmak üzere dindarlığın tüm alt boyutları ile dışadönüklük alt boyutu arasında pozitif anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca dini davranış boyutu ile içedönüklük arasında da anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur.

Gürses (2017: 212) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sosyal ilişkiler değişkeni ile iç güdümlü dindarlık arasında anlamlı derecede pozitif ilişki belirlenmiştir. Dini derinlemesine hayatına aktaran bireylerin muhataplarıyla uyumlu ilişkiler kurduğu görülmüştür.

Şentepe ve Güven (2015: 41) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kişiliğin *uyumluluk* ve *sorumluluk* boyutlarından alınan puan yükseldikçe *dindarlık* düzeylerine ilişkin puanların da yükseldiği ortaya konulmuştur.

Işık (2018: 132) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlık ile kişiliğin dışa dönüklük ve duygusal tutarsızlık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Kızılgöçer ve Vural (2017: 281) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlığın inanç-etki boyutu ile uyumluluk ve nevrozizm boyutları arasında pozitif anlamlı, ibadet-bilgi boyutu ile öz disiplin arasında negatif anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Kalgı (2020: 83-91) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlık ile nevrozizm eğilimler ve kişisel uyum arasında anlamlı negatif yönde, dindarlık ile sosyal uyum arasında anlamlı derecede pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Yağız (2021: 65-66) tarafından gerçekleştirilen çalışmada inanç-etki boyutu ile gelişime açıklık, uyumluluk, öz disiplin ve nevrozizm boyutları arasında anlamlı ve pozitif yönde; ibadet-bilgi boyutu ile kişiliğin tüm boyutları (gelişime açıklık, uyumluluk, öz disiplin, dışa dönüklük ve nevrozizm) arasında da anlamlı ve pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir.

Yapılan literatür taraması dindarlığın alt boyutları ile kişiliğin alt boyutları arasında farklı şekillerde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir.

1.6. ENNEAGRAM VE DİNDARLIK

Enneagram'ın en önemli özelliği tüm öğretisel farklılıklardan uzaklaşıp büyük dini inançlara mensup insanlara, manevi varlıklar olarak asli birliklerini yeniden keşfetmeleri noktasında faydalı olmasıdır. Yani bireyin spiritüel boyutunu hatırlatmasıdır. Akıl, Ruh ve Beden bölümlerinden oluşan biyo-psiko-spiritüel bir varlık olan insana ruhunun önemini hatırlatmasıdır. Enneagram sistemi dini bir özellikte olmayıp bireyin dini yönelimine müdahale etmemektedir (Riso ve Hudson, 2020: 13-14). Bununla birlikte Enneagram spiritüel bir yol da değildir. Bulunulan yol içerisinde müstesna ve muazzam bir destek sağlamaktadır (Riso ve Hudson, 2020: 381). Enneagram bir kişilik modeli olarak maneviyat ile ilgili alanları reddetmemekte olup bireyin kişisel gelişiminin spiritüel boyuta yönelik yapılacak çalışmalarla sağlanabileceğini vurgulamaktadır (Karabulut, 2007: 153).

Çalışmanın temel hipotezi dikkate alındığında Enneagram kişilik tipleri ile dindarlığın boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu değerlendirilmektedir. Zira her tipin temel arayışı farklılık göstermektedir. Bu temel arayıştaki farklılıklar tiplerin özellikle dindarlık boyutlarında görülmekle birlikte dindarlık düzeylerine de etki edeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte her tipte benzer her türlü davranış görünebilmektedir fakat tipleri benzer davranışlara iten motivasyonlar farklı olmaktadır (Güler, 2020: 57).

Bu kapsamda Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kusursuzluk arayışı; Tip 2 (Yardımcı) duyguları hissetme arayışı; Tip 3 (Başaran) hayran olunacak kendilik imajı arayışı; Tip 4 (Özgün) duyguların anlamını arayış; Tip 5 (Gözlemci) bilginin anlamına ulaşma arayışı; Tip 6 (Sorgulayan) entelektüel dinginlik arayışı; Tip 7 (Maceracı) keşfetmenin hazzını arayış; Tip 8 (Reis) mutlak güç arayışı; Tip 9 (Uzlaşmacı) fiziksel konfor arayışı (Selçuk ve Yılmaz, 2018) şeklinde tiplerin temel arzuları kısaca ortaya konulduğunda dindarlık boyutlarında da tiplerin farklılık göstereceği değerlendirilmektedir.

Literatürde Enneagram ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan nicel ve nitel çalışmaların yokluğu dikkat çekmektedir. Ancak dindarlığın ölçülmesi üzerine pek çok araç geliştirilmiş ve her ölçme aracı dindarlığı farklı boyutlarıyla ele almıştır. Din

psikolojisi literatürü içerisinde dindarlık kavramı motivasyon, tutum, bilgi, inanç, etki, tecrübe, ibadet vb. boyutlarına göre farklı şekillerde tanımlanmış ve ölçülmüştür. Öznel dindarlık algısı da bireyin, kendisini dindarlığın hangi boyutuna göre tanımladığının tam olarak belirli olmadan kendi dindarlığını değerlendirmesidir. Sonuç olarak dindarlığın ölçülmesi noktasında araştırmacılara nicel veri sağlamaktadır. Enneagram kişilik modeli ile öznel dindarlık algısı arasındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla Yüksel ve Kızılgeçit (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada;

- Kendisini çok dindar olarak algılayan katılımcıların kendisini dindar ve biraz dindar şeklinde algılayanlara göre Tip 5 (Gözlemci) kişilik özelliklerinin daha yüksek,
- Çok dindar olarak kendisini algılayan katılımcıların Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin kendisini biraz dindar algılayanlara göre daha yüksek,
- Öznel dindarlık algısı çok dindar şeklinde olan katılımcıların Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliklerinin kendisini dindar, biraz dindar ve dindar değilim şeklinde algılayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öznel dindarlık algısıyla ilişkili olarak kişilik tiplerindeki farklılaşmanın tiplerin gelişim düzeylerinden *sağlıklı seviye* özellikleri dikkate alınarak açıklanabileceği değerlendirilmiştir. Çok dindarların, dindar ve biraz dindar olanlara göre Tip 5 (Gözlemci) kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 5'lerin (Gözlemci) zihinsel olarak dikkatli olmaları ve çok derin araştırıcılığa sahip olmalarına, bilgi kazanmaktan hoşlanmaları ve çoğunlukla bir alanda uzmanlaşmalarına bağlı olduğu değerlendirilmiştir. Çok dindarların, biraz dindar olanlara göre Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 8'lerin (Reis) adalet ve dürüstlük noktasında hassas olmalarına ve içgüdüsel dürtülerini takip etmelerine bağlı olduğu değerlendirilmiştir. Çok dindarların, dindar, biraz dindar ve dindar olmayanlara göre Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 9'ların (Uzlaşmacı) kabullenici, sabırlı ve yumuşak huylu, masumiyet ve sadelik niteliklerine sahip, tavırları iyimser, teskin edici ve destekleyici olmasına bağlı olduğu değerlendirilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguların önceki çalışmalarla benzerlik gösterdiği; yumuşak başlılık ve uyumun Tip 9 (Uzlaşmacı)'un özellikleriyle ilişkili olduğu, sorumluluk ve öz disiplinin Tip 8 (Reis)'in özellikleriyle ilişkili olduğu ve Tip 5'in

(Gözlemci) hakikati arama motivasyonunun, Tip 8'in (Reis) adalete ve dürüstlüğe önem verme özelliğinin ve Tip 9'un (Uzlaşmacı) uyum ve gelenekçi olma özelliğinin dindarlığını olumlu etkileyebileceği üzerine vurgu yapılmıştır (Yüksel ve Kızılgeçit, 2021: 34-35).

Bununla birlikte Yüksel (2021: 342) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Enneagram kişilik tiplerinin öznel dindarlık algısına göre farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ki kare analizi sonucunda kişilik tipleri ile öznel dindarlık algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Enneagram ve öznel dindarlık arasındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilen çalışmadan farklı olarak bu çalışmada, dindarlık sadece bir soruyla ölçülmemiş, dindarlık tüm yönleriyle ortaya konulmaya çalışılarak farklı alt boyutları dikkate alınmıştır. Bununla birlikte önceki çalışmada ulaşılan örneklemin daha fazlasına ulaşılmış ve evren olarak sadece bir fakülte değil Atatürk Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim gören öğrenciler seçilmeye çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın süreci, yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizi ile ilgili bilgiler bu bölümde bulunmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMANIN SÜRECİ

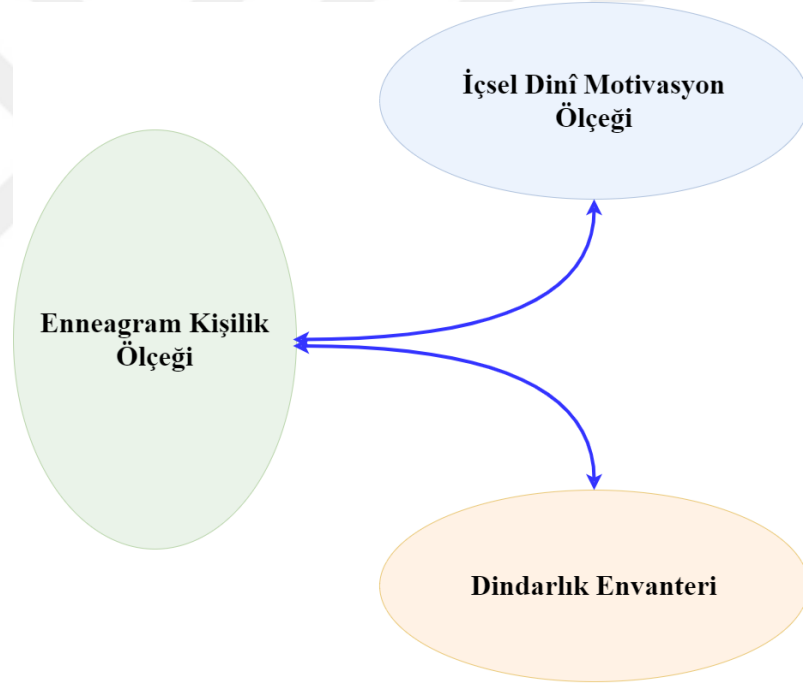
Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırma sürecinde takip edilen aşamalar Şekil 2.1’te sunulmuştur.

Yapılan İşlemler	Aylar	Aralık Ocak Şubat Mart Nisan Mayıs	Haziran Temmuz	Ağustos Eylül	Ekim	Kasım	Aralık Ocak Şubat	Mart Nisan Mayıs
Literatür taraması yapılması	X	X	X					
Araştırmaya ilişkin gerekli izinlerin alınması	X							
Anket formlarının uygulanması	X	X	X					
Araştırmanın kuramsal çerçevesinin yazılması			X	X	X			
Bulguların yazılması					X	X		
Sonuç kısmının yazılması						X		
Son kontrollerin yapılması							X	

Şekil 2.1. Araştırmanın Süreci

2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeline ve kesitsel desene göre tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modelinde; birden çok değişken arasındaki ilişkiler belirlenmekte ve neden-sonuç ilişkisi ile ilgili kesin olmamakla birlikte bazı ipuçları ortaya konulmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018: 15). Bu kapsamda örneklemden elde edilen veriler nicel olarak betimlenmekte ve evrene genellenmektedir (Creswell, 2017: 155). Kesitsel desen ise, belirli bir zaman dilimiyle sınırlı olguları ölçen tarama uygulamalarındandır (Creswell, 2017: 483). Bu kapsamda, birçok bölümü tek seferde gözlemlemekte ve durumsal farklılıkları ortaya koymaktadır (Karaca, 2017: 31). Araştırmanın amacı çerçevesinde Enneagram kişilik tipi ile dindarlık arasındaki olası ilişkileri belirlemek amacıyla bir model tasarlanmıştır.

Şekil 2.2. Araştırma Modeli

2.3. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesi'nde 2020-2021 akademik yılında Güzel Sanatlar Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü, Tıp Fakültesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi/Mimarlık Bölümü, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, Hukuk Fakültesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji

Bölümü'nde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yokatlas.yok.gov.tr adresinden temin edilen bilgiler ışığında 2020 yılında kayıt olan öğrenci sayısı Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 124, İlahiyat Fakültesi'ne 390, Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü'ne 154, Tıp Fakültesi'ne 217, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi/Mimarlık Bölümü'ne 82, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'ne 52, Hukuk Fakültesi'ne 328, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'ne 72 ve Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji Bölümü'ne 103 öğrencinin kayıt olduğu belirlenmiştir. Her yıl aynı sayıda öğrenci alındığı değerlendirildiğinden araştırmanın evrenini yaklaşık 6994 öğrenci oluşturmaktadır.

Krejcie ve Morgan'ın örneklem hesaplama tablosuna göre .05 hata payıyla evrendeki 7000 katılımcı için ortalama 364 kişilik örneklem katılımlarının yeterli olacağı ifade edilmiştir (Krejcie ve Morgan, 1970: 608). Çalışmada toplamda 458 üniversite öğrencisinin araştırmaya katılımı sağlanarak ifade edilen örneklem sayısı aşılmıştır. Örneklem seçiminde basit seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır. Basit seçkisiz örneklem yöntemi örneklem birimlerinin evrenden seçkisiz olarak çekilmesidir (Büyüköztürk vd., 2018).

Katılımcıların cinsiyet, Enneagram duyumu, yaşanan ortam, sosyo-ekonomik düzey ve fakülte/bölüme göre incelenmesi Tablo 2.1'de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değerleri

		n	%
Yaşanılan Ortam	Köyde	93	20,3
	Küçük Şehirlerde	141	30,8
	Büyük Şehirlerde	220	48,0
	Yurt Dışı	4	0,9
	Toplam	458	100,0
Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	40	8,7
	Orta	370	80,8
	Yüksek	48	10,5
	Toplam	458	100,0
Enneagram Bilgisi	Evet	75	16,4
	Hayır	383	83,6
	Toplam	458	100,0

Tablo 2.1. (Devamı)

Cinsiyet	Kadın	341	74,5
	Erkek	117	25,5
	Toplam	458	100,0
Fakülte/Bölüm	Güzel Sanatlar	12	2,6
	İlahiyat Fakültesi	73	15,9
	Tarih Bölümü	53	11,6
	Tıp Fakültesi	135	29,5
	Mimarlık Bölümü	55	12,0
	Fen Öğretmenliği	52	11,4
	Hukuk Fakültesi	17	3,7
	PDR	32	7,0
	Sosyoloji Bölümü	29	6,3
	Toplam	458	100,0

Buna göre örneklemin cinsiyet dağılımına bakıldığında erkek öğrencilerin oranı %25,5 (n=117); kız öğrencilerin oranı ise %74,5 (n=341) olarak görülmektedir.

Katılımcıların “Üniversiteye girmeden önce hayatınızın çoğunluğunu nasıl bir ortamda geçirdiniz?” sorusuna %20,3’ünün köyde (n:93), %30,8’inin küçük şehirlerde (n:141), %48,0’ının büyük şehirlerde (n:220), %0,9’unun yurt dışında (n:4); “Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi nasıldır?” sorusuna %8,7’sinin düşük (n:40), %80,8’inin orta (n:370), %10,5’inin yüksek (n:48); “Enneagram kişilik modelini daha önce duydunuz mu?” sorusuna %16,4’ünün (n:75) evet, %83,6’sının hayır (n:383) şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcılardan 12’si (%2,6) Güzel Sanatlar Fakültesi’nde, 73’ü (%15,9) İlahiyat Fakültesi’nde, 53’ü (%11,6) Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü’nde, 135’i (%29,5) Tıp Fakültesi’nde, 55’i (%12,0) Mimarlık ve Tasarım Fakültesi/Mimarlık Bölümü’nde, 52’si (%11,4) Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Fen Öğretmenliği Bölümü’nde, 17’si (%3,7) Hukuk Fakültesi’nde, 32’si (%7,0) Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü’nde, 29’u (%6,3) Edebiyat Fakültesi/Sosyoloji Bölümü’nde öğrenim gördüğünü ifade etmiştir.

Araştırmanın verileri elde edilirken COVID-19 salgını nedeniyle veriler dijital ortam aracılığıyla elde edilmiştir. Buna bağlı olarak kadın ve erkek sayılarında dengeleme

sağlanmaya çalışılsa da katılımcılar arasındaki fark kapatılamamıştır. Dağılımın dengeli olması durumunda farklı sonuçların elde edilebileceği değerlendirilmektedir.

2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ), İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ) ve Dindarlık Envanteri'nden oluşan anket formu, ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Anketin ilk kısmında kişisel özellikler tespit edilmeye çalışıldığından cinsiyet, sınıf, yaşanılan ortam, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, fakülte/bölüm, Enneagram kişilik modeline ilişkin duyumla ilgili sorulara da yer verilmiştir.

2.4.1. Enneagram Kişilik Ölçeği

Katılımcıların kişilik özelliklerinin tespit edilmesi amacıyla Enneagram Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Subaş ve Çetin (2017) tarafından Enneagram metodolojisi esas alınarak geliştirilen ölçek, dokuz kişilik tipine göre belirgin kişilik tipine ait özelliklere sahip olanları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tamamı beni anlatıyor (4), geneli beni anlatıyor (3), bir kısmı beni anlatıyor (2) ve beni hiç anlatmıyor (1) seçenekleri olmak üzere 4'lü likert derecelendirme şeklinde tasarlanan ölçek 27 maddeden oluşmaktadır. Enneagram tiplerinden; Tip 1 (Mükemmeliyetçi) boyutunda; madde 1,10,19; Tip 2 (Yardımcı) boyutunda; madde 2, 11, 20; Tip 3 (Başaran) boyutunda; madde 3, 12, 21; Tip 4 (Özgün) boyutunda; madde 4, 13, 22; Tip 5 (Gözlemci) boyutunda; madde 5, 14, 23; Tip 6 (Sorgulayan) boyutunda; madde 6, 15, 24; Tip 7 (Maceracı) boyutunda; madde 7, 16, 25; Tip 8 (Reis) boyutunda; madde 8, 17, 26; Tip 9 (Uzlaşmacı) boyutunda; madde 9, 18, 27 yer almıştır. Katılımcıların her boyuttan alabilecekleri en düşük ortalama 3 iken en yüksek ortalama 12 şeklindedir. Ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analizde Cronbach's Alpha katsayısı .901, Guttman güvenirlik katsayısı .915, Spearman Brown katsayısı ise .91, 27 madde ile yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda KMO küresellik testi sonucu .844 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin 9 alt boyutta aldığı toplam 19,952 faktör yükü ile toplam varyansın %73,899'unu açıkladığı ortaya konulmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 27 maddesinin standardize regresyon

ağırlıkları en düşük .640; en yüksek .909 düzeyinde ve tüm maddelerde istatistiksel olarak $p < 0,001$ düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Subaş ve Çetin, 2017).

2.4.2. İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği

Allport'un öğrencilerinden olan Dean Hoge tarafından geliştirilen ve Karaca tarafından Türkçeye standardizasyonu yapılmış olan 10 maddelik "*İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği*"nin 7 maddesi (1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7), "*dinî inançlarım hayata bakış açımı belirler*" maddesinde olduğu üzere olumlu cümle kalıbında, diğer maddeler (8, 9 ve 10) ise, "*ahlâkî bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil*" maddesinde olduğu gibi olumsuz cümle yapısı şeklinde ifade edilmiştir (Karaca, 2001).

"1" Kesinlikle katılmıyorum, "2" Katılmıyorum, "3" Kararsızım, "4" Katılıyorum ve "5" Kesinlikle katılıyorum şeklinde 5'li Likert tipi oluşturulan ölçekte olumsuz maddelerin puanları ters çevrilmiştir. İçsel dinî motivasyon ölçeğinden alınabilecek en düşük ortalama 1, en yüksek ortalama ise 5'tir (Karaca, 2001).

Ölçeğin Türkçe versiyonu oluşturulurken çeviri-tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Son halini alan ölçek Atatürk Üniversitesi'nde öğrenim gören (194) öğrenciden oluşan örnekleme uygulanmış, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yarıya bölme tekniği ile analiz edilen iki yarım ölçek arasındaki korelasyon katsayısı .76, Cronbach's Alpha katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçek maddelerinin biri hariç aynı faktörde kümelendiği ve tamamının aynı yönde (pozitif) ayrıştıkları görülmüştür (Karaca, 2001).

2.4.3. Dindarlık Envanteri

Kula (2001: 30) tarafından ergenler üzerine yapılan "Kimlik ve Din" adlı doktora çalışmasında geliştirilen ve Aydemir (2008) tarafından yapılan araştırmada, eklenen sorularla güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılan dindarlık envanterinin 6. maddesi olan "*Cuma namazı kadın, erkek, çocuk, büyük her Müslümana farzdır.*" ile 12. maddesinde yer alan "*Cuma namazlarına sürekli gidemiyorum.*" ifadeleri, daha çok erkeklere hitap ettiği düşüncesiyle çıkarılmıştır. Çıkarılan maddelerin yerine dinin bilgi boyutunu içeren "*Hac ibadeti, maddî ve bedenî durumu müsait olanların yerine getirmesi gereken bir dinî*"

görevdir.” ile “İnsan, kazancının bir kısmını fakirlere zekât ve sadaka olarak vermelidir.” maddeleri eklenmiştir.

Dindarlık envanterinde;

- İnanç boyutu ile ilgili maddeler: 1, 5, 8, 15,
- İnancın kişi açısından önemini ifade eden maddeler: 2, 16, 17, 21,
- İbadet boyutu ile ilgili maddeler: 4, 9, 13, 24,
- Duygu boyutu ile ilgili maddeler: 7, 19, 22,
- Bilgi boyutu ile ilgili maddeler: 3, 6, 11, 12, 23, 25,
- Etki boyutu ile ilgili maddeler: 10, 14, 18, 20 madde şeklindedir.

Ölçek, “1” Kesinlikle katılmıyorum, “2” katılmıyorum, “3” kararsızım, “4” katılıyorum ve “5” kesinlikle katılıyorum şeklinde 5’li Likert tipi format kullanılarak oluşturularak 1’den 5’e kadar puanlanmış, 21 ve 22. maddeler olumsuz cümle yapısında tasarlanmıştır. Dindarlık envanterinden alınabilecek en düşük ortalama 1, en yüksek ortalama ise 5’tir. Faktör yüklerinin 0,30 ile 0,78 arasında değiştiği görülmüştür. Araştırmada dindarlık envanterinin güvenilirliği test-yarı test yöntemi ile kontrol edilmiş olup güvenirlik katsayısı 0.84 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise .86 olarak hesaplanmıştır (Aydemir, 2008: 38). Bir diğer araştırmada inanç ile inancın kişi açısından önemi boyutu “inanç ve önemi” adı altında tek başlıkta birleştirilerek Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır (Gencer, 2019: 143).

Dindarlık Envanteri’ne uygulanan temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu (KMO değeri ,795) göstermiştir. Ayrıca gerçekleştirilen Barlett Küresellik Testi sonucu da anlamlı çıkmıştır (1765,648; $p<,001$). Dindarlık Envanteri’ne ait verilerin faktör analizine sokulması ve varimax döndürülmesi sonucunda öz değeri 1.00’in üzerinde olan faktörler ve faktör yükleri 0,40’ın üzerinde olan maddeler temel alınmıştır. 25 sorudan oluşan bu ölçek toplam varyansın %77,519’unu açıklamaktadır (Öztürk Akyıldız, 2019: 44).

2.5. ENNEAGRAM KONULU ÖLÇEKLER

1970’li yıllardan itibaren üzerine akademik çalışmalar gerçekleştirilen Enneagram konusu son yıllarda da ülkemizde fazlasıyla ilgi görmektedir. Bu kapsamda Enneagram tiplerinin belirlenmesine yönelik ölçekler geliştirilmektedir.

- 1- Ölçeklerden birisi Subaş ve Çetin (2017) tarafından geliştirilen ve çalışmada kullanılan 27 maddeden oluşan **Enneagram Kişilik Ölçeği**dir.
- 2- **Riso-Hudson Enneagram Tipi Göstergesi (RHETI)**, yanıt verenlerin kendileri için en iyi ifadeyi seçtiği 144 adet sorudan ve iki seçenekten oluşmaktadır. Katılımcılar 144 soruda yaptıkları seçimlere göre, dokuz kişilik tipinden birine ait olmaktadır.
- 3- Taştan (2019) tarafından geliştirilen **Taştan Kişilik Tipi Ölçeği**: 44 sorudan oluşmakta ve 9 kişilik tipine yönelik geliştirilen 0 (kesinlikle hayır) - 6 (kesinlikle evet) şeklinde derecelendirilmektedir.
- 4- Yılmaz ve arkadaşları (2014) tarafından Türk örnekleme uygun olarak geliştirilen **Dokuz Tip Mizaç Ölçeği**, 91 maddeden oluşmakta ve ‘evet’, ‘bazen’ ve ‘hayır’ şeklinde seçeneklerden oluşmaktadır.
- 5- Yılmaz ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen **Characterix Enneagram Kişilik Envanteri**; 72 sorudan oluşmakta ve tamamına katılıyorum, bir kısmına katılıyorum, fikrim yok ve katılmıyorum seçeneklerinden oluşmaktadır.
- 6- Şirin (2020) tarafından geliştirilen **Enneagram Türkiye Kişilik Envanteri** 54 maddeden oluşmakta ve (1) beni hiç tanımlamıyor, (2) beni biraz tanımlıyor, (3) beni orta derecede tanımlıyor, (4) beni çok fazla tanımlıyor, (5) tümüyle beni tanımlıyor seçeneklerinden oluşmaktadır.
- 7- Son olarak Koç ve arkadaşları (2022) tarafından **Türk Enneagram Kişilik Ölçeği** geliştirilmiştir. Her bir tipi yansıtacak şekilde 15'er maddelik toplamda 135 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Buna ek olarak üç alt tipi (sosyal, yakın ilişki, kendini koruma) yansıtacak 6'şar maddelik toplamda 18 maddeden oluşan madde havuzu oluşturulmuştur. Yapılan analizler neticesinde her bir kişilik tipi alt ölçeği 9'ar madde ile tek faktörlü ve alt tipler ölçeğinde her bir kişilik alt tipi boyutu altında 4'er madde elde edilmiştir. Toplam 95 maddeden oluşmaktadır.

2.6. VERİ ANALİZİ

Araştırmada elde edilen nicel veriler Statistical Program for the Social Sciences-SPSS 20.0 istatistik programının ilgili modülleri kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçeklerde bulunan ters maddeler ise SPSS'e veri girişi yapıldıktan sonra otomatik bir şekilde ters

çevrilerek analize hazır hale getirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklere ait veri setlerinin normal dağılım gösterme durumunu belirlemek amacıyla yapılan normallik analiziyle Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri belirlenmiştir. Normal dağılımı Çarpıklık ve Basıklık değerlerinin 2 ile -2 arasında olmasıyla kabul edilmektedir (Jöreskog ve Sorbom, 1996; Trochim ve Donnelly, 2006). Buna göre ölçeklere ilişkin değerler Tablo 2ç2’de görölmektedir.

Ölçeklerin güvenilir olup olmadığına dair cronbach alfa değerleri $0.00 \leq \alpha < 0.40$ arası güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ arası düşük derecede güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.90$ arası oldukça güvenilir ve $0.90 \leq \alpha < 1.00$ arası ise yüksek derecede güvenilirdir (Can, 2014: 269). Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin değerler incelendiğinde iç tutarlılık kat sayılarının güvenilir olduğu Tablo 2.2’de görölmektedir.

Tablo 2.2. Normal Dağılımı ve İç Tutarlılık Test Değerleri

		Çarpıklık	Basıklık	Cronbach’s Alfa
	İçsel Dini Motivasyon	-1,115	,580	.93
	İnanç	-2,643	6,629	.93
	İnancın Kişi Açısından Önemi	-,593	-,692	.83
	İbadet	-,732	-,276	.79
	Duygu	-,942	,542	.59
	Bilgi	-1,478	1,504	.64
	Etki	-1,204	,893	.81
	Dindarlık Envanteri	-1,340	1,315	.94
	Enneagram Kişilik Ölçeği	-,155	-,096	.85
Tip 1	Mükemmeliyetçi	-,374	-,416	.67
Tip 2	Yardımcı	-,224	-,561	.57
Tip 3	Başaran	-,248	-,410	.59
Tip 4	Özgün	-,539	-,036	.46
Tip 5	Gözlemci	-,160	-,606	.49
Tip 6	Sorgulayan	-,622	,277	.47
Tip 7	Maceracı	-,194	-,526	.55
Tip 8	Reis	-,320	-,688	.75
Tip 9	Uzlaşmacı	-,384	-,076	.40

Ölçeklerin ve alt boyutlarının normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analizler neticesinde Dindarlık Envanteri'nin inanç ve bilgi alt boyutlarının normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bunun üzerine çok yönlü uç değerleri belirleyebilmek amacıyla katılımcıların görüşleri arasındaki uzaklığı anlatan Mahalanobis ve Leverage değerleri hesaplanmıştır. Leverage değerlerinin yorumlanmasında .000 ile .020 arasındakilerin normal değerler olması; .020 ile .050 arasındaki değerlerin gözden geçirilmesi veya veri setinden çıkarılabilmesi, .050 üzerindeki verilerin ise mutlaka veri setinden çıkarılması gerekmektedir (Seçer, 2015). Toplam 482 kişilik veriden Mahalanobis ve Leverage testleri sonucunda değerleri yüksek çıkan 24 veri silinmiştir. Bunun sonucunda bilgi alt boyutunun 458 kişilik veride normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Ancak inanç alt boyutuna yönelik uç değerler silinmesine rağmen normallik değerleri sağlanamamıştır. Bundan dolayı Dindarlık Envanteri'nin inanç alt boyutu normal dağılım göstermediğinden korelasyon ve regresyon analizlerinde kullanılmamıştır.

Normallik testlerinin ardından analizler için parametrik testlerin yapılmasına karar verilmiş, iki gruplu olanlar için ilişkisiz örneklem t testi, ikiden fazla gruplar için ise tek faktörlü varyans analizi (One Way ANOVA) testi kullanılmıştır. Tek faktörlü varyans analizinin yapılabilmesi için birtakım varsayımların yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bu varsayımlar, bağımlı değişkenin normal dağılım göstermesi ve bağımlı değişkene ait puanların varyanslarının homojen olmasıdır (Seçer, 2015). Varyansların homojen olduğu durumlarda Tukey HSD veya Scheffe testleri kullanılmıştır. İki sürekli değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığı ve yönünü belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. İki değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğünü ve yönünü belirlemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyonu yapılmıştır (Creswell, 2017: 164). Normal dağılım göstermeyen veriler için Spearman's korelasyonu yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. ÖRNEKLEME İLİŞKİN BULGULAR

Çalışmada kullanılan ölçeklerden ve alt boyutlarından alınabilecek en yüksek, en düşük değerlerin ortalaması ve elde edilen ortalama puanlar Tablo 3.1’de sunulmuştur. Ölçek ortalamaları incelendiğinde, katılımcıların bütün ölçeklerde ortancanın üstünde yüksek düzeyde puan aldıkları belirlenmiştir.

Tablo 3.1. Ölçeklerin En Yüksek, En Düşük ve Ortalama Puanları

	n	Min	Max	X _{ort}	ss
İçsel Dini Motivasyon	458	1,00	5,00	3,73	1,10
İnanç	458	1,00	5,00	4,45	1,07
İnancın Kişi Açısından Önemi	458	1,00	5,00	3,29	1,25
İbadet	458	1,00	5,00	3,59	1,10
Duygu	458	1,00	5,00	3,71	1,05
Bilgi	458	1,00	5,00	4,46	,70
Etki	458	1,00	5,00	3,89	1,01
Dindarlık Envanteri	458	1,00	5,00	3,95	,90
Enneagram Kişilik Ölçeği	458	1,00	4,00	2,94	,40
Tip 1 Mükemmeliyetçi	458	1,00	4,00	2,96	,70
Tip 2 Yardımcı	458	1,00	4,00	2,86	,66
Tip 3 Başaran	458	1,00	4,00	2,78	,68
Tip 4 Özgün	458	1,00	4,00	3,06	,62
Tip 5 Gözlemci	458	1,00	4,00	2,93	,64
Tip 6 Sorgulayan	458	1,00	4,00	3,24	,54
Tip 7 Maceracı	458	1,00	4,00	2,88	,67
Tip 8 Reis	458	1,00	4,00	2,77	,78
Tip 9 Uzlaşmacı	458	1,00	4,00	2,99	,60

Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden oluşan örneklemin dindarlığı ölçmeyi esas alan Dindarlık Envanteri (X_{ort}=3,95) ve İçsel Dini Motivasyon (X_{ort}=3,73) ölçeklerinden

yüksek düzeyde puan aldığı görülmektedir. Katılımcıların dindarlığın Bilgi ($X_{ort}=4,46$) ve İnanç ($X_{ort}=4,45$) alt boyutlarında alınabilecek en yüksek puana yakın puanlar aldığı görülmektedir. Enneagram Kişilik Ölçeği'nin alt boyutlarında ise en yüksek ortalamaya sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan) ($X_{ort}=3,24$), Tip 4 (Özgün) ($X_{ort}=3,06$) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) ($X_{ort}=2,99$) faktörlerinde; en düşük ortalamaya ise sırasıyla Tip 8 (Reis) ($X_{ort}=2,77$), Tip 3 (Başaran) ($X_{ort}=2,78$) ve Tip 2 (Yardımcı) ($X_{ort}=2,86$) faktörlerinde sahip olduğu Tablo 3.1'de görülmektedir.

Aksoy (2014: 65) tarafından gerçekleştirilen çalışmada orta okul öğrencilerinden oluşan örnekleme sırasıyla en çok Tip 3 (Başaran), Tip 8 (Meydan Okuyan) ve Tip 7 (Ehl-i Keyf); sırasıyla en az Tip 5 (Gözlemci), Tip 9 (Uzlaşmacı) ve Tip 4 (Traji Romantik) şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Erik (2016: 71) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sırasıyla en çok iki, yedi ve dokuz numaralı kişilik tipine; en az sırasıyla altı ve sekiz numaralı kişilik tipine rastlanılmıştır.

Subaş'ın (2017: 183) çalışmasında okul yöneticileri arasındaki kişilik tiplerinin yaygınlığı sırası ile Tip 9 (Uzlaşmacı), Tip 8 (Reis), Tip 5 (Gözlemci), Tip 7 (Maceracı), Tip 4 (Özgün), Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran), Tip 6 (Sorgulayan) şeklinde olduğu görülmüştür.

Makas Oral (2017: 53) tarafından gerçekleştirilen çalışmada en çok Tip 4 traji-romantik; en az Tip 7 ehlikeyf kişilik tipine rastlanılmıştır.

Erçin (2018: 50) tarafından gerçekleştirilen çalışmada en yüksek kişilik tipi 1 (Mükemmeliyetçi) numaralı, en az görülen kişilik tipi ise 5 (Gözlemci) numaralı kişilik tipi olarak belirlenmiştir.

Kurt'un (2019: 128) satış personellerine yönelik yapılan çalışmasında en çok sırasıyla Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ve Tip 2 (Yardımsever/sitemkar); en az sırasıyla Tip 5 (Araştırmacı), Tip 4 (Özgün/Trajik romantik) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) olduğu belirlenmiştir.

Şirin'in (2020: 57) çalışmasında *“Türkiye’deki okul yöneticileri hangi tip mizaç özelliklerine sahip kişilerden oluşmaktadır?”* problemine ilişkin Tip 2 (Yardımcı) en yüksek oranı almıştır. Sırasıyla en az Tip 3 (Başaran), Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 8 (Reis) dağılım göstermiştir.

Aca (2020: 63) tarafından gerçekleştirilen çalışmada en yüksek ortalama sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı) ve Tip 4 (Özgün) olduğu; en düşük ortalama sırasıyla Tip 5 (Gözlemci), Tip 8 (Reis) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi) olduğu belirlenmiştir.

Erkan'ın (2020: 143) çalışmasında Enneagram Türkiye Kişilik Envanteri uygulanması sonucunda katılımcıların en çok sırasıyla Tip 2 (Yardımcı), Tip 9 (Uzlaşmacı) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi)'de; en az Tip 8 (Reis), Tip 4 (Özgün) ve Tip 3 (Başaran)'te dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Aktürk ve Taştan (2020: 212) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 1646 katılımcının verileri analiz edilmiş ve en sık karşılaşılan ana kişilik tipinin 2 numaralı "yardımcı"; en az karşılaşılan kişilik tipinin 6 numaralı "sadık" olduğu görülmüştür.

Bozik'in (2021: 39) çalışmasında katılımcıların en çok Tip 2 (Yardımcı), Tip 8 (Reis) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi) en az Tip 9 (Uzlaşmacı), Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 7 (Maceracı)'de olduğu belirlenmiştir.

Yüksel ve Kızılgöçer (2021: 19) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşan örnekleme gerçekleştirilen çalışmada en yüksek ortalama sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan) ($X_{ort}=8,87$), Tip 9 (Uzlaşmacı) ($X_{ort}=8,51$) ve Tip 4 (Özgün) ($X_{ort}=8,47$) faktörlerinde; en düşük ortalama ise sırasıyla Tip 3 (Başaran) ($X_{ort}=7,59$), Tip 8 (Reis) ($X_{ort}=7,74$) ve Tip 5 (Gözlemci) ($X_{ort}=7,85$) faktörlerinde sahip olduğu tespit edilmiştir.

Buna göre literatürdeki çalışmalarda Tip 6 (Sorgulayan), Tip 4 (Özgün) ve Tip 9'un (Uzlaşmacı) en yüksek ile Tip 3 (Başaran) ve Tip 8'in (Reis) en düşük ortalama sahip olduğu görülmektedir.

Ülkemizde hangi kişilik tipinin yoğun olduğuna ilişkin Taştan (2018: 320); iki yüz binden fazla anket çalışması neticesinde %70'lik oranda Tip 8 (Reis); sırasıyla Tip 9 (Uzlaşmacı) ve Tip 1 (Mükemmeliyetçi) gelmektedir. Bu sonuçlara bağlı olarak Türk toplumunun yapısında liderliğin olduğu ve iç güdülerıyla hareket eden fiziksel merkezli bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Çil (2020) tarafından yapılan sunumda Türk milletinin çoğunlukla Tip 6 (Sorgulayan)'nın özelliğini gösterdiğini en az olarak ise Tip 5 (Gözlemci)'in olduğunu ifade etmiştir. Karabulut (2007: 154) ise Türk kültürü içerisinde Enneagram anlayışı ve tanımlamalarına yönelik yapılacak çalışmaların Enneagram üzerine katkılarının olacağını vurgulamıştır.

3.2. DİNDARLIĞA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

3.2.1. Dindarlık Ölçekleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Dindarlık Envanteri'nin alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 3.2'te sunulmuştur.

Tablo 3.2. Dindarlık Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet		n	$\bar{X}_{ort}$	ss	t	p
İçsel Dini Motivasyon	Kadın	341	3,87	,956	1,072	.284
	Erkek	117	3,76	1,13		
İnancın Kişi Açısından Önemi	Kadın	341	3,42	1,14	,879	.380
	Erkek	117	3,31	1,29		
İbadet	Kadın	341	3,73	1,01	1,178	.239
	Erkek	117	3,60	1,04		
Duygu	Kadın	341	3,87	,921	1,870	.062
	Erkek	117	3,68	1,04		
Bilgi	Kadın	341	4,58	,488	,415	.678
	Erkek	117	4,56	,505		
Etki	Kadın	341	4,01	,965	,038	.969
	Erkek	117	4,01	,971		

Tablo 3.2'ye göre katılımcıların cinsiyetleri ile içsel dini motivasyon ($t_{456}=1,072$, $p>.05$), inancın kişi açısından önemi ($t_{456}=.879$, $p>.05$), ibadet ($t_{456}=1,178$, $p>.05$), duygu ($t_{456}=1,870$, $p>.05$), bilgi ($t_{456}=.415$, $p>.05$) ve etki ($t_{456}=.038$, $p>.05$) boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Buna göre örneklemimizde dindarlık, cinsiyet durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Dindarlık konusunda yapılan bilimsel çalışmalar kadınların erkeklere oranla daha dindar olduğu sonucuna vurgu yapmaktaydı (Cirhinlioğlu, 2014: 79). Ancak son dönemde özellikle ülkemizde gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmında kadınların bir kısmında ise erkeklerin dindarlık seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür (Horozcu ve

Güneş, 2020: 29). Özellikle meta-analiz çalışmalarında kadınların erkeklerden daha dindar olduğu çalışmalar bulunmakla birlikte erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Öte yandan dindarlığın cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılık göstermediğini ortaya koyan pek çok çalışmaya ulaşılmıştır (Yapıcı, 2012: 19). Son dönem yurt içi hakemli dergilerde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise kadınların daha dindar olduğuna işaret eden 9, erkeklerin daha dindar olduğuna işaret eden 1 çalışmaya ulaşılmıştır (Horozcu ve Güneş, 2020: 29). Bununla birlikte son dönemde ortaya konulan başka bir meta-analiz çalışmasında ülkemizde yapılan lisansüstü tezler dikkate alınmış ve 177 çalışmanın 61’inde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken 116 çalışmada dindarlığın cinsiyete göre anlamlı farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Doğan ve Karaca, 2021: 233).

Dindarlığın alt boyutlarında cinsiyete göre farklılaşma olup olmadığına yönelik yapılan meta-analiz çalışmalarında ise kadınların inanç, ibadet ve etki boyutlarında erkeklere göre daha dindar; bilgi boyutunda ise erkeklerin daha dindar olduğu görülmüştür (Yapıcı, 2012: 19).

Bu sonuçlara göre *“Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterecektir; ibadet alt boyutunda erkeklerin dindarlık düzeyi daha yüksek; duygu alt boyutunda ve içsel dini motivasyonda kadınların dindarlık düzeyi daha yüksektir”* şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır.

3.2.2. Dindarlık Ölçekleri ile Enneagram Bilgisi Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Dindarlık Envanteri’nin alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların Enneagram bilgisine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 3.3’de sunulmuştur.

Tablo 3.3. Dindarlık Ortalama Puanlarının Enneagram Bilgisine Göre t-Testi Sonuçları

Enneagram Bilgisi		n	X_{ort}	ss	t	p
İçsel Dini Motivasyon	Evet	75	3,75	1,07	-,891	.373
	Hayır	383	3,86	,99		
İnancın Kişi Açısından Önemi	Evet	75	3,37	1,25	-,218	.827
	Hayır	383	3,40	1,17		
İbadet	Evet	75	3,75	1,05	,505	.614
	Hayır	383	3,68	1,01		
Duygu	Evet	75	3,93	,94	1,106	.269
	Hayır	383	3,80	,95		
Bilgi	Evet	75	4,61	,48	,590	.556
	Hayır	383	4,57	,49		
Etki	Evet	75	3,92	,96	-,853	.394
	Hayır	383	4,03	,96		

Tablo 3.3'e göre dindarlık ortalama puanlarının Enneagram bilgisi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın içsel dini motivasyon ($t_{456}=-,891$, $p>.05$), inancın kişi açısından önemi ($t_{456}=-,218$, $p>.05$), ibadet ($t_{456}=,505$, $p>.05$), duygu ($t_{456}=1,106$, $p>.05$), bilgi ($t_{456}=,590$, $p>.05$) ve etki ($t_{456}=-,853$, $p>.05$) boyutlarında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara göre “*Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları Enneagram bilgisine göre anlamlı farklılık gösterecektir; Enneagram bilgisine sahip olanların dindarlık düzeyi Enneagram bilgisine sahip olmayanlara göre daha yüksektir*” şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır.

3.2.3. Dindarlık Ölçekleri ile Fakülte Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Dindarlık Envanteri'nin alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların öğrenim gördüğü fakültelere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.4'de sunulmuştur.

Tablo 3.4. Dindarlık Ortalama Puanlarının Fakülteye Göre Anova Sonuçları

	Fakülte		n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
İçsel Dini Motivasyon	Güzel Sanatlar	A	12	2,90	1,14				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,35	,82				
	Tarih Bölümü	C	53	4,03	,74				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,57	1,12				A-B
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,50	1,10	8/449	7,080	.000*	B-D
	Fen Öğretmenliği	F	52	4,06	,88				B-E
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,95	,95				
	PDR	H	32	3,88	,68				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	4,04	,62				
İnancın Kişi Açısından Önemi	Güzel Sanatlar	A	12	2,52	1,29				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,09	,95				
	Tarih Bölümü	C	53	3,66	1,01				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,00	1,20				A-B
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,96	1,27	8/449	8,847	.000*	B-D
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,76	1,14				B-E
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,27	1,19				D-F
	PDR	H	32	3,42	,88				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,52	,93				
İbadet	Güzel Sanatlar	A	12	2,85	1,06				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,37	,75				
	Tarih Bölümü	C	53	3,85	,75				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,48	1,06				A-B
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,18	1,10	8/449	9,130	.000*	B-D
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,87	,97				B-E
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,51	1,15				
	PDR	H	32	3,85	,79				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,62	,84				
Duygu	Güzel Sanatlar	A	12	3,36	1,07				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,29	,75				
	Tarih Bölümü	C	53	4,01	,87				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,49	,99				
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,57	1,02	8/449	6,552	.000*	B-D
	Fen Öğretmenliği	F	52	4,03	,85				B-E
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,88	,84				
	PDR	H	32	3,79	,74				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	4,11	,94				

Tablo 3.4. (Devamı)

Bilgi	Güzel Sanatlar	A	12	4,40	,57				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,74	,35				
	Tarih Bölümü	C	53	4,71	,37				
	Tıp Fakültesi	D	135	4,48	,54				
	Mimarlık Bölümü	E	55	4,45	,54	8/449	3,260	.001*	B-D B-E
	Fen Öğretmenliği	F	52	4,62	,46				
	Hukuk Fakültesi	G	17	4,70	,34				
	PDR	H	32	4,61	,42				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	4,49	,59				
Etki	Güzel Sanatlar	A	12	3,16	,82				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	4,41	,78				
	Tarih Bölümü	C	53	4,19	,69				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,82	1,04				A-B
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,67	1,16	8/449	5,534	.000*	B-D B-E
	Fen Öğretmenliği	F	52	4,21	,91				
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,85	1,10				
	PDR	H	32	4,01	,70				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	4,29	,69				

Tablo 3.4'e göre öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülteye göre dindarlık ortalama puanlarındaki farklılaşmanın içsel dini motivasyon ($F_{8/449}=7,080$, $p<.05$), inancın kişi açısından önemi ($F_{8/449}=8,847$, $p<.05$), ibadet ($F_{8/449}=9,130$, $p<.05$), duygu ($F_{8/449}=6,552$, $p<.05$), bilgi ($F_{8/449}=3,260$, $p<.05$) ve etki ($F_{8/449}=5,534$, $p<.05$) boyutlarında anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için varyanslar homojen olduğunda kullanılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD ve Scheffe testleri kullanılmıştır.

Yapılan analizlere göre Güzel Sanatlar Fakültesi ($X_{ort}=2,90$) öğrencilerinin içsel dini motivasyon düzeyleri İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,35$) öğrencilerine göre daha düşüktür. İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,35$) öğrencilerinin içsel dini motivasyon düzeyleri Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,57$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,50$) öğrencilerine göre ise daha yüksektir (Tablo 3.4).

Güzel Sanatlar Fakültesi ($X_{ort}=2,52$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,09$) öğrencilerine göre daha düşüktür. İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,09$) öğrencilerinin Dindarlık

Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,00$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=2,96$) öğrencilerine göre ise daha yüksektir. Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü ($X_{ort}=3,76$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,00$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.5).

Güzel Sanatlar Fakültesi ($X_{ort}=2,85$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,37$) öğrencilerine göre daha düşüktür. İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,37$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,48$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,18$) öğrencilerine göre ise daha yüksektir (Tablo 3.5).

İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,29$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin duygu alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,49$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,57$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.5).

İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,74$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin bilgi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,48$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,45$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.5).

Güzel Sanatlar Fakültesi ($X_{ort}=3,16$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,41$) öğrencilerine göre daha düşüktür. İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=4,41$) öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,82$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,67$) öğrencilerine göre ise daha yüksektir (Tablo 3.5).

Sezgin (2016: 63) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer bütün fakültelere (Eğitim, Ziraat, İİBF, Sağlık, Adalet, Teknik, Mühendislik, Edebiyat) göre dindarlığın bilgi boyutunda anlamlı düzeyde ortalamalarının yüksek olduğu; Davranış boyutunda ise İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle Eğitim, Mühendislik ve İİBF ve Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında fark görülmüş. İnanç boyutunda ise İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle Eğitim ve Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında fark görülmüştür.

Çavuşoğlu ve Bayram (2017: 86) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin içsel ve dışsal dindarlık düzeylerinin diğer fakülte öğrencilerine (İİBF, Fen Edebiyat, Mühendislik) göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Karayığit (2017: 104) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Tıp ve Güzel Sanatlar Fakülteleri öğrencilerinin dindarlık puan ortalamalarında anlamlı fark bulunduğu ve Tıp Fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyinin, Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öztürk'ün (2017: 55) çalışmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisinde okuyan öğrenciler ile Fen Bilimlerinde, İktisadi İdari Bilimlerde ve Edebiyat Fakültesi'nde okuyan öğrenciler arasında; Eğitim Fakültesinde okuyan öğrencilerle Fen Bilimlerinde ve Edebiyat Fakültesi'nde okuyan öğrenciler arasında; İlahiyat Fakültesi'nde okuyan öğrencilerle Fen Bilimlerinde, Yabancı Dillerde, İktisadi İdari Bilimlerde, Edebiyat Fakültesi'nde ve Bilgisayar Mühendisliğinde okuyan öğrenciler arasında; Yabancı Dillerde okuyan öğrenciler ile Edebiyat Fakültesi'nde okuyan öğrenciler arasında, istatistikî açıdan oldukça anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Turan ve İyibilgin (2018: 417) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Sosyoloji Bölümü, Tıp Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerine göre dindarlık düzeyleri daha yüksek; Sosyoloji Bölümü ve Tıp Fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu veriler üniversite düzeyinde dini ağırlıklı eğitim alan öğrencilerin dindarlık düzeylerinin almayanlara nazaran daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Turan ve İyibilgin, 2018: 417).

Güleç'in (2018: 348) çalışmasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelere (Astronomi, Çevre Mühendisliği, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Hukuk, Makine Mühendisliği, PDR, Türk Dili ve Edebiyatı) göre dindarlık düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Tıp Fakültesi öğrencilerinin de İlahiyat Fakültesi hariç diğer tüm fakültelerdeki öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek ortalamalara sahip olduğu belirlenmiştir.

Öztürk Akyıldız (2019: 47) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İlahiyat öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin anlamlı şekilde Psikoloji öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Duran (2020: 99-100) tarafından gerçekleştirilen çalışmada İlahiyat Fakültesinde öğrenim görenler ile diğer fakültelerde (Tıp Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi) öğrenim görenler arasında dindarlık bakımından

anlamli düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin dindarlık seviyesinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu görölmüştür.

Az ve Acar (2020: 761-762) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, İslami İlimler Fakóltesi ve Edebiyat Fakóltesi'nde okuyan öğrencilerin inanç, ahlak ve ibadet puanlarının, Mühendislik ve Mimarlık Fakóltesi, Sağlık Bilimleri Fakóltesi ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi'nde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamli derecede daha yüksek olduğu; İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi öğrencilerinin inanç puanlarının, Mühendislik ve Mimarlık Fakóltesinin puanlarından da anlamli derecede yüksek olduğu; İslami İlimler Fakóltesi'nin dindarlık alt boyutları ve toplam puanda Edebiyat Fakóltesi hariç diğer tüm fakólterin puanlarından anlamli derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

İslami İlimler Fakóltesi'nde okuyan öğrencilerin puanlarının diğer fakólterden yüksek olması ise, alınan eğitime ve orta öğretimdeki okullara, ailenin muhafazakar olmasına bağlı olabileceği değerlendirilmiştir (Az ve Acar, 2020: 762). Alınan eğitimin içeriğinin dindarlık düzeyini olumlu veya olumsuz etkilediği görölmektedir (Yapıcı, 2007: 211).

Literatür incelendiğinde İlahiyat Fakóltesi, İslami İlimler Fakóltesi, DKAB Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin diğer fakólte öğrencilerine göre dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu görölmektedir.

Bu sonuçlara göre *“Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları öğrenim görölen fakólteye göre anlamli farklılık gösterecektir; İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin dindarlık düzeyi diğer fakólterlerdeki öğrencilere göre daha yüksek; Güzel Sanatlar Fakóltesi öğrencilerinin dindarlık düzeyi diğer fakólterlerdeki öğrencilere göre daha düşüktür”* şeklindeki hipotez kısmen doğrulanmıştır.

3.2.4. Dindarlık Ölçekleri ile Yaşanılan Ortam Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Dindarlık Envanteri'nin alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların yaşadığı ortama göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.5'de sunulmuştur.

Tablo 3.5. Dindarlık Ortalama Puanlarının Yaşanılan Ortama Göre ANOVA Sonuçları

Yaşanılan Ortam		n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark	
İçsel Dini Motivasyon	Köyde	A	93	4,14	,93	3/454	4,901	.002*	A-B
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,66	1,07				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,82	,95				
	Yurt Dışı	D	4	4,55	,31				
İnancın Kişi Açısından Önemi	Köyde	A	93	3,74	1,13	3/454	4,876	.002*	A-B
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,14	1,26				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,41	1,13				
	Yurt Dışı	D	4	3,12	,47				
İbadet	Köyde	A	93	3,98	,91	3/454	4,987	.002*	A-B
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,52	1,05				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,67	1,02				
	Yurt Dışı	D	4	4,62	,32				
Duygu	Köyde	A	93	4,02	,96	3/454	2,313	.075	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,71	,95				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,82	,94				
	Yurt Dışı	D	4	3,33	,54				
Bilgi	Köyde	A	93	4,65	,46	3/454	,952	.415	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	4,56	,50				
	Büyük Şehirlerde	C	220	4,55	,49				
	Yurt Dışı	D	4	4,70	,28				
Etki	Köyde	A	93	4,26	,87	3/454	3,560	.014*	A-B
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,85	1,03				
	Büyük Şehirlerde	C	220	4,00	,94				
	Yurt Dışı	D	4	4,00	,67				

Tablo 3.5'e göre katılımcıların yaşadığı ortama göre dindarlık ortalama puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizinde farklılaşmanın Dindarlık Envanteri'nin duygu ($F_{3/454}=2,313$, $p>.05$) ve bilgi ($F_{3/454}=,952$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin yaşadığı ortama göre dindarlık ortalama puanlarındaki farklılaşmanın içsel dini motivasyon ($F_{3/454}=4,901$, $p<.05$), inancın kişi açısından önemi ($F_{3/454}=4,876$,

$p<.05$), ibadet ($F_{3/454}=4,987$, $p<.05$) ve etki ($F_{3/454}=3,560$, $p<.05$) boyutlarında anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Farkların tespit edilmesine yönelik yapılan analizlere göre Köyde ($X_{ort}=4,03$) yaşayanların içsel dini motivasyon düzeyleri Küçük Şehirlerde ($X_{ort}=2,90$) yaşayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3.5).

Köyde ($X_{ort}=3,74$) yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde ($X_{ort}=3,14$) yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir (Tablo 3.5).

Köyde ($X_{ort}=3,98$) yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde ($X_{ort}=3,52$) yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir (Tablo 3.5).

Köyde ($X_{ort}=4,26$) yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde ($X_{ort}=3,85$) yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir (Tablo 3.5).

Tokur'un (2011: 174-175) çalışmasında toplam dindarlık, motivasyon, duygu ve ibadet boyutlarında (yalnız inanç boyutu hariç) köyde oturanların skorlarının şehir merkezinde oturanlara göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gencer (2019: 161) tarafından gerçekleştirilen çalışmada genel dindarlık, inanç ve önemi, ibadet ve duygu boyutlarında (sadece etki boyutu hariç) farklılığın köyde yaşayan kişiler ile ilçede yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar lehine; ilçede ikamet edenler ile il merkezinde yaşayanlar arasında il merkezinde yaşayanlar lehine; il merkezinde ikamet eden hastalar ile ilçede ikamet edenler arasında il merkezinde yaşayan hastalar lehine olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde çalışmada elde edilen bulgularla benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Bu sonuçlara göre *“Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları yaşanan ortama göre anlamlı farklılık gösterecektir; köyde yaşayanların küçük şehirlerde, büyük şehirlerde ve yurt dışında yaşayanlara göre dindarlık düzeyi daha yüksektir”* şeklindeki hipotez kısmen doğrulanmıştır.

3.2.5. Dindarlık Ölçekleri ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Dindarlık Envanteri'nin alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.6'da sunulmuştur.

Tablo 3.6. Dindarlık Ortalama Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey		n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
İçsel Dini Motivasyon	Düşük	A 40	3,77	1,02				
	Orta	B 370	3,90	,96	2/455	4,399	.013*	B-C
	Yüksek	C 48	3,45	1,17				
İnancın Kişi Açısından Önemi	Düşük	A 40	3,54	1,16				
	Orta	B 370	3,44	1,17	2/455	4,989	.007*	A-C B-C
	Yüksek	C 48	2,89	1,20				
İbadet	Düşük	A 40	3,60	,95				
	Orta	B 370	3,74	,99	2/455	2,715	.067	-
	Yüksek	C 48	3,39	1,25				
Duygu	Düşük	A 40	3,61	1,02				
	Orta	B 370	3,90	,90	2/455	6,490	.002*	B-C
	Yüksek	C 48	3,42	1,17				
Bilgi	Düşük	A 40	4,50	,54				
	Orta	B 370	4,61	,44	2/455	5,285	.005*	B-C
	Yüksek	C 48	4,38	,68				
Etki	Düşük	A 40	3,92	1,00				
	Orta	B 370	4,05	,94	2/455	2,351	.096	-
	Yüksek	C 48	3,75	1,06				

Tablo 3.6'ya göre katılımcıların algıladıkları aile sosyo-ekonomik düzeylerine göre dindarlık ortalama puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizinde farklılaşmanın Dindarlık Envanteri'nin ibadet ($F_{2/455}=2,715$, $p>.05$) ve etki ($F_{2/455}=2,351$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin algıladıkları aile sosyo-ekonomik düzeylerine göre dindarlık ortalama puanlarındaki farklılaşmanın içsel dini motivasyon ($F_{2/455}=4,399$, $p<.05$), inancın kişi açısından önemi ($F_{2/455}=4,989$, $p<.05$), duygu ($F_{2/455}=6,490$, $p<.05$) ve bilgi ($F_{2/455}=5,285$, $p<.05$) boyutlarında anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Farkların tespit edilmesine yönelik yapılan analizlere göre ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta ($X_{ort}=3,90$) olarak algılayanların içsel dini motivasyon düzeyleri ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek ($X_{ort}=3,45$) olarak algılayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3.6).

Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta ($X_{ort}=3,44$) olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek ($X_{ort}=2,89$) olarak algılayanlara göre daha yüksektir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini düşük ($X_{ort}=3,54$) olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek ($X_{ort}=2,89$) olarak algılayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3.6).

Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta ($X_{ort}=3,90$) olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin duygu alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek ($X_{ort}=3,42$) olarak algılayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3.6).

Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta ($X_{ort}=4,61$) olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin bilgi alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek ($X_{ort}=4,38$) olarak algılayanlara göre daha yüksektir (Tablo 3.6).

Ayten (2004: 87), Karayığit (2017: 106), Gencer (2019: 158) ve Kalgı (2021: 108) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda gelir durumu ile dindarlık arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kımtır (2008: 194) ve Yağız (2021: 49) tarafından gerçekleştirilen çalışmada gelir durumu yüksek olanların, orta veya düşük olanlara göre dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kızılgeçit (2011: 181), Işık (2018: 114) ve Yüksel ve arkadaşları (2021: 1117), tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda sosyo-ekonomik düzey ile dindarlık arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Literatür incelendiğinde sosyo-ekonomik düzeyin dindarlıkla olan ilişkisinde de cinsiyette olduğu gibi farklı sonuçlar görülmektedir. Bu kapsamda sosyo-ekonomik düzeyin dindarlığı pozitif anlamda etkilediği görülürken, negatif ilişki ve herhangi bir ilişkinin olmadığı çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu sonuçlara göre “*Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık gösterecektir; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanların orta ve yüksek olanlara; sosyo-ekonomik düzeyi orta olanların yüksek olanlara göre dindarlık düzeyi daha yüksektir*” şeklindeki hipotez kısmen doğrulanmıştır.

3.3. ENNEAGRAM’A (KİŞİLİK) İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

3.3.1. Enneagram Kişilik Tipleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-Testi analiz sonuçları Tablo 3.7’de sunulmuştur.

Tablo 3.7. EKÖ Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet		n	X_{ort}	ss	t	p
Tip 1	Kadın	341	2,95	,70	-,193	.847
	Erkek	117	2,97	,68		
Tip 2	Kadın	341	2,87	,67	,229	.819
	Erkek	117	2,86	,66		
Tip 3	Kadın	341	2,75	,68	-1,068	.286
	Erkek	117	2,83	,66		
Tip 4	Kadın	341	3,11	,61	2,985	.003*
	Erkek	117	2,91	,64		
Tip 5	Kadın	341	2,88	,67	-2,065	.039*
	Erkek	117	3,03	,58		
Tip 6	Kadın	341	3,24	,53	,085	.932
	Erkek	117	3,23	,57		

Tablo 3.7. (Devamı)

Tip 7	Kadın	341	2,85	,67	-1,381	.168
	Erkek	117	2,95	,63		
Tip 8	Kadın	341	2,74	,78	-1,296	.196
	Erkek	117	2,85	,76		
Tip 9	Kadın	341	2,95	,60	-1,921	.055
	Erkek	117	3,08	,59		

Tablo 3.7'ye göre örneklemin Enneagram Kişilik Ölçeği ortalama puanlarının cinsiyet durumlarına göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($t_{456}=-,193$, $p>.05$), Tip 2 (Yardımcı) ($t_{456}=,229$, $p>.05$), Tip 3 (Başaran) ($t_{456}=-1,068$, $p>.05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($t_{456}=,085$, $p>.05$), Tip 7 (Maceracı) ($t_{456}=-1,381$, $p>.05$), Tip 8 (Reis) ($t_{456}=-1,296$, $p>.05$) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) ($t_{456}=-1,921$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

İlişkisiz örneklem t testi sonucunda EKÖ ve cinsiyet arasındaki farkın Tip 4 (Özgün) ($t_{456}=2,985$, $p<.05$) ve Tip 5 (Gözlemci) ($t_{456}=-2,065$, $p<.05$) alt boyutlarında anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre Tip 4 (Özgün) kişilik özellikleri kadınlarda ($X_{ort}=3,11$) erkeklere ($X_{ort}=2,91$) göre daha yüksek ve Tip 5 (Gözlemci) kişilik özellikleri erkeklerde ($X_{ort}=3,03$) kadınlara ($X_{ort}=2,88$) göre daha yüksektir (Tablo 3.7).

Erik (2016: 76) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dört numaralı kişilik tipinin (Özgün) kadınlarda, beş numaralı kişilik tipinin (Gözlemci) erkeklerde daha sık olduğu görülmüştür.

Komasi ve arkadaşları (2016: 471) tarafından gerçekleştirilen Ki-Kare analizi sonucunda Tip-1 ve Tip-5 kişilik tiplerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya konulmuştur.

Erçin'in (2018: 50) çalışmasında kişilik tiplerinin kadınlar ve erkeklerde farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, kadınlarla erkeklerin istatistiksel olarak farklı kişilik tiplerine sahip olduğu saptanmış ve kadınların %7,9'u Tip 3'te (Başaran) yer alırken, erkeklerden %16,1'inin Tip 3 (Başaran) kategorisinde yer aldığı ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Ateş (2019: 38) tarafından yapılan çalışmada DTM1 (kusursuzluğu arayan mizaç), DTM2 (duyguları hissetmeyi arayan mizaç) ve DTM6 (entelektüel dinginlik arayan mizaç) kadınlarda daha yüksek bulunmuştur. DTM8 (mutlak güç arayan mizaç) ise erkeklerde daha yüksek olarak saptanmıştır.

Kurt (2019: 133) tarafından yapılan araştırmaya katılan satış personellerinin cinsiyet değişkeni ile sahip oldukları Enneagram ana kişilik tipleri arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede bir farklılık tespit edilememiştir.

Erkan'ın (2020: 146) çalışmasında Enneagram kişilik tiplerinin, cinsiyet değişkenine göre incelenmesine yönelik yapılan Ki-Kare testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Yüksel ve Kızılgeçit (2021: 28) tarafından yapılan çalışmada Enneagram kişilik tiplerinden Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Koyuncu (2021: 76) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Enneagram Kişilik Ölçeği Tip 7 (Maceracı) ve Tip 8 (Reis) alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Buna göre her iki alt boyutta da erkeklerin ortalama puanlarının kadınların ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bozik (2021: 40) tarafından yapılan Ki-Kare testi sonucunda Enneagram kişilik tipleri ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kaderoğlu'nun (2022: 53) çalışmasında Enneagram kişilik tipleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılığın bulunup bulunmadığını ölçmek amacıyla yapılan parametrik olmayan Mann Whitney U testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında farklı Enneagram kişilik tipleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre *“Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterecektir; yumuşak mizaçlar kadınlarda daha yüksek; baskın mizaçlar ise erkeklerde daha yüksektir”* şeklindeki hipotez Tip 4 (Özgün) açısından bakıldığında kısmen doğrulanmıştır.

Öte yandan kişilik tiplerinin tanımları evrenselidir ve hiçbir kişilik tipi kadınlara veya erkeklere özgü olmadığından dolayı kadınlar için de erkekler için de geçerlidir.

(Riso, 2003: 35-36). Ancak yapılan çalışmada nicel yöntem kullanılmasına ve Enneagram kişilik modelinin sağlıklı, sağlıksız, stres ve rahat hattı vb. dinamik ve karmaşık bir yapısının olmasına bağlı olarak cinsiyetle Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

3.3.2. Enneagram Kişilik Tipleri ile Enneagram Bilgisi Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların Enneagram bilgisine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-Testi analiz sonuçları Tablo 3.8’de sunulmuştur.

Tablo 3.8. EKÖ Ortalama Puanlarının Enneagram Bilgisine Göre t-Testi Sonuçları

Enneagram Bilgisi		n	X _{ort}	Ss	t	p
Tip 1	Evet	75	2,96	,72	,050	.960
	Hayır	383	2,96	,69		
Tip 2	Evet	75	2,82	,64	-,649	.516
	Hayır	383	2,88	,67		
Tip 3	Evet	75	2,65	,71	-1,650	.100
	Hayır	383	2,79	,67		
Tip 4	Evet	75	3,11	,65	,732	.464
	Hayır	383	3,05	,62		
Tip 5	Evet	75	3,01	,65	1,359	.175
	Hayır	383	2,90	,65		
Tip 6	Evet	75	3,23	,57	-,080	.936
	Hayır	383	3,24	,54		
Tip 7	Evet	75	2,66	,68	-3,047	.002*
	Hayır	383	2,91	,65		
Tip 8	Evet	75	2,60	,78	-2,032	.043*
	Hayır	383	2,80	,78		
Tip 9	Evet	75	3,00	,71	,228	.820
	Hayır	383	2,98	,58		

Tablo 3.8'e göre Enneagram Kişilik Ölçeği ortalama puanlarının Enneagram bilgisi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($t_{456}=,050$, $p>.05$), Tip 2 (Yardımcı) ($t_{456}=-,649$, $p>.05$), Tip 3 (Başaran) ($t_{456}=-1,650$, $p>.05$), Tip 4 (Özgün) ($t_{456}=,732$, $p>.05$), Tip 5 (Gözlemci) ($t_{456}=-1,359$, $p>.05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($t_{456}=-,080$, $p>.05$) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) ($t_{456}=,2228$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

İlişkisiz örneklem t testi sonucunda EKÖ ve Enneagram bilgisi arasındaki farkın Tip 7 (Maceracı) ($t_{456}=-3,047$, $p<.05$) ve Tip 8 (Reis) ($t_{456}=-2,032$, $p<.05$) alt boyutlarında anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre Tip 7 (Maceracı) kişilik özellikleri Enneagram kişilik modelini duymayanlarda ($X_{ort}=2,91$) duyanlara ($X_{ort}=2,66$) göre daha yüksek ve Tip 8 (Reis) kişilik özellikleri Enneagram kişilik modelini duymayanlarda ($X_{ort}=2,80$) duyanlara ($X_{ort}=2,60$) göre daha yüksektir (Tablo 3.8).

Gökkaya (2020: 81) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 300 kişilik örneklemde 110 kişi “hiç bilmiyorum”, 17 kişi “kararsızım” ve 173 kişi “biliyorum” şeklinde Enneagram bilgisine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Bu sonuçlara göre *“Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları Enneagram bilgisine göre anlamlı farklılık gösterecektir. Enneagram bilgisi yüksek olanların mizacı; kişisel gelişime ve kendisine odaklanma eğilimi yüksek olan mizaçlardır”* şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır.

3.3.3. Enneagram Kişilik Tipleri ile Fakülte Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların öğrenim gördüğü fakülteye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.9'da sunulmuştur.

Tablo 3.9. EKÖ Ortalama Puanlarının Fakülteye Göre ANOVA Sonuçları

	Fakülte	n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
Tip 1	Güzel Sanatlar	A	12	2,80	,59			
	İlahiyat Fakültesi	B	73	3,04	,72			
	Tarih Bölümü	C	53	3,07	,62			
	Tıp Fakültesi	D	135	2,88	,64			
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,70	,81	8/449	2,967	.003*
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,07	,61			D-I E-I
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,00	,89			
	PDR	H	32	2,83	,81			
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,34	,53			
Tip 2	Güzel Sanatlar	A	12	2,58	,60			
	İlahiyat Fakültesi	B	73	3,01	,72			
	Tarih Bölümü	C	53	2,62	,68			
	Tıp Fakültesi	D	135	2,83	,63			
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,83	,71	8/449	2,573	.009*
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,04	,57			B-C C-F
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,92	,55			
	PDR	H	32	2,80	,62			
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,06	,70			
Tip 3	Güzel Sanatlar	A	12	2,58	,85			
	İlahiyat Fakültesi	B	73	2,81	,75			
	Tarih Bölümü	C	53	2,78	,71			
	Tıp Fakültesi	D	135	2,71	,70			
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,70	,63	8/449	1,695	.097
	Fen Öğretmenliği	F	52	2,88	,60			-
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,78	,51			
	PDR	H	32	2,61	,64			
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,12	,49			
Tip 4	Güzel Sanatlar	A	12	3,11	,70			
	İlahiyat Fakültesi	B	73	3,10	,65			
	Tarih Bölümü	C	53	3,00	,56			
	Tıp Fakültesi	D	135	2,96	,66			
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,07	,62	8/449	1,435	.179
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,28	,55			-
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,05	,61			
	PDR	H	32	3,06	,53			
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,10	,61			

Tablo 3.9. (Devamı)

Tip 5	Güzel Sanatlar	A	12	3,13	,55				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	2,97	,67				
	Tarih Bölümü	C	53	3,04	,68				
	Tıp Fakültesi	D	135	2,87	,62				
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,72	,69	8/449	1,490	.158	-
	Fen Öğretmenliği	F	52	2,92	,67				
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,94	,48				
	PDR	H	32	2,89	,68				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,10	,57				
Tip 6	Güzel Sanatlar	A	12	3,11	,49				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	3,31	,63				
	Tarih Bölümü	C	53	3,36	,49				
	Tıp Fakültesi	D	135	3,12	,54				
	Mimarlık Bölümü	E	55	3,13	,54	8/449	3,094	.002*	D-I E-I
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,35	,45				
	Hukuk Fakültesi	G	17	3,17	,60				
	PDR	H	32	3,15	,55				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,52	,33				
Tip 7	Güzel Sanatlar	A	12	3,05	,76				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	2,94	,75				
	Tarih Bölümü	C	53	3,00	,58				
	Tıp Fakültesi	D	135	2,71	,63				
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,89	,68	8/449	2,317	.019*	-
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,02	,62				
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,78	,53				
	PDR	H	32	2,73	,67				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,08	,56				
Tip 8	Güzel Sanatlar	A	12	2,75	,68				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	2,83	,81				
	Tarih Bölümü	C	53	2,85	,75				
	Tıp Fakültesi	D	135	2,66	,81				
	Mimarlık Bölümü	E	55	2,80	,89	8/449	,920	.499	-
	Fen Öğretmenliği	F	52	2,88	,63				
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,80	,72				
	PDR	H	32	2,60	,73				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	2,93	,75				

Tablo 3.9. (Devamı)

	Güzel Sanatlar	A	12	2,86	,57				
	İlahiyat Fakültesi	B	73	3,09	,65				
	Tarih Bölümü	C	53	3,02	,53				
	Tıp Fakültesi	D	135	2,94	,63				
Tip 9	Mimarlık Bölümü	E	55	2,89	,61	8/449	1,154	.326	-
	Fen Öğretmenliği	F	52	3,07	,59				
	Hukuk Fakültesi	G	17	2,74	,53				
	PDR	H	32	3,01	,53				
	Sosyoloji Bölümü	I	29	3,08	,57				

Tablo 3.9'a göre öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülteye göre kişilik tiplerindeki farklılaşmanın Tip 3 (Başaran) ($F_{8/449}=1,695$, $p>.05$), Tip 4 (Özgün) ($F_{8/449}=1,435$, $p>.05$), Tip 5 (Gözlemci) ($F_{8/449}=1,490$, $p>.05$), Tip 8 (Reis) ($F_{8/449}=,920$, $p>.05$) ve Tip 9'da (Uzlaşmacı) ($F_{8/449}=1,154$, $p>.05$) anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Örneklemin kişilik özelliklerinden Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($F_{8/449}=2,967$, $p<.05$), Tip 2 (Yardımcı) ($F_{8/449}=2,573$, $p<.05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($F_{8/449}=3,094$, $p<.05$) ve Tip 7 (Maceracı) ($F_{8/449}=2,317$, $p<.05$) alt boyutları ortalama puanlarının fakülte değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için varyanslar homojen olduğunda kullanılan çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD ve Scheffe testleri kullanılmıştır. Buna göre Tip 7 (Maceracı) alt boyutunda herhangi bir sonuç alınamamıştır.

Yapılan analizlere göre Sosyoloji Bölümü ($X_{ort}=3,34$) öğrencilerinin Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özellikleri Tıp Fakültesi ($X_{ort}=2,88$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=2,70$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.9).

İlahiyat Fakültesi ($X_{ort}=3,01$) ve Fen Bilgisi Öğretmenliği ($X_{ort}=3,04$) Bölümü öğrencilerinin Tip 2 (Yardımcı) kişilik özellikleri Tarih Bölümü ($X_{ort}=2,62$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.9).

Sosyoloji Bölümü ($X_{ort}=3,52$) öğrencilerinin Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özellikleri Tıp Fakültesi ($X_{ort}=3,12$) ve Mimarlık Bölümü ($X_{ort}=3,13$) öğrencilerine göre daha yüksektir (Tablo 3.9).

Ateş'in (2019: 39) çalışmasında sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni şeklindeki sınıflandırma üzerinden kişilik tiplerindeki farklılaşmayı ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen t-testi analizinde tiplerin branş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır.

Erkan (2020: 153) tarafından İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'ndeki 513 öğretmen adayının katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada yapılan Ki-Kare testi sonucunda; Enneagram kişilik tipleri ile okunan program türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara göre *“Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı farklılık gösterecektir; Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Tip 4 (Özgün) kişilik özellikleri daha yüksek; Tıp Fakültesi ve Hukuk Fakültesi öğrencilerinin Tip 3 (Başaran) kişilik özellikleri daha yüksektir”* şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır.

3.3.4. Enneagram Kişilik Tipleri ile Yaşanılan Ortam Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların yaşadığı ortama göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.10'da sunulmuştur.

Tablo 3.10. EKÖ Ortalama Puanlarının Yaşanılan Ortama Göre ANOVA Sonuçları

Yaşanılan Ortam		n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
Tip 1	Köyde	A 93	3,03	,79	3/454	,857	.464	-
	Küçük Şehirlerde	B 141	2,96	,67				
	Büyük Şehirlerde	C 220	2,91	,68				
	Yurt Dışı	D 4	3,25	,16				
Tip 2	Köyde	A 93	2,89	,64	3/454	2,827	.038*	C-B
	Küçük Şehirlerde	B 141	2,74	,68				
	Büyük Şehirlerde	C 220	2,94	,65				
	Yurt Dışı	D 4	2,66	,98				

Tablo 3.10. (Devamı)

Tip 3	Köyde	A	93	2,72	,70	3/454	,517	.670	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	2,74	,69				
	Büyük Şehirlerde	C	220	2,81	,67				
	Yurt Dışı	D	4	2,91	,73				
Tip 4	Köyde	A	93	3,01	,59	3/454	,418	.740	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,04	,64				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,09	,62				
	Yurt Dışı	D	4	3,00	,98				
Tip 5	Köyde	A	93	2,87	,66	3/454	,987	.398	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	2,93	,68				
	Büyük Şehirlerde	C	220	2,93	,62				
	Yurt Dışı	D	4	3,41	,41				
Tip 6	Köyde	A	93	3,30	,52	3/454	,863	.460	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	3,19	,59				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,24	,52				
	Yurt Dışı	D	4	3,41	,31				
Tip 7	Köyde	A	93	2,87	,75	3/454	,046	.987	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	2,87	,62				
	Büyük Şehirlerde	C	220	2,87	,63				
	Yurt Dışı	D	4	3,00	1,27				
Tip 8	Köyde	A	93	2,69	,78	3/454	,462	.709	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	2,78	,76				
	Büyük Şehirlerde	C	220	2,80	,80				
	Yurt Dışı	D	4	2,91	,83				
Tip 9	Köyde	A	93	2,91	,61	3/454	1,293	.276	-
	Küçük Şehirlerde	B	141	2,97	,60				
	Büyük Şehirlerde	C	220	3,01	,60				
	Yurt Dışı	D	4	3,41	,41				

Tablo 3.10'a göre katılımcıların yaşadığı ortama göre EKÖ alt boyutları ortalama puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizinde farklılaşmanın Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($F_{3/454}=,857$, $p>.05$), Tip 3 (Başaran) ($F_{3/454}=,517$, $p>.05$), Tip 4 (Özgün) ($F_{3/454}=,418$, $p>.05$), Tip 5 (Gözlemci) ($F_{3/454}=,987$,

$p>.05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($F_{3/454}=,863$, $p>.05$), Tip 7 (Maceracı) ($F_{3/454}=,046$, $p>.05$), Tip 8 (Reis) ($F_{3/454}=,462$, $p>.05$) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) ($F_{3/454}=1,293$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Örneklemin kişilik özelliklerinden Tip 2 (Yardımcı) ($F_{3/454}=2,827$, $p<.05$) alt boyutu ortalama puanlarının yaşanılan ortam değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için yapılan post hoc analizine göre büyük şehirlerde yaşayanların ($X_{ort}=2,94$) Tip 2 (Yardımcı) kişilik özellikleri, küçük şehirlerde yaşayanlara ($X_{ort}=2,74$) göre daha yüksektir (Tablo 3.10).

Erkan'ın (2020: 151) çalışmasında Enneagram kişilik tipleri ile kişinin büyüdüğü yer (köy, kasaba, şehir, büyükşehir, yurt dışı) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Bozik'in (2021: 47) çalışmasında da yapılan Ki-Kare analizine göre Enneagram Kişilik Tipleri ve büyüyen yer (köy, kasaba, şehir, büyükşehir, yurtdışı) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Yüksel ve Kızılgeçit (2021: 29) tarafından gerçekleştirilen çalışmada büyük şehirlerde yaşayanların Tip 4 (Özgün) kişilik özelliklerinin, küçük şehirlerde yaşayanlara ve köyde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlara göre *“Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları yaşanılan ortama göre anlamlı farklılık göstermeyecektir”* şeklindeki hipotez kısmen doğrulanmıştır.

3.3.5. Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları Tablo 3.11'de sunulmuştur.

Tablo 3.11. EKÖ Ortalama Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey		n	X _{ort}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
Tip 1	Düşük	A 40	3,00	,68				
	Orta	B 370	2,97	,69	2/455	1,217	.297	-
	Yüksek	C 48	2,81	,78				
Tip 2	Düşük	A 40	2,83	,72				
	Orta	B 370	2,87	,66	2/455	,105	.900	-
	Yüksek	C 48	2,85	,69				
Tip 3	Düşük	A 40	2,85	,78				
	Orta	B 370	2,74	,65	2/455	2,338	.098	-
	Yüksek	C 48	2,95	,76				
Tip 4	Düşük	A 40	2,91	,77				
	Orta	B 370	3,06	,61	2/455	1,400	.248	-
	Yüksek	C 48	3,13	,61				
Tip 5	Düşük	A 40	2,92	,63				
	Orta	B 370	2,93	,65	2/455	,700	.497	-
	Yüksek	C 48	2,81	,64				
Tip 6	Düşük	A 40	3,30	,57				
	Orta	B 370	3,23	,53	2/455	,342	.710	-
	Yüksek	C 48	3,22	,60				
Tip 7	Düşük	A 40	2,78	,75				
	Orta	B 370	2,88	,66	2/455	,449	.639	-
	Yüksek	C 48	2,88	,57				
Tip 8	Düşük	A 40	2,76	,80				
	Orta	B 370	2,75	,77	2/455	1,930	.146	-
	Yüksek	C 48	2,98	,83				
Tip 9	Düşük	A 40	2,97	,62				
	Orta	B 370	2,98	,60	2/455	,051	.951	-
	Yüksek	C 48	3,01	,58				

Tablo 3.11'e göre katılımcıların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyini algı biçimlerine göre EKÖ alt boyutları ortalama puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını

belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizinde farklılaşmanın Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($F_{2/455}=1,217$, $p>.05$), Tip 2 (Yardımcı) ($F_{2/455}=,105$, $p>.05$), Tip 3 (Başaran) ($F_{2/455}=2,338$, $p>.05$), Tip 4 (Özgün) ($F_{2/455}=1,400$, $p>.05$), Tip 5 (Gözlemci) ($F_{2/455}=,700$, $p>.05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($F_{2/455}=,342$, $p>.05$), Tip 7 (Maceracı) ($F_{2/455}=,449$, $p>.05$), Tip 8 (Reis) ($F_{2/455}=1,930$, $p>.05$) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) ($F_{2/455}=,051$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Kurt (2019: 135) tarafından gerçekleştirilen çalışmada satış sorumlularının gelir durumu değişkeni açısından sahip oldukları kişilik tipleri arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede bir farklılık tespit edilememiştir.

Bozik (2021: 41) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Enneagram 1, 2, 6, 7, 9 numaralı kişilik tipine sahip bireylerin gelir durumları iyi durumda yoğunlaşmakta iken 8 numaralı kişilik tipine sahip bireyler çok iyi gelir durumunda yoğunlaşmaktadır. 3, 4 ve 5 numaralı kişilik tipine sahip bireylerin gelir durumu büyük oranda orta, iyi ve çok iyi durumlarda benzer dağılmaktadır. Buna göre Enneagram kişilik tipleri ile gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Yüksel ve Kızılgeçit'in (2021: 30) çalışmasında ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanların orta düzeyde algılayanlara göre Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Koyuncu (2021: 93) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutlarında gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir.

Kaderoğlu (2022: 61) tarafından gerçekleştirilen çalışmada gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların Tip 7 (Maceracı) kişilik tipi daha yüksek çıkarken gelir düzeyi düşük olan katılımcıların diğer tüm katılımcılara göre Tip 7 (Maceracı) kişilik tipi daha düşük çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre *“Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermeyecektir”* şeklindeki hipotez doğrulanmıştır.

3.4. DİNDARLIK VE ENNEAGRAM KİŞİLİK TİPİ İLİŞKİSİNE AİT BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın temel problemi doğrultusunda Enneagram kişilik tipi ve dindarlık arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.12’de sunulmuştur.

Tablo 3.12. Enneagram Kişilik Tipleri ile Dindarlık İlişkisi Korelasyon Sonuçları

		İçsel Dini Motivasyon	İnancın Kişi Açısından Önemi	İbadet	Duygu	Bilgi	Etki
Tip 1	r	,040	,064	,072	,087	,080	,068
	p	.391	.171	.124	.062	.086	.148
Tip 2	r	-,024	,045	-,031	,040	,027	,041
	p	.606	.339	.514	.397	.569	.384
Tip 3	r	-,017	,016	-,019	,016	,065	,054
	p	.716	.741	.693	.740	.164	.245
Tip 4	r	-,066	-,037	-,036	,054	,019	-,015
	p	.158	.434	.447	.247	.684	.754
Tip 5	r	-,068	-,032	-,031	-,026	-,003	,023
	p	.145	.498	.508	.581	.943	.627
Tip 6	r	,052	,065	,047	,113*	,077	,111*
	p	.270	.164	.320	.015	.099	.017
Tip 7	r	-,075	-,037	-,053	-,056	,020	-,032
	p	.108	.428	.256	.235	.676	.489
Tip 8	r	-,049	-,011	-,027	,004	,072	,026
	p	.300	.818	.570	.935	.122	.576
Tip 9	r	,052	,098*	,094*	,032	,015	,129**
	p	.263	.036	.045	.493	.743	.006

İçsel Dini Motivasyon ölçeği ve Dindarlık Envanteri’nin alt boyutları ile Enneagram Kişilik Ölçeği’nin alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analiz sonuçlarına göre Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik

özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = ,040, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = ,064, p > .05$), ibadet ($r = ,072, p > .05$), duygu ($r = ,087, p > .05$), bilgi ($r = ,080, p > .05$) ve etki ($r = ,068, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 2 (Yardımcı) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,024, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = ,045, p > .05$), ibadet ($r = -,031, p > .05$), duygu ($r = ,040, p > .05$), bilgi ($r = ,027, p > .05$) ve etki ($r = ,041, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 3 (Başaran) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,017, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = ,016, p > .05$), ibadet ($r = -,019, p > .05$), duygu ($r = ,016, p > .05$), bilgi ($r = ,065, p > .05$) ve etki ($r = ,054, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 4 (Özgün) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,066, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = -,037, p > .05$), ibadet ($r = -,036, p > .05$), duygu ($r = ,054, p > .05$), bilgi ($r = ,019, p > .05$) ve etki ($r = -,015, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 5 (Gözlemci) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,068, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = -,032, p > .05$), ibadet ($r = -,031, p > .05$), duygu ($r = -,026, p > .05$), bilgi ($r = -,003, p > .05$) ve etki ($r = ,023, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = ,052, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = ,065, p > .05$), ibadet ($r = ,047, p > .05$) ve bilgi ($r = ,077, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 7 (Maceracı) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,075, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = -,037, p > .05$), ibadet ($r = -,053, p > .05$), duygu ($r = -,056, p > .05$), bilgi ($r = ,020, p > .05$) ve etki ($r = -,032, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 8 (Reis) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = -,049, p > .05$), inancın kişi açısından önemi ($r = -,011, p > .05$), ibadet ($r = -,027, p > .05$), duygu ($r = ,004, p > .05$), bilgi ($r = ,072, p > .05$) ve etki ($r = ,026, p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliği ile içsel dini motivasyon ($r = ,052$, $p > .05$), duygu ($r = ,032$, $p > .05$) ve bilgi ($r = ,015$, $p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Tablo 3.12).

Bununla birlikte Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özelliği ile duygu ($r = ,113$, $p < .05$) ve etki ($r = ,111$, $p < .05$) boyutlarında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3.12).

Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliği ile inancın kişi açısından önemi ($r = ,098$, $p < .05$), ibadet ($r = ,094$, $p < .05$) ve etki ($r = ,129$, $p < .05$) boyutlarında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3.12).

Tablo 3.12'deki sonuçlar, katılımcıların Tip 6 (Sorgulayan) alt boyutu ortalama puanları arttıkça Dindarlık Envanteri'nin duygu ve etki alt boyutlarındaki ortalama puanlarının da arttığı şeklinde yorumlanabilir. Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyutu ortalama puanları arttıkça Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi, ibadet ve etki alt boyutlarındaki ortalama puanlarının da arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Buna göre Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özelliği arttıkça dindarlık (duygu, etki) artmaktadır. Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliği arttıkça dindarlık (inancın kişi açısından önemi, ibadet, etki) artmaktadır.

Normal dağılım göstermeyen Dindarlık Envanteri'nin İnanç alt boyutu ile Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Spearman's korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3.13. Enneagram Kişilik Tipleri ile İnanç Alt Boyutu Korelasyon Analizi

		Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Tip 9
İnanç	r	,011	-,012	-,055	-,101*	-,012	-,003	,020	-,012	,079
	p	.806	.802	.240	.030	.793	.944	.663	.802	.093

Tablo 3.13'e göre Dindarlık Envanteri'nin inanç alt boyutu ile Tip 1 (Mükemmeliyetçi) ($r = ,011$, $p > .05$), Tip 2 (Yardımcı) ($r = -,012$, $p > .05$), Tip 3 (Başaran) ($r = -,055$, $p > .05$), Tip 5 (Gözlemci) ($r = -,012$, $p > .05$), Tip 6 (Sorgulayan) ($r = -,003$, $p > .05$), Tip 7 (Maceracı) ($r = ,020$, $p > .05$), Tip 8 (Reis) ($r = -,012$, $p > .05$) ve Tip 9

(Uzlaşmacı) ($r = ,079$, $p > .05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Bununla birlikte İnanç ile Tip 4 (Özgün) ($r = -,101$, $p < .05$) kişilik özelliği arasında istatistiksel olarak negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3.13).

Tablo 3.13'deki sonuçlar, katılımcıların Tip 4 (Özgün) alt boyutu ortalama puanları arttıkça Dindarlık Envanteri'nin inanç alt boyutundaki ortalama puanlarının azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Buna göre Tip 4 (Özgün) kişilik özelliği arttıkça dindarlık (inanç) azalmaktadır.

Yüksel ve Kızılgeçit (2021: 31-32) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çok dindar olarak kendini algılayan katılımcıların Tip 5 (Gözlemci) kişilik özelliklerinin, kendisini dindar ve biraz dindar algılayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öznel dindarlık algısı çok dindar olanların biraz dindar olanlara göre Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan öznel dindarlık algısı çok dindar olanların Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliklerinin, kendisini dindar, biraz dindar ve dindar değilim şeklinde algılayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yüksel'in (2021: 342) çalışmasında ise yapılan ki-Kare analizinde Enneagram kişilik tipleri ile öznel dindarlık algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Bu sonuçlara göre *“Dindarlık Ölçekleri ve alt boyutları, Enneagram Kişilik Ölçeği alt boyutlarına göre farklılık gösterecektir; dindarlığın bilgi boyutu ile Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki; dindarlığın duygu boyutu ile Tip 2 (Yardımcı), Tip 4 (Özgün) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) arasında anlamlı ilişki; dindarlığın etki boyutu ile Tip 3 (Başaran) arasında anlamlı ilişki bulunacaktır.”* şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır.

SONUÇ

Çalışmada dindarlık ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişki ele alınırken sosyo-demografik değişkenlere göre bağımlı değişkenlerdeki farklılaşmalara da değinilmiştir.

Örneklemin Dindarlık Envanteri'nden ve İçsel Dini Motivasyon ölçeklerinden aldığı ortalama puanların ortancanın üzerindedir. Özellikle İnanç ve Bilgi alt boyutlarındaki ortalamalar çok daha yüksektir. Buna bağlı olarak örneklemdaki öğrencilerin İlahiyat Fakültesi haricinde farklı fakültelerde okumalarına rağmen İslam'ın temel inanç esaslarına dair bilgi sahibi ve inanç sahibi oldukları görülmektedir.

Öte yandan Enneagram Kişilik Ölçeği'nin alt boyutlarında ortalama puanlar incelendiğinde ise en yüksek ortalamaya sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan), Tip 4 (Özgün) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) faktörlerinde; en düşük ortalamaya ise sırasıyla Tip 8 (Reis), Tip 3 (Başaran) ve Tip 2 (Yardımcı) faktörlerinde sahip olduğu Tablo 3.1'de görülmektedir. Literatürde de benzer sonuçlara ulaşılan çalışmalar bulunmaktadır.

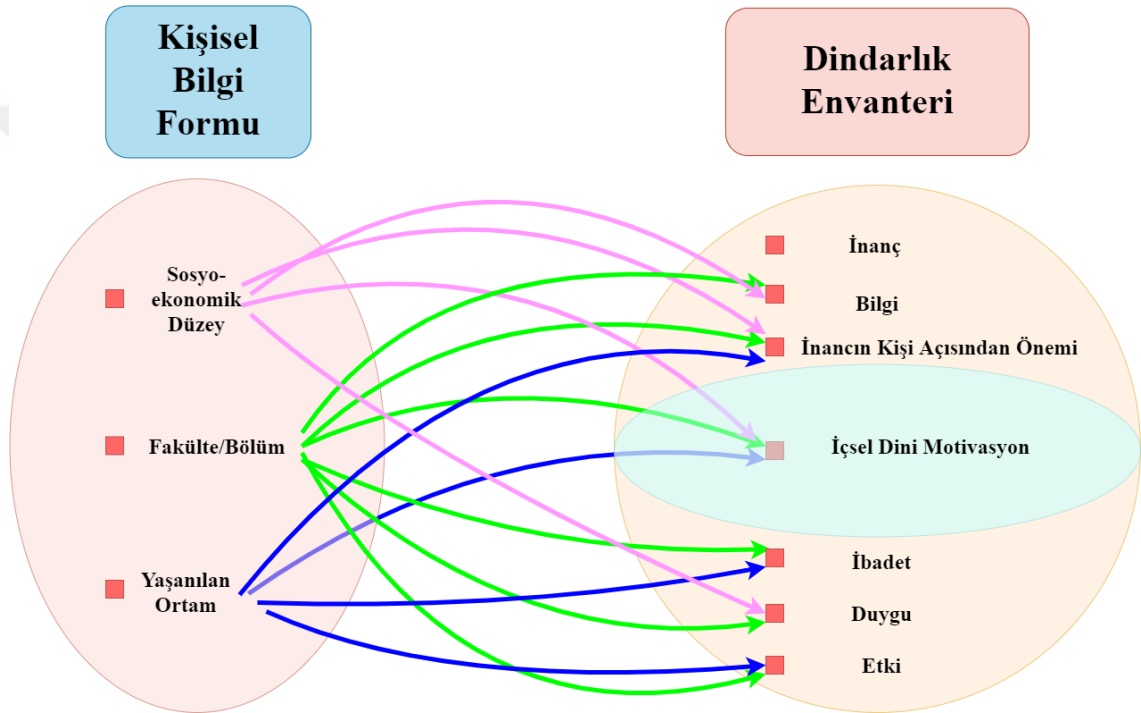
Gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre dindarlığa ilişkin;

- Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin içsel dini motivasyon düzeyleri İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha düşüktür.
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin içsel dini motivasyon düzeyleri Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre ise daha yüksektir.
- Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha düşüktür.
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre ise daha yüksektir.
- Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksektir.
- Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha düşüktür.

- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre ise daha yüksektir.
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin duygu alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre daha yüksektir.
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin bilgi alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre daha yüksektir.
- Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha düşüktür.
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre ise daha yüksektir.
- Köyde yaşayanların içsel dini motivasyon düzeyleri Küçük Şehirlerde yaşayanlara göre daha yüksektir.
- Köyde yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir.
- Köyde yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin ibadet alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir.
- Köyde yaşayanların Dindarlık Envanteri'nin etki alt boyutu ortalama puanları Küçük Şehirlerde yaşayanlara göre anlamlı seviyede daha yüksektir.
- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayanların içsel dini motivasyon düzeyleri ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanlara göre daha yüksektir.
- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanlara göre daha yüksektir.
- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini düşük olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin inancın kişi açısından önemi alt boyutu ortalama puanları

ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanlara göre daha yüksektir.

- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin duygu alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanlara göre daha yüksektir.
- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak algılayanların Dindarlık Envanteri'nin bilgi alt boyutu ortalama puanları ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanlara göre daha yüksektir.

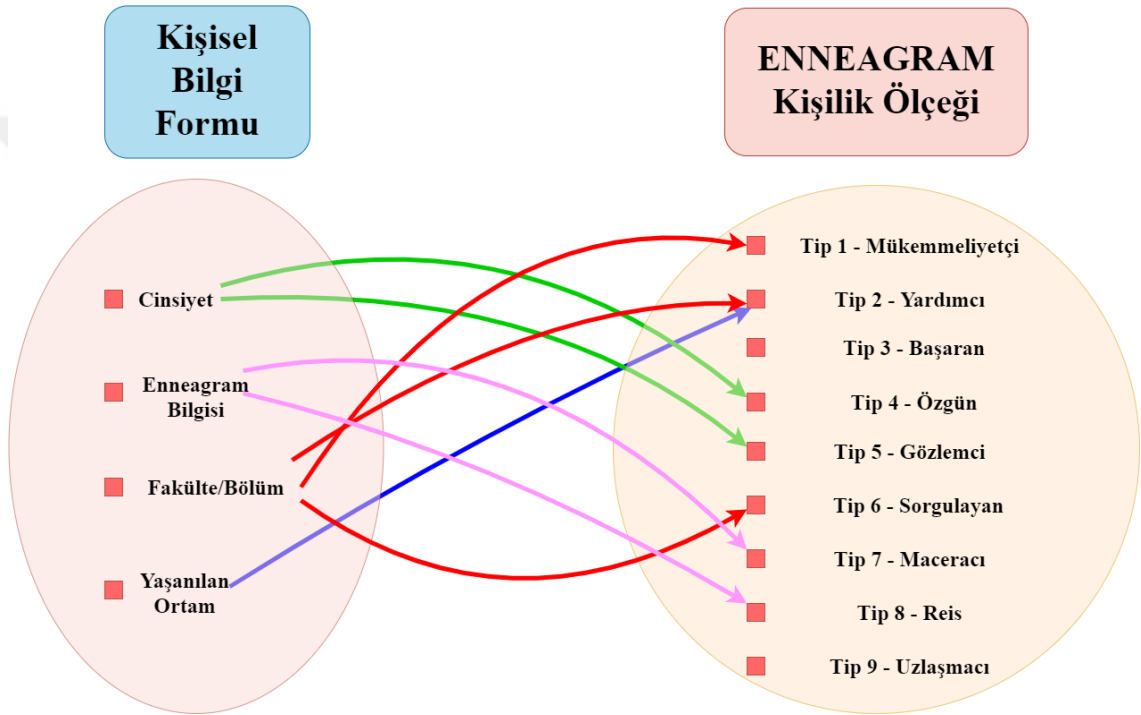

Şekil 4.1 Dindarlığa İlişkin Farklılaşma Analiz Sonuçları

Gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre Enneagram'a ilişkin;

- Tip 4 (Özgün) (Özgün) kişilik özellikleri kadınlarda erkeklere göre daha yüksektir.
- Tip 5 (Gözlemci) kişilik özellikleri erkeklerde kadınlara göre daha yüksektir.
- Tip 7 (Maceracı) kişilik özellikleri Enneagram kişilik modelini duymayanlarda duyanlara göre daha yüksektir.
- Tip 8 (Reis) kişilik özellikleri Enneagram kişilik modelini duymayanlarda duyanlara göre daha yüksektir.

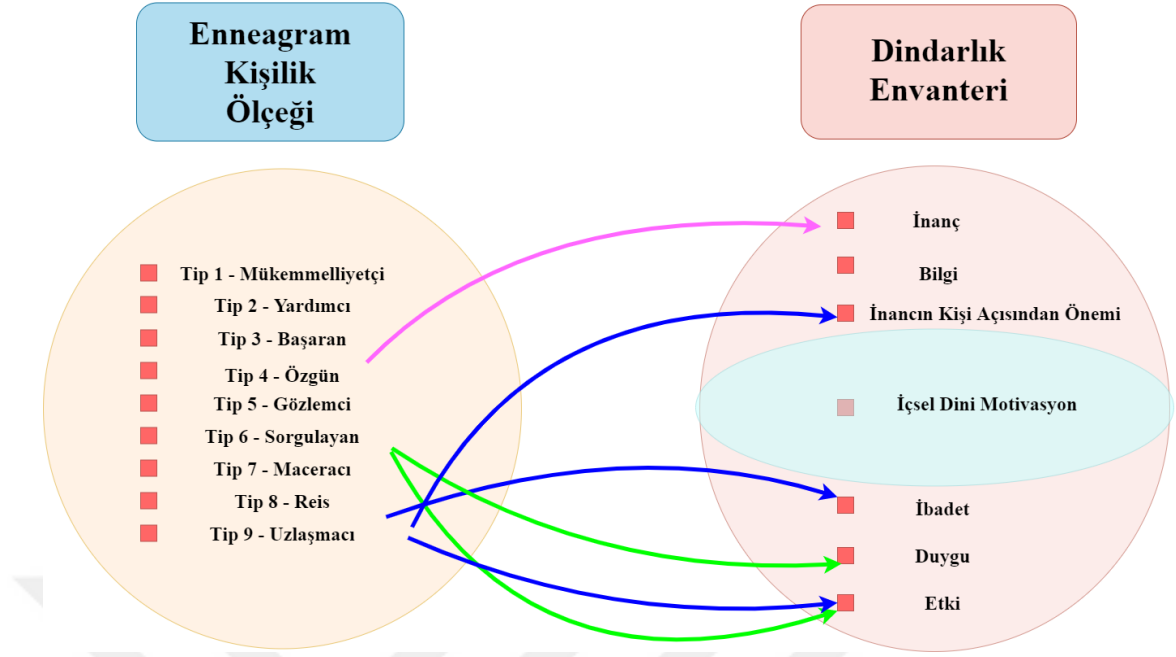
- Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özellikleri Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre daha yüksektir.
- İlahiyat Fakültesi ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin Tip 2 (Yardımcı) kişilik özellikleri Tarih Bölümü öğrencilerine göre daha yüksektir.
- Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özellikleri Tıp Fakültesi ve Mimarlık Bölümü öğrencilerine göre daha yüksektir.
- Büyük şehirlerde yaşayanların Tip 2 (Yardımcı) kişilik özellikleri, küçük şehirlerde yaşayanlara göre daha yüksektir.

Şekil 4.2. Enneagram'a İlişkin Farklılaşma Analiz Sonuçları

Gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre Dindarlık ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkiye ait;

- Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özelliği ile duygu ve etki boyutlarında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
- Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliği ile inancın kişi açısından önemi, ibadet ve etki boyutlarında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
- İnanç ile Tip 4 (Özgün) kişilik özelliği arasında istatistiksel olarak negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Şekil 4.3. Araştırmanın Korelasyon Farklılaşma Analizi Sonuçları

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özelliğinin dindarlığın duygu ve etki boyutlarıyla pozitif anlamda ilişkili çıkması; Tip 6 (Sorgulayan)'ların kendisini güvende hissetmeye yönelik olan arayışlarına, yanlış kararlar almaktan çekinmelerine ve şüpheci tavırlarının güvenle buluşması neticesinde sadakate dönüşmesine bağlı olabileceği değerlendirilebilir. Zira Tip 6 (Sorgulayan)'lar kendilerini güvende hissettiklerinde bu güveni sağlayan kişi, ortam, durum veya Yüce Varlık'a sadakatle bağlanırlar. Tip 6 (Sorgulayan)'ların Allah'a güvenmelerinin, dine sarılmalarına ve başta duyguları olmak üzere tüm hayatlarında dinin etkilerinin görülmesine yol açtığı değerlendirilebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik özelliğinin dindarlığın inancın kişi açısından önemi (bir anlamda inanç denilebilir), ibadet ve etki boyutlarıyla pozitif anlamda ilişkili çıkması; Tip 9 (Uzlaşmacı)'ların hem ruhen hem de bedenlen huzur içerisinde bir hayat sürme arayışlarına ve çevreleriyle uyum içerisinde yaşamaya çalışmalarına bağlı olabileceği değerlendirilebilir. Zira Tip 9 (Uzlaşmacı)'ların zihinsel huzuru özellikle Allah'a inanmakta; zihinsel ve bedensel huzuru ise Allah'ın buyruklarını yerine getirmek ve Allah'ın emirlerine uymak anlamı taşıyan ibadette bulunduğu değerlendirilebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda Tip 4 (Özgün) kişilik özelliğinin dindarlığın inanç boyutuyla negatif anlamda ilişkili çıkması; Tip 4'lerin başkalarından farklı olarak özgün ve sıra dışı olma arayışlarına, sağlıksız seviyelerde asi ve aykırı olmalarına ve mizaçlarının melankolik, umutsuz yanlarının bulunmasına bağlı olabileceği değerlendirilebilir. Zira Tip 4 (Özgün)'ler kendilerini yalnız ve terk edilmiş, topluma yabancılaşmış ve gerçekten başkaları tarafından ulaşılamayan bireylermiş gibi hissetme eğilimindedir. Buna bağlı olarak Tip 4 (Özgün)'lerin başkalarından farklı olmak arayışlarını Allah'a inanmamak şeklinde biçimlendirmiş olabileceği ve sağlıksız boyutlarının açığa çıkardığı asiliğe bağlı olarak Allah'a inanmamayı seçtiği değerlendirilebilir.

Enneagram kişilik modeli, bireyin kişilik özelliklerini ortaya koyarken durağan bir şekilde değil kanat tipi, alt tip, güven ve stres noktaları, gelişim seviyeleri vb. özellikleriyle dinamik bir yapı arz etmektedir. Bununla birlikte Enneagram kişilik modeli, bireyin kendi kişilik tipi içerisinde kendisini geliştirebilmesi veya sosyal ve psikolojik alanda olumlu potansiyel özelliklerinin ortaya çıkmasını ve olumsuzluğa açık riskli özelliklerinin ortaya çıkmamasını sağlamak amacıyla dikkat etmesi gereken hususlar üzerinde de durmaktadır. Öte yandan bireyin spiritüel, metafiziksel ve mistik boyutuna ilişkin de yönlendirmelerde bulunmaktadır.

Enneagram ile ilgili farklı kaynaklar incelendiğinde kökeninin mistik/tasavvufi boyutunun bulunduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında en önemli özelliğinin tüm öğretisel farklılıklardan uzaklaşıp dini inançlara mensup insanlara, manevi varlıklar olarak asli birliklerini yeniden keşfetmeleri noktasında faydalı olmaya çalışması Enneagram'ı dindarlık açısından değerli kılmaktadır. Bununla birlikte Enneagram kişilik modeli dini bir özellikte olmayıp bireyin dini yönelimine müdahale etmemektedir ve bireyin kişisel gelişiminin spiritüel boyuta yönelik yapılacak çalışmalarla sağlanabileceğini vurgulamaktadır.

Çalışmanın temel hipotezi dikkate alındığında Enneagram kişilik tipleri ile dindarlığın boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu değerlendirilmiştir. Zira her tipin temel arayışı farklılık göstermektedir. Bu temel arayıştaki farklılıklar tiplerin özellikle dindarlık boyutlarında görülmekle birlikte dindarlık düzeylerine de etki edeceği düşünülmüştür. Çalışmanın nicel yöntemle gerçekleştirilmesi araştırmanın

problemlerinin cevaplanmasına yardımcı olmakla birlikte nitel veya deneysel çalışmaların önemini de ortaya koymaktadır.

Enneagram karşısında son süreçte giderek artan ilgi doğrultusunda nicel çalışmalarla birlikte deneysel ve nitel çalışmalara ağırlık verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Zira anket, kişilik tipimizi keşfetmemize yardımcı olmayı amaçlayan, kendi başına gerçek ve eksiksiz bilgi birikimini kendiliğinden sağlayamamaktadır. En iyi ihtimalle, bir Enneagram testinin yapabileceği şey, dominant tipiniz hakkında kanıt sağlamaktır (Riso, 2003: 274). Özellikle Türk toplumunun kültürüne ve değerlerine uygun Enneagram kişilik ölçeğinin geliştirilmesi, Türk toplumunun kişiliğinin tam ve daha doğru anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Anket tekniği ile yapılan nicel çalışmalarda, ölçek maddelerinin azaltılması gerekmektedir. Genellikle toplumumuz çok kısa zaman dahi olsa madde sayısı fazla olan anketleri doldurmaktan kaçınmaktadır. Bu durum ankete katılımı düşürdüğü gibi bazı formların eksik ve özensiz doldurulmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak çalışma anketinin evreni temsil eden öğrencilere ulaştırılması noktasında problem yaşanmıştır. Anket formu öğrencilere sadece dijital olarak ulaştırılabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aca, G. (2020). *Lise Öğrencilerinin Enneagram Kişilik Tipleri ile Sosyal Ağ Bağımlılığı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Acarkan, İ. (2019a). *Enneagram İle Kendini Keşfet 9 Tip Kişilik Modeli* (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Acarkan, İ. (2019b). *Kişiliğin DNA'sı Enneagram&Dokuz Mizaç Modeline Göre Kendini Tanımak Başkalarını Anlamak* (Genişletilmiş 5. Baskı). Ankara: Kurtuba Kitap.
- Acarkan, İ. (2021). *Enneagram—Dokuz Mizaç Modeline Göre Kişilik Gelişimi Çocuklar Neden Farklı?* (9. Basım). Ankara: Kurtuba Kitap.
- Acarkan, İ., & Zencer, K. (2021). *Enneagram ile Öğrencini Keşfet* (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Adorno, T. W. (2011). *Otoritaryen Kişilik Üstüne* (D. Şahiner, Çev.; 1. bsk). İstanbul: Say Yayınları.
- Aksoy, E. (2014). *Matematik Alanında Üstün Yetenekli ve Zekalı Öğrencilerin Bazı Değişkenler Açısından Veri Madenciliği ile Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktürk, Z., & Taştan, K. (2020). "Frequency of Personality Types Based on Enneagram in a Turkish Sample: A Web-Based Cross-Sectional Study". *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 12(2), 211-218.
- Allport, G. W. (2016). *Birey ve Dini* (B. Sambur, Çev.). Ankara: Elis Yayınları.
- Ateş, A. (2019). *Öğretmenlerin Mizaçları ile Güç Mesafesi Algıları Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın Sünbül, Z. (2020). "Asya Temelli Yaklaşımlar". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 799-822). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Ayten, A. (2004). *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2005). "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(29), 185-204.
- Az, M. S., & Acar, M. C. (2020). "Dindarlık İle Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 742-773.
- Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayınları.
- Batı, U. (2018). *Enneagram ile Kişilik Analizi* (4. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bland, A. M. (2010). "The Enneagram: A Review of the Empirical and Transformational Literature". *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 49(1), 16-31.
- Bozik, F. B. (2021). *Evli Bireylerin Enneagram Kişilik Tipleriyle Evlilik Uyumluluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bulut Ateş, F. (2020). *Psikanalitik Sosyal Kuram*. İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik Psikolojisi Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.; 5. Basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, A. (2014). *Spss ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2014). *Din Psikolojisi* (2. bs). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Clark, L. A. (2005). "Temperament as a Unifying Basis for Personality and Psychopathology". *Journal of Abnormal Psychology*, 114(4), 505-521. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.114.4.505>

- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çapri, B. (2020). "Birey Merkezli Kuram". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 723-755). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çapri, B., & Aygar, H. (2020). "İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 687-721). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çavuşoğlu, H., & Bayram, T. (2017). "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık İle Siyasal Katılma İlişkisi Üzerine Birinceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 79-96.
- Çekici, F. (2020). "Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 603-628). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çelik Örnek, D. B. (2020). "Ayırıcı Özellik Kuramı". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 569-601). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çelikkaleli, Ö. (2020). "Sosyal Bilişsel Kuram". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 431-476). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demir, S. (2020). "Bireysel Psikoloji". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 105-140). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirtaş, A. S. (2020). "Analitik Psikoloji". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 63-103). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Deveci Şirin, H. (2020). "İnsancıl Psikanalitik Kuram". İçinde *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 193-230). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Doğan, M. (2014). *Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Doğan, M., & Karaca, F. (2021). "Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması". *Bilimname*, 45, 219-260. <https://doi.org/10.28949/bilimname.953816>

- Duran, M. E. (2020). *Eleştirel Düşünce ve Dindarlık*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erçin, H. Ş. (2018). *Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları İle Enneagram Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*, (Uzmanlık Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Erik, L. (2016). *Baş Ağrısı Olan Hastalarda Kişilik Tipleri*, (Tıpta Uzmanlık Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Erkan, İ. (2020). *Enneagram Modeline Göre Öğretmen Adaylarının Kişilik Tipleri ile Sınıf Yönetimi Öz Yeterlilik İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gencer, N. (2019). *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş*. (Doktora Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökkaya, A. (2020). *Anne Babaların; Enneagram Bilgisi, Ebeveyn Tutumları ve Affedicilik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Güleç, Y. (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Adil Davranış Gösterme Arasındaki İlişki". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 329-359.
- Güler, Ö. (2020). *Yol Arkadaşım "Mizaçlara Göre Öğrenme Yöntemleri"* (1. Baskı). Ankara: Yüksek Başarı Yayınları.
- Gündoğdu, M., & Sezgin, M. (2020). "Klasik ve Radikal Davranışçı Kuramlar". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 375-405). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gündüz, B. (2020). "Kişilik ve Temel Kavramlar". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 3-23). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gündüz, B., & Kurt, A. A. (2020). "Psikanalitik Yaklaşım". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 29-62). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Gürses, İ. (2010). *Dindarlık ve Kişilik*. Bursa: Emin Yayınları.
- Gürses, İ. (2017). *Dindarlık ve Kişilik* (2. Basım). Bursa: Emin Yayınları.
- Horozcu, Ü., & Güneş, A. C. (2020). "Son Dönemde Yurt İçi Hakemli Dergilerde Yayımlanan Din Psikolojisi Çalışmalarının İncelenmesi: Bir Betimsel Analiz Çalışması". İçinde Y. Turan (Ed.), *Din Psikolojisi Güncel Durum Analizi* (1. Basım), (23-68). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Hökelekli, H. (2013). *Din Psikolojisi* (10. basım). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Işık, H. (2018). *Kişilik ve Dindarlık İlişkisi (Artvin İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbn-i Miskeveyh. (1983). *Ahlaki Olgunlaştırma*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Jöreskog, K., & Sorbom, D. (1996). *Lisrel 8: User's reference guide 2*. Scientific Software International.
- Kaderoğlu, E. N. (2022). *Enneagram Kişilik Tiplerine Göre Bireyin Sahip Olduğu Kişilik Tipinin Fonksiyonel Rekreasyon Tercihine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kalgı, M. E. (2020). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği)*. (Doktora Tezi). Adana:Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalgı, M. E. (2021). *Dindarlık ve Kişilik (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)* (1. Basım). Ankara: İksad Yayınevi.
- Kandemir, F. (2016). *Umut-İyimserlik ve Dindarlık İlişkisi*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabulut, Y. (2007). *Yeni Kişilik Teorisi Enneagram ve Din Psikolojisi Açısından Kullanım Alanları* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, F. (2001). "Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu". *Ekev Akademi Dergisi*, 3(1), 187-201.

- Karaca, F. (2017). *Din Psikolojisi* (İlaveli 3. bsk). Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karacoşkun, M. D. (2006). *Ateist Bir Mistik Erich Fromm*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2019a). "Dini Kişilik". İçinde M. D. Karacoşkun (Ed.), *Din Psikolojisi El Kitabı* (ss. 193-224). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2019b). "İslam Düşünce Tarihinde İnsan Psikolojisine Yaklaşımlar". İçinde *Din Psikolojisi El Kitabı* (5. Basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2019c). "Modern Psikolojide Dine Yaklaşımlar". İçinde M. D. Karacoşkun (Ed.), *Din Psikolojisi El Kitabı* (5. Basım, ss. 37-60). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karayiğit, N. (2017). *Mükemmeliyetçilik ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karlı, N. (2020). "Beş Faktörlü Kişilik Yapısı ve Dindarlık". İçinde N. Gencer & M. Cengil (Ed.), *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı* (1. Basım). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Kayıklık, H. (2006). "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi". *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 491-499.
- Kayıklık, H. (2018). *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine* (5. bsk). Adana: Karahan Kitabevi.
- Keskin, N. (2019). *Enneagram Öz'e Giden Yol* (1. Baskı). Erzurum: Ekin Yayınevi.
- Kılıçarslan, S. (2020). Biyolojik Özellik Kuramı. İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 543-567). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kımtır, N. (2008). *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi*. (Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırdök, O., & Korkmaz, O. (2020). "Beş Faktör Kişilik Kuramı". İçinde B. Çapri (Ed.), *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları* (1. Basım, ss. 629-658). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kızılgeçit, M. (2011). *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kızılgeçit, M. (2017). *Din Psikolojisinin 200'ü*. Ankara: OTTO.
- Kızılgeçit, M. (2020). *Din Psikolojisinin 300'ü*. İzmir: OTTO.
- Kızılgeçit, M., & Vural, M. E. (2017). "Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Güneysu Örneği)". İçinde S. S. Yavuz & Ü. Erkan (Ed.), *Güneysu'da Dini-Sosyal Kültürel ve Sanatsal Hayat*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Koç, M., Güler, Ö., & Abay, K. C. (2022). *Türk Enneagram Kişilik Ölçeği (TEKÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması* (L. Kuzu, Ed.). Muğla: Uluslararası Bilimler Akademisi Yayınları.
- Komasi, S., Soroush, A., Nazeie, N., Saeidi, M., & Zakiei, A. (2016). "Enneagram of Personality as an Effective Model in the Prediction of the Risk of Cardiovascular Diseases: A Case- Control Study". *Journal of Cardio-Thoracic Medicine*, 4, 468-473. <https://doi.org/10.22038/jctm.2016.7403>
- Korkmaz, S. (2021). *Siber Psikoloji Kişilik ve Dindarlık* (1. Basım). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Koyuncu, M. (2021). *Enneagram Tipolojisine Göre Üniversite Öğrencilerinin Kişilik ve Mizaç Özelliklerinin Meslek Seçimine İlişkin Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Köse, A., & Ayten, A. (2015). *Din Psikolojisi* (5. bsk). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, S., Sayar, K., Ak, İ., Aydın, N., Kalelioğlu, Ü., Kırpınar, İ., Reeves, R. A., Przybeck, T. R., & Cloninger, C. R. (2004). "Mizaç ve Karakter Envanteri (Türkçe TCI): Geçerlik, Güvenirliği ve Faktör Yapısı", *Ak*, 14(3), 25.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Kula, N. (2001). *Kimlik ve Din*. Antalya: Ayışığı Kitapları.

- Kurt, A. (2019). *Kişisel Satış Sürecinde Bireysel Farklılıklar Enneagram Tipolojisi Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maitri, S. (2018). *Enneagramın Spiritüel Boyutu* (S. Özgün, Çev.; 1. baskı). İstanbul: Omega Yayınları.
- Makas Oral, Y. (2017). *Depresyon Hastalarında Kişilik Tipi Özellikleri*. (Uzmanlık Tezi). Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- MİZAÇ - TDV İslâm Ansiklopedisi. (t.y.). TDV İslam Ansiklopedisi. Geliş tarihi 19 Haziran 2021, gönderen <https://islamansiklopedisi.org.tr/mizac>
- Özdemir, M. (2021). *Pratik Enneagram Enneagram ile Bireysel Tanımlama (BİTA)* (2. Baskı). İstanbul: Tuti Kitap.
- Özen, Ş. (2019). *Takipçilerin Mizaç Özelliklerine Göre Liderlik Algısı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk Akyıldız, Y. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Bilinçli Farkındalık Düzeyi ile Dindarlık Düzeyi Arasındaki İlişki*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, E. E. (2017). "Üniversite Öğrencilerinde İyimserlik, Dindarlık ve Dini Yönelim İlişkisi". *İslami İlimler Dergisi*, 12(3), 165-190.
- Palmer, H. (2014). *Ruhun Aynası Enneagram'a Yansıyan İnsan Manzaraları* (O. Gündüz, Çev.; 4. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Peker, H. (2014). *Din Psikolojisi* (11. Basım). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Riso, D. R. (2003). *Kişilik Tipleri Enneagramla Kendinizi Keşfedin* (G. Talay, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Riso, D. R., & Hudson, R. (2018). *Binlerce Yıllık Kadim Sufi Bilgeliği Enneagram ile Kişilik Analizi* (G. Aksoy, Çev.; 1. Baskı). İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Riso, D. R., & Hudson, R. (2020). *Enneagram Bilgeliği Dokuz Kişilik Tipi İçin Psikolojik ve Spiritüel Dönüşüm Rehberi* (S. Yüksel, Çev.; 1. Baskı). İstanbul: Lena Psikoloji Yayınları.

- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci Spss ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Selçuk, Z., & Yılmaz, E. D. (2018). *Ebeveyn Benim Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne Göre Ebeveyn-Çocuk İlişkileri* (Yenilenmiş 7. Baskı). İstanbul: Mizmer Yayınları.
- Sezgin, K. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık ve Dindarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Dicle Üniversitesi Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stevens, K. L. (2011). *Comparisons of Enneagram Types and Five-Factor Model Traits of Graduate Psychology Students*. (Doktora Tezi). The Chicago School of Professional Psychology.
- Subaş, A. (2017). *Okul Yöneticilerinin "Liderlik Stilleri" İle "Enneagram Kişilik Tipleri" Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Subaş, A., & Çetin, M. (2017). "Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 160-181.
- Şentepe, A., & Güven, M. (2015). "Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*, 17(31), 27-27. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.219893>
- Şirin, T. (2020). "Enneagram Türkiye Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi". *Journal of Turkish Studies*, 15(2), 1375-1398. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.42149>
- Taştan, K. (2018). *Kişilik Tiplerine Göre Stresle Mücadele Yöntemleri* (3. Baskı). Erzurum: Zafer Medya.
- Taştan, K. (2019). "Development and Validation of a Personality Type Inventory Based on Enneagram". *Konuralp Tıp Dergisi*, 11(1), 112-118. <https://doi.org/10.18521/ktd.462049>
- Tokur, B. (2011). *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tokur, B. (2020). *Klasik ve Güncel Konularıyla Din Psikolojisi* (1. Basım). Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları.
- Trochim, W. M. K., & Donnelly, J. P. (2006). *The Research Methods Knowledge Base* (3.). New York: Atomic Dog Pub.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık* (1. Basım). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Turan, Y. (2020). "Kişilik ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması". İçinde N. Gencer & M. Cengil (Ed.), *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı* (1. Basım), (89-104). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Turan, Y., & İyibilgin, O. (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur'an'a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme)". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 409-420.
- Ulu, M. (2018a). "Mistik Tecrübe ve Kişilik İlişkisi Üzerine: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örnekleme". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(1), 33-61. <https://doi.org/10.18505/cuid.394028>
- Ulu, M. (2018b). "Hayatı Anlamlandırma İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine". *Bilimname*, 2018(36), 165-187. <https://doi.org/10.28949/bilimname.459247>
- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- Wink, P., Ciciolla, L., Dillon, M., & Tracy, A. (2007). "Religiousness, Spiritual Seeking, and Personality: Findings from a Longitudinal Study". *Journal of Personality*, 75(5), 1051-1070.
- Yağız, N. (2021). *Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Yapıcı, A. (2012). "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 0-0.

- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik Kuramları* (14. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, E. D., Aydemir, Ö., Kesebir, S., Örek, A., Genç, A. G., Yılmaz, A., Ünal, Ö., & Bilici, M. (2014). "Validity and Reliability of Nine Types Temperament Scale". *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 115-137.
- Yılmaz, O., Yıldırım, A., & Yücedağ, D. (2018). "Assessment of Personality from a New Perspective: Characterix Personality Types Inventory". *International Journal of Scientific Research and Management*, 6(3), 103-116.
- Yüksel, A. (2021). "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Enneagram Kişilik Tipi ile Öznel Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". İçinde R. Turgut & M. Dede (Ed.), *Bilhikem 4. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (1. Basım, ss. 325-346). Van: Bilhikem Yayınları.
- Yüksel, A., Kayacan, Ş. N., Çakmak, A., & Kızılgeçit, M. (2021). "Eleştirel Düşünme Eğiliminin Dindarlık Üzerine Etkisi: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği". *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]*, 6(3), 1085-1131. <https://doi.org/10.30622/tarr.970684>
- Yüksel, A., & Kızılgeçit, M. (2021). "Enneagram Kişilik Modeli Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 3, 9-38.
- Zinnbauer, B. J., & Pargament, K. I. (2013). "Dindarlık ve Maneviyat". İçinde R. F. Paloutzian & C. L. Park (Ed.), & S. Düzgüner (Çev.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

EKLER

EK 1. Anket Formları

Lütfen aşağıda size verilen her bir maddeyi, atlamadan dikkatlice okuyunuz ve kanaatinize en uygun ya da en yakın olan seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Dini inançlarım bütün hayatımı kapsar	()	()	()	()	()
2	Bir kimse her önemli karar aşamasında Allah'tan hakkında hayırlı olanı istemelidir	()	()	()	()	()
3	Allah'ın varlığını hep içimde hissediyorum	()	()	()	()	()
4	Dini inançlarım bazen davranışlarımı sınırlar	()	()	()	()	()
5	Dinimi bütün günlük işlerimin üzerinde tutmaya azami gayret sarf ederim	()	()	()	()	()
6	Dini inançlarım hayata bakış açımı belirler	()	()	()	()	()
7	Benim için hiçbir şey Allah'a ibadet etmekten daha önemli değildir	()	()	()	()	()
8	Ahlaki bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil	()	()	()	()	()
9	Dini inançlarımın günlük işlerimi etkilemesine izin vermem	()	()	()	()	()
10	Hayatta dinden çok daha önemli şeyler olduğuna inanıyorum	()	()	()	()	()

Üniversiteye girmeden önce hayatınızın çoğunluğunu nasıl bir ortamda geçirdiniz? ☐ Köyde ☐ Küçük Şehirlerde ☐ Büyük Şehirlerde ☐ Yurt Dışı	Yaşınız:
Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi nasıldır? ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Üst	Yaşadığınız İl:
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz? ☐ Dindar değilim ☐ Biraz dindarım ☐ Dindarım ☐ Çok Dindarım	Kaçıncı Sınıfsınız: ☐ Hazırlık ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6
Enneagram Kişilik Modelini daha önce duydunuz mu? ☐ Evet ☐ Hayır	Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kız
Lisans Düzeyiniz ☐ Ön Lisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora	Fakülteniz-Bölümünüz ☐ Güzel Sanatlar Fakültesi ☐ İlahiyat Fakültesi ☐ Edebiyat Fakültesi/tarih Bölümü ☐ Tıp Fakültesi ☐ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ☐ Fen Öğretmenliği Bölümü ☐ Hukuk Fakültesi ☐ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ☐ Sosyoloji Bölümü ☐ Diğer

DİNDARLIK ENVANTERİ		1. Faktör Yükü
1.	Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.	0.69
2.	Çağdaş dünyada insanlığın karşılaştığı önemli sorunların çoğu, dinî inançların ciddiye alınmamasından kaynaklanmaktadır.	0.60
3.	Müslümanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim ayet ve surelerden meydana gelmiştir.	0.59
4.	Beş vakit namazımı düzenli olarak kılıyorum.	0.43
5.	Hiz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyor ve bu konuda hiç kuşku duymuyorum.	0.78
6.	Hac ibadeti, maddî ve bedenî durumu müsait olanların yerine getirmesi gereken bir dinî görevdir.	0.50
7.	Namaz kılarken, dua ederken, oruçlu iken Allah'a yakın olduğumu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım.	0.56
8.	Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı olup ayetlerin hepsinin gerçek olduğuna ve değişmeden günümüze ulaştığına inanıyorum.	0.70
9.	Dua hayatımda önemli bir yere sahiptir.	0.70
10.	Günlük hayatımda, yapacağım işlerde Allah'ın nasıl davranmamızı istediğini düşünerek karar veriyorum.	0.59
11.	Hiz. Peygamberin arkadaşlarına "Ashab", ondan sonra devlet idaresinin başına geçen kimselere de "Halife" denir.	0.35
12.	İnsan, kazancının bir kısmını fakirlere zekat ve sadaka olarak vermelidir.	0.66
13.	Orucumu aksatmadan tutarım.	0.65

14.	"Cennet annelerin ayakları altındadır." sözü bana anlamlı geliyor.	0.58
15.	Ahret gününe ve öldükten sonra tekrar dirileceğime inanıyor ve bu konuda hiç şüphe duymuyorum.	0.68
16.	Dini kuralların tam uygulanması halinde toplumdaki bütün haksızlıkların ve adaletsizliklerin ortadan kalkacağına inanıyorum.	0.69
17.	Dini inançları olmayan bir kimse bana göre organlarından biri eksik olan insan gibidir.	0.47
18.	Allah'ın beni her yerde gördüğüne inandığımdan günah işlemekten kaçınıyorum.	0.53
19.	Bizim Allah'tan geldiğimizi ve tekrar O'na döneceğimizi hatırladıkça ölümden pek korkmuyorum.	0.30
20.	Dini inanç ve düşüncelerim olmasaydı hayat biçimim şimdikinden daha kötü olurdu.	0.56
21.	Dini inançları olmayan insanların da ahlaklı bir hayat sürdürebileceklerine inanıyorum.	0.34
22.	"Dua ve ibadet olmasaydı, çoktan çıldırırdım!" sözü bana çok anlamsız görünüyor.	0.30
23.	İçki, kumar, faiz, falcılık, büyücülük ve domuz eti yemek büyük günahlardandır.	0.55
24.	Düzenli olarak Kur'an okurum.	0.45
25.	İbadetlerimi tam olarak yerine getirebilecek kadar bilgiye sahibim.	0.41

NO	Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ) Aşağıdaki maddeleri, <i>ideallerinize göre değil</i> , kendinizle ilgili <i>gözlemlerinize göre</i> değerlendiriniz.	0 Beni "hiç" anlatmıyor	1 "Bir kısmı" beni anlatıyor	2 "Geneli" beni anlatıyor	3 "Tamamı" beni anlatıyor
M01	Standart ve kurallara herkesin uymasını önemseyen, planlı, detaycı ve kuralcı biriyim.				
M02	İnsanların ihtiyaçlarını onlardan önce fark edip hemen yardımcı olan, onları sözlerimle de destekleyen biriyim.				
M03	Statü ve imajı önemseyen, rekabeti seven, içten motivasyonlu biriyim.				
M04	Özgün ve derinlikli tarzımla dikkat çeken, yaptığım her işe kendi stilimi yansıtan biriyim.				
M05	Yalnızlığı seven, insanlara fazla sokulmayan, bağlanmaktan kaçınan, araştırmacı ve gözlemci biriyim.				
M06	Tehlikeleri herkesten önce fark edebilen, güvenmekte zorlanan, sorumluluk sahibi ve hoş biriyim.				
M07	Hızlı ve pratik düşünerek seçenekleri çoğaltan, değişimi seven, keyfimi bozan yerden hemen uzaklaşan, neşeli biriyim.				
M08	Güçlü, dayanıklı, kendinden emin ve sert (karizmatik) görünümlü biriyim.				
M09	Çatışmadan kaçınıp, huzurunu ve sükunetini hep koruyan, uyumlu, anlayışlı ve öfkelenmeyen biriyim.				
M10	Hataları herkesten önce fark edip müdahale eden, işlerin bir plana göre kusursuzca bitirilmesini önemseyen, çok prensipli biriyim.				
M11	İhtiyaç duyulan birisi olmayı, onaylanmayı, ilgi çekmeyi ve insanlarla vakit geçirmeyi önemseyen biriyim.				
M12	İşleri hızlıca başaran, rakiplerini kolayca geçebilen, ön plana çıkmaktan kaçınmayan biriyim.				
M13	Özel yeteneklerim ve kişisel tarzımla engelleri aşmaya çalışan, kendini özgün (farklı) hisseden, özgürlüğüne düşkün biriyim.				

M14	Mantık ve bilginin, duygu ve ilişkilerden daha önemli olduğunu düşünüp, duygularımı daima kontrol altında tutan biriyim.				
M15	Kuralların uygulanmasını takip eden, tedbirli, güvenilir ve bilmek için çok soru soran biriyim.				
M16	Şevkli, enerjik, spontane yaşayan ve seçeneklerimin çok olmasını önemseyen biriyim.				
M17	Çevremde cesur ve doğal bir lider olarak algılanan, güç dengelerini iyi analiz eden, kararlı biriyim.				
M18	Tüm seçenekleri araştırıp incelemeden asla karar vermeyen, alışkanlıklarına düşkün, birleştirici ve uzlaşmacı biriyim.				
M19	Eşitsizlikleri engel olarak gören, herkesin işini kusursuz yapması gerektiğine inanan, idealist biriyim.				
M20	İlgim, sevgim ve yardımlarım sayesinde, çevremde reddedilemez ve vazgeçilemez konuma gelmeye çalışan biriyim.				
M21	Hızlı ve pratik çözüm üretebilen, insanları motive eden, detaylara fazla takılmadan iş bitirebilen biriyim.				
M22	Estetik ve farklılığı çok önemseyen, kimliğim ve hayatın anlamı üzerine çok düşünen, duyguları hassas biriyim.				
M23	Uzmanlaşmayı önemseyen, akılcı, bilgiyi esas alan, serinkanlı ve planlı biriyim.				
M24	Sıcakkanlı, sadık, sorgulayıcı ve zaman zaman gelecekle ilgili kaygıları yoğunlaşan biriyim.				
M25	Yeniliklere karşı heyecan duyan, riskleri düşünmeden hareket eden, şakalaşmaktan hoşlanan, ehl-i keyf biriyim.				
M26	Problemleri çözmek için cesurca öne çıkan, özgüveni yüksek, reddedilmeyi sevmeyen biriyim.				
M27	Konforuna düşkün, herkesin görüşünde haklılık payı gören, başkalarının hatalarını konuşmayı sevmeyen, affedici ve paylaşımcı biriyim.				

EK 2. Anket İzinleri

Enneagram Kişilik Ölçeği'ne dair arz-u hal ➤ Gelen Kutusu x

Ali Yüksel <[redacted]>

Alıcı: abdurrahmansubas ▼

Muhterem Abdurrahman SUBAŞ hocam;

Ben Atatürk Üniversitesi Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapıyorum.

Hocamızla birlikte 'enneagram kişilik tipleri ve dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi' başlıklı bir tez konusu belirledik.

Müsaadenizle 2017 yılında hazırlamış olduğunuz ve doktora tezinizde kullandığınız 'Enneagram Kişilik Ölçeği'ni kullanmak istiyorum.

Bu kapsamda, doktora tezinizin ve ölçeğinizin pdf formatını (27 maddelik) göndermenizi rica ediyorum.

Bununla birlikte, yüksek ihtisasa sahip olduğunuz enneagram konusunda, kitap ile eğitim noktasında, sizden daha fazla bilgi alarak tec

Hayırlı Günler.

Ali YÜKSEL

[redacted]

Dr. Abdurrahman Subaş <[redacted]>

Alıcı: ben ▼

Ali bey,

Ölçek ve tez ektedir.

Tezi kitap olarak basacağız, bu nedenle başkası ile paylaşmamanızı özellikle rica ediyorum.

Ölçeği ekteki koşullara dikkat ederek araştırmanızda kullanabilirsiniz.

Kullanacağınız diğer ölçeğin bilgilerini paylaşırsanız araştırmanızı nasıl ilerletmeniz gerektiği konusunda fikir verebilirim.

Kitap ya da yabancı makale ihtiyacınız olursa bildirirseniz paylaşım ayrıca.

Çalışmanızda başarılar dilerim.

Ölçek izin talebine ilişkin arz-u hal 👉 Gelen Kutusu x

Ali Yüksel [Redacted]

Alıcı: faruk.karaca ▾

30 Ara 2020 Çar 14:22

Saygıdeğer hocam;

Atatürk Üniversitesi Din Psikolojisi bilim dalında yüksek lisans yapıyorum.

Uygun görürseniz standartizasyonunu yapmış olduğunuz içsel dini motivasyon ölçeğinizi;

Hem "Kişilik Özellikleri ile Dindarlık Arasındaki İlişki (Enneagram Kişilik Modeli)" konulu tez çalışmam için,

Hem de "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme Eğiliminin Dindarlık Üzerine Etkisi" başlıklı çalışmamız için kullanmak istiyorum.

Saygılarımla. Hayırlı Günler.

PROF. DR. FARUK KARACA [Redacted] ➔

Alıcı: ben ▾

7 Oca 2021 Per 19:22

Kullanabilirsiniz. Ancak makale çalışması için uygun bir ölçek olduğunu düşünmüyorum.

ölçek kullanım iznine ilişkin arz-u hal 👉 Gelen Kutusu x

Ali Yüksel [Redacted]

Alıcı: mmacikula ▾

30 Ara 2020 Çar 23:58

Saygıdeğer hocam;

Atatürk Üniversitesi Din Psikolojisi bilim dalında yüksek lisans yapıyorum.

"Kişilik Özellikleri ile Dindarlık Arasındaki İlişki (Enneagram Kişilik Modeli)" konulu tez çalışmam için uygun görürseniz dindarlık ölçeğinizi kullanmak istiyorum.

Saygılarımla. Hayırlı Günler.

Ali YÜKSEL

Ali Yüksel [Redacted]

Alıcı: nkula ▾

📧

1 Oca 2021 Cum 08:47

Mustafa Naci Kula [Redacted]

Alıcı: ben ▾

1 Oca 2021 Cum 15:31

Tamam dir hocam jolay gelain başarılar dilerim.

30 Ara 2020 Çar 23:59 tarihinde Ali Yüksel [Redacted] şunu yazdı:

📧

EK 3. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : 88656144-000.E.2100042139
Konu: Etik Kurul Onay Belgesi

ETİK KURUL KARAR FORMU

KARAR BİLGİLERİ	Oturum Sayısı : 2 Karar No : 21	Toplantı Tarihi: 11.02.2021
	Aşağıda bilgileri verilen proje ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüşüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu projeye alakalı yapılacak çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına , Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.	
PROJE - TEZ BİLGİLERİ	Proje -Tez Danışmanı : <i>Doç.Dr.Muhammed KIZILGEÇİT</i> Proje- Tez Yürütücüsü : <i>Yüksek lisans öğrencisi Ali YÜKSEL</i> Proje -Tez Konusu <i>"Üniversite Öğrencilerinde Enneagram Kişilik Tipi ve Dindarlık Arasındaki İlişki"</i>	
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU		
Unvanı/Adı Soyadı	Görevi	İmza
<i>Prof.Dr. Sait UYLAŞ</i>	<i>Etik Kurul Başkanı</i>	<i>(İzini)</i>
<i>Prof.Dr. Mehmet TAKKAÇ</i>	<i>Etik Kurul Başkan V.</i>	<i>(e-imza)</i>
<i>Prof.Dr. Naci İSPİR</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>
<i>Prof.Dr. Gökalep Nuri SELÇUK</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>
<i>Prof.Dr. Reşat KARCIOĞLU</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(İzini)</i>
<i>Prof.Dr. Sinan ÖGE</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>
<i>Prof.Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY</i>	<i>Etik Kurul Üyesi</i>	<i>(e-imza)</i>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ali YÜKSEL
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
İletişim Bilgileri	
E-posta Adresi	
Tel	
Görev Bilgileri	
Çalışmaları	
İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Psikolojisi Dersine Yönelik Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. Trabzon İlahiyat Dergisi 8/1 (June 2021): 227-267. Kızılgeçit ile.	
Enneagram Kişilik Modeli Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Türk Din Psikolojisi Dergisi / 3 (Haziran 2021): 9-38. Kızılgeçit ile.	
Eleştirel Düşünme Eğiliminin Dindarlık Üzerine Etkisi: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği. Turkish Academic Research Review 6/3 (2021): 1086-1132. Kayacan, Çakmak ve Kızılgeçit ile.	
Din Psikolojisinin 100'ü. Türk Din Psikolojisi Dergisi / 2 (Aralık 2020): 237-243.	
Din Psikolojisinin 200'ü. Türk Din Psikolojisi Dergisi / 3 (Haziran 2021): 241-252.	